

**9-13 YAŞ ÇOCUKLARININ DİNLENME, SERBEST ZAMAN
GEÇİRME, OYUN VE EĞLENCE FAALİYETLERİNE KATILMA
HAKLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

SENEM SERBEST

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

NİSAN, 2015

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Senem

Soyadı : SERBEST

Bölümü : Çocuk Gelişimi ve Eğitimi

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : 9-13 Yaş Çocuklarının Dinlenme, Serbest Zaman Geçirme ile
Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarına İlişkin
Görüşlerinin İncelenmesi

İngilizce Adı : Opinions Of Children Between Ages Of 9-13 About Children's
Rights To Rest, Leisure, Play, Recreational Activities

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Senem SERBEST

İmza:

Jüri onay sayfası

Senem SERBEST tarafından hazırlanan “9-13 Yaş Çocuklarının Dinlenme, Serbest Zaman Geçirme ile Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Neslihan AVCI

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Başkan: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Tez Savunma Tarihi:/...../.....

Bu tezin Anabilim Dalı’nda
Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Servet KARABAĞ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Anneme ve Babama...

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimi boyunca bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım, insani ve ahlaki değerlerini örnek edindiğim değerli hocam Doç. Dr. Neslihan AVCI'ya rehberliği, hoşgörüsü, bilgi birikimlerinden yararlanma olanakları sunduğu ve yaptığı katkılar için teşekkürü bir borç bilirim.

Tez boyunca manevi desteğini ve rehberliğini benden esirgemeyen değerli arkadaşım Arş. Gör. Müge KUNT BULUT'a ve desteğini gördüğüm başta Selcan OĞUZ YALÇIN olmak üzere diğer tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Her konuda sabırla yanımda olan ve hayatım boyunca desteklerini her an hissettiğim beni yetiştiren annem Sema SERBEST ve babam Sabri SERBEST'e tüm minnetimle teşekkürlerimi sunarım.

**9-13 YAŞ ÇOCUKLARININ DİNLENME, SERBEST ZAMAN
GEÇİRME, OYUN VE EĞLENCE FAALİYETLERİNE KATILMA
HAKLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Senem SERBEST
GAZİ ÜNİVERSİTESİ**

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

NİSAN 2015

ÖZ

Bu çalışmada çocuk hakları sözleşmesinin 31. Maddesinde yer alan çocukların oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma ile dinlenme ve serbest zaman geçirme haklarına ilişkin sorunlarını ve isteklerini belirlemek amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan bu araştırmanın çalışma grubunu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme tekniği kullanılarak ulaşılan İzmir İli Merkez İlçelerindeki 9-13 yaş grubu 40 çocuk oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır. Görüşme soruları, çocukların çocuk hakları sözleşmesindeki 31. Maddeyi içeren hakları (dinlenme, serbest zaman geçirme, yaşlarına uygun oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakları) nasıl kullandıklarını, nasıl kullanmak istediklerini, bu hak ile ilgili sorunlarının ve beklentilerinin neler olduğunu içermektedir. Görüşme soruları içerik analizi yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak, çocuklar bu haklarıyla ilgili en sık olarak teknolojik aletlerle vakit geçirdiklerini ve oyun oynadıklarını belirtmiştir. Çocukların çoğu bu hakkını kullanamadığı zamanların olduğunu ve kullanamama nedenleri arasında okul derslerinin ve ailesinin olduğunu belirtmiştir. Çocuklar anne babalarından beklentilerinin; karışılmaması- izin verilmesi ve aileyle vakit geçirmek olduğunu, öğretmenlerinden beklentilerinin daha az ödev verilmesi ve dersin eğlenceli işlenmesi olduğunu, devlet yetkililerinden beklentilerinin park ve oyun alanları yapılması olduğunu belirtmiştir.

Bilim Kodu :

Anahtar Kelimeler : Çocuk, Oyun, Dinlenme, Serbest Zaman, Eğlence, Çocuk Hakları
Sözleşmesi madde 31

Sayfa Adedi : 197

Danışman : Doç. Dr. Neslihan AVCI

Opinions Of Children Between Ages Of 9-13 About Children's Rights To Rest, Leisure, Play, Recreational Activities

(M.Sc Thesis)

Senem SERBEST

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

APRIL 2015

ABSTRACT

In this study it is aimed to determine problems and requests about the 31st article of convention on children's rights that is about participating in plays and recreational activities , resting, and having leisure time. Study group of this study that is handled with qualitative research techniques, includes 40 children –between ages 9 and 13- from central districts of İzmir identified by using the snowball technique of the purposeful sampling method. Semi-structured interview questions have been use as data collection tool. Interview questions include how the children exercise their rights that constitute 31st article of convention on the rights of the children (the rights for resting, having leisure activities, participating in plays and recreational activities appropriate for their ages) , how they want to exercise these rights and what their problems and expectations about this right are. Interview questions have been analyzed by the content analysis approach. As a consequence, children indicated that they most frequently spend time with technological devices and play games. Most of the children indicated that there are times when they don't exercise this right and stated reasons such as families and school subjects (homeworks) for not using it. Children expressed that their expectations from their families are not being butt in, being allowed and spending time with family, their expectations from their teachers are less homework and having more enjoyable lessons , their expectations from the state are construction of parks and playgrounds.

Science Code :

Key Words : Child, Play, Rest, Leisure, Recreation, Convention of Children's Rights
article 31

Page Number : 197

Supervisor : Assoc. Prof. Neslihan AVCI

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
İTHAF SAYFASI.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZ	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvi
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı.....	5
Alt Amaçlar.....	5
Araştırmanın Önemi	6
Varsayımlar	7
Sınırlılıklar	7
Tanımlar	8
Kısaltmalar	8
BÖLÜM II	11

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	11
BÖLÜM III.....	23
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	23
Çocuk ve Çocukluğun Tarihçesi	23
Hukukta Çocuk	25
Çocuk Hukuku	26
Çocuk Hakları	28
Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi	30
Uluslar arası Belgeler ve Sözleşmelerde Çocuk Hakları	33
Washington Kararları	33
Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi	33
Çocuk Hakları II. Cenevre Bildirisi	34
Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi	35
Türk Çocuk Hakları	36
Çocuk Hakları sözleşmesi	37
Sözleşmenin Yapısı	38
Sözleşmenin Dayandığı Esaslar	39
Sözleşmenin Amacı	40
Çocuk Hakları sözleşmesinin Çocuklara Tamdığı Haklar	41
Yaşama Hakkı	41
Gelişme Hakkı	43
Korunma Hakkı	44
Katılım Hakkı	45
Sözleşmesinin Hukuksal Niteliği	47
Çocuk ve Oyun	47
Oyun ve Önemi	51
Oyunun Tarihçesi	53
Klasik Oyun Kuramı	56
Çağdaş Oyun Kuramları	59
Çocuk Hakları Bağlamında Dinlenme, Serbest Zaman Geçirme; Oyun Ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Hakkı	62
Amacı	64
Önemi	67

31. Maddenin Hukuksal Analizi	69
Dinlenme	69
Serbest Zaman.....	71
Oyun Eğlence Faaliyetleri	72
Kültürel Yaşam ve Sanat	73
31. Maddenin Sözleşmenin Diğer Maddeleriyle Bağlantıları	76
31. Maddeye Göre Devletin Yükümlülükleri	78
Saygı Gösterme Yükümlülüğü	80
Koruma Yükümlülüğü	80
Yerine Getirme Yükümlülüğü	81
BÖLÜM IV	83
YÖNTEM	83
Araştırmanın Modeli.....	83
Çalışma Grubu	84
Verilerin Toplanması	85
Etik İlkeler	86
Görüşme Formu	87
Verilerin Analizi.....	88
Güvenirlilik	89
BÖLÜM V	91
BULGULAR.....	91
Hakkını Kullanma Durumu	74
Kategori 1: Hakkın Kullanılıp Kullanılmadığı	91
Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme İle Oyun Ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarını Kullanıp Kullanamadıkları Konusundaki Görüşleri	93
Kategori 2: Neler Yaptığı	94
Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarını Nasıl Kullandıkları ile İlgili Görüşleri	94
Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarını Nasıl Kullandıkları ile İlgili Görüşleri	97
Kategori 3: Hakkın Kullanamama Nedenleri	101

Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarını Kullanamama Nedenleri Konusundaki Görüşleri	101
Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarını Kullanamama Nedenleri Konusundaki Görüşleri	104
Yetişkinlerden Beklentiler	106
Kategori 1: Anne ve Babalardan Beklentiler	106
Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarıyla İlgili Olarak Anne-Babalarından Beklentileri	107
Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarıyla İlgili Olarak Anne-Babalarından Beklentileri	110
Kategori 2: Öğretmenlerden Beklentiler	113
Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarıyla İlgili Olarak Öğretmenlerden Beklentileri	117
Kategori 3: Devlet Büyüklerinden Beklentiler	120
Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarıyla İlgili Olarak Devlet Büyüklerinden Beklentileri	120
Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarıyla İlgili Olarak Devlet Büyüklerinden Beklentileri	124
Neler Yapmayı Hayal Ettikleri	127
Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarını Nasıl Kullanmayı Hayal Ettikleri Konusundaki Görüşleri	127
Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarını Nasıl Kullanmayı Hayal Ettikleri Konusundaki Görüşleri	130
BÖLÜM VI.....	135
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	135
Tartışma	135
Sonuç ve Öneriler.....	163
Sonuç.....	163
Öneriler	166
KAYNAKÇA	168
EKLER	191

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çocukların Nitel Özellikleri

Tablo 2. Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme İle Oyun Ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarını Kullanıp Kullanamadıkları Konusundaki Görüşleri

Tablo 3. Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarını Nasıl Kullandıkları ile İlgili Görüşleri

Tablo 4. Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarını Nasıl Kullandıkları ile İlgili Görüşleri

Tablo 5. Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarını Kullanamama Nedenleri Konusundaki Görüşleri

Tablo 6. Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarını Kullanamama Nedenleri Konusundaki Görüşleri

Tablo 7. Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarıyla İlgili Olarak Anne-Babalarından Beklentileri

Tablo 8. Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarıyla İlgili Olarak Anne-Babalarından Beklentileri

Tablo 9. Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarıyla İlgili Olarak Öğretmenlerden Beklentileri

Tablo 10. Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarıyla İlgili Olarak Öğretmenlerden Beklentileri

Tablo 11. Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarıyla İlgili Olarak Devlet Büyüklerinden Beklentileri

Tablo 12. Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarıyla İlgili Olarak Devlet Büyüklerinden Beklentileri

Tablo 13. Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarını Nasıl Kullanmayı Hayal Ettikleri Konusundaki Görüşleri

Tablo 14. Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarını Nasıl Kullanmayı Hayal Ettikleri Konusundaki Görüşleri

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kategoriler

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Problem Durumu

Çocuklar eski zamanlarda henüz gelişmemiş bireyler olarak görülürken bu düşünce zamanımızda değişime uğramış ve çocuk artık kendine özgü ihtiyaçları ve hakları olan, korunması gereken bir birey olarak anılmaya başlamıştır (Archard, 1993; Anderson, 2000; Franklin' den aktaran Kepenekçi ve Baydık, 2009).

Çocuğun bir aile ortamında dünyaya gelişi, büyümesi ve gelişmesi sebebiyle tarihteki eski zamanlardan itibaren çocukların korunması ve yetiştirilmesi ailenin ahlaki görevi arasında yer almıştır (Kepenekçi ve Baydık, 2009). Ancak toplumların kalkınıp gelişmesinde oldukça önemli bir yere sahip olan çocuğun aile ve toplum içindeki yerinin düzenlenmesi gerektiği fark edilmiştir. Çocuğun fiziksel, zihinsel, dil, sosyal, duygusal ve ahlaki gelişiminin yakından takip edilmesi, gerekli önlemlerin alınması ve çocukların her çeşit kötü muameleden korunması gerekmektedir (Lansdown, 2000). Bunları da etkin bir şekilde yapmanın yolu hukuk kurallarından geçmektedir.

Yıllar içinde ahlaki kurallardan gelenek hukukuna doğru giden gelişmelerin yaşanmasıyla birlikte anne ve babanın çocuk üzerindeki sorumluluğu, hukuki görevi olmuştur. Çocuklar ve anne babaları arasındaki ilişkiler ilk önceleri özel hukuk çerçevesi içerisinde düzenlenmiştir (Akyüz, 2012). Zamanla sadece anne babalar değil devlette çocuk üzerinde sorumluluk almaya başlamış ve çocukların hakları kamu hukuku kurallarınca korunmaya başlanmıştır (Akyüz, 2000). Toplumdaki çocuk kimliğinin ortaya konmasının en önemli göstergelerinden biri çocukların toplumda ne gibi hak ve özgürlüklere sahip olduklarının ve ne tür yasa ve kurallarla korunduğunun belirlenmesidir.

18 yaş altındaki bireylerin hakları çocuk hakları olarak bilinmektedir. Çocukluğun, kişinin yaşamında özel bir süreç olmasından dolayı çocuklar ve gençler için farklı olarak bazı haklar geliştirilmiştir. Bu dönemde bireylerin büyüdüğü ve öğrendiği bir süreç olduğu ve çocukların korunması ve bakılması için başkalarına ihtiyaç duydukları kabul edilmektedir. Aynı zamanda bu süreç eğlenceli de geçmesi gereken bir dönemdir (UNICEF, 2007). Çocuğun fiziksel, zihinsel, dil, sosyal, duygusal ve ahlaki açıdan özgür ve saygın bir biçimde, normal ve sağlıklı olarak büyüüp gelişebilmesi için hukuk kuralları çerçevesinde korunan haklarına çocuk hakları denir (Akyüz, 2012). Daha net bir ifadeyle çocuk hakları, uluslararası hukuk, sosyal hukuk, kamu hukuku ve özel hukukta var olan kuralların çocuklara vermiş olduğu yetkililerdir (İnan, 1995). Kanunen ve toplumsal normlara bağlı olarak çocuk hakları, dünya üzerinde var olan tüm çocukların doğar doğmaz elde ettiği politik, fiziksel ve psikolojik açıdan nitelendirilen hakların hepsini birden içeren evrensel bir içeriğe sahiptir.

Tüm çocukların sadece insan olmalarından ötürü hakları vardır. Çocukların yetişkinlerden farklı olarak çocukluk döneminin özel koruma önlemleri ve ihtiyaçları gereği bazı özel hakları da vardır (Arkadaş, 2008). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1989 yılında kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi bu önlemlerin ve ihtiyaçların karşılanmasının gerekliliğini uluslararası olarak kabul gördüğünü belgeleyen uluslararası hukuki bir belgedir.

Birleşmiş Milletler Genel Meclisi'nde 20 Kasım 1989'da kabul edilen ve 2 Eylül 1990 tarihinde uygulamaya konulan Çocuk Hakları Sözleşmesini bugüne kadar 193 ülke onaylamıştır ve Birleşmiş Milletler tarihinde en yaygın onaylanmış sözleşme haline gelmiştir (UNICEF, 2007). Türkiye 1990 senesinde Sözleşmeyi imzalamış ve 1995'te onaylamıştır. Bu da sözleşmeyi Türkiye hukukunun bir parçası yapmaktadır.

Sözleşme içerisinde çocukların siyasi, toplumsal, kültürel ve kişisel haklarını içeren ayrıntılı 54 madde bulunmaktadır. Madde 1'den 41'e kadar olan maddeler temel hak maddeleri olarak bilinirler. Madde 42'den 54'e kadar olan maddeler sözleşmeye taraf devletlerin ÇHS'yi nasıl uygulayacağını, uygulamaları nasıl izleyeceğini ve raporlayacağını ifade etmektedir.

Osler ve Starkey'in (1998) ve Nisan 2013'te çocuk hakları komitesinin sözleşmeye getirdiği yorumda ifade edildiği üzere, Sözleşme'de tüm çocukların sağlık, barınma, beslenme gibi ihtiyaçlarını içeren yaşamsal hakları; eğitim, sağlık, boş zamanını kullanma, oyun oynama gibi gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanmasını içeren gelişimsel hakları bulunmaktadır. Aynı zamanda her türlü ihmal ve istismardan korunmalarına yönelik korunma haklarına; kendilerini etkileyen durumlarda görüşlerini özgürce belirtmeleri ve her tür bilgiyi elde etme haklarını içeren katılım haklarına ilişkin hükümler bulunmaktadır.

Sözleşme’de yer alan çocuklara tanınan haklar daha açık bir ifadeyle yaşama, gelişme, korunma ve katılım üst başlıkları altında 4 temel kategoride toplanmaktadır. Çocuk haklarıyla ilgili bu kategorilerin her biri çocukların gelişimi için eşit ölçüde önemlidir. Ancak çoğunlukla gelişimsel haklar kategorisinde yer alan dinlenme, boş zaman, oyun oynama, eğlence faaliyetleri kültürel yaşam ve güzel sanatlara katılım hakkını ifade eden 31. Maddede sağlanmış olan haklara daha az öncelik verilmektedir. Bu nedenle çocukların oyun haklarına zaman zaman “unutulmuş hak olarak atıfta bulunmaktadır. Bunun nedenleri arasında oyun ve eğlencenin öneminin yeterince kabul görmemesi gösterilebilir. Bunun önemli nedenlerinden biri ise, oyuna yetişkinler tarafından gerekli bir şey değil de, bir lüks olarak bakılmasıdır. Çocuklar ise en olumsuz koşullarda bile oyun oynamanın bir yolunu bulabilmektedir (Hodgkin ve Newell, 2001). Dünyanın pek çok yerinde oyun oynamak hiçbir değeri olmayan bir faaliyet için boşa harcanan veya verimsiz, zaman kaybı olarak algılanmaktadır. Ebeveynler, bakıcılar ve kamu idarecileri yaygın bir biçimde çoğu zaman gürültülü, işleri aksatan ve rahatsız edici bir eylem olarak görülen oyun oynamaktan ziyade ders çalışma ve ekonomik iş faaliyetlerini daha büyük bir önem vermektedir. İlave olarak, erişkinler çoğu zaman çocuklarının oyun oynamasını ve kendileriyle oyun yoluyla etkileşim kurmasını destekleyecek güven, beceri veya anlayıştan yoksundur. Hem çocukların oyun ve eğlence faaliyetlerine katılması, hem bu faaliyetlerin çocukların sağlığı ve gelişimi açısından temel önemi yeterince anlaşılmamakta ve değerleri azımsanmaktadır. Oysaki düşünüldüğünde yeterli dinlenme olmazsa çocuklar anlamlı katılım ve öğrenme için gerekli enerji ve motivasyon ile fiziksel ve zihinsel kapasiteye sahip olamazlar. Dinlenme hakkının verilmemesi çocukların gelişimi, sağlığı ve huzuru üzerinde geri dönüşsüz fiziksel ve psikolojik etkiler yapabilir. Çocukların serbest zamana, yani sorumlulukların, eğlencenin veya uyaranların olmadığı, kendi isteklerine göre aktif veya pasif bir şekilde doldurabilecekleri zaman ve mekana da ihtiyacı vardır (ÇHSK, 2013).

Çocukların oyun ve dinlenme hakkının; sosyal, psikolojik ve tıbbi yönleri yanında, hukuksal bir boyutu da karşımıza çıkmaktadır (Tanrıbilir, 2011). Ancak bugüne kadar oyun ve dinlenme hakkı, tanıdığımız ve düşündüğümüz diğer temel haklar yanında, esas olarak gözden kaçan, bazen de lüks bir hak olarak değerlendirilmiştir (Özdamar ve Sucu, 2006). Her çocuğun hoş vakitler geçirip eğlenmeye hakkı ve ihtiyacı vardır. Yeterince oyun oynayamayıp eğlenemeyen bir çocuk sağlıklı gelişemez (Birsen, 2005). Oyun çocuğun gelişiminin vazgeçilmez bir parçasıdır. Çünkü oyun imkanı bulamayan çocukların önemli sosyal ve kişisel beceriden yoksun kalmaları da mümkündür (Hodgkin ve Newell, 2001).

Oyun ve eğlence faaliyetlerinin her çocuğun hayatındaki önemi, 1959 Çocuk Hakları Beyannamesi'nde de bildirildiği gibi uluslararası toplum tarafından uzun zamandır kabul edilmektedir: “Çocuk oyun ve eğlence faaliyetleri için tüm olanaklara sahip olacaktır [...]; toplum ve kamu otoriteleri bu hakkın kullanılmasını desteklemek için çaba gösterecektir” (mad. 7). Bu bildiri 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 31. maddesinde daha da güçlenmektedir: “Üye devletler çocukların dinlenme, serbest zaman geçirme, yaşlarına uygun oyun ve eğlence faaliyetlerine girmeleri ve kültürel hayata ve sanatlara serbestçe katılma haklarını kabul etmektedir.”

31. Maddenin önemiyle ilgili anlayışı arttırmayı 31. Maddeye saygı duyulmasını ve uygulanmasının güçlendirilmesini sağlamak amacıyla Çocuk Hakları Komitesi 17.04.2013 tarihinde genel yorum yayımlanmıştır. Bu genel yorum üye devletler arasında 31. maddedeki hakların her çocuğun hayatındaki ve gelişimindeki merkeziliği konusundaki profili, farkındalığı ve anlayışı artırmak, üye devletleri bu hakların uygulanması konusunda önlemler almaya teşvik etmek için geliştirilmiştir. 31. maddedeki haklar dünyadaki çeşitli topluluk ve toplumlar içinde evrensel bir uygulamaya sahiptir ve tüm kültürel gelenek ve biçimlerin değerine saygı duymaktadır. Nerede yaşıyor olursa olsun, kültürel geçmişi veya ebeveyn durumu ne olursa olsun her çocuk bu haklardan yararlanabilmelidir (ÇHSK, Genel Yorum no:7, 2005).

Oyun ve eğlence faaliyetleri çocukların sağlığı ve huzuru için esastır ve hem fiziksel, sosyal, bilişsel ve duygusal güç ve becerileri hem de yaratıcılığı, hayal gücünü, kendine güveni, öz yeterliliği destekler. Öğrenmenin tüm yönlerine katkıda bulunur; günlük yaşama katılımın bir biçimidir ve sırf sağladıkları eğlence ve keyif bakımından çocuklar için doğal bir değere sahiptir. Araştırma sonuçları oyun oynamanın çocukların gelişimi için çok önemli olduğunu göstermektedir. Oyun ve eğlence faaliyetleri çocukların tartışma(görüş alışverişi), duygusal dengeyi sağlama, çatışmaları çözümüleme ve kararlar alma kapasitelerini geliştirmektedir. Çocuklar oyun ve eğlence faaliyetlerine katılımları yoluyla yaparak öğrenmekte, etraflarındaki dünyayı keşfetmekte ve deneyimlemekte, yeni fikirleri, rolleri ve deneyimleri denemekte ve böylece dünya içindeki sosyal konumlarını anlamayı ve yapılandırmayı öğrenmektedir (ÇHSK, 2013).

Ayrıca, çocuklar kendi hayali oyunları, şarkıları, dansları, animasyonları, hikayeleri, resimleri, oyunları, sokak tiyatroları, kukla oyunları, festivalleri vs yoluyla kültür oluşturmaktadır. Çocuklar akranlarıyla olan etkileşimleri yoluyla kendi dillerini, oyunlarını, gizli dünyalarını, fantezilerini ve diğer kültürel bilgilerini yaratır ve aktarırlar. İşbirliği,

hoşgörü, paylaşma ve becerikliliği öğrenmek için, çocukların her iki cinsiyetten akranlarla ve aynı zamanda farklı yetenek, sınıf, kültür ve yaşlardan insanlarla etkileşime girmeye ihtiyacı vardır. Oyun ve eğlence arkadaşlıkların kurulması için fırsatlar sağlamakta ve sivil toplumun geliştirilmesinde, çocuğun toplumsal, ahlaki ve duygusal gelişimine katkıda bulunmada ve kültürü şekillendirmede ve topluluklar inşa etmede kilit bir rol oynamaktadır.

Oyun oynamak genellikle rekabete dayalı oyunlar (spor oyunları) olarak kabul görmektedir. Komite özellikle büyük çocuklar için ihtiyaç duyulan tercih edilen oyun ve eğlence biçimlerinin ve yerlerinin daha çok tanınması gerekliliğini vurgulamaktadır. Ergenler çoğu zaman akranları ile buluşabilecekleri ve geliştirmekte olan bağımsızlıklarını ve erişkinliğe geçişlerini keşfedebilecekleri yerlerin arayışı içerisinde. Bu; kendilerinin kimlik ve aidiyet hislerinin gelişimi açısından önemli bir boyuttur. İşte bu noktada çocukların yaşlarına uygun oyun oynama, dinlenme, serbest zaman geçirme, eğlence faaliyetlerine girme, kültürel hayata ve sanata katılma haklarını kullanabilmeleri için nelere ihtiyaç duyduklarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu durumdan hareketle bu araştırmanın temel problemi; 9-13 yaş arası çocuklarının dinlenme, serbest zaman geçirme, yaşlarına uygun oyun ve eğlence faaliyetlerine girme, kültürel hayata ve sanata katılma haklarına (31. Madde) ilişkin sorun ve isteklerinin belirlenmesidir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı 9-13 yaş arası ortaokul çağı çocuklarının dinlenme, serbest zaman geçirme, yaşlarına uygun oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma haklarına ilişkin sorun ve isteklerini belirlemektir. Bu genel amaca aşağıdaki alt amaçlarla ulaşılabacaktır.

Alt Amaçları

Çocukların dinlenme, serbest zaman geçirme, oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma haklarını kullanma durumları ile ilgili görüşleri nelerdir?

Çocukların dinlenme, serbest zaman geçirme, oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma haklarını kullanamamalarına yol açan etmenler hakkındaki görüşleri nelerdir?

Çocukların dinlenme, serbest zaman geçirme, oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma haklarını kullanma noktasında anne-babaları, öğretmenleri ile yerel ve merkezi yönetimden beklentileri nelerdir?

Dinlenme, serbest zaman geçirme, oyun ve eğence faaliyetlerine katılma hakları konusunda nasıl bir dünya hayal etmektedirler/neler istemektedirler?

Araştırmanın nemi

ocuk Haklarına Dair Sözleşme’ de yer alan ve çocuklara tanınan haklara yönelik çalışmalar bulunmasına rağmen, çocukların dinlenme, serbest zaman geçirme, yaşlarına uygun oyun ve eğence faaliyetlerine katılma haklarını yönelik araştırmalara rastlanmamıştır. 9-13 yaş arası çocuklarının dinlenme, serbest zaman geçirme, yaşlarına uygun oyun ve eğence faaliyetlerine katılma haklarına yönelik olacak bu çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ocuk Hakları Komitesi tarafından 17.04.2013 tarihinde yayınlanan Genel Yorum No.17’de de vurgu yapıldığı üzere özellikle büyük çocuklar için ihtiyaç duyulan ve tercih edilen oyun ve eğence biçimlerinin ve yerlerinin daha çok tanınması gerektiği düşünüldüğünden 9-13 yaş arası çocuklarının dinlenme, serbest zaman geçirme, yaşlarına uygun oyun ve eğence faaliyetlerine katılma haklarına ilişkin sorun ve isteklerinin belirlenmesi sağlanacaktır.

Genel yorum 17’de ocuk Hakları Sözleşmesi’ne taraf olan devletlerin Sözleşme’de tanımlanan ocuk haklarının uygulanmasıyla ilgili incelemelerinde çocuklara 31. maddedeki hakların yeterince tanımaması konusunda endişeli olduklarını belirttiği bilinmektedir. Bu hakların çocukların yaşamlarında yeterince tanınmaması, uygun hükümlere yeterince yatırım yapılmamasına, koruyucu mevzuatın zayıf olmasına veya hiç olmamasına ve ulusal ve yerel düzeyde planlamada çocukların görünmezliğine neden olmaktadır. Genel olarak, yatırımın yapıldığı durumlar olsa dahi, bu yatırımlarda çocukların talep ve sorunları göz önüne alınmadan yapılmakta olduğu düşünülmektedir. Örneğin spontane oyun, eğence faaliyeti ve yaratıcılık faaliyetlerine girmeleri için gerekli zaman ve mekanı yaratma ve bu tür faaliyetleri destekleyen ve teşvik eden sosyal tutumlar konusunda eksiklikler vardır. Bu noktada bu tutumları artırma ihtiyacı da eşit ölçüde önemlidir. Araştırmada çocuklardan elde edilen verilerin bu ihtiyacı karşılamaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca, dünyada meydana gelen köklü değişiklikler, çocukların 31. maddede sunulan hakları kullanma fırsatları üzerinde büyük bir etki yapmaktadır. Oyun konusunun ticarileşmesiyle birlikte, çocukların eğence faaliyetlerine, ayrıca kültürel ve sanatsal faaliyetlere girme biçimleri de bunlardan etkilenmektedir. Hem zengin hem de fakir ülkelerdeki pek çok ocuk için, ocuk işçiliği, ev işi ve artan eğitimsel talepler, bu hakların kullanımı için mevcut zamanı

azaltmaktadır. İŖte bu noktada araştırma sonrasında çocukların bu haklarını kullanma konusunda ne tür zorluklar yaşadıkları ne tür sorunlarının olduğu belirlenebilecektir.

Araştırma sonrası çocukların isteklerinin ve sorunlarının belirlenmesi ile ebeveynler dahil olmak üzere çocuklar için çalışan tüm bireylere yönelik olarak, oyun ve eğlence faaliyeti alanındaki yapılacak tüm eylemlere rehberlik edebilir. Ayrıca araştırma sonuçları doğrultusunda gerekli çalışmalar gerçekleştirildiğinde çocukların yaşamlarını zenginleştirilebilecektir.

Bu araştırma sayesinde de çocukların refahı ve gelişimi için 31. maddenin önemiyle ilgili anlayış arttırılabilir, çocukların istekleri doğrultusunda bu hakların uygulamasının güçlendirilmesi sağlanabilir. Yine 31. maddede tanımlanan hakların gerçekleştirilmesi ve tam olarak uygulanmasına yönelik tüm uygulama önlemlerinin, stratejilerinin ve programlarının hazırlanması konusunda yol gösterici olabilir.

Varsayımlar

Bu araştırmada:

Çocukların görüşme sırasında sorulara içten ve samimi cevaplar verdiği varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırmada elde edilecek veriler yapılandırılmış görüşme tekniğinin olanakları ile sınırlıdır.

ocuk hakları sözleşmesinin 31 maddesinin içerisinde yer alan kültürel hayata ve sanata katılım kısmı çalışmanın dışında tutulmuştur.

Tanımlar

Çocuk: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de “Ulusal yasalarca daha genç bir yaşta reşit sayılma hariç, 18 yaşın altındaki her insan çocuk sayılır” denilmektedir (ÇHSK, 1994).

Eğitim terimleri sözlüğü ise çocuğu “bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insandır” şeklinde tanımlamaktadır (TDK, Eğitim Terimleri Sözlüğü, 1974).

Oyun: Dönmez tarafından: “Belli bir amaca yönelik olan veya olmayan kurallı ya da kuralızsız gerçekleştirilen; fakat her durumda çocuğun isteyerek ve hoşlanarak yer aldığı fiziksel, bilişsel, dilsel, duygusal ve sosyal gelişimin temeli olan, gerçek hayatın bir parçası ve çocuk için en etkin öğrenme sürecidir” diye tanımlanmaktadır (Dönmez, 1999: 18)

Eğitim terimleri sözlüğü ise oyunu “Yetenek ve zeka geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence” şeklinde tanımlamaktadır (TDK, Güncel Sözlük, 2014).

Bildirge: Bir mesele hakkında kamuoyuna açıklamada bulunmak üzere resmi bir daire, bir kurum veya özel kişiler tarafından hazırlanan yazı (Meydan Larousse,1986: 367).

Beyanname: Hükümetler tarafından kabul edilen, hukuki veya fiili bir durumun varlığını belirten, bildiren veya ilan eden belge (Meydan Larousse,1986: 334).

Sözleşme: Hukuki sonuç doğurmak amacıyla iki veya daha çok kişi tarafından karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla gerçekleşen hukuki işlem (Meydan Larousse,1986: 511).

Çocuk Hakları: Çocuğun fiziksel, zihinsel, dilsel, sosyal, duygusal ve ahlaki açıdan özgür ve saygın bir biçimde, normal ve sağlıklı olarak büyüüp gelişebilmesi için hukuk kuralları çerçevesinde korunan haklarıdır. (Akyüz, 2012).

Çocuk Hakları Sözleşmesi: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde: "Kasım 1959'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Çocuk Hakları Bildirgesi olarak kabul edilen 54 maddeden oluşan ve çocuğun bir birey olarak hakları olduğunu anlatan, dünya çocuklarının yaşam kalitesini hak ettikleri düzeye çıkarmayı amaçlayan bir sözleşmedir" denilmektedir (BMÇHS).

Polat tarafından ise Çocuk Hakları Sözleşmesi: “Çocukların fiziksel, mental, sosyal, ahlaki ve ruhsal gelişimlerine cevap verebilmek amacına yönelik sözleşme” şeklinde tanımlanmaktadır (Polat, 1997: 52).

Kısaltmalar

BM: Birleşmiş Milletler

ÇHS: Çocuk Hakları Sözleşmesi

BMÇHS: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

ÇHSK: Çocuk Hakları Sözleşmesi Komitesi

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

CESCR: Economic, Social ve Culturel Rights (Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi)

BÖLÜM 2

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Alan taraması yapıldığında araştırma konusu ile bağlantılı olabilecek çalışmalar aşağıda gösterilmiştir:

Alderson ve Arnold (1999) tarafından gerçekleştirilen “Civil Rights in Schools” adlı çalışmanın amacı 7-17 yaş arasındaki öğrenciler ve öğretmenlerin çocuk hakları ile ilgili görüşlerini öğrenmektir. İngiltere’de ve Kuzey İrlanda’da 2272 öğrencinin katıldığı çalışmada öğrencilerin % 75’i Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi daha önce hiç duymadıklarını iletmiştir. Kalan öğrenciler ise çok az bilgileri olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin % 40’ı, öğretmenlerin % 112’i okulda öğrencilerin çok az hakka sahip olduklarını söylemişlerdir. Buna ek olarak öğrencilere Sınıf ve okul konseylerinin varlığı ile ilgili sorular sorulmuş ve gelen yanıtlarda öğrencilerin yarısı okullarında okul konseylerinin var olduğunu söylemiş ancak beşte biri etkin okul konseylerinin var olduğunu belirtmişlerdir.

Morine (2000), “Children’s and parents attitudes towards children’s rights and perceptions of family relationship” (Çocukların ve ebeveynlerin çocuk haklarına ve aile ilişkileri algılarına yönelik tutumları) adlı çalışmada çocukların ve anne-babaların çocuk haklarına bakışları ve aile ilişkilerini algılamaları incelemiştir. Araştırma içerisinde çocukların ve ebeveynlerinin bakım ve koruma, kendi kendine karar verme tutumları ile ebeveyn otorite tutumlarının algılanışı arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Çalışmada 6 ve 7. sınıfta olan 32 çocuk ve onların aileleri yer almıştır. Ebeveynlerin genellikle bakım ve korumadan yana, çocukların ise aile içi kararlarda kendi kendine karar vermeden yana tavır sergiledikleri bulunmuştur. İleri derecede bakım ve koruma haklarını benimseyen ebeveynler ve çocukların davranışları arasında önemli bir fark olmadığı bulunmuştur.

Zask ve arkadaşlarının 2001 yılında yaptığı “Active School Playgrounds—Myth or Reality? Results of the “Move It Groove It” Project” isimli çalışmada amaç okul bahçelerinde teneffüs zamanlarında çocukların aktif olma durumlarını incelemektir. Çalışma Avustralya’da 5-12 yaşlarında çocukların eğitim gördüğü 18 ilkokulunda yürütülmüştür. Çocukların aktif fiziksel hareketleri 5 gözlemcinin ve öğretmenlerin hareket kullanımlarını belirttikleri (CAST) isimli bir metotla ölçümlenmiştir. Çocukların öğlen yemeği aralarında teneffüslerden daha aktif oldukları, ve büyük okullardaki çocukların küçük okullardaki çocuklara göre daha aktif oldukları bulunmuştur. Çocukların öğle yemeğinde daha aktif bulunması teneffüslerin uzunluğuna ve alet kullanabilecek zaman bulmasıyla açıklanmıştır. Genel olarak çocukların çoğu teneffüslerde aktif bulunmamıştır. Erkeklerin %50’sinden azı aktifken kızların %26,8’i aktif bulunmuştur. Aynı zamanda araştırmada, öğrencilerin ders aralarında, okul bahçesinde bulunan oyun alanlarında hareketli fiziksel aktivitelerde bulunmalarının derslerde fiziksel ve zihinsel yönden aktif olabilmelerini desteklediğini belirtmişlerdir.

Kaya’nın (2003) “Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençlerin Boş Zamanlarını Değerlendirme Eğilimi Ve Etkinliklerinin Sosyalleşmeye Etkisi” konulu çalışmasında Türkiye de korunma ve bakım altında bulunan ve yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin yetiştirme yurtlarında yemek, uyku, formal eğitim gibi zorunlu gereksinimler dışında kalan zamanlarda katılacağı boş zaman etkinliklerini seçimi ve etkinliklere katılım düzeyini etkileyen kişilik özellikleri, yaşam deneyimleri, yurt ve yakın çevre faktörleri de dikkate alınarak irdelenmiştir. Araştırma örneklemini 13-18 yaş arası 257 kız ve 563 erkek öğrenci olmak üzere 820 genç oluşturmuştur. 54 sorudan oluşan anket soruları uygulanmıştır.

Araştırma bulgularında yetiştirme yurtlarında kalan gençlerin boş zaman aktivitelerine ilgilerinin olduğu ancak katılım düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına göre katılımı etkileyen başlıca nedenlerin yeterli tesis ve mekanların olmayışı veya olan alanların işlevsel olmayışı olarak belirlenmiştir. Bunun dışında boş zaman etkinliklerini düzenleyecek uzman personelin olmayışı, yurt yönetiminin gençlerin yeterince yönlendirilememesi, yurtla diğer hizmet kurumları arasında iş birliği eksikliği de katılımı etkileyen nedenler arasında gösterilmiştir. Katılımcıların boş zaman etkinliklerine çoğunlukla yurt tesislerinde katıldığı belirlenmiştir. Erkek çocukların daha çok spor etkinliklerine katılım tercih ederken, kızlar daha çok pasif aktivitelere katılımı tercih ettikleri bulunmuştur. Aynı zamanda araştırma sonuçlarında boş zamanlarını değerlendirme etkinliklerine düzenli katılan gençlerin sosyalleşme süreçlerini olumlu etkilediği bulunmuştur.

Romine (2004) “Using Games in the Classroom to Enhance Motivation, Participation, and Retention: A Pre-Test and Post-Test Evaluation” adlı çalışmasında eğitsel oyunların motivasyona, derse katılıma ve kalıcılığa etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Öntest-sontest deneme modeliyle hazırlanmış olan çalışmanın örneklemini üç ve dördüncü sınıf oluşturmaktadır. Sınıflar araştırmacı tarafından Grup A, Grup B ve Grup C şeklinde kodlanmıştır. Grup A ve Grup B kontrol grubu olarak belirlenmiş ve bu sınıflarda soru cevap yöntemiyle öğretim yapılmıştır. Grup C ise deney grubu olarak belirlenmiş ve bu sınıfta oyun yöntemiyle öğretim yapılmıştır. Son test sonuçlarına göre A Grubunun başarısı % 12,8, B Grubunun başarısı % 32,3 ve C Grubunun başarısı ise % 29,4 oranında artmıştır. Bu sonuçlara göre en başarılı sınıf B Grubu olmuştur. Araştırmacı başarı oranının B Grubunda daha yüksek oranda çıkmasına rağmen derse katılımın ve motivasyonun C Grubunda daha yüksek olduğunu belirtmiştir. A ve B Gruplarındaki Öğrencilerin % 60’ı derse düzenli veya ara sıra katılım gösterirken, C Grubundaki öğrencilerin % 80’i derse katılım göstermişlerdir. Bu durum oyunların derse katılım ve motivasyon üzerinde etkisinin olduğunu göstermektedir.

Öztürk (2008)’ün “Çocuk Yoksulluğunda Yaşama, Sağlık ve Beslenme Hakları” adlı araştırmasındaki amaç yoksul çocukların yaşama, sağlık ve beslenme haklarının ne düzeyde gerçekleştirildiğini belirlemektir. Araştırma Ankara ili Keçiören ilçesi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı’ndan yardım alan ve yardım süresi bittiği için yeniden başvuru sürecinde olan çocukların annelerine yüz yüze görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan anne sayısı 137’dir.

Araştırma sonucunda yoksul çocukların yaşama, sağlık ve beslenme haklarının kullanılmasında önemli oranda sorunlar yaşandığı bulunmuştur. Bu sorunlar; bebek ve çocuk ölüm oranı ile engelli oranının yüksekliği, hamilelik dönemi ile bebeğin bir yaşına kadar olan zamanında sağlık kontrollerinin yapılamaması, çocukların tedavi edilemeyen hastalıklarının oluşu ve yetersiz beslenme olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda Keçiören’deki çocuk yoksulluğunun, temel çocuk haklarından olan yaşama, sağlık ve beslenme haklarının kullanılmasını büyük ölçüde engellediği bulunmuştur.

Tunç’un (2008) yaptığı “Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin eğitim politikalarına yansımaları konusunda Milli Eğitim Bakanlığı uzmanlarının görüşleri” başlıklı çalışmada Çocuk hakları sözleşmesinin eğitim politikalarına yansımaları konusunda Milli Eğitim Bakanlığı uzmanlarının görüşlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu; 11 genel müdürlükte yapan görev yapan 20 uzman oluşturmaktadır. Araştırmanın amacına ulaşmak için 5 maddeden oluşan sorulara yanıt aranmıştır. Araştırmanın amacına uygun

olarak hazırlanan görüşme formunda yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım hakları çerçevesinde eğitim politikaları ile ilgili olarak katılımcıların görüşlerine başvurulmuştur.

Uzmanlar daha demokratik toplum olmak baskıcı eğitimden kurtulmak, kendine güvenen, haklarının bilincinde adı geçen hakların eğitim politikalarına yansıtılması konusunda görüş birliği içindedirler; ancak ÇHS'nin belirlediği yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım haklarının eğitim politikalarına yansımaları konusunda görüş farklılığı olduğu ortaya konmuştur. Yaşamsal hakların eğitim politikalarına yansıtılma düzeyine ilişkin uzmanlar sağlıklı okul ortamı, sağlık bilinci, okullarda tıbbi yardım ve koruyucu hekimlik, okullarda hijyenin ve öğrenci güvenliğinin sağlanması ilgili eğitim politikalarını yetersiz bulmaktadırlar. Gelişimsel hakların eğitim politikasına yansıtılma düzeyine ilişkin uzman görüşleri ise eğitim sisteminde insan kaynaklarında niceliksel ve niteliksel farklılıklar olduğu, eğitimde sınav merkezli bir anlayışın mevcut olduğu, okullarda uygulanan disiplin anlayışının önlemeye değil cezaya yönelik olduğu yönündedir. Korunma haklarının eğitim politikalarına yansıma düzeyine ilişkin uzman görüşleri incelendiğinde katılımcılar fırsat eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından “haydi kızlar okula”, “taşımali sistem”, “aylık parasal yardım”, ‘engellilere yapılan yardım’ gibi çeşitli projeleri önemli bulduklarını, okullarda çocukların ihmal ve istismardan korunmasını sağlayan ve madde kullanımının önlenmesine yönelik eğitim politikalarını yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. Katılım haklarının eğitim politikalarına yansıma düzeyinin yeterliğine ilişkin katılımcılar çocukların kendilerini ilgilendiren kararlara katılımları ve kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini ortaya koymaları konusundaki eğitim politikalarını yeterli bulmuşlardır.

Özdemir ve Yılmaz (2009)’ın “İlköğretim okulları bahçelerinin çocuk gelişimi ve sağlıklı yaşam üzerine etkilerinin incelenmesi” adlı çalışmasındaki amacı ilköğretim okulları bahçelerinin çocuk gelişimi ve çocukların sağlıklı yaşamına etkilerinin belirlenmesidir. Bu amaçla Ankara ilindeki beş ilköğretim okulunda toplam 290 üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencisi ile anket çalışması yapılarak okul bahçeleri hakkındaki fikirleri, günlük okul aktiviteleri hakkında fikirleri alınmıştır.

Öğretmen ve okul yönetimi ile yapılan görüşmelerde okul bahçelerinin çocuk oyun ve aktiviteleri için yetersiz olduğu belirlenmiştir. Bahçe alanı ölçümleri sonuçlarına göre öğrenci başına düşen açık alan miktarı yetersiz bulunmuştur. Anket sonuçlarında öğrencilerin yarıdan fazlasının teneffüste dış mekanda olmayı seçtikleri ve çoğunluğunun aktif oyunlar seçtiği belirlenmiştir. Öğrencilerin büyük bir bölümü okul bahçelerinden memnun olmadıklarını, yetersiz bulduklarını, kalabalık ortamdan rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Çalışma da aynı

zamanda aktivite özellikleri ile vücut kitle indeksi arasındaki etkileşime bakıldığında teneffüste daha aktif olan öğrencilerin vücut kitle indeksinin daha düşük olduğu bulunmuştur. Diğer bir sonuç ise bahçe büyüklüğü ve vücut kitle indeksi arasındaki ilişkidir buna göre büyük bahçeli okullardaki öğrencilerin vücut kitle indeksi daha düşük bulunmuştur.

Uçuş (2009) “Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin İlköğretim Programı’ndaki Yeri ve Sözleşmeye Yönelik Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri” araştırmasının amacı ilköğretimde birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ilke ve hükümlerinin çocuklar tarafından öğrenilmesini sağlamaya yönelik hangi uygulamalara yer verildiğini belirlemektir. Aynı zamanda bu konuya yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşlerini ortaya koymaktır. Bu çalışmada birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar eğitim programlarının tümü taranmış ve Sözleşmenin ilke ve hükümleriyle ilişkilendirilmiştir. Çocuk hakları eğitimi ile ilgili konuların ders programları ve bununla beraber MEB’in yayımladığı ders kitapları içindeki yeri incelenmiş, var olan durumlar ve koşullar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla 2008–2009 öğretim yılında ilköğretim okullarında uygulanan öğretim programları ve okutulan ders kitaplarından kaynak taraması yapılmıştır. Öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşlerini tespit etmek amacıyla ise araştırmacı tarafından görüşme formu hazırlanmıştır.

Araştırma sonucunda programın genel çerçevesi içinde çocuk haklarının gözetildiği ve buna uygun olarak düzenlendiği fakat bazı kazanım, içerik, öğretme, öğrenme süreçlerinde çocuk haklarına uygun içeriğin bulunmadığı saptanmıştır. Araştırmada programların öğrencilerin katılım haklarının ve çocukların bireysel farklılıklarının göz önünde bulundurularak geliştirildiği, ayrımcılığın engellenmesine dikkat edildiği ayrıca özel durumdaki çocukların da (özellikle engelliler) göz önünde bulundurularak hazırlandığı belirlenmiştir. Ancak savaşa, depreme ve benzeri durumlara maruz kalan çocuklarla, çalışan çocuklarla ve mülteci çocuklarla ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Yine programın öğrencilerin katılım; boş zamanlarını değerlendirme, sosyal etkinliklere katılma, oyun oynama ve eğitim hakları ile bireysel farklılıklarının göz önünde bulundurularak hazırlandığı saptanmıştır. Fakat programda çocukların korunma hakkına, dernek kurma ve barışçıl bir şekilde toplanma özgürlüğüne, sömürü ve istismardan korunmasına yönelik herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Öğretmenlerle ve okul yöneticileri ile yapılan görüşmelerde; öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin büyük çoğunluğunun çocuk haklarını ve ÇHS’yi bilmedikleri, sınıfta ve okul ortamında doğrudan çalışmalar yapmadıkları saptanmıştır. Çocuk Haklarına ders programlarında ele alındığı kadarıyla yer vermekte oldukları saptanmıştır.

Ejeh ve Akinola (2009) tarafından yapılan “Children's Rights and Participation in Schools: Exploring the Awareness Level and Views of Nigerian Primary School Children” isimli çalışmada Nijerya’nın bir kasabasındaki çocukların haklarının ne kadar farkında oldukları ve bu hakların uygulanması hakkındaki görüşlerini saptamak amacıyla yapılmıştır. Araştırma vaka çalışması yaklaşımı kullanılarak yapılmıştır. Araştırma için veriler kasabadaki 4 ilköğretim okulu hazırlık sınıfı ve altıncı sınıfa devam eden 144 öğrenci ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Veri analizi sonucunda çocukların kendi hakları ile ilgili olarak çok sınırlı bir farkındalığa sahip olduklarını saptanmıştır. Çocukların yaklaşık dörtte üçü haklarını kullanma konusunda istekli olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu görüşün çocukların çocuk haklarına ihtiyaçları olmadığını düşündüklerinden ve Nijerya toplumunun kültürel normlarından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmacı tarafından seçilen okulların ortalama olarak aydın ve sosyo ekonomik düzeyi orta düzeyde olan ailelerin çocuklarının çoğunlukta olduğu okullar olduğu belirtilirken ülkedeki diğer okullarda durumun daha endişe verici olduğu belirtilmektedir. Sonuç olarak ülkedeki okullarda Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin amaçlarına henüz ulaşamadığı vurgulanmaktadır.

Kepenekçi ve Baydık (2009) “Zihin Engelliler Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Tutumları” adlı çalışmasındaki amacı zihin engelliler öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin yaklaşımlarını çeşitli değişkenlere göre incelemek ve zihin engelliler öğretmen adaylarının yaklaşımlarının, “sınıf öğretmeni”, “okul öncesi öğretmeni” ve “bilgisayar öğretim teknolojileri öğretmeni” adaylarının yaklaşımlarından farklı olup olmadığını incelemektir. Çalışma Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi’nin Zihin Engelliler Öğretmenliği lisans programının 1. ve 4. sınıfında okuyan 85 öğrenci ile ve karşılaştırmak için, aynı Fakülte’nin 1. ve 4. sınıflarına devam eden Sınıf Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi bölümlerinde okuyan 202 öğrenci ile çalışılmıştır. Bulgularda zihin engelliler öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerin çocuk haklarına yönelik tutumlarının sınıf öğretmenliği programında okuyan öğrencilerin tutumlarından daha olumsuz olduğu bulunmuştur. Bulgularda çocuk hakları ya da insan haklarına yönelik ders almanın, son sınıfta okumanın ve yaşı ilerlemesinin çocuk haklarına ilişkin tutumları olumlu olarak etkilediği bulunmuştur.

Güngör (2009) tarafından yapılan “Eğitim Hakkı ve Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuklar: Mersin İli Örneği” çalışmasının amacı, sokakta yaşayan ve çalışan çocukların eğitim hakkından yararlanmasına ilişkin Mersin ilindeki durumu ortaya koymaktır. Çalışmada

Mersin ilinde sokakta yaşayan ve çalışan çocukların çocuk hakları sorunu incelenmektedir. Çocuk haklarından olan eğitim hakkından yararlanabilme durumu üzerinde ayrıntılı çalışılmıştır. Sokakta yaşayan ya da çalışan 510 katılımcıya anket doğrudan görüşülerek uygulanmıştır

Araştırmanın sonuçlarında 5–16 yaş arasındaki çocukların sokaklarda çalışmaya başladıkları, çalışmaya başlamalarının en büyük nedeninin aile bütçesine yardım sağlamak ve okul ihtiyaçlarını karşılamak olduğu belirlenmiştir. Araştırmada görüşülen katılımcıların büyük kısmı bir ilköğretim okulunda kayıtlarının olduğunu belirtmişlerdir. Buna ek olarak okula devam etmeyenlerin, okulu bıraktıklarını söyleyenlerin oranı da yüksek bulunmuştur. Okulu bırakmalarının en önemli nedeni olarak ailelerinin onları okutacak maddi güçlerinin olmamasını belirtmişlerdir. Aynı zamanda okulda sevilmediklerini, bu nedenle de okuldan hoşlanmadıklarını ifade etmişlerdir.

Şişman ve Özyavuz'un (2010) “Çocuk Oyun Alanlarının Dağılımı ve Kullanım Yeterliliği: Tekirdağ Örneği” başlıklı araştırmasında Tekirdağ ilinde yer alan 14 mahalle ve buralarda yer alan çocuk oyun mekanları tespit edilerek alanları hesaplanmıştır. Hesaplanan bu alanlar mahallelerde yer alan 0-14 yaş grubundaki çocuk sayılarına oranlanarak mahalle ölçeğinde ve kent ölçeğinde çocuk başına düşen çocuk oyun meydanları belirlenmiştir. Çocuk oyun alanlarının mevcut durumunu tespit etmek için şehrin değişik mahallelerinde bulunan çocuk oyun mekanlarında ebeveynlerle karşılıklı görüşme şeklinde 100 kişilik bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Mahalle ölçeğinde; 15 mahalleden sadece 3 tanesinde 1 m² den fazla, 9 tanesinde 1 m² den az, 3 tanesinde ise çocuk oyun alanı olmadığı görülmüştür. Kent ölçeğinde ise çocuk başına düşen oyun alanı 0.556 m²/ kişi olarak bulunmuştur. Bu oranın 3–6.5 m²/ kişi değerlerinin (olması gereken değer) oldukça altında olduğu ve çocuk oyun alanı sayısının yetersiz olduğu görülmüştür. Gerçekleştirilen anket çalışması ile de var olan oyun alanlarının katılımcılar tarafından yetersiz bulunduğu ve güvenli olmadığı belirtilmiştir.

Arslan, Yücel ve Güllü'nün (2010) yaptığı “İlköğretim ve Ortaöğretimde Öğrenim Gören Öğrencilerin Spor ve Oyun Alışkanlıklarının İncelenmesi” araştırmasının amacı ilköğretim ve ortaöğretimdeki öğrencilerin spor ve oyun alışkanlıklarını belirlemektir. Elazığ il merkezinde bulunan ve ilköğretim ve ortaöğretim okullarındaki 9–16 yaş arasındaki 1050 öğrenci ile çalışılmıştır. Verilerin toplanmasında 22 soruluk bir anket kullanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin %7,3'ünün bir spor kulübünde, %40,6'sının okul spor etkinliklerinde bulunduğu ve %52,1'inin ise hiç spor yapmadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin oyun tercihinin, %86,1'i Bilgisayar oyunları, %70,7'si Zeka oyunları, %62,6'sı Atari oyunları ve %49,8'i Çocuk oyunları olduğu bulunmuştur. Geleneksel oyun kültürüyle ilgili olarak; %54,3'ünün fikrinin olduğu, %45,7'sinin fikrinin olmadığı, fikri olunan geleneksel spor dallarının; %46,4'ü Yağlı güreş, %29,1'i Cirit oyunu ve %28,8'i Atıcılık ve Avcılık olduğu görülmüştür. Sonuçta ilköğretim öğrencilerinin, geleneksel oyun kültürü ve fiziksel aktivite alışkanlıklarının değişime uğradığı görülmüş ve çocukların yeni zevklerinin bilgisayar oyunları olduğu ve çocuklarımızın geleneksel oyun kültüründen uzaklaştığı düşüncesine ulaşılmıştır. Araştırma kapsamındaki 9–16 yaş öğrencileri ayrıca spor yaptıkları alanları, %46,4'ü Okul bahçesi, %26'sı Okul spor salonu, %19,1'i Mahallede, sokak aralarında, %6,4'ü Spor tesisleri, özel tesisler, köy, bahçe ve %2,1'i ise Başka bir okulun spor salonu olarak belirttikleri ortaya çıkmıştır. Elazığ'daki okullarda uygun mevcut kapalı spor salonlarının %13,3'ünün ilköğretim, %13,3'ünün özel ve %73,4'ünün ortaöğretim okullarında bulunduğu görülmüştür. Bu durumun ilköğretim okullarında spor tesislerinin yeterli olmadığını göstermekte olduğu belirtilmiştir.

Ersoy'un (2011) yaptığı "İlköğretim Öğrencilerinin Çocuk Haklarına İlişkin Algıları" adlı araştırmasındaki amaç farklı sosyo-ekonomik düzeyde bulunan ilköğretim çağı öğrencilerinin çocuk haklarına yönelik düşüncelerini, çocuk hakları hakkında fikir edindikleri kaynakları ve yüz yüze geldikleri problemleri belirlemeye yöneliktir. Araştırmaya, üç farklı okulda 8. sınıfa kadar her sınıf seviyesinden olacak şekilde belirlenen bir şubeden üç ya da dört öğrenci olacak şekilde toplam 92 öğrenci katılmıştır. Veriler, öğrencilerle birebir olarak gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmeler ile elde edilmiştir. Sonuçta, öğrencilerin öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin algılarının ailenin sosyo-ekonomik düzeyine göre değiştiği görülmüştür. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrenciler temel yaşam ve gelişim haklarına değinirken, üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrenciler ise daha çok katılım haklarına değinmişlerdir. Çalışmaya göre katılımcıların büyük bir kısmının haklarını okuldan öğrendiği görülmüştür. Alt ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar, okulda ve ailede düşüncelerini özgürce ifade edemediklerini belirtmişlerdir. Araştırmada öğrencilerin en çok eğlenme ve oyun hakkında sorun yaşadıkları bulunmuştur. Bununla birlikte haklarını tanıma, ilgi ve becerilerini geliştirme, eğitim, şiddet görmeme, ilgi ve sevgi görme, bilgi edinme haklarında da kısmen sorun yaşadıkları görülmüştür. Az da olsa saygı görme ve eşit davranılma gibi haklar noktasında da sorunlar yaşadıkları bulunmuştur. Katılımcılar, oyun ve

eğitim haklarından var olan sınav düzeni ve oyun oynama yerlerinin yetersizliği nedenleriyle yararlanamadıklarını dile getirirken, eğitim hakkından da eğitimin yetersizliğinden dolayı faydalanamadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin haklarıyla ilgili karşılaştıkları problemler ve istekler sosyoekonomik düzeye göre de farklılaşmaktadır. Genellikle alt ve orta sosyoekonomik düzeyden gelen katılımcılar aile içinden gelen fiziksel istismardan bahsederken üst sosyoekonomik düzeydeki katılımcıların ise aile dışında oluşabilecek kaçırılma gibi şiddet durumlarından bahsetmiştir. Alt ve orta sosyoekonomik düzeydeki öğrenciler kendileriyle ilgili kararlara katılma ve evde düşüncelerini açıklama durumlarında problemler yaşadığını üst sosyoekonomik düzeye göre daha çok ifade etmiştir.

Torun (2011) “Çocuk Hakları Öğretiminde Oyun Yönteminin Başarıya, Kalıcılığa ve Tutuma Etkisi” isimli yüksek lisans tezinde araştırma grubu olarak Adıyaman ili merkez ilçede öğrenim gören beşinci sınıf öğrencileri arasından seçilmiş 27’si deney grubu ve 29’u kontrol grubu olmak üzere toplam 56 öğrenci ile çalışmıştır. Araştırmada ön test–son test kontrol gruplu deneme modeli kullanılmış, veri toplama aracı olarak öğrencilerin akademik bilgilerini ölçmek amacıyla araştırmacı tarafından başarı testi hazırlanmıştır. Uygulama öncesi ve sonrası öğrencilerin çocuk haklarına yönelik tutumlarındaki değişimi belirlemek için Kepenekçi tarafından geliştirilen “Çocuk Hakları Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın nitel verilerini elde etmek için deney grubu öğrencilerine oynatılan her oyundan sonra günlük yazdırılmıştır. Araştırmaya katılan gruplara uygulama öncesi ön test, uygulama sonrası son test, uygulamanın bitiminden 30 gün sonra kalıcılık testi uygulanmıştır. Elde edilen nicel veriler SPSS programı kullanılarak bağımlı ve bağımsız gruplar t-testi ile analiz edilmiştir. Nitel veriler ise içerik analizi ile çözümlenmiştir.

Araştırmada elde edilen istatistiksel sonuçlar, oyunla desteklenmiş öğretimin yapıldığı deney grubu öğrencileri ile yapılandırmacı öğretimin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin denel işlem öncesi akademik başarıları ve çocuk haklarına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmadığını ortaya çıkarmaktadır. Denel işlem sonrası ise deney grubu ile kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarıları ve çocuk haklarına yönelik tutumları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark bulunmaktadır. Ancak, denel işlemden 30 gün sonra yapılan kalıcılık testinde her iki grubun son test ile kalıcılık testleri arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Araştırmanın nitel kısmını oluşturan günlükler incelendiğinde, öğrencilerin oyun oynarken çok eğlendikleri, mutlu oldukları ve heyecanlandıkları belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin oyunlar sayesinde dersi ve dersin öğretmenini daha çok sevdikleri ve oynayarak öğrendikleri sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kaya (2011) “Öğretmen Adaylarının Çocuk Hakları İle İlgili Görüşleri” adlı araştırmasında Eğitim Fakültesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesinin Okul Öncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler ve Türkçe Öğretmenliği bölümlerinin üç ve dördüncü sınıflarında öğrenim görmekte olan 492 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Öğretmen adaylarının genel olarak çocuk hakları, yaşama hakkı, gelişim hakkı, korunma hakkı, katılım hakkı ve eğitim hakkı boyutlarında kendilerine sorulan sorularla görüşlerinin belirlenmesi amacıyla, tarama (survey) modeli bir çalışmadır. Veri toplama amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlgili Görüşleri” adlı bir ölçek kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda, öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun çocuk hakları sözleşmesini okumadıkları; öğretmen adaylarının çocukların en önemli hakkı olarak yaşama hakkını belirttiği fakat oynama eğlence faaliyetlerine katılma hakkına çocuğun önemli hakları sıralamasında yer vermediği bulunmuştur. Aynı zamanda erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre çocuk haklarıyla ilgili daha olumlu fikirlerinin olduğu; okul öncesi bölümü öğrencilerinin çocuk hakları konusunda daha duyarlı olduğu saptanmıştır. Anneleri üniversite mezunu olan öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin daha olumlu olduğu; öğrencilerin babalarının eğitim durumuna, kardeş sayısına ve yaşamlarını geçirdikleri yerleşim yerine göre çocuk haklarına ilişkin görüşlerinde farklılık bulunmadığı saptanmıştır.

Krkljes ve Jevtic’in 2012 yılında yaptığı “Playgrounds in Novi Sad (Serbia) and their influences on children’s health and development” isimli çalışmasındaki amaç Sırbistan’ın Novi Sad şehrindeki farklı oyun alanlarını incelemek ve çocuklar ve aileleriyle yapılan görüşmelerle çocukların oyun alanlarıyla ilgili görüşlerini belirlemektir. Çalışma hem şehir merkezindeki hem de şehrin uzağındaki oyun alanlarında yürütülmüştür. Çalışma oyun alanlarının iki yönüyle yapılmıştır. İlk olarak oyun alanlarının mekan ve tasarım özelliklerine bakılmış sonra da çocukların oyun alanlarındaki mekansal deneyimleri ile ilgili fikirleri alınmıştır. Her ikisinde de oyun alanlarının çocukların sağlığı ve gelişimi üzerinde etkili olduğu vurgulanmıştır. Mekansal özellikleri incelenirken konum, erişilebilirlik, güvenlik, ferahlık, kalite, sağlık açısından uygunluğu, malzeme açısından uygunluğu ve dayanıklılık açısından değerlendirilmiştir. Oyun alanları 1-3 yaş, 3-7 yaş, 7-14 yaş 14-19 yaş çocukların oyun alanları olarak kategorilendirilerek incelenmiştir. Çalışma 2007-2009 yılların içerisinde yürütülmüş ve bu süreçte mevsim şartları ve parklara yapılan katkılarda incelenmiştir. Çalışmada 41’i anaokuluna ait 99’u ise ev çevresindeki kamusal alanlar olan toplam 140 oyun

alanı incelenmiştir. Çalışmanın ikinci kısmı için 231 çocuk (3-15 yaş arası) ve 86 yetişkin (1-3 yaş çocuklarına refakat edenler) ile görüşülmüştür. Çalışma sonuçlarında oyun alanlarının kalitesi ile o oyun alanlarını tercih edilmesi arasında olumlu ilişki bulunmuştur. Çalışma boyunca çok az oyun alanının yenilendiği, diğerlerine hiçbir düzenlemede bulunulmadığı belirtilmiştir. Oyun alanlarında kullanılan malzemelerin tahta, plastik ya da demir gibi farklı materyallerden olduğu belirtilmiş ve parkların içerisinde ciddi riskler taşıyan tehlikeli-uygun olmayan oyun alanları olduğu görülmüştür. 7-19 yaş arasındaki çocuklar, görüşlerinde alan yetersizliğini belirtmişler ve var olanların uygun olmayan durumlarını (tehlikeli, yetersiz malzeme) aktarmışlardır. Çocuklar oyun alanlarındaki plastik malzemeden yapılan oyuncakları sıkıcı bulduklarını ve hoşlanmadıklarını, tahta materyallerden yapılanları tercih ettiklerini iletmışlerdir. Yetişkinler ise plastiğin daha güvenli ve çekici olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan ebeveynler ve çocukların çoğu oyun alanlarını sayıca yetersiz bulduklarını ve var olanlarında niteliksel açıdan eksiklerinin olduğunu belirtmiştir (Krkljes ve Jevtic, 2012).

Lindberg (2012) “Changes in Child’s Play over Two Generations” isimli çalışmasında oyun kültürünün ve oyunlarda görülen değişimin tarihsel-kültürel temellerini araştırmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda Kastamonu ili merkez ve merkeze bağlı Araç, Seydiler, Devrekani ilçelerinde yaşayan alt ve orta sosyoekonomik düzeyden 30 yaşlı ve 30 çocuktan oluşan katılımcılarla çalışmıştır. Çalışmada derinliğine görüşmelere dayanan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeler, yarı yapılandırılmış ve altı sorudan oluşan bir görüşme formu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu form birbiriyle bağlantılı iki bölümden oluşmaktadır. Oyun kültürü ile ilgili ilk bölümde katılımcılara; hangi oyunları oynadıkları, oyunları nereden, kimden ve nasıl öğrendikleri, genellikle nerede ve ne zaman oynadıkları ile zamana bağlı olarak oyunlarında değişiklik olup olmadığı gibi sorular sorulmuştur. Formun anne-baba katılımı ve müdahalesini içeren ikinci bölümünde ise anne-babalarının oyunlarına katılıp katılmadığı, oyunlarına müdahale edip etmedikleri ya da nasıl ettikleri sorulmuştur. Çalışma sonunda, var olan dönemin ekonomik koşullarının ve anne-babaların çocuğun oyun hakkı ile ilgili değerlerinin çocukların oyun ve oyuncak kültürünü etkilediği, etkinin oyun ve oyuncakları kısıtlamak-sınırlandırmak şeklinde gerçekleştiğini belirtmiştir.

Nilsen (2014) “Available outdoor space and competing needs in public kindergartens in Oslo” isimli araştırmasında Norveç’te değişen hukuk sisteminin ve uygulanan normların zamanla açık alanların kullanımına nasıl etki ettiğini araştırmayı amaçlamıştır. Çalışma Oslo’nun dış kentindeki 1976-2006 yılları arasında yapılmış 99 ve 2006 sonrası yapılmış 63 anaokulu

olmak üzere toplam 201 devlet anaokulunda yürütülmüştür. Ana bulgulara bakıldığında, uygulanan yasal değişikliklere göre 2006 yılı sonrası, 1975 yılı öncesi ile karşılaştırıldığında çocuk başına düşen oyun alanlarının 12,6 m² azaldığı; otopark ve yollarda ise bu azalma oranının %1,6 olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada aynı zamanda anaokullarının oyun alanlarının %50'den fazlasının daraltılmakta olduğunu ancak araba park alanlarına oyun alanlarından daha fazla gereksinim ve koruma gerektiği halde bu alanlarının hiçbir suretle azaltılmadığı belirtilmiştir. Aynı zamanda okullara yıllar içinde yaptıkları tadilatlar incelendiğinde araç park alanları arttırılırken oyun alanlarının azaltıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

BÖLÜM 3

KURAMSAL ÇERÇEVE

Çocukluk ve Çocukluğun Tarihçesi

Çocukluk kavramı oldukça modern bir kavramdır. Birkaç yüz yıl önce insanlar yaşamın ilk 18 yılının hayatın belirleyicisi olduğunu, daha sonraki gelişimin ve işleyişin temelini oluşturduğunu düşünmemiştir (Onur, 2005). Geçmiş dönemlerde yaşayan insanlara göre insan yaşamı, “bebeklik, yetişkinlik ve yaşlılık” olmak üzere üç dönemden oluşmaktaydı. İnsan yaşamında çocukluk diye bir dönem bulunmamaktaydı (Akyüz, 2010).

Antik dönemde çocukluk kavramı ile ilgili çok az şey bilinmektedir. O dönemde çocuk ve genç için kullanılan sözcükler çok belirsizdir. O dönemde çocuk resimleri yapılmasına değer verildiğini söylemek te mümkün değildir. O zamandan günümüze kalan heykellerin hiç birinde de çocuk heykeli olmadığı bilinmektedir (Postman, 1995). Antik çağda çocukların önemli görülmediğini gösteren uygulamalar bulunmaktaydı örneğin Eski Yunanlarda küçük çocukları öldürme uygulamalarının bulunduğu da bilinmektedir (Postman, 1995).

Orta çağa gelindiğinde (beşinci ve on üçüncü yüzyıllar arasında) yine çocukluk yaşamın farklı bir dönemi olarak görülmemiştir. Çocuklar yetişkinlerle öylesine aynı görülmüştür ki çocukları tanımlayacak ayrı sözcükler bile yoktur (Tan, 1994). Çocuklar yetişkin dünyasına girinceye kadar (5-7 yaşına gelinceye kadar) bebek olarak değerlendirilmişlerdir (Tan, 1994). Orta çağa ait bilgiler genelde şiir, türkü, masal gibi sözlü iletişim aracılığıyla elde edilmektedir ve bu sözlü iletişimlerde çocuklukla ilgili kavramların olmadığı görülmektedir. Gerçek yaşamda olduğu gibi estetikte de çocukluk imgesiyle pek ilgilenilmemiştir. Bu durum çocukların küçük bir yetişkin gibi değerlendirildiği o dönemden günümüze gelen tablolarından da görülmektedir yani çocukluk çabucak biten ve unutilan bir geçiş dönemi olarak görülmektedir (Tan, 1994). Çocukluğun tarihi ile ilgili ilk ve çok önemli çalışmaları yapan ünlü Fransız tarihçi Philippe Aries'e göre Ortacağ'da çocuklar vardı ancak çocukluk düşüncesi yoktu. Ona göre 12.ve 15. yüzyıl resimlerinde çocuklar yer almaktaydı fakat

yetişkin rollerinde çizilmekteydi (Franklin, 1993; Akyüz, 2001; Onur, 2005; İnal, 2007). Bütün Ortaçağ boyunca, ressamalar, “İnanılmaz bir şekilde”, çocukları anasının kucağında bir büyük adam minyatürü olarak çizmişlerdir (Yapıcı ve Yapıcı, 2004). Burada çocukların yetişkinler gibi giyindiği, yetişkinlerin yüz ifadelerine sahip olduğu görülmektedir. Çocuklara ait oyun ve etkinliklere de bu tablolarla rastlanmamaktadır (Onur, 2005). Aries çocuk oyun ve eğlencelerinin bebeklikten sonraya geçmediğini, üç dört yaşından sonra azalarak bittiğini belirtmiştir. Bu yaştan sonra çocukların tenis, hokey, kağıt ve şans oyunları gibi yetişkin oyunları oynadıkları bilinmektedir (Aries’ten Aktaran Tan,1994).

Çocukluğun yetişkinlikten farklı bir dönem olduğu ve çocuğun minyatür yetişkin olmadığı görüşü batı dünyasında 17. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Daha önce iç içe olan, çocukluk ile yetişkinliği birbirinden ayıran temel etken okullaşma olmuştur (Onur, 2007). Okur yazarlığın, bilginin yaygınlaşması ve önem kazanmasıyla okuma yazma bilen (yetişkin) ile bilmeyen (çocuk) arasında temel farklılaşma oluşmuştur. Çünkü bunun öncesinde yetişkin ve çocuğun sahip olduğu bilgi seviyesi neredeyse eşit sayıldığından ikisi arasında ayırım yapmak zordu, okur yazarlık üst beceri gerektirdiğinden yetişkin ve çocuk arasındaki fark ortaya çıkmış ve okulun da ortaya çıkışıyla çocukluk dönemi icat edilmiştir (Postman, 1995). Okullaşma oranını arttıran etken ise matbaanın icadı olmuştur. Çünkü matbaa yeni, simgesel bir dünya yaratarak, yetişkini çocuktan ayıran bir sınır koymuştur (Postman, 1995). Çocukluk dönemi kabul edilmiş olsa da bu dönemde ilk çocukluk kavramı bebekliğin ötesine geçememiştir. Çocuklar sevilip okşanacak varlıklar olarak değerlendirilmiştir (Chudacoff, 2007). Bu dönemde çocukluk kavramı çocuğun masumiyetini ve zayıflığını vurguladığından çocuklar, tatlılıkları ile yetişkinler için neşe kaynağı haline gelmişlerdi (Franklin, 1993).

Çocukluk üzerine düşünülüp önemsendiği zamanlar 17. Yy sonları 18. Yy başlarına dayanmaktadır. Çocukların gerçek manada çocuk gibi çizilmeleri de ancak 17. yüzyılda gerçekleşmiştir (Elkind, 2001). Artık ressamalar tarafından çocuklar, küçük yetişkinler olarak resmedilmemiştir. Çocukların giyim tarzları büyüklerinkinden farklı olmuştur. Çocuklar kendilerine ait oyunlara, öykülere, şarkılara ve müziğe, oyuncaklara ve eğlencelere sahip olmuşlardır. Alt sınıftan ziyade üst ve orta sınıf aileler bin yedi yüzlere gelindiğinde ayrı ve biçimlendirici bir dönem olarak, çocukluk kavramını kabul etmişlerdir (Onur, 2007). Postman “Çocukluğun Yok Oluşu” adlı kitabında çocukluk kavramının orta sınıf tarafından ortaya atıldığını ileri sürmektedir. Çünkü çocukları için ancak orta ve üst sınıf para harcayabilirdi. Alt sınıfta çocukluğun yetişkinlikten farklı bir dönem olduğu görüşü ancak bir yüzyıl sonra gündeme gelmiştir (Postman, 1995).

On yedinci yüzyıl ile on dokuzuncu yüzyıl arasında çocuk, olabilecek en erken yaşta aile ekonomisine katılmıştır (Onur, 2007). Endüstriyel kentler ve fabrika ile modern işçilere olan gereksinimlerle birlikte, çocukların özel doğası, gereği onlardan ucuz işgücü olarak faydalanma biçimini getirmiştir. (Postman, 1995; Onur, 2005). Bu nedenle yirminci yüzyıla gelinceye kadar tarihin büyük bir bölümünde çocukların değerinin duygusal olmaktan çok, ekonomik olarak anlaşıldığı görülmektedir.

Kültürel ve düşünsel ortamda, Rönesans ile birlikte başlayan değişim, 19'uncu yüzyılda da devam etmiştir. Bu dönemde de, çocukların yetişkinlerden farklı olduğu anlayışı kabul görmüştür. Aydınlanma çağı filozofları, çocukluk anlayışı ve çocuk eğitimi konusunda yeni görüşler ortaya atmıştır. Böylece, kendine özgü ve gittikçe gelişen bir çocukluk anlayışı ortaya çıkmıştır. Gelişen bu anlayış doğrultusunda, çocukların sağlık ve refahlarıyla ilgili önlemler alınmaya başlanmıştır (Nowak, 2005).

Yirminci yüzyıla gelindiğinde ise çocuğun insanın küçük hali olmadığı, onun da kendine özgü duygu ve düşüncelerinin olduğu görüşü yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Aile yapısındaki değişimler, toplumun boş zaman etkinliklerini yaygınlaştıran, özellikle oyunu vurgulayan kurumlara ve okullara yatırım yapılması sonucu on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru duygusal değerlerle tanımlanan modern bir çocukluk tanımı oluşturulmuştur Çocuk işçiliğini yasaklayan ve öğrenim dönemini uzatan yasalar sonucu çocuklar ekonomik değerden duygusal değere geçebilmiştir (Fass'tan aktaran Onur, 2007). Bu yüzyılda çocuk, toplumun geleceğini belirleyen en önemli insan kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Bu yüzyıl aynı zamanda, filozofların, eğitimcilerin, psikologların ve hukukçuların çocukları incelemeleri, onların gelişimleri ve hakları konusunda fikirler ileri sürmeleri dolayısıyla "çocuk yüzyılı" olarak da adlandırılmıştır (Onur, 1994; Akyüz, 2001).

Çocukluk kavramında gerçekleşen değişimler diğer toplumsal kurum ve süreçlerde de dönüşümün yaşanmasına katkı sağlamıştır. Örneğin çağdaş hukuk ve çağdaş eğitim alanında gerçekleşen olumlu değişimlerde de çocukluk imgesindeki değişimlerin katkısı olmuştur (Fendoğlu, 2000).

Hukukta Çocuk Kavramı

Hukukta çocuk kavramı birinci anlamda, küçüğü yetişkinden ayırmak, ikinci anlamda ise, ana-babaya olan soy bağıını belirtmek amacı ile kullanılmaktadır.

Çocuğun güvenliğınden ya da yararlarından söz edildiğı durumlarda reşit olamayanlar yani genç yaştakiler anlaşılır. Çocuğun güvenliğı oldukça önemlidir çünkü küçüklerin eksik veya kısıtlı eylem ehliyetleri dolayısıyla, onların istek ve iradelerini tamamlama işlevi görür (Akyüz, 2000).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuğı on sekiz yaşından küçük insan olarak tanımlamaktadır. Ancak çeşitli hukuk dallarında fizik, ruh ve ahlâk bütünlüğünü korumak amacıyla söz konusu yaşın altında yaş sınırlamaları yapılmıştır (Akyüz, 2000). Çünkü her çocukta hukuksal korumanın ne zamana kadar devam edeceği yaş ve genel fiziki gelişmesine bağlıdır (Sevük, 1998).

Ceza hukuku açısından çocuk, belirli bir yaşın altında olan kişilerdir. Bu yaş sınırı ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, on sekiz ile yirmi bir yaşlarında olduğu görülmektedir (Sevük, 1998). Türkiye’deki anlayışa bakıldığında 1 Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Türk Ceza Kanunu’nda cezai ehliyeti bakımından on iki yaşın altındaki küçüklerin cezai ehliyeti yoktur. Fiili işlediğı sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanların işlediğı fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluğı yoktur. “Fiili işlediğı sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında yaşına göre indirimler uygulanır” (Resmi Gazete, 2005).

Sonuç olarak çocuğun tek başına bir birey olarak tanınması ve çocukların kendilerine ait özel haklarının olduğunun benimsenmesi kolay olmamıştır. Çocukluk diye bir dönemin varlığı kabul edilene kadar çocuklara hukuksal anlamda bir ayrıcalık tanınmamıştır. Çocukların hukuksal varlığının kabul edilmesi de ancak çocukluğun kabul edilmesi için yaşanan bu olaylar sonucu gerçekleşmiştir. Çocuğı verilen değer arttıkça yasal olarak da çocuğı tanınan hakların sınırları genişlemiştir. Kısaca, çocuğun hukuksal anlamda gelişimi çocukluk kavramının gelişimine paralel bir şekilde olmuştur (Tanrıbilir, 2011).

Çocuk Hukuku Kavramı

Hukuk toplumsal yaşamı düzenleyen ve uyulmasını kamu gücüyle zorunlu hale getiren kurallar bütünüdür (Antakyalıoğlu ve Kumcu, 2010). Çocuk hukuku ise devletçe tanınmış ve herkesçe uygulanması yine devlet yaptırımlarıyla sağlanmış olan toplumsal davranış kuralları anlamına gelen hukukun çocuklara özgü dalıdır (Serozan, 2005).

Çocuğun korunduğu ve yetiştiği yerin aile ortamı olduğu göz önüne alındığında devlet anne ile babayı desteklemek ve denetlemekle görevli kılınmıştır. Devlet aynı zamanda çocukların yeteneklerine uygun olarak gelişmelerini güvence altına almak ekonomik ve sosyal refahını sağlamak zorundadır. Buna göre çocuk hukukunun konusu çocuğun anne babasına, topluma ve devlete karşı haklarını düzenleyen kurallardır (ÇHK Genel Yorum no:5, 2003).

Çağdaş uygarlığın ve toplumun bu kadar önemli bir unsuru olan çocuğun yetişmesi; bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimi ile ilgili önlemlerin alınması yanında, onun aile ve toplum içindeki durumunu düzenleyen hukuk kurallarına da bağlıdır. İşte bu nedenlerden dolayı, çocuk eski devirlerden beri hukukun düzenleme konularından biri olmuştur. Fakat yinede çocuk haklarını konu alan ve bu hakları güvenceye almayı amaçlayan Çocuk Hukuku yeni bir bilim dalıdır (Akyüz,1999).

Çocuk hukuku yalnızca çocuklar ve anne babaları arasındaki ilişkilerle ilgilenmez aynı zamanda devletin çocuğa karşı olan yükümlüklerini de içermektedir. Bundan dolayı çocuk hukukunun ne tam olarak kamu hukukuna ne de özel hukuk dalına girdiği söylenememektedir. Her iki hukuk dalının ilkelerini kapsayan karma ve kendine özgü bir hukuk dalıdır (Akyüz, 2000). Çocuk hukuku, adından da anlaşılabilceği gibi, çocuklarla ilgili hukuk kurallarından, aynı zamanda bu kuralların uygulanmasından ve öğretilmesinden oluşur. Bu hukukun Medeni Kanun ya da Ceza Kanunu benzeri belli bir biçimde derlenip yayımlanmış kodları ya da özel küçük, kısa bir yasası yoktur. Bu hukuk dalı, değişik yasalara dağılmış ayrı ayrı kuralların derlenip toplanmasından oluşmuştur (Serozan, 2005).

Çocuk hukukunun geçmişi yukarıda da değinildiği gibi çok eski değildir. Tarihsel gelişim içinde değerlendirildiğinde çocukların korunmasının içeriği ve koruma şekli değişiklikler göstermiştir. Bu değişiklikler toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesi gibi durumlarına bağlı oluşmuştur (Tiryakioğlu, 1991a). Özellikle devletlerin ortaya çıkmasından önceki ilkel çağlarda çocukların korunması sadece aileye ait bir sorumluluk olarak görülmüştür. Devletlerin oluşmasından ve örgütlenmesinden sonra ise, bu görev sadece aileye ait bir sorun olmaktan çıkmış, toplumsal kurumlar ve devlet de çocuğun korunması sorunu ile ilgilenmeye başlamıştır (Tiryakioğlu, 1991a). On dokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren tek tek bireylerin geliştirilmesi ve devletler hukukunun önemli konularından biri olmuştur (Akyüz, 2010). Çocuğa özel ilgi ilk kez, Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesiyle dünyaca resmi kayıtlara geçmiştir (Ayanoglu, 2002). 20 Kasım 1989 günü Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile ise çocuk haklarını tek bir dizide derlenip toparlamış ve bu şekilde bağımsız bir çocuk hukukunun temeli oluşturulmuştur. Bu uluslararası sözleşme ülkemizde

TBMM’nce onaylanarak ve Bakanlar Kurulu’nca yürürlüğe sokularak iç hukuka da aktarılmıştır (Serozan, 2005).

Çocuk hukuku kavramını; çocuğu, doğum öncesinden başlayarak ve doğum sonrası belirli bir yaşa kadar korumak amacını taşıyan haklardan oluşur. Bu kurallar, başta Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi olmak üzere, birçok uluslararası sözleşmede, anayasada, ceza, yargılama, yerel yönetim, kolluk gücü, kitle haberleşme ve eğitim yasalarında, medeni kanunda ve iş kanununda ayrıca başka pek çok yasada yer almaktadır. (Serozan, 2005). Çocuk hukukunun temel özelliği bir sosyal koruma hukuku olmasıdır. Sosyal koruma; belirli özellikleri ortak olan ve (1) üçüncü şahıslarla ilişkilerde zayıf konumda bulunan kişi ve topluluklar ile (kiracılar, işçiler, çocuklar, kadınlar gibi); (2) devlet tarafından özel olarak korunması gereken kişi ve topluluklar (yine çocuklar, kadınlar, yaşlılar, özürlüler, çalışanlar, sosyal güvenlik kapsamına alınması gerekenler gibi) bakımından devreye girer. Bu tip topluluklara hukuk düzenince topluluğa özgü hakların verilmesi veya devlete bu kişi toplulukları için önlem alma görevi yüklenmesi sosyal koruma olarak adlandırılabilir. Sosyal koruma, sosyal hukuk devleti olmanın bir gereğidir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 2006,(m.2-5)). Bir “sosyal koruma hukuku” olan çocuk hukuku; kişinin 18 yaşına kadar geçirdiği dönemde, özel bir dizi hakka ve bu hakları kullanabilmek için özel bir takım olanaklara ve araçlara sahip olması şeklinde tanımlanabilir (Tanrıbilir, 2011).

Çocuk Hakları Kavramı

Hak bir şeyi yapma ve başkalarından bir şey yapmalarını, belirli bir şekilde davranmalarını isteme yetkisidir (Güriz, 1992). Çocuk hakları ise tüm çocukların bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal, ahlaki, ekonomik bakımdan özgürlük ve saygınlık içinde sağlıklı bir biçimde gelişebilmesi için hukuk kuralları ile korunan yararlarıdır (Akyüz, 2000). Daha farklı bir ifadeyle ise özel hukuk, sosyal hukuk, kamu hukuku ve uluslar arası hukukta yer alan kuralların çocuklara tanıdığı yetkilere çocuk hakları denilmektedir (İnan, 1968). Çocuk hakları, insan haklarının ve anayasal temel hakların 18 yaşından küçük çocuklara da tanınmasıyla ortaya çıkmıştır (Güriz, 1992).

Çocuk hakları, insan haklarının vazgeçilmez bir parçasıdır. Çocukluk ayrı bir yaşam bölümü olduğu, beklenti ve ihtiyaçları özel olduğu için insan hakları kapsamından daha özel olarak ele alınmıştır. İnsan haklarına saygı, tüm hukuk sistemlerinin temelinde bulunması gereken bir değerdir. Çocukların özel ilgiye, yardıma, korumaya ihtiyacı olması hukuk sistemlerinde

çocuklara özgü düzenlemeler yapılmasını gerektirmiştir. Çocuk haklarını; kanunen veya ahlaki olarak dünya üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu, eğitim, sağlık, barınma; fiziksel, psikolojik veya cinsel sömürüye karşı korunma gibi haklarının toplamı olarak tanımlamak mümkündür (Antakyalıoğlu ve Kumcu, 2010). Çocuk hakları, dünya çocuklarının refah ve mutluluk içinde yaşamaları, istismar ve ihmallerden arınmış bir hayat sürmeleri ve olması gerektiği gibi sadece çocukluklarını yaşamaları için oluşturulmuş bir haklar dizisidir (Erbay, 2010).

Çocuk hakları felsefî ve hukuksal olmak üzere iki yaklaşımla ele alınmaktadır. Felsefî yaklaşımda bu haklar; refah hakları, koruyucu haklar, yetişkin hakları ve ana- babalara karşı haklar olarak dört kategoride toplanır (Akyüz, 2000; Oğuz, 1997).

Refah Hakları; Bu haklar bütün çocukların beslenme, tıbbi hizmet, barınma ve eğitim ihtiyaçlarını kapsamaktadır. Bu haklar çocuğa verilmesi gereken en önemli haklar olarak değerlendirilmektedir (Doğan, 2000). Bu haklar çocuğun güvenliğinin temel şartlarını oluşturur. Anayasa hukuku açısından ekonomik ve sosyal haklar olarak da adlandırılan bu haklar, anayasalar ve uluslararası sözleşmelerde devletin ekonomik kalkınması ve mali gücü ile sınırlandırılmaktadır (ÇHSK, Genel Yorum no:5, 2003).

Korumacı Haklar; Çocukları yetersiz ilgiden, ev içindeki ihmal, fiziksel ya da duygusal kötü muameleden ya da oluşması muhtemel başka bir tehlikeden koruyacak haklarla ilgilidir (Doğan, 2000).

Yetişkin Hakları; Şu anda yetişkinlerin sahip oldukları aynı haklara çocukların da sahip olması gerektiğini ileri sürmektedir. Örneğin; oy kullanma, araba kullanma. Bu gibi yetişkin hakları genç insanlara tanımak, onların bu önemli alanlardaki özerkliklerini ve bağımsızlıklarını arttıracaktır (Franklin, 1993).

Ana-babalara Karşı Haklar; Bu hak çocukların reşit olmadan önce ana babaları karşısında daha fazla bağımsızlığa sahip olmaları gerektiğini ileri sürmektedir. Anne ve babasına karşı bu haklar ne yenileceği, çocuğun saçlarının ne kadar uzun olacağı, hangi televizyon programlarını izleyeceği gibi durumlarda çocukların seçme ve karar verme hakkının olmasıdır (Franklin, 1993). Bu haklarda yetişkin hakları gibi çocukların özgürlüklerini arttırmaya yöneliktir (Koşar, 1989).

Çocuk hakları çocuğun yaşamasını, gelişmesini, korunmasını ve katılımını içeren bir yapıdır. Yasama, beslenme, tıbbi bakım gibi haklar, çocuğun yararına olup, yaşam standardını yükseltirken; kötü muamele ve sömürüden korunma gibi koruyucu haklar da devletin

sorumluluğunda olup çocukları korumaya yöneliktir. Oy kullanma, çalışma gibi yetişkin haklarının tanınması ise; genç insanların bu alanlarda ki bağımsızlığını arttırmaktadır. Ana-babaya karşı hakların savunulması da kişisel özerkliği sağlamaya yöneliktir (Senemoğlu, 2001; Serozan, 2005).

Çocuk hakları, insan hakları öğretisinde olduğu gibi, doğal hukuk ve pozitif hukuk yaklaşımları ile ele alınabilir. Doğal hukuk, insanın insan olması nedeniyle bağımsız bir değere, dolayısıyla doğuştan getirdiği haklara sahip olduğunu varsayar. Doğal hukuk içerisinde çocuk hakları; çocukların korunmasına ve yetiştirilmesine yönelik olan hakların tümüdür (İnan,1979).

Pozitif hukuk ise; belli bir dönemde, belli bir toplumda kurallı ve aktif şekilde uygulanan hukuktur. Çocuk hakları pozitif hukukta, kanunlarda ve uluslararası sözleşmelerde ayrıntıları ile düzenlenmiştir. Aynı zaman da belirli bir güvenceye ve özellikle de yargı tarafından gerçekleştirilecek koruma yollarına sahip haklardan oluşur. Çocuk haklarını, uluslararası alanda ve devletlerin iç hukuklarında güvence altına almayı amaçlayan ve bir pozitif hukuk metni olan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de, daha önce doğal hukukta sözü edilmeyen haklara da yer verilmiştir (Akyüz, 2000).

Çocuklara ilişkin farklı konulardaki haklar en geniş biçimde 20 Kasım 1989’da Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)’de yer almaktadır. ÇHS, çocukların haklarını en geniş biçimde tanımlayan hukuksal bir metindir.

Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi

Çocuk haklarının tarihçesini, çocuğun terk edilebilir, hatta öldürülebilir bir nesne olmaktan çıkarılıp, hakları olabilecek, kişilik sahibi bir bireye dönüştürülmesi şeklinde özetlemek mümkündür (Serozan, 2005.)

Çocuk, çok eski zamanlardan beri toplumların ilgilendiği bir varlıktır. Ancak, bu ilginin niteliği, içeriği ve biçimi tarihsel gelişimde değişimlere uğramıştır. Bu değişiklikler, toplumların sosyal, kültürel gelişmesine, örgütlenmesine ve toplum içindeki egemenlik koşullarına bağlı oluşmuştur. İlkel toplumlarda çocuk ekonomik yarar sağlanan kişiler olarak görülmüştür: Örneğin erkek çocukların ekonomik gelir amaçlı çalıştırılması kız çocuklarına ev işleri yaptırılması ya da başlık parası alınarak ekonomik çıkar elde edilmesi gibi (Stoljar'den aktaran Akyüz, 1998).

Aile devlet ilişkilerinde ailenin devlet üzerinde ağır bastığı dönemlerde, ailenin çocuk üzerinde sınırsız yetkisi bulunuyordu. Çocukla ilgili kararlar onun yararı düşünülmeden alınıyordu. Devletin aile karşısında güçlenmesi sonrası devlet aileyi kontrol etmeye başlamıştır. Devlet'in aileyi denetlemeye başlamasıyla, toplumsal ilgi çocuğun korunması yönünde yoğunlaşmıştır (Archard, 2005). Böylece, çocuk sorununu konu alan yasal düzenlemelerde çocuğun yararları önem kazanmıştır (Serozan, 2000).

Çocukların korunması fikrinin yayılmasında özellikle Fransız Devriminin büyük etkisi olmuştur. Bu düşüncenin gelişmesini etkileyen nedenler arasında, insanın insan olarak en yüksek değeri taşıdığı bilincine varılmış olması en başta sayılır. Öte yandan hızlı bir sosyal değişme sonucu zayıflayan, parçalanmış ve kendisi devletin yardım ve korumasına muhtaç olan aile kurumunun, çocuğu yeteri kadar koruyamadığı, onun korunması ve eğitilmesi işinde tüm toplumun sorumluluk taşıdığı anlaşılmıştır. Zamanla oluşan sosyal devlet anlayışı da bu alandaki gelişmeleri etkilemiştir (Guggenheim, 2005).

Uluslararası alanda çocukların korunmasına ilişkin bir örgütün oluşturulması fikri, ilk kez 1894 yılında Jules de Jeune tarafından gündeme getirilmiştir. Bu fikre ilgi gösteren bazı Avrupa devletlerinin yetkilileri, Paris'te özel bir toplantı düzenlemiştir. (Akyüz, 2000).

Gençliğin sorunları ve çocukların korunması alanında uluslararası nitelikte bir merkez kurulması yönündeki ilk resmi girişim ise 1912 yılında İsviçre'de yapılmıştır. Kurulan bu merkezde çocukların korunmasına ilişkin kanunların, tüzüklerin, önemli eserlerin toplanması, bu konudaki reformların bir yılda yayınlanması düşünülmüştür. Aynı zamanda geçliğe özen gösterme ve çocukların korunması, bununla ilgili uluslararası bir anlaşma yapılmasının sağlanması konuları devletin görevi olarak sayılmıştır (Franklin, 2002; Tanrıbilir, 2011). 1913 yılında Brüksel'de ise, benzer nitelikli bir amaçla bir kongre düzenlenmiştir. Çocuk mahkemeleri, çocuk ölümleri, gençliği gözetim ve denetim altında bulundurma, evlilik dışı doğan çocukların durumu bu kongrenin konusunu oluşturmuştur (Franklin, 2002).

I.Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda, çocukların çektiği acılardan çok etkilenen İngiliz Eglantyne Jebb, tüm dünyaya hitaben, "Çocukları Kurtarın!" sloganı altında bir kampanya başlatmış ve bu çalışmaların sonucu olarak, 1920'de "Milletlerarası Çocuk Güvenliği Birliği" kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'ndan dolayı bir süre ara verildikten sonra Belçika Hükümetinin desteğiyle 1921 yılında Brüksel'de ikinci bir kongre toplanarak "Uluslararası Çocukları Koruma Birliği" kurulmuştur (Çetinkaya, 1998; Akyüz, 2000; Aktürk, 2006). Birlik, 1923 yılında Çocuk Hakları Bildirisi'ni ilan etmiştir. I. Dünya savaşının yarattığı olumsuzlukların giderilmesi için kurulan Milletler Cemiyeti, 26 Eylül 1924 yılında Çocuk

Hakları Cenevre Bildirgesi'ni kabul etmiştir. Bu durum uluslar arası alanda çocuk haklarının korunmasının ilk resmi adımıdır. Bu beş maddelik bildirgeyi imzalayan devlet büyüklerinin arasında genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal de yer alıyordu. Türkiye, bu Bildirgeyi 1928 yılında imzalamıştır (İnan, 1995; Doğan, 2001).

BM Genel Kurulu'nda, 1948'de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi kabul edilmiştir. Bildirge'de temel insan haklarının neler olduğu saptanmış ve bu hakları ihlal edenler sorumlu tutulmuştur. İnsan Hakları Bildirgesi doğal olarak çocukların hak ve özgürlüklerini de içermektedir. Ancak çocukların korunmaya ve gözetilmeye ihtiyaçları olduğundan bildirgenin üzerinde ayrıntılı çalışmalar yapılarak 10 maddelik bir *Çocuk Hakları Bildirgesi* hazırlanmıştır ve 20 Kasım 1959'da BM Genel Kurulu'nda oy birliği ile kabul edilmiştir (Ballar, 1998; Aktürk, 2006).

Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen *Çocuk Hakları Bildirgesi*'nden yola çıkılarak BM Genel Kurulu tarafından hükümetlerin, hükümet dışı örgütlerin ve bireylerin bu Bildirge'ye en geniş tanıtma imkânını sağlayacak faaliyetlerinin de desteklenmesi kararı alınmıştır. Bu amaçla Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonunun (UNICEF) da katkıları sonucu dünya çocuklarının durumlarının düzeltilmesi yolundaki çalışmalar günümüze kadar devam ettirilmiştir (Oktay, 2002).

Tüm dünyada Birleşmiş Milletler Çocuk Yılı'nın kutlandığı yıl olan 1979'da Polonya'dan Prof. Adam Lopatka'nın başkanlığında ve belli başlı uluslar arası sivil toplum kuruluşlarının da katılımıyla 10 yıl süren çalışmalar sonucunda hazırlanan bugünkü Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ise 20 Kasım 1989'da New York'ta BM Genel Kurulu'nda oy birliği ile onaylanmıştır (Akıllıoğlu, 1995 s.2). Sözleşme 26 Ocak 1990 tarihinde 1386 sayılı karar ile Birleşmiş Milletlere üye devletlerin imzalarına açılmıştır. Belgeyi aynı gün 61 ülke imzalamıştır (Franklin, 1993). Sözleşme 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bugün ÇHS, Amerika Birleşik Devletleri ve Somali dışında 191 ülke tarafından onaylanmıştır. Türkiye Sözleşme'yi 14 Eylül 1990'da imzalamıştır. T.B.M.M' de Bakanlar Kurulu kararıyla bir yasa çıkarılarak 23.12.1994'te yürürlüğe sokulmuştur (Müftü, 2001).

BMÇHS'nin gerek çocuk hakları konusunda en geniş içeriğe sahip hukukî metin olması, gerekse sözleşmeyi onaylayan ülkeler açısından bağlayıcı özelliğinin bulunması sebebiyle çok önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir (Oktay, 2002).

Sözleşme'de yer alan hakları büyük ölçüde insan haklarının çocukluk olgusuna uyarlanması olarak değerlendirmek mümkündür. Bilindiği üzere medenî haklar, siyasî haklar, ekonomik

haklar, sosyal haklar ve kültürel haklar olmak üzere beş madde halinde sınıflandırılan insan haklarının çocuk hakları uyarlamasının buradaki siyasî haklar dışında tüm hakları kapsadığı görülmektedir (Doğan, 2000).

Uluslararası Belgeler ve Sözleşmelerde Çocuk Hakları

Washington Kararları

Çocuğun korunması ve hakları üzerinde uluslararası kararların ilki 1919 yılında Washington'da toplanan İş Konferansında alınan kararlar şöyledir :

1. Ondört yaşından küçük çocuklar işe sokulmamalıdır.
2. Onbeş yaşından küçük çocukların geceleri iş yerlerinde çalışmaları yasaklanmalıdır.
3. Daha büyük yaştaki çocukların çalışmaları günde 8 ve haftada 48 saatten fazla olmamalıdır (İnan, 1968'den aktaran Tiryakioğlu, 1991a)

Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi

Birinci Dünya savaşıdan sonra, savaştan zarar gören ülkelerin çocuklarının acil ihtiyaçları giderilmeye çalışılırken, devamlı olarak çocukları korumak için gerekli olan programın oluşturulması isteniyordu. 1920 yılında kurulan Milletlerarası Çocuklara Yardım Teşkilâtı, "dünyadaki çocuklara asgari bir ihtimam gösterilmesi" gerektiği esas fikri ile bir önsöz ve bir kaç maddeden ibaret bir Çocuk Hakları Beyannamesini 1922 yılında teklif etmiştir (İnan, 1979). Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi adıyla yayınlanan bu bildirge 26 Eylül 1924 yılında Milletler Cemiyeti Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Bu bildirge, çocukların yaşatılmaları, gelişmeleri ve korunmalarının uluslararası anlamda temel ilke olarak alındığı ilk bildirgedir. Bildirge Türkiye Cumhuriyeti tarafından da benimsenmiş ve 1931 yılında Atatürk tarafından da imzalanmıştır (İnan, 1995).

Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nin maddeleri şunlardır (Akyüz, 1981):

1. Vücutça ve ruhça sağlıklı bir gelişme her çocuğun hakkıdır.
2. Aç çocuk doyurulmalı, hasta çocuk bakılıp tedavi edilmeli, zihinsel olarak geri kalmış çocuk imkanı derecesinde ilerletilmeli, sapkın davranışlar sergileyen çocuk doğru yola getirilmeli, öksüz ve kimsesiz çocuklar kabul ve bakım görmelidir.
3. Sıkıntı ve zorunluluk zamanlarında ilk yardım çocuğun hakkıdır.

4. Çocuk kendi hayatını kazanmaya, geçimini sağlamaya yetenekli hale getirilmeli fakat aynı zamanda her türlü sömürüye ve istismara karşı korunmalıdır.

5. Çocuk etkin insan sevgisi ile eğitilmelidir. Aynı şekilde her çocuğun mutlu ve huzurlu bir çocukluğu olmalıdır.

Yukarıdaki maddeleri imzalayan ülkelerin temsilcileri; insanlığın, en değerli şeylerini çocuklara vermeyi zorunlu görmüş, ırk, ulus, din ve diğer her türlü etkiden uzak olarak kabul etmişlerdir (İnan, 1995; Müftü, 2001).

Çocuk Hakları II. Cenevre Bildirisi

İlk Cenevre Bildirisi II. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine gerçekleştirilememiştir. 1946 yılında Birleşmiş Milletlerin kuruluşundan bir yıl sonra, B.M. Ekonomik ve Sosyal Haklar Konseyi'ne "bütün dünya milletlerini birbirine bağlamak amacıyla" Cenevre Beyannamesi'nin canlandırılması talebi iletilmiştir. "Bütün milletlere mensup erkek ve kadınların insanlığın yapısındaki en mükemmel şeyleri çocuğa vermesi gerektiği düşüncesi ile", 1948 yılında II. Çocuk Hakları Bildirisi yayınlanmıştır (UNICEF, 2005). Bu Bildiride:

1. Çocuk hiçbir fark ve ayırım gözetilmeden tüm insan haklarına sahip olmalıdır.
2. Çocuğun, toplumsal güvenliğe, tıbbi hizmetlere ve sağlık bakımına hakkı vardır.
3. Çocuk bedensel, zihinsel ve toplumsal yönlerden özgürlük ve onurla gelişecek biçimde korunmalıdır.
4. Bedensel, zihinsel ve toplumsal yönden özürü olan çocuğa eğitim verilmelidir.
5. Tüm çocuklar, eğitim ve gelişme yönünden eşit haklara, olanaklara sahip olmalıdır.
6. Çocuk, her türlü ihmal, zulüm ve özellikle erken ise alınması ile ilgili sömürüye karşı korunmalıdır.
7. Her çocuğun sevgi, şefkate gereksinimi vardır.
8. Dernek ve ilgili kuruluşlar, kimsesiz ve muhtaç çocuklara özel ilgi göstermekle yükümlüdürler (Akarslan, 1998).

Dublin'de 1950 yılında toplanmış olan Parlamentolar Birliği de çocuk hakları üzerinde kararlar almıştır. Türkiye de bu kararları alan ülkeler arasındadır. Milletvekilleri her fırsatta Millet Meclisi içinde ve dışında çocukların bedensel, düşünsel ve ruhsal korunmasını sağlayacak tedbirleri almaya ve bu çalışmalara katılmaya çağırılmıştır. Ayrıca

milletvekillerinden, kendi memleketlerinde çocukları koruma kanunları yoksa bu tür kanunlar koymaları, kanunlar varsa bunların uygulanması istenmiştir (UNESCO, 1969).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi

II. Dünya Savaşının sona ermesiyle kurulan Birleşmiş Milletler Kurulu, savaşta çocukların çok ağır şekilde felaketlere maruz kaldıklarını belirtmiş ve bunun önlenmesi amacıyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 20 Ekim 1959 tarihinde hazırlanan metni "Çocuk Hakları Beyannamesi (Bildirgesi)" olarak kabul etmiştir (Akyüz, 1981). Bu Bildirge 10 maddeden oluşmaktadır ve Bildirge'nin hiçbir bağlayıcılığı ve yaptırımı bulunmamaktadır. Ancak Birleşmiş Milletlere üye devletler Bildirgeye taraf olduklarını bildirmiştir. (Müftü, 2001).

Uluslararası toplum yine de çocuk refahıyla ilgili konularda bu Bildirge'yi yol gösterici olarak kabul etmiş ve yıllarca göz önünde tutmuştur (Müftü, 2001). Bu Bildirge, her şeyden önce tüm dünya çocuklarının Bildirge ile ortaya konan haklardan yararlanma hakkına sahip olduğunu vurgulamaktadır (Doğan, 2000). Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ile uyum içinde olduğu görülen Bildirge şu maddelerden oluşmaktadır:

1. Bütün çocuklar istisnasız ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka görüş, milli ve sosyal köken, mülkiyet, doğum nedeniyle ayırım yapılmadan bildirge ile ortaya konulan haklara sahiptir.
2. Çocuk özel bir korumadan yararlanabilmeli; onun özgürlük ve haysiyet içinde sağlıklı ve normal şekilde bedensel, zihinsel, ahlaksal, ruhsal ve toplumsal yönden gelişmesini sağlayacak imkanlar yasalar ve diğer araçlarla temin edilmelidir. Bu amaçlarla hazırlanan yasalarda çocuğun çıkarları göz önünde bulundurulmalıdır.
3. Çocuk doğduğu andan itibaren bir ad sahibi olma hakkına sahiptir.
4. Çocuk sosyal güvenlikten yararlanır. Sağlıklı bir biçimde büyüme ve gelişme hakkına sahiptir; bu amaçla hem kendisine hem de annesine doğum öncesi ve sonrası bakımı da dâhil olmak üzere özel bakım ve koruma sağlanır. Çocuk yeterli beslenme, barınma, eğlenme ve tıbbi bakım hakkına sahiptir.
5. Bedensel, zihinsel veya ruhsal sıkıntısı olan çocuk özel durumunun gerektirdiği özel tedavi, eğitim ve özeni görmelidir.

6. Kişiliğinin tam olarak ve uyumlu bir biçimde gelişebilmesi için çocuğun sevgiye ve anlayışa ihtiyacı vardır. Ailesi ve yeterli maddi desteği bulunmayan çocuklara özel bakım sağlama, toplumun ve kamu otoritelerinin görevidir.

7. Çocuk en azından ilk aşamalarda parasız ve zorunlu olmak kaydıyla eğitim hakkına sahiptir. Kendisine genel kültürünü ilerletecek ve fırsat eşitliği temelinde yeteneklerini, bireysel karar verme kapasitesini, ahlaki ve toplumsal sorumluluğunu geliştirecek ve böylece toplumun yararlı bir üyesi haline gelmesini sağlayacak bir eğitim verilecektir.

8. Çocuk her türlü durumda ilk himaye ve yardım gören olmalıdır.

9. Çocuk ihmalin, zulmün ve istismarın her çeşidine karşı korunmalıdır. Çocuk hiçbir şekilde ticaretin konusu olmamalı, asgari bir yaştan önce çalıştırılmamalı ve sağlığına veya eğitimine veya bedeni, fikri, ahlaki gelişimine engel teşkil edecek bir meslek veya işte çalıştırılmaya zorlanmamalı veya çalıştırılmasına izin verilememelidir.

10. Çocuk ırkı, dini veya başka ayrıcalıkların gerektirdiği muameleye karşı korunmalı, enerjisini ve yeteneklerini hemcinslerinin hizmetine adayabilmesi için anlayış, sabır, evrensel barış, dostluk, evrensel kardeşlik ruhu ve düşüncesi içinde yetiştirilmelidir. (Franklin, 1993; Doğan 2000; Müftü, 2001).

Türk Çocuk Hakları Bildirisi

14 şubat 1962 günü 7. Milli Eğitim şurası'nda, 8 Mayıs 1962 günü 2. Sosyal Hizmetler Konferansı'nda, 30 Temmuz 1962 günü Türküye Öğretmen Dernekleri Milli Konfederasyonları Kurultayı'nda, 26 Haziran 1963 günü UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 7. Genel Kurulu'nda kabul edilmiş bulunan Türk Çocuk Hakları Bildirisi, Anayasa'nın 10,14, 35, 41, 43, 45, 48, 49 ve 50. maddelerinin açık ve kesin hükümleri ile 1923 Cenevre, 1948 Çocuk Esirgeme Kurumları Birliği ve 20 Ekim 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirilerinin ışığı altında Türk çocuğunun hakları aşağıdaki maddelerde saptanmış ve memleket kamu oyuna sunulması kararlaştırılmıştır (İnan, 1979).

Bu bildiride kabul edilen maddeler ise şu şekildedir (İnan, 1979):

1. İyi bakım, iyi yetiştirilme ve çocuğa uygun bir eğitim, her yerde ilgi, sevgi ve yardım görme her Türk çocuğunun hakkıdır. Resmî, özel, her kurum, her yetişkin yurttaş bu çocuk hakkını tanımak, elindeki olanaklarla onu gerçekleştirmek yükümlüdür. Sıkıntı içinde bulunan çocuğun kurtarılması en başta ve en önce gelir.

2. On altı yaşından önce hiçbir çocuk resmî öğreniminden alıkonularak özel işlerde çalıştırılmaz. Hiçbir suretle istismar edilemez.

3. Her ana-baba kendi çocuğunun iyi bakımını, bilgili, becerikli ve iyi ahlâklı yetişmesini; 7–16 yaşları arasında orta dereceli öğrenime devam etmiyorsa teknik ve tarımsal bilgi ve becerileri kazandıran işliklere, derslere ve kurslara devam edip, çalışıp olgunlaşmasını, zamanını değerlendirmesini sağlamakla görevlidir. Ana-babanın yetmediği hallerde bu ödev, çocuğun birinci derecede yakın akrabasına ve ilgili devlet kurumlarına düşer.

4. İlköğretimden sonra orta dereceli okullara veya meslek okullarına, sanatlara devam edemeyen çocuklar için teknik veya tarımsal bilgi ve beceri veren yerlerin, pratik derslerin ve kursların açılması, gerekli eşya, araç ve gereçlerin zamanında sağlanması ve çocukların bunlardan yeteri kadar faydalanmalarının temini idare amirlerinin, belediye başkanlarının, muhtarların ve millî eğitim idarelerinin ödevidir.

5. Engelli çocukların tedavileri, sıkıntı içindeki çocukların kurtarılımları, bunların durumlarına uygun bir meslek için kendi hayatlarını kazanacak derecede başarılı yetiştirilmeleri ve durumlarına uygun işlere yerleştirilmeleri ana-baba ile beraber devletin, bu amaçla kurulmuş kurumların ödevidir. Bu kurumlar yeteri kadar artırılmalıdır. Üstün kabiliyetli çocuklar devletçe ve ailelerinin de yardımı ile geniş yetiştirme vasıta ve imkânlarına kavuşturulurlar.

6. Mevzuatta bulunan, çocukla ve onun korunmasıyla ilgili kanunlar ve maddeler, ilgili daire, kurum ve makamlarca önemle uygulanmalı, izlenmeli ve tamamlayıcı kanunlar hazırlanmalıdır (İnan, 1979; Akyüz, 2001).

Anayasanın hükümlerinden ve o tarihe kadar çıkarılmış bildirgelerden esinlenerek hazırlanmış bulunan Türk Çocuk Hakları Bildirisi, tüm anne ve babalar ile özel ve resmi kurumlara, uyulması gereken temel ilkeler doğrultusunda yapılacakları öngören bir belgedir. Önceki bildirgelere göre farklılığı, ayrıntıları ve Türk çocuklarına özgü konular oluşturmaktadır (Ballar, 1998).

Çocuk Hakları Sözleşmesi

Sözleşmeler kendisine taraf olan devletleri bağlayıcı nitelikteki yasal metinlerdir. Çünkü devletler sözleşmeye taraf olmakla, onun içerdiği hüküm ve sorumluluklara uygun davranma zorunluluğunu ortaya koymuş olmaktadır. Bundan dolayı, sözleşme hükümlerine uyulup

uyulmadığını denetleyecek bir mekanizma, doğal olarak sözleşmenin ayrılmaz bir parçası olarak kurulur (Tiryakioğlu, 1991b; Doğan, 2001).

Türkiye, 1982 Anayasa'sının 3. ve 6. maddeleri ile 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşmasının hükümlerine aykırı gördüğü gerekçesiyle 17, 29, 30. Maddelerine çekimce koyarak, Türkiye Cumhuriyeti adına zamanın Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından 14 Eylül 1990 tarihinde Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi imzalamıştır. Sözleşme 1982 Anayasanın 90. maddesine ve 31.5.1963 tarihli ve 244 numaralı kanun hükümlerine göre, 17, 29 ve 30. maddelerine aynı gerekçelerle çekimce koyarak 9 Aralık 1994 tarihli ve 4058 numaralı kanunla Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi onaylamıştır. Bakanlar Kurulu da sözleşmeyi 244 numaralı kanunun 3. maddesinin 1. bendine göre 23.12.1994 ve 94/6423 sayılı karar ile yürürlüğe koymuştur (İnan, 1995).

Sözleşme de çocukların yetiştirilmesinde toplumun, devletin ve ailenin sorumlulukları yeni ilke ve standartlarla açıklanmıştır. Çocukların birey olarak içinde yaşadıkları ortamda onlara özgü somut koşulların geliştirilmesi, sorumluluk sahibi, bilinçli ve her yönden nitelikli vatandaşlar olarak yetiştirilmesi için gerekli olan güçlerin sorumlulukları belirlenmiştir. Kamusal sorumlulukların ve ödevlerin belirlenmesi ve yaptırıma bağlanması sözleşmenin getirdiği bir yeniliktir (Cılga, 2010).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuklara geniş haklar tanınmış, çocuğun yararı ilkesi temel ilke olarak kabul edilmiştir (Seliçi, 2001). Tarihsel süreç içerisinde çocukların haklarını koruyan en önemli uluslararası belge Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'dir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, daha önceki yaklaşımların aksine, tek tek her çocuğun içinde bulunduğu durumun geliştirilmesi, toplumun aktif bir üyesi durumuna gelebilmesi için ayrılan kaynaklardan yararlanma hakkına sahip olması fikrine dayanır (UNICEF, 1997). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme; insan hakları ilke ve standartlarının çocuklar açısından geliştirildiği bir sözleşmedir. Sözleşme; çocukların insan hakları yasasıdır. Çocukların ve gençlerin her yönden nitelikli ve bilinçli insanlar olarak yetiştirilmesine, toplumun ve insanlığın mutluluğu ve geleceğini korunmasına yönelik bir yatırımdır (Cılga, 2001).

Sözleşme'nin Yapısı

Sözleşme bir başlangıçla, üç bölümden oluşmaktadır. Başlangıç bölümünde, sözleşmenin ele aldığı soruna ilişkin temel ilkeler tespit edilmiştir. Birinci bölüm, sözleşmeyi onaylayan

devletlerin görevlerini düzenleyen esasa ilişkin kurallardan oluşmaktadır ve ilk 41 maddeyi içerir.

İkinci bölüm, sözleşmenin etkili bir şekilde uygulanmasına ilişkin hükümleri içermektedir. Taraf devletlerin sözleşmeyi tanıtmaları, ve yaptıkları çalışmaların oluşturulan komisyonca izleneceğini içermektedir kısaca sözleşmenin kabulünden ve uygulamaya koyulmasından sonraki izleme çalışmalarının nasıl olacağının esaslarını ele almaktadır. 42-45 maddeleri arasını içine almaktadır.

Üçüncü bölümde ise, sözleşmeye nasıl uyulmasının sağlanacağını, sözleşmenin nasıl denetleneceğini tanımlayan ve hangi koşullar altında yürürlüğe gireceğini belirleyen uygulama maddeleri bulunmaktadır. 46-57 maddeleri arasını içeren bu bölümde sözleşmenin yürürlüğe girmesi ile ilgili süre ve koşullar ele alınmıştır (Polat, 1997)

Kısaca sözleşme, birinci kısmı olan ilk 41 maddede çocukların haklarını çok çeşitli yönleriyle güvence altına alacak hükümleri diğer iki kısımda ise uygulamaların izlenmesi ve sözleşmenin kabulü ve yürürlüğe girmesiyle ilgili ana konuları içerecek şekilde düzenlenmiştir (Oktay, 2002).

Sözleşme'nin Dayandığı Esaslar

ÇHS yönlendirici ilkeleri denilen dört ilke çerçevesinde uygulanmalıdır. Bu maddeler çocuklara gösterilecek olan saygının en temel değerlerini yansıtmaktadır. Bu ilkeler:

Ayrımcılık gözetmeme (Madde 2): Haklar, çocuklar arasında hiçbir ayırım ve fark gözetmeksizin uygulanır.

Çocuğun yüksek yararı (Madde 3): Hükümetler, kurumlar, kuruluşlar ve bireyler yani herkes çocuk için en iyi olanı, çocuğun yararını düşünmelidir.

Yaşama ve gelişme (Madde 6): Bütün çocukların yaşama hakkı vardır. Devlet/hükümetler, çocuğun hayatta kalması ve sağlıklı gelişebilmesi için mümkün olan çabayı göstermelidir.

Katılım (Madde 12): Çocuklar ve ergenler kendi hayatlarını etkileyecek kararlar alınacağı zaman görüşlerini serbestçe ifade etme ve düşüncelerine önem verilmesi hakkına sahiptir. (ÇHSK Genel Yorum no: 5, 2003).

Sözleşmenin başlangıç kısmı bir bütün olarak ele alındığında, Sözleşmenin dayandığı esaslar şu şekilde tespit edilmektedir:

Dünyada özgürlük barış ve adaletin temeli olan, bütün insanların doğuştan insan haysiyetine sahip olmaları ile eşitliğin ve hakların devredilmez niteliği.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesinin "herkesin hak ve özgürlüklerden, özellikle ırk, renk, cinsiyet, dil ve din, siyasî ya da öteki inançlarla, toplumsal ya da ulusal kökenler, zenginlik veya doğuştan ya da başka bir durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil hiçbir ayrım gözetilmeksizin yararlanacağına" dair temel ilkesi.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin "bütün çocukların özel bakım ve yardıma hakkı olduğuna" ilişkin ilkesi.

Çocukların büyümeleri ve esenlikleri için doğal ortam olan ailenin, toplum içindeki işlevini tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli yardım ve koruma görmesinin zorunlu olduğu gerçeği.

Çocuğun, kişiliğinin uyumlu bir biçimde gelişmesi için bir aile ortamında mutluluk, sevgi ve anlayış havası içinde büyümesi ihtiyacı.

Çocuğun toplum içinde kişiliğine özgü bir yaşam sürebilmesi için hazırlanması, barış, saygınlık, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma düşüncesi içinde yetiştirilmesi düşüncesi.

Çocuğa özel bir koruma sağlanması ihtiyacını belirten 1959 tarihinde kabul edilmiş olan Çocuk Hakları Beyannamesi ile diğer milletlerarası belgelerde yer alan ilkeler (Tiryakioğlu, 1991b.).

Sözleşme, çocuklara yönelik tutum ve davranışlara ilişkin evrensel standartları derleyip, tek bir hukuki metinde toplayan ve bağlayıcı olan ilk belge olma özelliğini taşımaktadır (Polat, 1997).

Sözleşme'nin Amacı

ÇHS, çocukların yaş, etnik köken, konuştuğu dil, özel eğitime gereksinim durumu nedeniyle etiketlenmeye maruz kalmadan dünyanın herhangi bir ülkesinde, doğumundan 18 yaşına kadar korunaklı bir ortamda, eğitim, sağlık, beslenme gibi hizmetlerden yararlanarak, kendi görüşlerini ifade etme ve toplumsal yaşama katılma özgürlüğüne sahip olarak büyümesi ve gelişmesini sağlamayı hedeflemektedir (UNICEF, 2005).

ÇHS kabul edilen ülkelerde çocuğun minimum standartlarda yaşaması ve gelişimi için hiçbir ayrım gözetmeden, özgür katılımının da sağlandığı bir ortamda onun yüksek yararı için çalışmasını amaçlamaktadır (Dedeoğlu, 1999).

ÇHS; çocukların korunması ve çocuklar için yapılacak çalışmalar için evrensel olarak kabul edilen standartlar belirlemekte ve çerçeve oluşturmaktadır (Onur, 1994). Bu sözleşme, çocuklara pozitif bir ayrımcılığı amaçlamaktadır. Çocukları yaşama, eğitim, sağlık, güvenlik alanında desteklemeyi olağan ve olağan dışı durumlarda korumayı amaçlamaktadır (Cılga, 2010). Hayat, sağlık ve eğitim alanında gözetilecek standartları belirlemenin yanı sıra bu sözleşme; evde ya da iş yerinde savaş sırasında ya da çatışma döneminde fiziksel, duygusal ve cinsel şiddet ve istismara karşı çocuklara açık bir koruma getirmeyi amaçlamaktadır (Çetinkaya, 1998).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, bir yandan çocukluk döneminde çocuğa hem çocuk hem de birey olarak haklar tanıyan, öte yandan da geleceğin açık fikirli, yaratıcı, insanlığın gelişimine katkıda bulunabilecek insanlar yetiştirilmesini amaçlayan bir düzenlemedir (Tiryakioğlu,1991a; Moroğlu,2003;).

Sözleşme, çocuklara yönelik tutum ve davranışlara ilişkin evrensel standartları düzenleyip tek bir hukuki metinde toplayan ve bağlayıcı olan ilk belge olma özelliğine sahiptir. Çocukların *Magna Carta*'sı olarak nitelendirilen bu sözleşme; çocuk haklarının bütün yönlerini (medeni, ekonomik, toplumsal ve kültürel) kapsar. Çocukların bütün haklardan yararlanması gerektiğini kabul ederek çocuğun kendi düşünsel, ahlaki ve manevi niteliklerini geliştirmek için gereksinim duyduğu özgürlük, sağlıklı ve güvenli bir çevreyi; tıbbi bakım olanaklarını, yiyecek, giyecek ve barınak anlamında asgari standartları sağlamayı amaçlamaktadır (Müftü, 2001).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Çocuklara Tanıdığı Haklar

Genel olarak insan hakları ile bağlantılı bütün haklar çocuklara tanınmıştır. Sözleşme'de yer alan çocuk hakları; yaşamsal haklar, gelişme hakları, korunma hakları ve katılma hakları olmak üzere dört grupta incelenebilir (Akyüz, 2001; UNICEF, 2004).

Yaşama Hakları

Devletler çocuğun yaşama ve gelişimini mümkün olan en üst düzeyde güvence altına almak zorundadırlar. Sözleşme temel sağlık hizmetlerine ve yeterli yaşam düzeyine (yiyecek, içme suyu, barınma) sahip olma hakkını öngörmektedir. Ayrıca çocuğun bir isime ve milliyete sahip olma hakkını da içermektedir. (Akarslan, 1998) Yaşama hakları, çocuğun yaşama ve

uygun yaşama standartlarına sahip olma, tıbbi bakım, beslenme, barınma gibi temel gereksinimlerini karşılanmasını ön gören hakları içerir (Özdemir, 2006)

ÇHS 6. maddesinde çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunun belirttikten sonra, taraf devletleri, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için her türlü çabayı göstermekle zorunlu tutmuştur. Ayrıca, çocuğun yaşama ve maddi-manevi varlığını geliştirme hakkı ile ilgili çeşitli hükümlere yer vermiştir(Fineman ve Worthington, 2009).

Devletler, çocuk haklarını ayırım gözetmeksizin uygulalar; ayrıca çocuğun her türlü ayrımcılık ve yaptırıma karşı etkin bir koruma sağlamak için her türlü önlemi alırlar (m.2).

Sözleşme'nin 8. maddesi, çocukların kimlik haklarıyla bu hakların korunmasına ve gerekli durumlarda Devlet tarafından yeniden oluşturulmasına ilişkindir buna göre taraf devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; ismi ve aile bağları dâhil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt eder (Hodgkin ve Newell, 2001).

Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir. Hiçbir çocuk yasa dışı veya keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Eğer çocuk herhangi bir ihmal, sömürü ya da eziyet ve işkence sonucunda mağdur duruma düşmüşse devlet, bu çocuğun bedensel ve ruhsal durumunu yeniden kazanması ve toplum içinde yer edinmesini sağlamak için gerekli her önlemi alacaktır (m.37) (Fineman and Worthington, 2009).

Çocuğun sağlıklı yaşama hakkı sözleşmenin 24. maddesinde güvence altına alınmıştır. Devlet, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip eder ve özellikle bebek, çocuk ölüm oranlarını düşürme, çocuklara tıbbi yardım ve bakım sağlama, hastalıklara ve yetersiz beslenmeye karşı mücahalede etme, çocuk sağlığı ve beslenmesi konusunda bilgilendirme yapma, koruyucu sağlık, aile planlamasına yönelik eğitimler düzenleme, çocuk sağlığı için zararlı geleneksel uygulamalarla mücahadele etme konularında gerekli önlemleri almalıdır (m.24) (Özdemir, 2006).

Çocukların sağlıklı bir biçimde yaşama hakları Sözleşme'nin 24. maddesinde güvence altına alınmıştır. Bu maddede, taraf devletler, çocukların mali nedenlerle sağlık hizmetlerinden yoksun bırakılmaması için gereken her türlü çabayı sarf etmekle yükümlü kılınmışlardır.

Sözleşme'ye göre taraf devletler, özellikle bebek, çocuk ölüm oranlarını düşürme, çocuklara tıbbi yardım ve bakım sağlama, hastalıklara ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele etme,

çocuk sağlığı ve beslenmesi konusunda bilgilendirme yapma, koruyucu sağlık, aile planlamasına yönelik eğitimler düzenleme, çocuk sağlığı için zararlı geleneksel uygulamalarla mücadele etme konularında gerekli önlemleri almalıdır. Sözleşme'ye göre, her çocuk, bedensel, zihinsel, ruhsal, toplumsal ve ahlaki gelişmesini sağlayacak yeterli yaşam standardına ulaşma hakkına sahiptir. Bunun sağlanması sorumluluğu önce ana-babasına ve onun bakımını üstlenen kişilere düşer. Devlet, bu kişilere yardımcı olmak amacıyla gerekli her türlü önlemi almak ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, barınma ve giyim konularında mali yardım ve destek programı uygulamak zorundadır (m. 24) (Guggenheim, 2005; Özdemir, 2006).

Sözleşmeyi onaylayan her devlet çocukların yaşama gelişme maddi manevi haklarını gerçekleştirmek zorundadır. Bu nedenle aşağıdaki görevleri yerine getirmesi gerekmektedir:

- Her çocuğun doğuştan sahip olduğu yaşama hakkını tanıyacak, çocuğun yaşaması ve gelişmesini en geniş ölçüde güvenceye alacaktır.
- Çocukların kendi esenlikleriyle bağdaşan her türlü bilgiye ulaşma haklarını güvenceye alacaktır.
- Çocuğu yetiştirmenin ilk önce ana babaya ait olduğu esastan hareket ederek, onlara bu doğrultuda gerekli desteği sağlayacaktır.
- Çocuğun mümkün olan en üst sağlık standardına ulaşmasına özen gösterecektir. Temel ve önleyici sağlık bakımına ve çocuk ölümlerinin azaltılmasına özel önem verecektir.
- Bütün çocuklara en azından ilköğretim düzeyinde ücretsiz ve zorunlu eğitim olanakları sağlayacaktır.
- Çocuğun kişiliğinin ve becerilerinin, yetişkin olduğunda etkin bir yaşam sürmesini sağlayacak biçimde geliştirilmesine yönelik eğitim verecektir.

Çocukların boş zaman, oyun, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma haklarını gerçekleştirecektir (ÇHSK Genel Yorum no:5, 2003; Akyüz, 2010).

Gelişme Hakları

Çocuğun parasız eğitilme, dinlenme, eğlenme, boş zaman, bilgi edinme, düşüncelerini ifade etme, vicdan ve din özgürlüklerine, bilgi alma yetkisine sahip olma hakkına ilişkin hükümleri içermektedir (Akarslan, 1998). Gelişme hakları, çocuğun yeteneklerini en iyi şekilde

gerçekleştirmesi için gerekli olan eğitim hakkı, oyun ve dinlenme hakkı, bilgi edinme hakkı, din, vicdan ve düşünce özgürlüğü gibi haklardır (Özdemir, 2006).

Gelişimsel haklar kavramı bazı hukukçu ve siyaset bilimcilerin “gelecek hakları” düşüncesiyle ilgilidir. Joel Feinberg bu hakları çocuk haklarını güvende olma ya da kendi kararlarını alabilecek duruma gelinceye kadar geçen sürede “bekleyen haklar” şeklinde tanımlar. Burada ifade edilen gelişimsel haklar, çocuğun gelecekteki özerkliğinin gösterilmesini belirtir (Feinberg’ten aktaran Dailey, 2011).

ÇHS’nin 28. ve 29. maddeleri çocukların gelişimsel haklarıyla ilgili ilgilidir. Sözleşme’nin 28.maddesine göre, taraf devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve her çocuğa bu haktan faydalanabilmesi için fırsat eşitliği yaratır. Devletin görevi, ilköğretimin zorunlu ve parasız olmasını sağlamaktır. Her çocuğu yeteneklerine göre yararlanabileceği okullara gitmesini teşvik etmelidir (Hodgkin ve Newell, 2001).

28. maddede taraf devletler çocuğun eğitim hakkını kabul ederken, 29. maddede eğitimin hedefleri konusu ele alınmıştır. Bu maddeye göre, taraf devletler, çocuk eğitiminde çocuğun kişiliğini, zihinsel ve bedensel yeteneklerini mümkün olduğunca geliştirmesini sağlamalıdır. Çocuğun insan haklarına ve temel özgürlüklere saygısını geliştirmelidir. Alınan eğitimin amaçlarında çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, diline ve değerlerine, ayrıca başkalarının kültür ve değerlerine saygısının geliştirilmesi bunun yanı sıra doğal çevreye de saygısının geliştirilmesi yer almalıdır (ÇHSK Genel Yorum no:1, 2001).

Korunma Hakları

Koruma hakları, çocuğun her türlü ihmal, istismar ve sömürgeye karşı korunmasını sağlayan haklardır. Bunlar yargı sisteminde, silahlı çatışmada, çalışma yaşamında; istismara maruz kalan, madde bağımlılığı olan ve sığınmacı (mülteci) çocuklar için özel bakıma ilişkin konularda çocukların korunmasını sağlayan haklardır (ÇHSK Genel Yorum no:6, 2005). Bu haklar ile çocuklara yeterli bir koruma sağlanmasını amaçlamaktadır. Ayrıca engelli olan çocuklara, mülteci konumunda ya da anne babasız ya da boşanmış ailelerin çocukları için özel koruma gerektiğini belirtmektedir (Özdemir, 2006). Sözleşme aynı zamanda evlat edinmeyle ilgili hükümleri kapsamaktadır (Akarslan, 1998).

Çocuğun aile dışında korunması ile ilgili açıklamalar Sözleşme’nin 20. ve 21. maddelerinde yer almaktadır. Sözleşme’nin 20. maddesi taraf devletlere, aile ortamından yoksun çocuklara, özel koruma sağlama, alternatif aile ya da kurum bakımı olanakları yaratma yükümlülüğü

getirmektedir. Bu durum ölüm, terk ya da yerinden ayrılma gibi nedenlere bağlı olabileceği gibi, aileden ayırmanın çocuğun yararına olacağına karar verilmesi sonucunda da ortaya çıkabilir (ÇHSK, Genel Yorum no:14, 2013).

Sözleşme'nin 21. maddesi, çocuğun evlat edinme yoluyla korunmasını düzenlemiştir. Bu maddeye göre, evlat edinme sistemini kabul eden veya buna izin veren taraf devletler, çocuğun yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul ederek, belirlenmiş olan ilkelere uygun bir şekilde bunu gerçekleştirirler (ÇHSK Genel Yorum no:14, 2013).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 22., 23., 30.ve 38. maddelerinde özel durumdaki çocukların korunması ile ilgili hükümler vardır. Bu maddelerde, sığınmacı çocuklar, engelli çocuklar, azınlık çocukları, silahlı çatışmalarda çocuklar ve çocuk askerlerin korunmasına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır (ÇHSK Genel Yorum no:9, 2006). Sözleşme'nin 22. maddesine göre, taraf devletler, mülteci çocukların, bu Sözleşme'nin getirdiği haklardan ve çocuğa tanınan korumadan yararlanması için gerekli her türlü önlemi alacaklardır. Hiçbir yakını olmayan, kimsesiz duruma düşen mülteci çocuk, aile ortamından yoksun bir çocuğun sahip olduğu korumaya kavuşturulacaktır (ÇHSK Genel Yorum no:6, 2005). Sözleşme'nin 23. maddesine göre, engelli çocukların özel bakım gereksinimleri doğrultusunda korunması ve toplumsal uyumlarının sağlanması için taraf devletler her türlü önlemi alacak ve gerekli yardımı sağlayacaklardır. (Hodgkin ve Newell, 2001; ÇHSK Genel Yorum no:9, 2006).

Katılım Hakları

Katılma hakları, çocuğun ailede ve toplumda aktif olarak yer almasını sağlamaya yönelik haklardır. Bu haklar, görüşlerini açıklama ve kendini ilgilendiren konularda karara katılma, dernek kurma ve toplanma haklarıdır. Böylece insan haklarıyla bağlantılı bütün haklar çocuklara tanınmıştır. (Özdemir, 2006; Akyüz, 2000). Sözleşme, çocuğun düşünce, vicdan, din ile ilgili bilgi edinme özgürlüklerinin de altını çizmektedir. Çocukların görüşlerine gerekli saygıyı duymaları ve onları toplumda etkin rol oyna-yacakları biçimde yetiştirmeleri için, ana-babalara sorumluluk vermektedir (Akarslan, 1998).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12., 13.14. ve 15. maddeleri çocuğun katılım hakkı ile ilgilidir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi taraf devletlere, bu maddeler ışığında, çocukların ailede, okulda ve toplumsal yaşamdaki aktif katılımlarını ve kendilerini ilgilendiren kararlarda yer almalarını sağlamak için çaba göstermeleri, bu amaçla yasalara

kurallar koymaları, bu kuralların uygulanabilmesi için gerekli önlemleri almaları önerisinde bulunmaktadır (Hodgkin ve Newell, 2001; CRC Genel Yorum No:12, 2009).

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 12. maddesi çocuklara, kendilerini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme ve dinlenilme hakkını vermiştir. Bu maddeye göre: “Görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini ifade etme hakkı vardır. Çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak görüşlerine özen gösterilmelidir. Çocuğu ilgilendiren adli ya da idari işlemlerde çocuğun doğrudan ya da temsilci aracılığı ile dinlenmesine fırsat verilmelidir” (ÇHSK Genel Yorum no:12, 2009).

Sözleşme’nin, düşüncesini özgürce açıklama hakkı (m.13), düşünce, din ve vicdan özgürlüğü (m. 14), dernek kurma ve barış içinde toplanma hakkı (m. 15), özel yaşamına saygı hakkı (m. 16) ve kitle iletişim araçlarına ve diğer bilgi kaynaklarına erişim hakkına (m. 17) ilişkin maddeleri de çocuğun katılım hakkı ile ilgilidir (ÇHSK Genel Yorum no:5, 2003; ÇHSK Genel Yorum no:8, 2006; Akyüz, 2010). Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların görüşlerini serbestçe ifade etme haklarına ilişkin bir alt sınır belirlememiştir. Bu hak kendilerini ilgilendiren her konuda, fikri olan her çocuğu kapsar (ÇHSK Genel Yorum no:12, 2009). Küçük çocuklar veya engelli bazı çocuklar görüşlerini sözel olarak ifade edemeyebilirler. Fakat bu çocukların düşüncelerini ifade etmeleri resmi, şiir, oyun veya şarkı yoluyla sağlanabilir. Çocuğun bu hakkı, kendisinin görüş oluşturabileceği, ancak bunları başkalarına iletemeyeceği ya da yeterince olgunlaşmamış olduğu durumlar da dâhil her durumda güvence altına alınmalıdır (Lifter, 2000).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, sözleşmeler ve yasalarda çocuk haklarının yer almasının tek başına ailelerdeki, okullardaki ya da toplumlardaki gerekli davranış ve uygulama değişikliklerini sağlayamayacağını belirterek, çocukların katılım hakkını kullanabilmeleri için eğitimin gerekli olduğunu sürekli olarak vurgulamaktadır. Bu amaçla, gerekli çalışmaların yapılmasını taraf devletlerden istemektedir (Hodgkin ve Newell, 2001; ÇHSK Genel Yorum no:12, 2009).

Katılım ilkesi çocuğun gelişimsel süreçlerdeki birincil rolü göz önünde tutulduğunda diğer haklar açısından özel bir önem kazanmaktadır. Örneğin, katılım ile gelişim hakkı birlikte düşünülmek durumundadır. Çünkü çocuğun gelişim hakkının gerçekleşebilmesi için katılım gerekir (Değirmencioğlu, 2010).

Katılım aslında çocuk hakları açısından bir güvence olarak da görülmelidir. Çocuk haklarının gerçekleşmesi de savunulması da daha ileri götürülmesi de ancak çocukların kendi haklarına sahip çıkabilmesi ile mümkün olabilir (Değirmencioğlu, 2010).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, gerek bu ilkesi gerekse diğer ilke ve hükümleriyle tüm ülkelerden, çocuğun toplumda bir birey olarak eksiksiz bir biçimde yaşayabilmesi için hazırlanmasını, barış, onur, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ile yetiştirilmesini istemektedir (Akyüz, 2000).

Sözleşme'nin Hukuksal Niteliği

Sözleşme, uluslararası hukuk açısından çocuklara yönelik tutum ve davranışlara ilişkin evrensel standartları düzenleyen ve bağlayıcı güce sahip hukuksal bir metindir (ÇHSK Genel Yorum no:5, 2003). İç hukuk açısından ise Sözleşme, 1982 Anayasası'na göre kanun hükmündedir. ÇHS'nin, Anayasa dışındaki kanunlar açısından değerlendirilmesi ise şöyle yapılabilir: Sözleşme'nin imza ve onayından önce, iç hukuktaki kanunlarda, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin getirdiği bir hükmü düzenleyen (örneğin çocukların dernek kurma hakkında olduğu gibi) bir kural yoksa Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilgili kuralı iç hukukta uygulanır. Sözleşmenin imza ve onayından önce, iç hukuktaki kanunlarda, Sözleşme'nin düzenlediği kurala aykırı bir kural varsa, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin söz konusu kuralı, kendisine aykırı iç hukuk kuralını yürürlükten kaldırmış olur; yeni tarihli bir kanun olarak iç hukuktaki kuralın yerine, Sözleşme'nin ilgili hükmü uygulanır. Sözleşme'nin onayından sonra, iç hukukta Sözleşme'ye aykırı yeni bir kural getirilirse, bu yeni kuralın, Sözleşme'nin kendisine aykırı hükmünü yürürlükten kaldırmış olacağı belirtilmektedir. Ancak devletin. Sözleşme'ye aykırı bir iç hukuk kuralını sonradan düzenlemesi, Uluslararası Sözleşmeden çekilme niyetinde niyetin de olduğunu göstermiş sayılmaktadır (Akyüz 2000; Tanrıbilir, 2011).

Çocuk ve Oyun

Oyun hakkında birçok tanım yapılmıştır. Bunun sebebi her düşünür ve araştırmacı oyunun farklı yanını ele almış ve bu farklı yanı üzerinde durmuştur. Kimisi oyunun, bedensel gelişim üzerindeki etkisini ele almış, kimisi zihinsel gelişime odaklanmış, bazıları ise toplumsal yanını ele alıp incelemişlerdir (Kıldan, 2001).

Oyun, insanın yaşamında doğumdan ölüme kadar devam ettirdiği bir olgudur. İnsanlar her yaşta oyun oynarlar fakat çocukluk döneminde oyunun ayrı bir yeri ve önemi vardır. Çocuk

için oyun, yetişkinlerden farklı olarak, kısa süreli eğlenme, haz alma aracı değildir (Sheridan, 2002). Oyun çocuğun en önemli uğraş alanı, işidir. Çocuklar oyun oynamada çok yeteneklidirler. Her hangi bir yer, herhangi bir zamanda oyunu başlatabilir ve bulundukları yeri oyun alanına çevirebilirler (Güneş, 2011).

Geçmişte yapılan pek çok çalışmada çocuğun neden oyun oynadığı sorusu sorgulanmış, daha sonraları Froebel, Freud, Piaget ve Ellis gibi çağdaş kuramcılar insanın yaşamı boyunca nasıl oyun oynadığını ve çocukların oyunlarının bilişsel, sosyal, fiziksel, duygusal gibi büyüme ve gelişim alanları için ne kadar önemli olduğunu araştırmıştır. “Özellikle Piaget’in oyun kuramının kabul edilmesiyle bugünkü oyun alanlarının meydana geldiği bilinmektedir” (Tekkaya, 2001).

Oyun çocuklar için ciddi bir iştir. Çocuklar hakkındaki çalışmaların merkezinde oyun yer almaktadır. Matthews ‘in dediği gibi “Oyun çocukların çevreleri hakkında bilgi veren ilk mekanizmadır” (Matthews, 1992).

Eğitmcilerin oyunla ilgili görüşleri çeşitlilik göstermektedir. Örneğin, Jean Jacques Rousseau genel eğitim için beden eğitiminin önemine inanmaktadır ve çocuğun gelişiminde hareket ve oyunun önemli olduğunu savunmaktadır. Rousseau “çocuğun bedenini her zaman işletiniz. Bedenen güçlü ve sağlıklı olan bir çocuk fikren de gelişir ve akıllı olur” demektedir (Rousseau’dan aktaran Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000).

Friedrich Froebel çocukluk döneminde oyunun önemini vurgulamakta, oyun oynamanın çocuk için bir gereksinim olduğundan bahsetmektedir. Maria Montessori oyunu çocuğun işi olarak kabul etmekte ve oyuna büyük önem vermektedir. Bütün bu görüşlerin ortak noktası oyunun çocuk için gerekli ve önemli olduğudur (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000).

Huizinga (1995) oyunu; “Özgürce razı olunan, ama tamamen emredici kurallara uygun olarak belirli zaman ve yer sınırları içinde gerçekleştirilen, belirli bir amaca sahip olan, bir gerilim ve sevinç duygusu ile, alışılmış hayattan başka türlü olmak, bilincinin eşlik ettiği, iradi bir eylem veya faaliyet” şeklinde tanımlamaktadır.

Froebel: “Çocuk oyunları hayatın bir çekirdeğidir. Bütün insanlar orada gelişir, büyür ve oluşur. İnsanın en güzel ve en olumlu yetenekleri orada yükselir” diyor (Froebel’den Aktaran; Erdal ve Erdal, 2003).

Lazarus oyunu “Kendiliğinden ortaya çıkan, hedefi olmayan, mutluluk getiren bir aktivite” olarak tanımlarken, Montaigne “Çocukların en gerçek uğraşları” olarak tanımlamıştır. Freud oyunun işlevsel yönünü ele almaktadır. Freud’a göre oyun kişinin çatışmalarının ve

korkularının üstesinden gelmesi için bir araçtır. Oyun, olgunlaşmada, kişilik gelişiminde destektir. Psikolog Jean Piaget'in çalışmaları çocukların çevreyi anlamlandırma yeteneklerinden oldukça etkilenmiştir. Piaget'e göre çocukların zekâları doğustan gelmez, daha çok çevresine katılımı sonucunda karmaşık yollardan gelişme gösterir (Valentine ve McKendrick, 1997). Piaget'e göre oyun, "Dış dünyadan alınan uyaranları özümleme ve uyum sistemine yerleştirme yoludur" ve zihinsel gelişim için gereklidir (Piaget'den aktaran Aral, Gürsoy ve Köksal, 2000).

John Dewey oyunu, bilinçsiz davranışlar olarak görürken; Huizinga bunu, istekli ve kurallı olarak belli bir zaman ve yerde yapılan etkinlikler olarak tanımlıyor. Spencer'e göre fazla enerjilerin atılması olarak anlatılan oyun, Groos'da hayatın daha sonraki süreçlerine hazırlık, Mitchell ve Mason'da kişinin kendini ifade etmesi, Gulick'de de yapılması istenilenlerin yapılması şeklinde tanımlanıyor (Ergun, 1980).

Stadsklev (1969) oyunu üç farklı şekilde ele almıştır. Oyun (game), eğitsel oyun (educational game) ve öğretimsel oyun (instructional game) kavramları olarak farklı şekillerde açıklamıştır. Oyun kavramını, belli kurallar altında düzenlenen bir yarışmada kazanan birinin olması için yapılan etkinlik şeklinde açıklamıştır. Eğitsel oyun kavramını ise belirlenen eğitsel hedeflere ulaşmak için kullanılan yararlı oyunlar şeklinde tanımlamıştır. Öğretimsel oyunu bilginin bir oyun yöntemi ile sunulması şeklinde ifade etmiştir (Stadsklev'den aktaran Ergun, 1980).

Aral, Gürsoy ve Köksal (2000), oyunu çocuğun duyduklarını, gördüklerini deneyerek pekiştirdiği bir deney alanı olarak tanımlamaktadır. Oyun, hem geçmiş ile bağlantı kuran hem de gelecek için kaynak olarak görülen, bununla beraber yaratma, deneyim kazanma, iletişim kurma ve yetişkinliğe hazırlanma konularında bir yardımcıdır. "Oyun, özgürce ve kendiliğinden yapılan, haz veren, mutluluk kaynağı olan, çocuğun gelişimini destekleyen ve eğlendiren, yorgunluk ve sıkıntılardan kurtarabilen etkinlikler şeklinde de tanımlanır" (Aral vd. 2000).

Özer, Gürkan ve Ramazanoğlu (2006), oyunu "Çocukların sosyal uyum, zekâ ve becerisini geliştiren, belirli bir yer ve zaman içerisinde, kendine özgü kurallarla yapılan, sadece eğlenme yolu ile dinlenmelerini sağlayan eğlenceli bir etkinlik" olarak tanımlamaktadır (Özer vd.2006).

Onur (2005)'a göre, oyun isteyerek yapılan, özgür bir etkinlik olarak gören modern görüşü kaynağını on dokuzuncu yüzyılın romantik hareketinden almaktadır. Sutton-Smith'a göre,

“Oyun bulanık bir kavramdır ve rüyaları, gündüz düşlerini, fanteziyi, yalnız oyunu, kurallı oyunları, sporları, festivalleri, karnavalları, televizyonu, video oyunlarını, sanal gerçekliği vb. içine alan değişken bir kavramlar ailesini içerir; bu kavramlar bir kültürden diğerine geçtikçe değişir” (Sutton ve Smith’ten aktaran aktaran Onur, 2005).

Çocuk oyunları ve oyun araçları tarihsel süreçte değişiklik göstermiş olsa da, bazı oyun aktiviteleri hep aynı ve ortak kalmıştır. Örneğin oyuncaklarla oynama, eldeki malzemelerle bir şeyler inşa etme, hayal gücüne dayalı komşuluk veya evcilik oyunları gibi (Chudacoff, 2007). Çocuklar ellerindeki imkanlarla bir şeyler üretebilmekte, oyun oynamak ve öğrenmek için mutlaka ticari değeri olan, pahalı oyuncaklara ihtiyaç duymamaktadır. Çocuklar olumsuz şartlarda bile kendi aralarında oyunlar üretebilmektedir. Ancak özgürlüklerinin kısıtlanması, çocuk yaşta çalışmaları, ya da savaş yasayan ülkelerde yasama gibi durumlarda çocuklar, oyun oynayamayabilmektedir. Oyun kavramı her kültürde çocuklar için çok önemlidir. Çocukluk şüphesiz çeşitli toplumlarda farklı yaşanmaktadır yine de çocuk kavramı oyunsuz düşünülemez (Timmons, 2003).

Afrikanlı çocukların oyun ve oyuncakları üzerinde incelemeler yapan antropolog Rossie çocukların oyunlarının biçim ve içeriklerinin değişmekte olduğunu vurgulamıştır. Ancak, çoğunlukla ev dışında gerçekleştirilen oyunlar, yetişkinlerin müdahalesinden uzak özgür etkinlikler, oyuncak endüstrisine bağlı olmayan gerçek yaşamla bağlantılı oyunların değişmeden kaldığını vurgulamaktadır (Rossie, 2001).

Dönmez oyunu “Belli bir amaca yönelik olan veya olmayan kurallı ya da kuralsız gerçekleştirilen fakat her durumda çocuğun isteyerek ve hoşlanarak yer aldığı fiziksel, bilişsel, dilsel, duygusal ve sosyal gelişimin temeli olan, gerçek hayatın bir parçası ve çocuk için en etkin öğrenme sürecidir” (Dönmez, 2006 s.145) şeklinde açıklarken oyunun sosyolojik etkileri üzerinde durmuştur.

Ulutaşdemir materyallerle gerçekleştirilen oyun çeşitlerine değinmektedir. Resim çizmek, şiir ve masal okumak, boya yapmak, kumla oynamak, saklambaç, hayvan taklitleri yapmak gibi etkinliklerin de oyun kavramının içinde yer aldığını ifade etmiştir. Toksoy oyunun çocuğun dış dünyayı tanıyıp, uyum sağlamasında en önemli iletişim alanlarından biri olduğunu belirterek oyunun çocukların keşfetme duygularını beslediğini ve bu yolla çevrelerine uyum sağladıklarını ifade etmiştir (Başal, 2007; Ulutaşdemir, 2007; Toksoy, 2010).

Yapılan araştırmalar oyunun çocuğun her yönden sağlıklı büyümesini sağlayan, çocuğa mutluluk ve neşe veren, çocuklara olumlu davranışlar, alışkanlıklar, beceri, değer ve tutum

kazandıran, çocuklar için sevgi kaynağı olan bir etkinlik olarak ifade etmiştir (Gode ve Susar, 1997; Akandere, 2006; Özdoğan, 2009).

Oyunun Önemi

Oyunun pek çok farklı işlevleri vardır. Ancak bu işlevlerin içinde belki de en değerlisi, bireyin kendini gerçekleştirme potansiyelini harekete geçirmesidir (Moyles, 2010a). Montaigne'nin de dediği gibi “Çocukların oyunu oyun değil, onların en ciddi uğrasıdır. Yetişkinlerde çocuğun bu ciddiyetini önemsemeleri gerekmektedir. Onların bu uğrasını hiçbir zaman bos zaman uğraşısı olarak görmemeleri gerekmektedir” (Montaigne'den aktaran; Yörükoğlu,1994).

Çocuk oyunla; keşfetmeyi, denemeyi, yaratıcılığı, kendini ifade etmeyi, hayal gücünü kullanmayı, yeni beceriler kazanmayı, bedenini kontrol etmeyi, paylaşmayı, rol yapmayı öğrenmektedir (Çoban ve Nacar, 2008).

Yaşamın ilk yıllarından itibaren, çocuğun gelişiminin her evresinde etkin olan oyun, büyük bir öneme sahiptir. Hemen hemen her türlü gereksinimi giderebilen, dış dünya ile uyumu kolaylaştıracak kadar etkili bir kaynak olan oyun; çocuğun çevresini tanımasına, keşfetmesine, yeni deneyimler kazanarak yeteneklerinin artmasına sağlamaktadır. Ayrıca dilini kullanarak duygu ve düşüncelerini ifade etmesine, çevresiyle ilişkiler kurarak iletişime geçmesine, toplumsal birtakım rolleri benimsemesini sağlamaktadır (Sheridon, 1999). Oyun oynamak, çocuk için eğlendirici ve dinlendirici bir unsurdur. Çocuğun kişilik gelişimini destekleyerek bağımsızlığını kazanmasını sağlar, dikkat süresini artırarak problem çözmesine yardımcı olur. Kısacası; Çocuğu yaşama hazırlayan ve her türlü gelişimini destekleyen, tüm önemli özellikler oyun yolu ile kazanılmaktadır. Çocukların gerçek dünyası ile hayal dünyası arasında bir köprü görevi üstlenir. Oyunlar onların gelişimlerini destekleyerek, eğlence ve mutluluk kaynağı oluşturmakta, neyi, nasıl, ne şekilde, nerede yapabileceğini öğreterek bu konuda onlara yol göstermektedir (Moyles, 2010b).

Oyun sayesinde çocuk kendi kendisini eğlendirmeyi öğrenmektedir. Kişinin hayatı için bu çok önemlidir. Oyun temel olarak çocuğa öğrenme imkânı sunmaktadır. Çocuk merak ve harekette bulunma ihtiyacı ile oyuna yönelmektedir (Erdal, 2003).

Oyun oynaması engellenen bir çocuk bedensen ve ruhsal yönden sağlıklı bir gelişim gösteremez. Çünkü oyunun çocuğun gelişimi üzerinde uyarıcı bir etkisi bulunmaktadır ve bu çocuğun gelişim alanlarını uyarmaktadır. Davaslıgil (1989), oyun oynayarak büyüyen

çocukların, oyun oynamamış çocuklara göre sosyal yönden daha aktif ve girişken, yaratma güçlerinin daha fazla, ifadelerinin daha düzgün, kelime dağarcıklarının daha zengin olduğunu vurgulamaktadır (Davaslıgilden aktaran, Erşan, 2006).

Çocuk oyun anında gördüklerini dener ve öğrenir, duygularını ve becerilerini geliştirir. Oyun onun tüm gelişim boyutlarını desteklemektedir. Gelişiminin her boyutunda oyunun katkısını görmek mümkündür. Çocuğun gelişimi incelendiğinde yaşamında oyunun önemli bir yeri olduğu fark edilmektedir. Oyun çocuğun yaşantısının doğal bir parçası olduğu gibi gelişimde de aldığı gıdalar kadar önemli bir yer tutar (Cohen, 2001). Oyun çocuğa öğrenme zemini hazırlarken, bu etkinlikler sayesinde çocuk objeleri tutma ve kullanma, bedenini kontrol etme, nesnelerin işleyiş tarzlarını kavrama yeteneği kazanır. İletişim becerilerini geliştirir (Jones, 2007).

Okulda, evde, kurumda, hastanede çocuğun bulunduğu her yerde çocuğun en önemli faaliyeti ve gelişimsel ihtiyacı olan oyun için, çocuğa rahat ve güvenli bir şekilde hareket edebileceği uygun oyun ortamı ayarlamak gereklidir. Bu ortamda çocuk diğer çocuklarla, yetişkinlerle, bazen de kendi başına oynayabilmelidir. Çocuğa oynama fırsatı verilmesi ve bu fırsatı gerçekleştireceği yerin ve malzemelerin sağlanması, çocuğun oynaması ve dolayısıyla gelişimi için önemlidir (Cohen, 2001).

Oyun, çocuğun gelişimi için yaşamsal bir önem taşır. Bir çocuğun bedensel ve ruhsal yönden sağlıklı gelişimi ve eğitimi için oyun, beslenme ve uyku kadar önemli bir ihtiyaçtır (Sheridan, 2002). Yaşam ile ilgili deneyimleri oyun aracılığı ile öğrenir. Oyun sırasında çeşitli roller üstlenerek dünyayı kendi duyularıyla algılamaya çalışır. Büyüdüğünde yapacağı işlere, üstleneceği rollere oyun sayesinde hazırlanır. Kazanılan olumlu özelliklerin pekiştirildiği ve geliştirildiği bir ortam olan oyun, çocuğun sözcük dağarcığını geliştirir. Çocuğa rahat konuşma ve düşüncelerini açıklama alışkanlığı kazandırır. Çocuk oyun aracılığı ile soru sormayı, yeni bilgiler edinmeyi, nesneleri tanımayı ve adlandırmayı, nesnelerin işlevlerini kavramayı ve onlara kullanmayı öğrenir (Moyles, 2010b).

Çocuk oyun ortamında özgürdür. Oyun çocuğun öğrenimini kamçılayan, zihinsel becerilerini ve yaratıcılığını geliştiren bir etkinliktir (Yörükoğlu, 1994). Çocuğun büyümesi ve gelişmesi için beslenme, sevgi, bakım ne kadar gerekliyse oyunda o kadar gereklidir (Çoban ve Nacar, 2008). Oyun oynarken çocuk mutlu olur. Oyunla çocukta coşku ve sevgi duygularını harekete geçer. Oyun esnasında sevinç gibi duyguların yanında disiplin, düzen, takım arkadaşına ve guruba uyma, fedakarlık gibi alışkanlıklarda kazanılır (Akandere, 2006).

Oyun sadece işlevsel olarak oyun konusunda değil; çocuğun ruhsal gelişimdeki çocukluk yaşantıları konusunda da bilgi verir. Oyun duygusal ve davranışsal sorunları olan çocuklar içinde çok önemli bir değer taşımaktadır. Oyunun tedavi edici yönü; gerilimi, kayıpları, örselenmeleri ve başarısızları azaltma şeklindedir (Atter, 2008).

Çocuk, oyun sayesinde iletişim yeteneğini geliştirir. Oyun diyalogları sırasında hem diğer çocuklarla hem de oyuna dahil olan yetişkin bireyler ile iletişim kurar. Huizinga (1995)'ya göre de, oyun uygarlığın en önemli temelidir (Onur, 2005). Çocuk, oyun sayesinde entelektüel ve fiziksel açıdan gelişir, kesif yapma ve gelişme olanağı bulur. Oyun, çocuğa serbest düşünme ve hayal etme fırsatı verir. Çocuğa gerekli mekan ve kaynak verildiğinde çocuk kendi motor becerilerini oyun sayesinde geliştirebilir. Özer (2006), eğlenceli bir etkinlik olan ve çocukların ruhsal doyumunu sağlayan oyunun, çocukların beden ve duygusal gelişimine katkıda bulunarak iyi davranışlar ve alışkanlıklar kazandırdığını söylemektedir. Oyun, çocuğa hayatı tanıma olanağı verir, çocuk hayatla ilgili ilk bilgileri oyunla öğrenmeye başlar. Oyun çocuğun boş zamanlarını doldurma aracı değildir. Oyun hayatın içinde, gerçek bir öğrenme ortamıdır. Oyun çocuğun hayal gücünü, yaratıcılığını, zihinsel ve fiziksel yapısını, sosyal ilişkilerini geliştirir. Çocuk hayatla ilgili pek çok kuralı, bu kurallara uymayı oyun ile öğrenmeye başlar (Özer, Gürkan ve Ramazanoğlu, 2006).

Oyunun Tarihçesi

Oyun dendiğinde ilk akla gelen küçük bir çocuk olmaktadır. Oyun ve çocuk kavramları özdeşleşmiş gibidir. Günümüzde çocuklar üzerinde önemli etkileri olduğu kabul edilen oyun eski dönemlerde kolayca kabul görmüş bir etkinlik değildir. Oyuna verilen önemin artması çocukluk kavramının ortaya çıkması ile beraber gelişmiştir. Onur oyunun, insanlara vakit kaybettiren bir süreç olarak görüldüğü için geçmişte bazen yasaklanan, bazen de günah sayılan bir etkinlik olarak görüldüğünü belirtmektedir (Onur, 2005).

Oyun oynamak, geçmişte zaman zaman yasaklanan bir etkinlik olsa da tarihte yer alan her toplumda çocuklar değişik oyunlar oynamışlar ve bu toplumlar oyun kavramını farklı şekilde ifade etmişlerdir. (And, 2007). Oyun kavramının her dilde farklı şekilde ifade edilmesinin yanı sıra, birçok kültür oyun kavramını farklı anlamlarda ifade etmiştir (Cohen, 2001).

Oyun konusundaki araştırmalar çocukluğun tarihine ilişkin araştırmalardan çok daha eskidir. Çocukluğun tarihinin yazılması en fazla elli yıl öncesine dayandığı halde, oyun hakkında yazılanlar yüzyıllar ötesine gitmektedir. Kastilya kralı ile Alfonso'nun Avrupa literatüründe

oyun konusunda ilk kitap olan Libro de Juegos'u hazırlattığı tarih 1283 yani 13.yy dır. Oysa çocukluğun bugünkü anlamda ortaya çıkışının tarihi 17. Yy'dır (Onur, 2005).

Oyunla ilgili kültürel ve tarihsel tavırlar farklılık gösterse de klasik metinler, oyunun insanoğlu kadar eski olduğunu belirtmektedir. Arkeologların yaptığı çalışmalarda oyunun ve oyuncağın geçmişinin, insanlık tarihi kadar eski olduğu da ortaya konmuştur. Bugün bilinen pek çok oyunun, çok eski çağlara dayandığı bilimsel çalışmalarla kanıtlanmıştır (Aral, Gürsoy, ve Köksal, 2000).

Tarih eskilere dayansa da çocukların oyunları genellikle sanıldığıının aksine bütün çağlarda kolayca kabul görmüş bir etkinlik değildir. Aslında oyunun kabul edilmesi çocukluğun kabul edilmesine bağlıdır. Başka bir deyişle, kişisel varlığı, bireyselliği, hakları kabul edilen çocuk oyunda da özgür olabilir (Jones, 2007).

Önceleri oyun yaşamsal faaliyetlerden kalan enerjinin amaçsız tüketim yolu olarak görülmüştür. Özellikle on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda İngiltere'de iş yetişkin için olduğu kadar çocuk için de önemli görülmüştür. Oyun bu dönemde değersiz sayılmıştır. Oyunun değersiz sayılmasında dinin ve felsefenin olumsuz etkilerinin olduğu bilinmektedir (Cohen, 2001). Hughes de, on sekizinci yüzyılın ortasında ve sonunda İngiltere'de oyunun ortadan kalktığından bahsetmektedir; hatta birçok kent ve sokakta bazı oyunların yasaklandığını söylemektedir. Bu dönemde oyun kendi basına kötülük olarak görülme de, çocuğu eğitimden alıkoyacağı için kötü görülmektedir. On dokuzuncu yüzyılın ortalarında oyunu amaçsız bir aktivite olarak gören bakış açısı yavaş yavaş geçerliliğini yitirmiştir (Chudacoff, 2007). Güçlü ana-baba otoritesi ile birlikte çocuğun oyun aracılığı ile daha hareketli ve çevreye egemen olmasının vurgulandığı yeni bir tutum gelişmiştir (Onur, 2005).

Batı uygarlığında çocuğun kendine özgü bir varlığı olduğu anlayışı on yedinci yy.dan itibaren ortaya çıktığı ve bu yeni anlayışın çocuğun oyununa ilişkin tutumlarına da yansıdığı yukarıda değinilmiştir ama her zaman ve her yerde aynı olumlu yaklaşım bulunmamaktadır. Türk toplumunun bazı kesimlerinde çocukların oyunları karşısında tutumunun yasaklayıcı, sınır koyucu olduğu bilinmektedir (Akyüz, 2001). Yine de bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çocukluk değişmekte, bu değişim modernleşme yönünde olmaktadır. Çocukluğu oyunla tanımlamada modern bir yaklaşımdır.

Lancy çocuk oyunları konusundaki literatür araştırmasında, son kırk yılda, çocuklar için oyunun iyi yönde değerlendirildiğinden, her çocuğun oyun hakkı olduğundan, fakat çeşitli gerekçelerle bu oyun hakkının kısıtlandığından bahsetmiştir. Lancy'nin belirlediği

engellemelerden bazıları, güvenlik, kız ve erkek çocukları arasındaki eşitsizlik (kız çocuklara oğlanlardan önce ev isleri vermek); oyunun çocuğun cinsiyetine uygunluğu, oyun için harcanan süre sınırlamalarıdır (Lancy'den aktaran Chudacoff, 2007).

Elkind'e göre günümüz koşullarında çocukların gerçek oyun oynama şansı gün geçtikçe azalmaktadır. Elkind bu durumu, çocukların eve, yuvaya, okula hapsedilmesi ve başarılı olmaya zorlanmasına bağlamaktadır. Özünde eğlence olan ve böyle yorumlanması gereken oyun, günümüzde ticarileşmiş ve yarışma konusu haline gelmiştir (Elkind'den aktaran; Moyles, 2010b).

Sutton-Smith'e göre de, Batılı toplumlarda oyunun tarihi aslında bir sınırlandırma ve evcilleştirme tarihi olarak ele alınmalıdır. Sutton-Smith (1986)'e göre tarih boyunca başkalarıyla oynamak anlamına gelen oyun, modern dünyada şeylerle oynamak olarak anlam değiştirmiştir. Yüzyıllar boyunca dışarıda, sokakta, bahçede, gerçek dünyanın içinde oynanan oyunlar unutulmaya yüz tutmuştur. Bugünün içeriye kapatılmış çocukları evde oyuncaklarıyla yalnız baslarına oynamak zorunda bırakılmıştır. Greene (1995) bu konuda: “Yasamın görünümü bugünün çocukları için tamamen değişti. Çocukların yaşamları dolu, ama avlular kaldırımlar, ağaç evler boş” demektedir (Sutton ve Greene'den aktaran Onur, 2005).

Modernleşmenin izleri sadece oynanan oyun araçlarında değil, oyun mekânında da görülmektedir. Oyun yerinin modernleşmesi, günümüzde oyun odası, çocuk parkı, okul sonrası oyun salonlarının yaratılmasına neden olmuştur. Böylelikle eskiden kamusal açık alanlarda oynayan, sosyalleşen çocuğun da yerini önce ailede, sonra okulda sosyalleşen çocuklar almaktadır. Çocukların gelişiminde önemli olan kamusal açık alanda oyun çocuğun günlük hayatındaki yerini kaybetmeye başlamıştır. Oyundaki bu değişim çocuklukta değişimle paralel ilerlemektedir. Postman, Amerikan toplumundaki çocukluğun yok oluşunun birçok kanıtı olarak, eskiden sokaklarda görülen çocuk oyunlarının gitgide azalmasını göstermektedir (Postman, 1995). Jessica Klunch bu durumdan öncelikle hükümetleri sorumlu tutmaktadır. Çocukların oyun alanlarını planlı olarak yok edip sanayi alanı oluşturmasının çocuklar için zararı gözden kaçırılmamalıdır. Abu- Ghazze de (1998), Ürdün'de yaptığı çalışmada tasarımcıların çocukların gereksinmelerine göre tasarım yapmalarının gerekliliğinden bahsetmektedir. Bir kentte yeteri kadar açık çocuk oyun alanının bulunmayışı birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Philippe Bourgois (1998), çalışmasında Harlem'in Latin mahallelerindeki çocukların oyun alanı bulamamalarından ötürü uyuşturucu ve tehlikelerle yüz yüze gelişini aktarmaktadır (Ghazze ve Bourgois'ten aktaran; Timmons, 2003).

Modern çocukluk yaşantısında televizyonun, çocukları diğer etkinliklerden uzaklaştırdığı düşünülmektedir. Kalabalık şehir yaşantısı, trafik, hava kirliliği, oyun için elverişli açık alanların azlığı gibi pek çok sebep çocukları evden dışarı çıkamamaktadır. Çocuklar, medyadan öğrendikleriyle oluşturdukları yeni bir oyun kültürü ile büyümeye başlamıştır. Çocuğun yaşamında son derece önemli olan oyun ve oyuncaklar; günümüzde teknolojik gelişmelere paralel olarak şekil değiştirmektedir. Bu değişiklikler sadece oyunun yapısında değil, oyunun mekânında da görülmektedir. Değişen şartlarla birlikte kaybolan oyunlar ve oyuncaklar bugün birçok ülkede koruma altına alınmaya başlanmıştır. Burada amaçlanan oyun ve oyuncakları nesilden nesile aktararak o kültüre özgü kültürel mirası korunmak ve elde edilen verileri kültür çözümleme çalışmalarının önemli bir malzemesi olarak değerlendirmektir (Şener, 2007; Başal, 2010).

Oyun Kuramları

Tarihte oyun hakkında geliştirilen birçok kuram olduğu bilinmektedir. En eski kuram, oyunun dinlenme ihtiyacından kaynaklandığını ve yorgunluğu gideren bir etkinlik olduğu yönündedir. Sonraları, oyun, önceden belirlenmiş davranış örüntülerinin tekrarını içeren geleceğe yönelik bir ön egzersiz olarak görülmüştür. Çocuğun bu egzersizler yoluyla yetişkin hayatında ihtiyaç duyacağı becerileri geliştirdiği varsayılmıştır. Bu çerçevede oyun anlam ve yaratıcılıktan yoksun, sadece var olanın taklit edilmesine dayalı ve enerjinin tüketimini hedefleyen bir biyolojik tepkidir (Yavuzer, 2001). İlk kuramsal yaklaşımlar oyunun çocuğun günlük hayatındaki işlevini anlayabilmekten uzak kalmıştır (Macdonald, 1993).

Çağdaş psikoloji kuramları, oyunun çocuğun duygusal ve bilişsel gelişiminde oynadığı önemli role odaklanmıştır.

Oyuna ilişkin bakış açıları zaman içinde çeşitli kuramlarla değişiklik göstermiştir. Klasik oyun kuramları ve çağdaş oyun kuramları şeklinde ayrılacak bu kuramları incelersek:

Klasik Oyun Kuramları

Klasik oyun kuramları; fazla enerji tüketimi kuramı, rahatlama ve eğlenme kuramı, yetişkinlik yaşamına hazırlık kuramı ve tekrarlama kuramı olarak dört başlıkta incelenmektedir.

Fazla Enerji Tüketimi Kuramı(Herbert Spencer 1873-1903)

Bu teori Friedrich Schiller ve Herbert Spencer tarafından ortaya konulmuştur. Fazla enerji teorisine göre çocuk; birikmiş olan enerjisini oyun yolu ile boşaltmaktadır (Binbaşıoğlu, 1979). Bütün canlıların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için enerji gereksinimleri bulunmaktadır. Günlük ihtiyaçlarımız arttıkça enerji gereksinimimiz giderek artmaktadır. Bireyde biriken fazla enerji gittikçe baskıya neden olmaktadır. Birey bu baskıdan kurtulabilmek için çeşitli aktivitelerde bulunmak zorundadır. Çocuk ise bu enerjiyi boşaltma işini oyun sayesinde yapabilmektedir. Spencer'de çocukta biriken fazla enerjinin baskıya neden olmaması için oyunu fazla enerjinin harcanması olarak değerlendirmiştir. Spencer, sağlıklı çocukların sağlıklı çocuklara oranla daha fazla oyun oynadığını tespit etmiştir. Berlyne organizmanın devamlı olarak aktif olması gerektiğini doğal olanın çevre ile devamlı etkileşim olduğunu savunmuştur. Organizmanın hareketsiz olmasını doğal bir durum olarak görmemektedir (Berlyne'den aktaran, Özdoğan, 2009).

Bu kurama göre oyun; organizmanın görevini yapabilmesi için gerekli olan fazla enerjinin kullanılmasından sonra dışa vurulan enerjiyi içermektedir. İnsanların hareketli olma gibi evrensel bir eğilimi olduğu, bu fazla enerjinin sinir hücrelerinin yıpranmasına neden olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle çocuk da fazla enerjisini harcamak için oyun oynamaktadır (Sevinç, 2004).

Rahatlama ve Eğlenme Kuramı: (Moritz Lazarus 1824-1903)

Bu kuram Lazarus (1883) tarafından ortaya atılmış ve daha sonra Patrick (1916) tarafından desteklenmiştir. Dinlenme kuramı bireyin ihtiyacı olan enerji açısından ortaya çıkmaktadır. Oyun, çocukluk döneminde çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Oyun sırasında çocuğun yapması gereken bazı hareketler vardır. Oyun, çocukta oluşmuş olan yorgunluğu gidermeye yönelik etkinlikler olarak görülür. Çocukta var olan yorgunluğun giderilmesi için dinlenme teorisine göre oyun gibi etkinliklerden yararlanmaktadır. Oyun gibi etkinlikler yoluyla çocuk azalmış olan enerjisini tekrar depolamaktadır (Valentie ve Mckendrick, 1997).

Dinlenme teorisinde amaç, azalmış olan enerjiyi yerine koymaktır. Azalan enerjinin yerine koyulması için organizmanın dinlenme gereksinimi bulunmaktadır. Birey uyku veya daha hafif çalışmalar ile azalan enerjisini tekrar kazanabilir. Bu teoriyi geliştiren Lazarus'a göre çalışmada kaybedilen enerji oyun yolu ile kazanılır (Winnicot, 1998). İnsanın zihnini yoran, bedenen yıpratıcı aktiviteler ve olaylar sonrası, gerçek anlamda dinlenmesi; kişinin yaşam

görevlerini bırakıp başka etkinliklerle uğraşması ile olmaktadır. Çocukların oyun ihtiyacı da bu gereksinimden doğmaktadır. Bu aslında gerilimden kurtulma ihtiyacıdır (Sevinç, 2004,). Lazarus (1883) oyunun; kendiliğinden ortaya çıkan hedefi olmayan, mutluluk getiren serbest bir aktivite olduğunu belirtmektedir (Lazarus'tan aktaran, Özdoğan, 2009).

Yetişkinlik Yaşamına Hazırlık Kuramı: (Karl Gross 1860-1896)

Yetişkinlik yaşamına hazırlık teorisinin kurucusu Karl Groos'dur. Groos (1899) oyunu “Çocukluğun sonunda ulaşılan ön denemeler” olarak tanımlamaktadır (Özdoğan, 2009). Çocuğun ileriki yaşamında karşısına çıkabilecek olan sorunlarla başa çıkabilmesi için, bedensel, duygusal ve zihinsel beceriler kazandıran bir faaliyet olarak görmektedir (Kızılloluk, 2001).

Bu kurama göre oyun, ciddi bir yasama hazırlık provasıdır. (Altınköprü, 2001). Çocukta oyunlarında anne, baba, doktor gibi rollere girerek ileriki yaşamında bulunacağı rollerin gerektirdiği davranışları öğrenme olanağı bulacaktır.

Yetişkinlik yaşamına hazırlık kuramına göre; çocuk oyunları gelişimle birlikte farklılaşmaktadır. I. aşamada deneyimsel oyun içinde duyuşal-motor alıştırmalar görülürken, II. aşamada sosyal oyunlarda taklit, sosyal ve evcilik oyunları bulunmaktadır. Deneyimsel oyun kendini kontrol etmeye yardım ederken, sosyal oyunlarda kişilerarası ilişkiler yer almaktadır. Oyun çocukluğun sonunda ulaşılan olgunluk için ön denemelerdir. Bu kurama göre, çocuklar yetişkin yaşamda gerekecek becerilerin kazanılmasını oyun etkinlikleri ile edinmektedirler (Sevinç, 2004; Özdoğan, 2009;).

Tekrarlama Kuramı: (Stanley Hall 1884-1924)

Bu teörinin temsilcisi Stanly Hall'dır. Hall'e göre çocuk yaşamı boyunca yetişkinlerin geçtiği boyutların hepsinden geçer. Hall'e göre bu çocukların oyun aktivitelerinde de görölmektedir. Oyunda da kalıtım faktörünü ön plana çıkarmaktadır. Oyunda insanoğlunun varoluşundan bu güne kadar geçirdiği evreler görölebilmektedir. Çocuk ilk olarak bireysel tek başına oyun oynarken, sonraları arkadaşlarıyla birlikte grup oyunlarına yönelmektedir (Smith, 2009).

Hall, kültürel özelliklerin oyun sırasında ilkel davranışlardan sosyal davranışlara doğru geçiş gösterdiğini belirtmiştir. Bu kurama göre çocuk geçmişine özgü yaşam deneyimlerini oyun yoluyla tekrar etmektedir. Böylelikle içinde yaşadığı kültürün aşamaları, çocuğun gelişimi

doğrultusunda oyunlarında ortaya çıkmaktadır. Bu teoriye göre oyun, kalıtım yoluyla gelen ilkel ve gereksiz davranışların organizma tarafından terk edilmesi ve kişinin çalışmaya hazırlanmasıdır (Aksoy, Çiftçidere 2014). Bu teori, sonradan kazanılmış özelliklerin kalıtımla geçebileceğine inanmaktadır ve çocuk oyunlarındaki yenilikleri ve gelişmeleri açıklamada yetersiz kalmaktadır (Huzinga, 1995; Jones, 2007; Özdoğan, 2009).

Çağdaş Oyun Kuramları

Psikanalitik (kişilik gelişimi) Oyun Kuramı

Bu teori Sigmund Freud tarafından ortaya atılmıştır. Sigmund Freud, oyunun çocuğun duygusal gelişimi üzerinde durmuştur. Freud, oyunla çocukların kendilerine doyum sağlayıcı mutlu durumlar yarattıklarını belirtmiştir. Freud, oyunu çocukların kendilerini ifade edebildikleri, duygularını açığa vurdukları ve gerçek yaşamda başa çıkamadıkları olayların üstesinden geldikleri tanımlamıştır. Örneğin, çocuklar genelde yetişkinler gibi olmak, onların sahip oldukları haklara sahip olmak isterler. Ancak bunu gerçek yaşamlarında elde edemedikleri için oyunlarında yetişkin rollerini alarak doyum bulurlar ve çevrelerini kontrol etmeye çalışırlar (Dönmez, 1999). Freud'a göre her davranışın bir nedeni bulunmaktadır. Oyunda sevgi, nefret, kızgınlık gibi duygularını başkalarına ya da nesnelere yansıtabilir. Özellikle hoş olmayan deneyimlerin ve duyguların oyunda sık tekrarlanması Freud'un dikkatini çekmiştir. Oyun; çocuğun, rahatsız edici olay veya duruma karşı geliştirdiği hareket ve etkinliklerle ona egemen olmasını sağlar. Bu da bozulan dengenin yeniden kurulmasına ve hazlarına yönelmede önem taşır, yani oyun bir denge unsurudur (Kıldan, 2001; Moyle, 2010a).

Psikanalitik kurama göre oyun, hoş olmayan deneyimlerin tekrarlandığı ve bu yolla çocuğun olaylara egemen olduğu bir faaliyet olarak açıklanmaktadır. Başka bir ifadeyle, çocuğun zor durumlar karşısında deneyim kazanmasını sağlayan bir etkinlik olduğu vurgulanmaktadır. Çocuk oyunda yetişkin rolü oynayarak hayal içinde kazandığı duyguları ileri de gerçekler karşısında kullanmaktadır (Moyles, 2010a).

Kişiliğin id, ego ve süper ego olarak üçe ayrılmış sistemlerden oluştuğunu ileri süren Freud'a göre oyun, çocuğun engellerden ve gerçek dünyanın yasaklarından kurtulup güvenli bir ortamda kabul edilmeyen, saldırgan ve gerçek yaşamda tehlikeli olabilecek duygu ve davranışların açığa çıkarılmasıdır. Freud fantezi davranışlarla oyun arasında ilişkiyi görmüş

ve çocuğun oyunlarında bilinçdışı istek ve zorlukları yaşadığını belirtmiştir (Freud'dan aktaran Özdoğan, 2009).

Çocuğun kaygı durumu, oyunda tekrarlanan davranışların etkisiyle hafifleyerek çocuk kendi durumuna hakim olmaktadır. Bu şekilde çocuk, olumsuz olayların etkisiyle baş etme olanağı sağlar. İdden gelen enerji, oyun yoluyla ifade olanağı bularak, daha gerçekçi ve sosyal olarak kabul edilebilecek şekle dönüşmektedir (Sevinç, 2004; Özdoğan, 2009). Oyunun çocuk için bu kadar önemli bir önem taşımasının nedeni çocuğun oynarken yaratıcı olmasındandır (Winnicott, 2010).

Psikososyal Gelişim Kuramı:

Ericsson oyunun, çocukta Psikososyal gelişimin aynası olduğunu, gelişim dönemleri boyunca da farklılaştığını vurgulamaktadır. Oyun yoluyla çocuk; duygu, düşünce ve olaylarla başa çıkmak için yeni modeller yaratmaktadır. Bu şekilde çocuk, benliğinin belirsizliklerini ve kaygılarını ifade olanağı bulmaktadır (Mangır ve Aktaş, 1993; Sevinç, 2004, Aksoy, 2014).

İçten Uyarılma Kuramı:

Bu kuramın temsilcisi Berylne'e göre oyun, keşfetme davranışlarına bağlı ve uyarılma durumlarının dengelenmesidir. Yani oyun keşif ve dürtünün bileşiminden oluşmaktadır. Berlyn'e göre hareketsiz kalma organizmaya göre bir davranış değildir. Aktif olarak çevreye etkileşime girme eğiliminde olan organizma için oyun gerekli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Mangır ve Aktaş,1993; Özdogan, 2000).

Sosyokültürel Gelişim Kuramı:

Vygotsky; sosyal etkileşimi, gelişimin vazgeçilmez koşullarından biri olarak belirtilmektedir ve ona göre sosyal etkileşimin gerçekleşmesinin sağlanmasının en iyi yolu oyundur. Oyun sırasında çocuklar yetişkinleri taklit ederken zihinsel gelişim fırsatları üretip, kuralları keşfederek soyut düşünmenin temellerini atmaktadırlar (Moyley 2010b).

Vygotsky; oyunun, bir kesif ve yeni bir oluşum olduğunu belirtmektedir. Çocuk, oyun içinde yasanmış alanlardaki ilişkileri kullanmaktadır. Freud'la benzer şekilde, Vygotsky de oyunun,

içsel olarak gelen, sosyal çevre tarafından karşılanamayan isteklerin yarattığı gerginlikten doğduğunu düşünmektedir (Sevinç, 2004).

Zihin Kuramı:

Zihin kuramı zihinsel durumlarla, davranışların arasındaki ilişkinin tanımlanmasıdır. Çocuklar zihin kuramını, gözlem yoluyla diğer çocuklarla birlikte geliştirirler. Çocuğun zihinsel temsil becerilerini kullandıkları en önemli ortam oyun ortamıdır. Çocuklar öğrendiklerini oyun ortamındaki iletişim esnasında, kendilerini ifade etme olanağı bulmaktadırlar. Burada önemli olan sosyal etkileşimde başkalarının duygularını, isteklerini, niyetlerini dikkate alma ve anlamadır. Sembolik oyun ve dramatik oyunlarla çocuklar çeşitli karakterler belirleyerek ve belirledikleri senaryoyu oynamak üzere bir fikir birliğine varmaktadırlar. Bu bilişsel düzeyde olma çocukların biliş üstü düşünme kapasitesinin gelişmesine olanak vermektedir (Moyle, 2010a, Başal, 2010).

Bağlanma Kuramı:

Son yıllarda yapılan araştırmalar ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğinin, çocuğun oyun oynamaya karşı tutumlarını da etkilemekte olduğunu göstermektedir. Anneye olan bağlılığın niteliği, çocuğun oyun ortamında göstereceği tepkileri de etkilemektedir. Güvenli bağlanma ilişkisi içinde olan çocukların, çevrelerini araştırmada, nesnelerin ne işe yaradıklarını keşfetmede, daha sosyal davranma ve hayal oyunlarında etkin oldukları görülmektedir. Aşırı bağlanma durumu, çocuğun kendini stres altında ve güvensiz hissettiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Böyle durumlarda çocuk çevreyi keşfetmeye çalışmak yerine anneye yönelmektedir (Sevinç, 2004).

Yapı İnşa Kuramı (Piaget'in Oyun Teorisi)

Piaget'e göre çocuk; oyun yoluyla, dünya hakkında bilgiler edinmekte ve bu bilgiler bilişsel süreçler içermektedir. Piaget; bilişsel gelişimin sadece oyun yoluyla değil, oyun içindeki akran ilişkileri esnasında gerçekleşen becerilerle oluştuğunu da belirtmektedir. Bilişsel gelişimsel görüş açısından oyun, çocuğun ne bildiği ve ne hissettiği konusunda bir görüş sahibi olmayı sağlar (Lifter, 2000; Lester, Russell 2010).

Piaget oyunu, çocuğun bilgilerini ve anlayışını birleştirdiği bir olgu olarak kabul etmektedir. Bunları oyun yoluyla kontrol ederek, bunu yaparken de bildiği mevcut şemaları kullanarak dengeleme sürecine girmektedir. Piaget özümleme ve uyumsama davranışlarının önemi üzerinde durmaktadır. Özümleme, bireyin yaşadığı deneyim, yeni karşılaştığı durum, nesne ve olayları var olan bilişsel yapının içine yerleştirmesidir. Uyumsama ise var olan şemalara yeni şamalar ekleyerek ya da var olan şemaların kapsam ve niteliklerini değiştirerek yeni edinilen deneyimlerin gerektirdiklerine uygun davranmak olarak tanımlanabilir (Piaget, 1999; Erden ve Akman, 2002; Smith, 2009).

Çocukta öğrenme isteği ve merak baskın olduğunda, oyun olgusu ortaya çıkmaktadır. Bu durum da yeni kazanılan bilgilerin, mevcut şemalar dahilinde özümlemesini gerektirmektedir. Uyumsama davranışını gerektiren durumlarda ise oyun taklit gerektirir. Bu durumda çocuk değişiklik yapma ihtiyacını hissetmektedir. Piaget oyunun taklit yeteneğiyle başladığını belirtir (Erden ve Akman, 2002; Sevinç, 2004). Piaget, bilişsel gelişimi dört döneme ayırmaktadır. Bilişsel gelişim dönemleri kendisinden önceki dönemin özelliklerini içine alarak devam eder. Her birey bu gelişim evrelerinden geçmektedir. Bu gelişimsel çerçevede Piaget, oyunları alıştırma oyunları, simgesel oyunlar ve kurallı oyunlar olmak üzere üçe ayırmıştır (Pehlivan, 2005; Smith, 2009)).

Oyun konusunda “ilerleme olarak oyun; güç olarak oyun; kimlik olarak oyun; düşlem olarak oyun; benlik olarak oyun; eğlence olarak oyun” gibi çok farklı ve birbiri ile çelişen söylemler vardır (Onur, 2005). Ancak bakış açıları farklı da olsa genel olarak, bütün modern oyun kuramcıları oyunun çocuğun gelişimine katkıda bulunduğunu söylemektedirler.

Çocuk Hakları Bağlamında Dinlenme, Serbest Zaman Geçirme; Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Hakkı

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 31. Maddesi dinlenme, kendine ait zamanı değerlendirme, oyun, eğlence, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma hakkını şu şekilde açıklamaktadır: “Taraflar Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar. Taraflar Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkına saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler” (UNICEF, 2005).

Oyun ve eğlencenin herhangi bir çocuğun yaşamında taşıdığı önem, uluslararası topluluk tarafından öteden beri tanınmıştır. Örneğin, 1959 tarihli Çocuk Hakları Bildirgesinin 7.maddesi şöyle söylemektedir: "Çocuğa eğitimde olduğu gibi, oyun oynamada da tam fırsat tanınmalıdır; toplum ve kamusal otorite bu hakkı yerine getirmeye çalışmalıdır" (Tekkaya, 2001). Bu tanıyış, 1989 tarihli Çocuk Haklarına dair Sözleşme’de daha da pekiştirilmiştir. Bu Sözleşme’nin 31. Maddesinde açık bir ifade yer almaktadır: “Taraf Devletler, çocuğun dinlenme, kendine ait zamanı değerlendirme, oyun oynama ve yaşına uygun eğlence etkinliklerinde bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırırlar.” (ÇHSK, Genel Yorum no: 17, 2013).

1977 yılında Dünya Çocuk Yılı nedeniyle açıklanan Çocuk Oyun Hakları Malta Deklarasyonunda, oyunun, sağlık, beslenme, barınma ve eğitimin yanı sıra çocuğun gelişimi için yaşamsal öneminden bahsedilmiştir (Tekkaya, 2001).

ÇHS’nin Polonya tarafından Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Kurulu’na 1978’deki sunulan teklifi, dinlenme ve boş vakte sahip olma veya kültürel yaşamda ve sanatta özgürce yer alma hakkına değinmemiştir. Metin sadece ‘oyun oynama ve eğlence’ye değinmiştir. Anlaşmanın VII. Maddesi şöyledir:

Çocuk en azından baştaki seviyelerde ücretsiz ve zorunlu eğitim almak zorundadır. Ona verilen eğitim çocuğun genel kültürünü arttırmalı, kabiliyetlerini, kişisel yargısını geliştirmeli ve ahlaki ve sosyal sorumluluklarını tanıtip, topluma yararlı bir bireye dönüştürmelidir. Bu konu altında çocuğa karşı rehberlik ilkesi önemlidir ve bu sorumluluk da ebeveynlere düşer. Çocuğun, eğitimle aynı amaca hitap eden oyun oynamaya ve eğlenceye de tamamen erişimi olmalıdır; toplum ve otoriteler de bu haktan yararlanılması için gayret göstermelidirler (David, 2006).

Kanada hükümeti 1983’te orjinal metne ‘dinlenme ve boş vakte sahip olma, oyun oynama, eğlenme ve kültürel yaşamda özgürce yer alma hakkı’ ile ilgili madde katmayı teklif etmiştir. Bu teklif Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Kurulu’nun kurduğu Çalışan Sınıf tarafından 1980’lerde ÇHS’nin metnini müzakere altına almak için tartışılmış ve gittikçe 31. Maddenin son metnine doğru gelişmiştir. Detrick, ‘31. Maddenin ÇHS’nin amacını yansıttığını ve bunun çocuğun gelişimini, okul ve aile hayatını destekleyip koruyacağını doğrulamaktadır. (Detrick, 1992)

ÇHS’nin 31. Maddesi çocukların birbirinden farklı ama birbirleriyle alakalı haklarını kapsar:

a) dinlenme hakkı;

- b) boş zamana sahip olma hakkı;
- c) oyun oynama ve hoşça vakit geçirme hakkı; ve
- d) kültürel ve sanatsal yaşamda özgürce yer alma hakkı.

31. Maddenin bu dört maddesinin genelde üzerinde durulmamıştır değinilen kısımları sadece iş yaşamında çalışma koşullarının belirli ve kısıtlı içeriği olmuştur. Yalnızca çocuk hakları çalışmaları bunları daha geniş bir açıda açıkça belirtmektedir. Bazı bölgesel araçlarda bu maddeye değinmekte ancak içeriğini tam kapsamamaktadır örneğin Avrupa Sosyal Sözleşmesi ve İnsan Hakları Arap Sözleşmesi gibi bölgesel araçlar dinlenme hakkını kabul görmekte ancak boş zamana sahip olma hakkını benimsememektedir. İlk olarak ÇHS’de kabul görmüş yeni bir hak olan oyun oynama hakkına özel olarak ilgi gösterilmelidir. O yüzden bu hak sadece uluslararası yasa altında 18 yaşından küçüklere tanınmıştır. Başka hiçbir insan hakları aracı bu hakkı tanımaz, ancak bazı esnek hukuk araçları oyun oynama hakkını destekler (David, 2006).

Amacı

ÇHS’nin 31. Maddesi bazen ‘unutulmuş yasal hak’ olarak kabul edilir; tıpkı kültürel yaşamda yer alma hakkına çok önem verilmemesi gibi. Kültürel haklar genel olarak en az gelişmiş ve en az uygulama görmüş haklar olarak yer alır. 31. Maddede bahsedilen çocuğun dört önemli hakkı son zamanlarda yerel yargı tarafından çok nadir ele alınmıştır ve sonuç olarak bu haklarla ilgili yargısal bir harekete geçilmemiştir. Yerel olarak bu haklara zaten kanunsal olarak çok değer verilmediği gibi, uluslararası durumda da ÇHSK komitesi bu durumu nadiren ve yüzeysel olarak ele almaktaydı (Hodgkin ve Newell 2001).

31. Madde’nin takibine 1991’de başlandığından, belki de ÇHSK tarafından en çok boş bırakılan hüküm bu madde olabilir. 2000 ve 2004 yılları arasında komite tarafından ülkeler üzerine yapılan 98 araştırmaya göre, ÇHSK sadece 15 ülkede (%15’ten az) 31. Maddenin içeriklerini araştırmıştır. Bu ihmalin bir sürü nedeni olabilir. İlk olarak, taraf devletler 31. Madde’nin adı altında çok nadir olarak rapor veriyor olmaları hatta bazen hiç vermiyor olmaları sayılabilir. Bu durum çocuk haklarını koruyan gruplar için de geçerli olmuştur ve devletten bağımsız kuruluşların hiçbirisi ÇHSK komitesine 31. Madde hakkında özel olarak rapor vermemektedir. Ayrıca, diğer nedenler arasında ÇHSK zamanla yarışarak, büyük bir stres altında çalışıyor olması sayılabilir. Bu yüzden ÇHSK’nin bazı kısımları ihmal edilmektedir. Ancak, bunlar bu tarz bir ihmale sebep olan tek nedenler değildir. 31. Madde’de

bahsi geçen dinlenme, boş vakte sahip olma, oyun oynama ve kültürel yaşamdan yararlanma hakları, cezası daha büyük olan diğer haklara oranla daha lüks olarak görülmektedir. Dinlenme, oyun oynama, boş vakte sahip olma ve kültürel yaşamda yer alma gibi hakların sosyal, kavramsal ve kişisel gelişimlere katkısı hiçe sayılarak bu durum sürmeye devam etmektedir (UNICEF, 2005).

ÇHSK'si 2004 yılında gerçekleşen genel tartışma gününde bu ihmalden ötürü şöyle belirtmiştir:

“Geçtiğimiz senelerde de görüldüğü üzere çocuğun dinlenme ve boş vakte sahip olma, yaşına uygun eğlenceli aktivitelerde yer alma ve kültürel ve sanatsal alanlarda özgürce rol alma haklarını içeren anlaşmanın 31. Madde'sine ve onun uygulanmasına gerekli önem verilmemiştir. Bu durum önemli bir problemdir çünkü bu tarz haklar çocuğun erken yaşında sağlıklı bir gelişim geçirmesine büyük bir şekilde yardımcı olur. Dinlenme hakkı büyük önem taşır ve bu hak ihlal edilirse çocukta fiziksel, psikolojik, kavramsal ve sosyal alanlarda büyük problemler açığa çıkabilir. Boş vakte sahip olma, oyun oynama ve kültürel ve sanatsal alanlarda yer alma hakları da ayrı önem taşır çünkü bu haklar her genç kişinin yetenek, beceri ve bir karakter geliştirmesine yardımcı olur” (CRC Report, 2004).

Buna ek olarak 31. Madde'nin daha çok göz önüne çıkması için ÇHSK 2004 yılında gerçekleşen tartışma gününü ‘Çocuk haklarını erken dönemde yaşama geçirilmesi’ konusuna ayırmıştır bu konu altında yaptığı tartışmada taraf devletlere şunları sunmuştur:

“Dinlenme ve boş vakte sahip olma, yaşına uygun eğlenceli aktivitelerde yer alma ve kültürel ve sanatsal alanlarda özgürce rol alma hakları gibi maddeleri içeren anlaşmanın 31. Maddesine taraf devletler ve diğerleri tarafından gerekli önem verilmediği için komite bu hakların çocuğun sağlam bir karakter oturtmasında, yeteneklerini geliştirmesinde ve fiziksel ve psikolojik olarak becerilerini ortaya çıkarmasında büyük önemleri olduğunu yeniden belirtmek ister.” (CRC Report, 2004,).

Bu tarz haklar çoğu zaman çocukların yararlanmalarını engelleyecek durumlar oluşturularak kısıtlandığı için, komite; taraf devletler, devletten bağımsız kuruluşlar ve özel kişiler gibi sorumluluk taşıyanların fakirliği azaltma stratejileri gibi yöntemlere başvurarak bu tür engelleri ortadan kaldırması gerektiğini söyler. Bu bağlamda, taraf devletlerin bu tarz hakların uygulanmaya konması için insani ve ekonomik yönden gerekli yardımları almaya daha büyük önem vermesi gerektiğini belirtir (ÇHSK, Genel Yorum No: 7).

2005 yılından beri, Genel Tartışma Günü'nün de büyük etkisiyle, komite ve taraf devletler 31. Madde üzerine daha çok yoğunlaşmaya başlamışlardır (David, 2006).

Çocukların Sözleşme'de tanımlanan haklarının uygulanmasına ilişkin değerlendirmelerinden hareketle Komite, 31. Maddede yer alan hakların Devletler tarafından yeterince tanınmamasından endişelidir. Bu hakların çocukların yaşamında taşıdığı önemin yeterince kavranmamış olması, gerekli hizmetlere yeterli yatırım yapılmaması, koruyucu yasal düzenlemelerin olmayışı ya da yetersizliği ve gerek ulusal gerekse yerel düzeydeki planlamalarda çocukların ihmal edilmesi gibi sonuçlar vermektedir. Genel olarak, yatırımın

yapıldığı durumlarda, bu yatırım yapısal ve organize faaliyetlere yöneliktir fakat çocukların spontane oyun, eğlence faaliyeti ve yaratıcılık faaliyetlerine girmeleri için gerekli zaman ve mekanı yaratma ve bu tür faaliyetleri destekleyen ve teşvik eden sosyal tutumları artırma ihtiyacı da eşit ölçüde önemlidir (ÇHSK Genel Yorum no:5, 2003).

Komite, 31. Maddede tanımlanan haklardan yararlanma ve koşulların eşitliği söz konusu olduğunda bazı özel durumdaki çocukların karşılaştıkları güçlüklerle özellikle duyarlıdır. Bunların arasında kızlar, engelli çocuklar, yerli halklara ya da azınlıklara mensup çocuklar bulunmaktadır. Ayrıca, dünyada meydana gelmekte olan derin değişikliklerin çocukların madde 31’de belirtilen haklarından yararlanma fırsatları üzerinde önemli etkilerde bulunduğunu düşünmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kentli nüfus önemli ölçüde artarken tüm çeşitleriyle şiddet de evde, okulda, sokakta yaygınlaşmaktadır. Ortaya çıkan sonuçlar, oyunların ticarileşmesiyle birlikte, çocukların eğlence biçimlerini, kültürel ve sanatsal etkinliklerini etkilemektedir. Gerek zengin gerekse yoksul ülkelerdeki birçok çocuk açısından çocuk işçiliği, ev işleri ya da eğitimde giderek artan yükler sözü edilen bu haklardan yararlanılması zorlamaktadır (David, 2006; ÇHSK, Genel Yorum No:17, 2013).

Sözleşmenin 31. Maddesiyle ilgili komite 2013 yılında 62. Oturumda kabul ettiği 17. genel yorumu getirilmiştir. Bu genel yorum, yukarıda belirtilen kaygıları değerlendirmek, madde 31’de belirtilen hakların her çocuğun yaşamı ve gelişimi açısından ne kadar önemli olduğunu vurgulamak için hazırlanmıştır. Aynı zamanda bu haklara ilişkin farkındalığı devletler arasında yaygınlaştırmak ve Devletlerin bu hakların hayata geçirilmesi için önlemler almaları amacıyla hazırlanmıştır. Madde 31’de yer alan haklar, dünyadaki toplumların çeşitliliği karşısında evrensel niteliktedir yani tüm kültürel değerlere saygılıdır. Dünya üzerindeki her çocuk nerede yaşadığına, kültürel kökenine ya da ana babasının durumuna bakılmaksızın bu haklardan yararlanabilmelidir (ÇHSK Genel Yorum no:17, 2013)

Bu genel yorum, 31. Maddenin çocuğun esenliği ve gelişimi açısından taşıdığı önemin daha iyi kavranmasını ve Sözleşme’de yer alan diğer hakların yanı sıra 31. Maddede belirtilen haklara saygı gösterilmesini ve bu haklardan daha güçlü biçimde yararlanılmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Kısaca bu genel yorum 31. Maddede tanımlanan hakların yaşama geçirilmesine ve eksiksiz uygulanmasına ilişkin tüm önlemlerin, stratejilerin ve programların geliştirilmesinde Devletlerin yükümlülükleri belirlemektedir. Eğlence, kültür ve sanat alanlarında faaliyet gösteren şirketler dahil olmak üzere özel sektörün ve çocuklara bu tür hizmetler sunan sivil toplum kuruluşlarının rolü ve sorumluluklarını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda oyun ve

eğlence alanlarında gerçekleştirilecek her tür etkinlikle ilgili olarak, ana babalar dahil olmak üzere çocuklarla çalışan kişilere yönelik önerilerde bulunmaktadır (ÇHSK Genel Yorum no:17, 2013).

Önemi

Madde 31, hem içeriğini oluşturan parçalar hem de bir bütün olarak Sözleşme'yle olan ilişkisi bakımından bütünsel olarak kavranmalıdır. 31. maddenin her bir unsuru karşılıklı olarak birbiriyle bağlantılı ve birbirini destekleyici niteliktedir ve hepsinin birden yaşama geçirilmesi çocukların yaşamını zenginleştirecektir. Bu öğeler hep birlikte ele alındıklarında, çocukluğun özgün ve gelişen doğasını korumak için gerekli koşulları tanımlar. Bunların yaşama geçirilmesi, çocukluk döneminin niteliği, çocukların mümkün olan sağlıklı gelişimi, uyumun artırılması ve diğer hakların da gerçekleşmesi açısından temel önemdedir (ÇHSK, Genel Yorum no:17, 2013). Gerçekten de tüm çocuklara yönelik oyun ve eğlence faaliyeti fırsatlarının sunulduğu ortamlar yaratıcılık için koşulları sağlamakta; kendi kendine başlatılan oyun yoluyla motivasyon artmaktadır. Kültürel yaşama katılım eğlenceli etkileşimleri zenginleştirmektedir. Dinlenme ise çocukların oyun ve yaratıcı faaliyetlere katılmak için ihtiyaç duyduğu enerji ve motivasyonu sağlamaktadır (ÇHSK Genel Yorum no:7, 2005; Smith, 2009).

Oyun ve eğlence faaliyetleri çocukların sağlığı ve huzuru için esastır ve hem fiziksel, sosyal, bilişsel ve duygusal becerileri hem de yaratıcılığı, hayal gücünü, kendine güveni, öz yeterliliği destekler. Öğrenmenin tüm yönlerine katkıda bulunur (Sheridan, 2002). Oyun ve eğlence, gündelik yaşama katılımın bir biçimidir ve sırf sağladıkları eğlence ve keyif bakımından çocuklar için doğal bir değere sahiptir ve vazgeçilmez değer taşır. Araştırma sonuçları oyun oynamanın çocukların özellikle ilk yıllarda beynin gelişimi için önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Sheridan, 2002). Çocuklar oyun ve eğlence faaliyetlerine katılım yoluyla tartışma, duygusal dengeyi sağlama, çatışmaları çözümüleme ve kararlar alma düzeylerini geliştirmektedir. Çocuklar, oyun ve eğlence etkinliklerinde yer aldıklarında bizzat kendileri yaparak öğrenirler; çevresini keşfeder ve deneyimler böylece dünya üzerindeki sosyal konumlarını (değerlerini) anlamayı ve yapılandırmayı öğrenirler (Cohen, 2001).

Hem oyun hem de eğlence faaliyetleri çocuklar kendi başlarına, akranlarıyla veya onları destekleyen yetişkinlerle birlikteyken meydana gelebilir. Oyun yoluyla çocuklarla ilişki kuran sevecen ve özenli yetişkinler çocukların gelişimini destekleyebilir. Çocukların oyunlarına

katılım yetişkinlere çocuğun bakış açılarıyla ilgili özgün sezgiler ve kavrayışlar kazandırır. Bu katılımda nesiller arasında saygı oluşturur, çocuklarla yetişkinler arasında etkili anlayış ve iletişim sağlar. Rehberlik ve motivasyon için fırsatlar sağlar. Organize sporlar, oyunlar ve diğer eğlence faaliyetleri dahil olmak üzere, çocuklar yetişkinlerin de dahil olduğu eğlence faaliyetlerinden fayda görür (Macdonald, 1993). Fakat yetişkinlerin uyguladığı kontrol çocuğun kendi oyun faaliyetlerini organize etme ve gerçekleştirme yönündeki kendi çabalarını gölgede bırakacak kadar yoğunsa, yararları azalır; özellikle takım ruhu ve yaratıcılık gelişimi bu durumdan zarar görür (ÇHSK, Genel Yorum no: 4, 2003).

Bir toplumun kültürel hayatına katılım, çocukların aidiyet duygusunun önemli bir unsurudur. Çocuklar ailelerinin, topluluklarının ve toplumlarının kültürel ve sanatsal yaşamını miras alır ve deneyimler. Bu süreç yoluyla kendi kimliklerini keşfeder ve geliştirirler ve sonuç olarak da kültürel yaşam ve geleneksel sanatların desteklenmesine ve sürdürülmesine katkıda bulunurlar (Chudacoff, 2007).

Ayrıca, çocuklar, kendi hayali oyunları, şarkıları, dansları, animasyonları, hikayeleri, resimleri, sokak tiyatroları, kukla oyunları, festivalleri vs yoluyla kültür oluşturur ve aktarır. Yetişkinlerle ve akranlarıyla olan ilişkileri yoluyla etraflarındaki kültürel ve sanatsal yaşamla ilgili kavrayışları arttıkça, kendi deneyimleri sayesinde bu süreçlere adapte olurlar. Çocuklar akranlarıyla olan etkileşimleri yoluyla kendi dillerini, oyunlarını, fantezilerini ve diğer kültürel bilgilerini yaratır ve aktarırlar. Çocukların oyunları, okuldaki ve oyun alanlarındaki oyunlardan, misket, serbest koşu, sokak sanatı vs gibi şehir faaliyetlerine kadar bir çocukluk kültürü meydana getirir. Çocuklar dijital platformları ve sanal dünyaları kullanarak iletişimin ve sosyal ağların yeni anlamlarını oluşturma kısmında da yer alırlar ve bu yolla farklı kültürel ortamlar oluşur. Kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılım, çocukların yalnızca kendi kültürleriyle değil, başka kültürlerle de ilgili kavrayışının geliştirilmesi için de gereklidir. Bu sayede ufuklarını genişletme, başka kültürel ve sanatsal geleneklerden bir şeyler öğrenme ve böylece çeşitliliğin farkına varılıp saygı duyulmasına katkıda bulunur (Alderson, 2008).

Kendine ait zaman ve dinlenme bir çocuğun gelişiminde beslenme, barınma, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçları kadar önemlidir. Yeterli dinlenme olmazsa çocuklar anlamlı katılım ve öğrenme için gerekli enerjiye, motivasyona, fiziksel ve zihinsel kapasiteye sahip olamazlar. Dinlenme hakkının verilmemesi çocukların gelişimi, sağlığı ve huzuru üzerinde geri dönüşsüz fiziksel ve psikolojik etkiler yaratabilir. Çocukların bunun yanı sıra sadece kendilerine ait olan serbest zamana da ihtiyaç duyarlar. Serbest zaman (Kendilerine ait zaman), çocukların herhangi bir sorumluluklarının, eğlencenin ya da uyarımın olmadığı, kendi isteklerine göre

aktif veya pasif bir şekilde doldurabilecekleri zaman ve mekan olarak tanımlanmaktadır (Harris, 2005).

31. Maddenin Hukuksal Analizi

Dinlenme

Dinlenme hakkı, mümkün olan en ileri sağlık ve iyilik durumlarını sağlamak için çocuklara çalışma hayatından, derslerinden ve yerine getirmeleri gerekli olan başka zorunluluklarından uzaklaşacak yeterli zaman tanınması anlamına gelir. Bunun için ayrıca onlara uyku için de yeterli zamanın tanınması gerekir. Gerek dinlenme gerekse uyku hakkının yaşama geçirilmesi için, çocukların gelişmekte olan yeteneklerine ve gelişimsel ihtiyaçlarına gerekli özen gösterilmelidir (ÇHSK, Genel Yorum No: 17, 2013)

Çocukların dinlenme hakkı taraf devletler ve diğer birçoğu tarafından belki de en çok ihmal edilen haktır. Bu hak da beslenme, giyinme ve barınma hakları kadar önemlidir ve bu hakkın ihlali hoş görülemez. Yetersiz derecede uyuyan çocuklar fiziksel ve psikolojik sorunlar görmeye daha yatkındırlar ve gelişimlerinde, sosyal yaşamlarında ve öğrenme kapasitelerinde azalma görülebilir. Araştırmalara göre, 10 ve 17 yaş aralığındaki çocuklar yine 10 yaşın altındakilere kadar uykuya ihtiyaç duyarlar ve uykunun yetersizliği bu yaş aralığındaki çocuklarda anında hem biyolojik olarak hem de çevresel olarak olumsuz etkiler yaratabilir (Genel Yorum No:4, 2003).

Aslında, dinlenme hakkı Economic, Social ve Culturel Rights (CESCR)'nin 7. Maddesinde 'eşit ve uygun çalışma şartları' adı altında ele alınmıştır. Bu hükmün içeriği olarak, CESCR komitesi sadece çalışma saatlerini azaltmaya ve ücretli tatillere odaklanmıştır ve dinlenme hakkına değinmemiştir. Melander, Uluslararası İnsan Hakları Bildirisi (UDHR) hakkındaki yorumunda UDHR'nin 24. Maddesinin içeriği olarak dinlenmeyi "çalışma saatlerinin makul şekilde kısıtlanması" olarak tanımlamıştır (Melander, 1992). Kanada, CRC'nin 31. Maddesinin düzenlenmesine ilk başladığı sıralar, dinlenme ve boş vakte sahip olma haklarının (buna oyun oynama ve kültür sanat hayatında yer alma hakları da dahil) sadece iş hayatında değil aynı zamanda ailede, okulda ve toplumda da etkileri olduğu için ayrılmasını talep etmiştir. Bu talep kapsamında taraf devletlerden 'okuma ve çalışma saatlerine de makul kısıtlamalar getirerek bu hakkın uygulanması' istenmiştir. Ancak dünya çapında okullardaki ve iş kapsamındaki saatler çok farklılık gösterdiği için bu talep geçerli olmamıştır ve ortak bir sonuca varılamamıştır (David, 2006).

Yukarıda da bahsedildiği gibi, ÇHSK dinlenme hakkının yalnızca çalışan çocuklara değil, eğitim ve boş vaktte yapılan aktiviteler gibi alanlarda da geçerli olduğunun farkındadır. Kesin olarak, ÇHSK'nin çocukların ekonomik istismardan korunmasına yönelik olan 32. Maddesi dinlenme hakkını çalışan çocuklar için uygun görür ve taraf devletlerin 'çalışma saatlerini uygun olarak düzenlemesini talep eder. Bu bağlamda, uluslararası bu kurallar ILO Anlaşması'nın 79, 90, 138 ve 182. Maddelerini kapsar ve 31. Madde ile de bağlantılıdır (ILO Sözleşmesi).

ÇHSK bazı nadir vakalarda bu dinlenme hakkı üstünde çok durmuştur. Örneğin Japonya'da çocukların aşırı rekabetçi bir eğitim sistemi içinde bulunmaları ve dinlemeye, aktivitede bulunmaya ve boş vakte sahip olmaya fırsat bulamadıkları durumlar oldukça fazladır. Komite yaptığı gözlemler sonucu aşırı rekabetçi bir eğitim sisteminin çocukta hem zihinsel hem de fiziksel zararlar doğurduğunu görmüştür. Bundan yola çıkarak Japonya da 1998'den sonra hükümet tarafından alınan kararla birlikte okul günlerinin altıdan beş güne düşürülmesi kararı alınmıştır (CRC Committee observation, 2004).

Genel olarak, yerel yargı kararlarında dinlenme hakkına (31. Maddedeki diğer haklar gibi) çok büyük bir yer verilmemiştir. Bir vakada, Hollanda'daki bir mahkeme çocukların sığınacak yer arama çabalarını dinlenme hakkı ile ilişkilendirmiştir. Beş adet devlet dışı kuruluş şikayet mektubu göndererek mülteci kamplarındaki insanların durumlarını anlatmışlardır. Barınak arayan bu çocuklar bu kampta günlük 8:30'dan 20:30'a ve hafta sonları da 10:30'dan 12:30'a uzanan bir programa dahil edildiği belirtilmiştir. CRC'nin 31. Maddesine dayanarak mahkeme çocukların kendi dinlenme zamanlarını ve boş vakitlerinde ne yapacaklarını kendileri seçmeleri gerektiğini eklemiştir ancak yinede ortada tam olarak dinlenme hakkını ihlal eden bir durum olmadığını belirtmiştir. (David, 2006).

Genç sporcularının dinlenme hakkı da üzerinde durulması gereken bir konudur. Yoğun egzersiz programları gibi rekabete dayalı sporlar hem fiziksel hem de psikolojik olarak yoğun çaba isteyen aktivitelerdir. Onun için, özellikle de okuldan çok spor alanında vakit geçiren genç sporcular için dinlenme hakkına saygı göstermek büyük önem taşır (David, 2006). Genç sporcular bazen sabah erken kalkıp okuldan önce idman yapmak zorundadırlar hatta bazen akşamları da bu idmanlarını tekrarlarlar. Böyle geçen bir süreçte kendilerine ayıracak zaman bulmakta ve dinlenmekte zorluk çekebilirler (Leglise, 1997). Bir başka önemli husus da dinlenme zamanlarının olması ve yeterli ölçüde uyunun alınmasıdır. Çocuklar yetişkinlere oranla uyumaya çok daha ihtiyaç duyarlar. Bu sadece günlük hayatta değil aynı zamanda gece

geç idman saatleri ayarlarken ve sabah erken çalışmalar düzenlerken veya geç saatte yarışma yaparken göz önünde bulundurulmalıdır (Leglise, 1997).

Serbest Zaman (Kendine Ait Zaman)

Kendine ait zamandan kastedilen, çocuğun oyun ve dinlenmeye eğlenceye ayrılabilir zamanı olmasıdır. Resmi anlamda kendine ait zaman, eğitimi, işi, ev sorumluluklarını, belirli bir performansı, yaşamın sürdürülmesi için gerekli diğer işleri ya da kişiye dışarıdan yönlendirilen etkinlikleri içermeyen, serbest ya da herhangi bir yükümlülüğten bağımsız zaman olarak tanımlanır. Başka bir deyişle bu zaman, çocuğun büyük ölçüde kendi isteğine ve tercihinin göre kullanabileceği zamandır (ÇHSK Genel Yorum No:17, 2013).

CESCR'nin 7. Madde'si ve UDHR'nin 24. Madde'si de dahil olmak üzere, boş vakit geçirebilme hakkı araştırmacılar tarafından çoğu zaman dinlenme hakkıyla karıştırılır çünkü ikisi de çalışma koşulları üzerine kuruludur. Detrick, boş vakte sahip olma hakkının kişinin aklını ve ilgi alanlarını geliştirme konularında yararlı olabileceğini belirtir. Hodgkin ve Newell boş vakte sahip olma hakkının sadece geceleri yeteri kadar uyuyabilmekten daha fazlası olduğunu eklerler ve çocukların çalışma ve okuma hayatı arasında kendilerine ayırabilecekleri bir zaman dilimleri olması gerektiğini savunurlar. Bu kapsamda, ÇHS'nin 16. Maddesi de çocuğun özelini korumaya yönelik haklara değindiği için ayrı bir önem taşır. Boş vakitler çocuğun resmi işler dışında kendi istediği biçimde geçirebileceği bir zaman yaratır (Detrick, 1992; Hodgkin ve Newell, 2001).

Sistematik bir şekilde olmadan, ÇHSK bazı taraf devletlere boş vakte sahip olma hakkını yaygınlaştırmaları için tavsiyede bulunur ve uygulanacağı alanlara engelli çocuklar, çalışan çocuklar, sokak çocukları ve tutuklu çocuklar da dahil edilir. Engelli Kişiler İçin Fırsatların Eşitleştirilmesi hakkında olan Birleşmiş Milletler Standart Kuralları engelli kişilere de oyun oynama hakkının tanınması yönündedir; Özgür Olmayan Çocukların Korunması için Birleşmiş Milletler Kuralları 18, 32 ve 47. Paragraflarında, 18 yaşının altındaki özgür olmayan kişilerin boş vakte sahip olabilme haklarını savunmuştur (David, 2006; ÇHSK Genel Yorum no:9, 2006).

Oyun Eğlence Faaliyetleri

ÇHS'si oyun oynama ve eğlenceli aktivitelere katılma hakkına değinen ilk ve tek uluslararası olan araçtır. Oyun oynamanın çocukların hem fiziksel hem de psikolojik gelişimlerinde büyük bir fayda sağladığı kanısına yukarıda da değinilmiştir.. Ayrıca çocuklarda iletişim kurma ve sorun çözümü, kendi kendini kontrol etmeyi her gruptan çocuklarla iletişim kurabilme ve yaratıcılığı geliştirme gibi sosyal alanlarda fayda sağladığı kabul edilmektedir (Piaget, 1999).

Çocukların oyun oynamaları, kendileri tarafından başlatılan, kontrol edilen ve yapılandırılan bir süreçtir. Oyun, ne zaman ve nerede fırsat doğarsa o zaman ve o yerde oynanır. Çocuklara bakan kişiler oyun oynanacak ortamların yaratılmasına katkıda bulunabilirler. Ancak oyunun kendisi bir zorunluluk değildir; oynamak çocuğun içinden gelir, herhangi bir amaca götüren bir araç olarak değil kendi başına değer taşır. Oyun, bireyselleşmenin; fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak olgunlaşmanın yoludur ve tek başına ya da grup halinde sonsuza kadar çeşitlilik gösterebilir (Cohen, 2001). Oyun biçimleri çocukluk dönemi boyunca değişir ve uyarlamalardan geçer Oyunun en önemli özelliği; eğlence, belirsizlik, meydan okuma, esneklik ve herhangi bir üretim zorunluluğunun olmayışıdır. Bu faktörler hep birlikte oyunun ürettiği eğlenceye ve oyuna devam etme isteğine katkıda bulunur (Moyle, 2010b). Komite oyunun hem fiziksel, sosyal, bilişsel, duygusal ve ruhsal gelişimin esas bileşenlerinden biri, hem de çocukluk keyfinin temel ve hayati bir boyutu olduğunu kabul eder (ÇHSK, Genel Yorum no:17, 2013).

Eğlence (rekreasyon) müzik, sanat, el işleri, kamp, kulüpler, sporlar, oyunlar, tırmanma ve hobiler dahil ama bunlarla da sınırlı olmamak üzere çok geniş bir faaliyet dizisini tanımlamak için kullanılan bir terimdir (Brooker, 2010). Eğlence ya çocuğa hemen sağladığı tatmin nedeniyle ya da çocuğun bunları yapmakla kişisel veya sosyal bir değer kazanacağını algılaması nedeniyle, çocuk tarafından gönüllü olarak seçilen faaliyetlerden oluşur. Eğlence çoğu durumda özel olarak bu işe ayrılmış mekanlarda gerçekleştirilir. Pek çok eğlence etkinliği yetişkinler tarafından düzenlenip yönetiliyor olsa bile, bunun gönüllü katılıma dayanan bir etkinlik olması gerekir. Dolayısıyla, çocukların zorla dahil edildikleri, onlara dayatılan organizasyonlara katılımı, bu nedenle eğlence kapsamına girmez (ÇHSK Genel Yorum no: 17, 2013).

Oyun oynama hakkı eğlenceli aktivitelere katılma hakkından farklıdır çünkü oyun oynamak çocukların yetişkinler tarafından kontrol edilmeyen ancak onlar tarafından denetlenen, belirli kurallar üzerine kurulmamış ve yapılandırılmamış aktivitelere bulunmaları anlamına gelir. 'Eğlenceli aktiviteler' daha çok organize olmuş, düzenli ve resmi aktivitelere işaret eder ve

bazı durumlarda kesin kuralları vardır. Spor ve gösteriler gibi okuldaki eğitim programları ve yaratıcı sanat dalları, kültürle alakalı aktiviteler gibi örnekler verilebilir. Bu iki kavramın ortak noktası tamamen kişinin kendi isteğine bağlı olması ve zorunlu olmamasıdır ayrıca resmi olan okul ve iş gibi kavramlar dışında gelişmesidir (Macdonald, 1993).

Genel yorum 17’de de Madde 31’in çocuğun yaşına uygun etkinliklerin önemini vurgulamaktadır. Çocuklar yaşça büyüdükçe, ihtiyaçları ve istekleri de oyun fırsatları sağlayan ortamlardan akranlarıyla ya da tek başına sosyalleşeceği yerlere doğru yönelir. Bu tür deneyimler ergenlerin gelişimi açısından gereklidir ve onların kimlik ve ilgilerini keşfetmelerini sağlar (ÇHSK Genel Yorum No:17, 2013). Bu ÇHS açısından çok önemli bir maddedir ve yetişkinler kesinlikle çocukları yaşına, gelişimine ve kapasitesine aykırı olan bir aktiviteye dahil olmaya zorlayamaz. Bu durum özellikle spor ve performans gerektiren sanat gibi alanlarda kendini gösterir çünkü çocuklar, özellikle yetenekli olanlar, çok rahat bir şekilde yetişkinler tarafından zorlanabilmektedirler (David, 2006).

Kendi yargı kararlarında ve ‘Çocuk Haklarını Erken Yaşta Uygulama’ (2004) hakkındaki Genel Tartışma Günü dahilinde de komite, oyun oynama ve eğlenceli aktivitelerin çocuk gelişimi üzerindeki olumlu etkisine değinmiştir. Komite aynı zamanda bu alanlara bütçe ayırmadaki yetersizliği ve maddi olarak uygun olan spor tesislerinin ve diğer eğlenceli aktivitelerin eksikliğinden bahsetmiştir. Komite, diğer taraf devletlerde oyun oynanacak ve eğlenceli aktivite yapılacak alanların yetersizliğini büyük bir eksiklik olarak görmüştür (ÇHSK Genel Yorum No:7, 2005).

1970’lerden beri, belli bir sayıdaki uluslararası devlet dış kuruluşlar ÇHS’nin 31. Maddesinin içeriğindeki durumlarla ilgili çalışmalar yapmışlardır. En önemlilerinden biri muhtemelen Çocukların Oyun Oynama Hakkı İle İlgili Uluslararası Dernek(IPA)’tır. 1977’de kurulan IPA Çocukların Oyun Oynama Hakkı ile boş vakit ve eğlenceli aktivitelere katılma hakkıyla ilgilenmektedir. IPA Bildirilerinde Oyun oynama kavramı, her zaman var olduğu için, çocuğun gelişimindeki beslenme, sağlık ve eğitim faktörleri kadar önemli görülür (IPA).

Kültürel Yaşam ve Sanat

Komite, çocukların kültürel yaşam ve sanat yoluyla kendilerine has kimliklerine ve varlıklarına verdikleri anlamı ifade ettiklerini belirtir. Aynı zamanda yaşamlarını etkileyecek olan dünya görüşlerini oluşturduklarını kabul eder. Kültürel ve sanatsal ifade hem dans, festivaller, zanaatlar (el sanatları), seremoniler, ritüeller, tiyatro, edebiyat, müzik, sinema,

sergiler, film, dijital platformlar ve video yoluyla hem de evde, okulda, sokaklarda ve kamusal alanlarda gerçekleştirilir ve deneyimlenir. Kültür bir bütün olarak topluluktan türer; hiçbir çocuk kültür yaratımına veya kültürün faydalarına erişimden mahrum bırakılmamalıdır. Kültürel yaşam zorla öğretilmekten ziyade kültür ve topluluk içinden çıkar ve üye devletlerin rolü kültür sağlayıcısı değil, kolaylaştırıcısı olarak hizmet etmektir (CESCR Genel Yorum no:21, 2009).

Bazı araştırmacılar beş adet geleneksel haklar arasında (sivil, politik, ekonomik, sosyal, kültürel) kültürel hakların devlet, yargı ve akademik çevreler tarafından en az önem verilen haklar olduğunu savunmuştur. Kültürel haklar hakkındaki bu ihmal 'kültürel yaşamda özgürce yer alma hakkı'nın kesin ve yasal olan tanımını zorlaştırmıştır. CECSR Komitesi, 'Antlaşmanın 15. Maddesindeki Kültürel Yaşamda Yer Alma Hakkı' (1992) altındaki genel tartışmasında yasal doğası ve içeriği tam bilinmediği için kültürel hakların az gelişmiş olduğunu iddia etmiştir (CESCR,1992; CESCR Genel Yorum no:3, 1990).

Yee, 'kültürel yaşamda yer alma hakkı'nın CESCR'deki tanımının üç adet eşit ölçüde geçerli alanı içine aldığını belirtir:

(1) Aydınlarla göre 'kültür' sanat, edebiyat, müzik, tiyatro, mimari gibi kavramların kriteri olarak görülür;

(2) Daha çoğulcu bir anlamda 'kültür', aynı zamanda televizyon reklamları ve radyo, popüler basın, modern ve halk müziği, el sanatı ve organize sporlar gibi daha geniş kitleye hitap eden kavramları da içine almaktadır ve,

(3) İnsanbilimsel bir anlam yüklenecek olursa kültür, yaratıcılığın yani belli bir kesimin ürettiği eserlerden ibaret değildir aynı zaman da toplumun temelinde yatan ve karakterini oluşturan düşünce kalıbıdır (Yee, 1998).

Stavenhagen bu yaklaşımı şöyle özetler: a) kapital olarak kültür, b) yaratıcılık olarak kültür ve c) tamamen bir yaşam tarzı olarak kültür (Stavenhagen'dan aktaran UNESCO, 1976). Dinstein kültürü esnek bir terim olarak ele alır ve bu terimin insanlığın tamamını geniş bir şekilde ele alabileceğini veya özel alanlarda daha dar bir anlam ifade edebileceğini belirtir (Dinstein, 1979). Birçok yazar kültürel yaşamdaki hakkı hem kişisel hem de toplu bir hak olarak benimser. Her kişinin kültürden zevk alması ve ona katılması ele alındığı zaman kişisel denilebilir. Toplu olma durumu da özel bir kültürün yalnızca belirli bir toplumda anlaşılabilmesi ve o toplumun bu kültürü koruma gereği duyduğu gibi durumlarda görülebilir (CESCR Genel Yorum no:3, 1990; Eide, 2006b).

1976 yılındaki UNESCO 'kültürel yaşamdaki katılım'ı şöyle tanımlar: "Kişiliklerinin tam gelişimi, ahenkli bir yaşam ve toplumun kültürel gelişiminin görüşüyle kendilerini açıkça ifade edebilen, istediği gibi davranabilen ve yaratıcı aktivitelerde yer alabilen bütün gruplar ve kişiler için oluşturulan somut olanaklar" (UNESCO, 1976).

Bu tanım, kültürel yaşamda yer alma hakkından yararlanmayı kişiliğin tamamen gelişimine bağlar. Aynı zamanda bu bağlantı ÇHS'nin 29.(1)(a) Maddesinde yer alan "Çocuğun kişiliğinin, yeteneğinin ve zihinsel ve fiziksel becerilerinin tam potansiyeline ulaşarak gelişmesine" de bağlanabilir.

Çocuğun kültürel yaşamda ve sanatta özgürce yer alma hakkı, ÇHS'nin 17. Maddesinde bulunan çocuğun uygun bilgilere ulaşma hakkına da bağlanabilir ve taraf devletlerden şunlar talep edilir;

- “(a) Kitle iletişim araçlarını çocuklara sosyal ve kültürel faydaların bilgisini ve materyalini ulaştırmasına teşvik etmek ve 29. Maddeye uygun olarak;
- (b) Uluslararası dayanışmayı kültürel, ulusal ve uluslararası kaynakların çeşitliliğinden bu tür bilginin ve materyalin üretimi, takası ve yayılması için teşvik etmek;
- (c) Çocuk kitaplarının üretilmesi ve yayılmasına teşvik etmek;
- (d) Medyayı azınlığa ait farklı dil konuşan çocuğun ihtiyaçlarına yardımcı olmak için teşvik etmek;
- (e) 13. ve 18. Madde'lerin hükümlerini göz önünde bulundurarak, çocuğa zarar vermeyen, uygun kılavuzlar ve ilkeler bulunmasına teşvik etmek.” (David, 2006).

Taraf devletlerin, çocukların bilgiye ulaşma hakkı ve onu kötü etkileyecek bilgilerden çocuğun korunması hakkı arasında sağlam bir denge kurması gerekmektedir. ÇHS komitesi, zararlı sayılabilecek üç çeşit bilgi ve materyal ortaya sunmuştur: (1)ırkçılıkla ilgili olanlar, yabancı düşmanlığı ve diğer formlardaki anlayışsızlıklar, (2)cinsel istismar ve (3)şiddet. 17. Madde, sözlü, görsel ve internet gibi her türlü bilgi türünü ilgilendirir. Herhangi tarzdaki bir sansür doğru bir şekilde yapılmalı, taraf devletlerin kanunların uymalı ve ebeveynlerin sorumlulukları ve çocuğun gelişen kapasitesi ile kendi haklarını kullanma hakkına göre uygulanmalıdır (Hodgkin ve Newell, 2001).

Şu ana kadar ÇHS komitesi çocuğun kültürel yaşamda ve sanatta özgürce yer alma hakkına büyük önem vermemiştir. Taraf devletlerin ÇHS ile olan uyumuyla ilgili yapılan birkaç araştırmada "spor tesisleri ve halk kütüphaneleri gibi çocukların boş vakitleri geçirebileceği yerlere ulaşmaları" gibi önemli hususlara yer verilmiştir veya bir taraf devlete "çocuklara özel çizim, plastik sanatlar, dans ve müzik gibi okul sonrası kültürel aktivitelerin oluşturulması ve bunların ücretsiz olması" gibi bir öneri sunulmuştur (CRC Committee Report, 2004).

Komite, ‘Bir Yöreye Özgü Çocukların Hakları’ hakkındaki genel tartışma gününde, kendi dillerini, tarihlerini ve değerlerini de dahil ederek belirli bir yöreye özgü çocukların kendi kültürlerini geliştirmelerinde, korumalarında ve o kültürün tadını çıkarmalarındaki toplu hakları ele alınmıştır. Komite bu günde ayrıca ‘Çocuk ve Medya’ hakkındaki tartışmasında, taraf devletlerin ‘çocuk kitapları üretimi ve dağıtımı’ üzerindeki gerekliliği adı altında çocukların kütüphanelere erişimini de ele almıştır (CRC Committee Report, 2004).

Hodgkin ve Newell’a göre, kültürel ve sanatsal yaşamda özgürce yer alma hakkı iki bölüme ayrılır ve çocuk ön planda tutularak yapılmalıdır: 1) çocukların kültürel ve sanatsal arayışlarında yetişkinlere katılma hakkı ve 2) çocuk doğrultulu kültür ve sanatla ilgili hakları ve bunlar şöyle belirtilir: "Çocuklar, çok geçerli bir sebep olmadan yetişkinlerin etkinliklerinden uzaklaştırılmamalıdır (çocuğun belki de psikolojik olarak zarar görebileceği veya daha küçük olanların gösteriyi bozabileceği endişesi ile). Ek olarak, çocuklara her biçimdeki kültürel ve sanatsal aktivitede yer alma hakkı tanınmalı ve kendi keyifleri için gösterilerin ve performansların tadını çıkarabilmelidirler" (Hodgkin ve Newell, 2001).

Çocukların kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkı, çocuğun korunmasını sağlama ve yüksek yararını gözetme yükümlülüğü de göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. Taraf Devletlerin çocuğun bu tür etkinliklerine erişimine katkı sağlamalı, bu konulardaki tercihi ve katılımına karışmayıp bunlara saygılı olmalıdır. Taraf Devletlerin ayrıca başkalarının da bu hakkının sınırlamamalarını sağlamaları gerekir (ÇHSK Genel Yorum no:17, 2013).

31. Maddenin Sözleşmenin Diğer Maddeleriyle Bağlantıları

31. Madde çok rahat dört ayrı insan hakkına bölünebilir ancak bazı araştırmalar bu hükmü genel olarak ele almıştır.

Daha önce de görüldüğü üzere, 31. Maddenin tasarımı 1966 CESC’den büyük bir biçimde etkilenmiştir. Yine de, CRC (ÇHS)’nin kapsamı daha geniştir; ekonomik, sosyal ve kültürel hakları ele aldığı gibi bunların yanında sivil ve politik hakları da ele alır. ÇHS komitesi bu özelliği “Anlaşma’nın çocuk hakları hakkındaki bütüncül perspektifi” olarak açıklar ve her tür hakkın birbiriyle ilişkili olduğunu, birinin bir diğerinden ayrılamayacağını söyler. Bu nedenle, ÇHS’nin 31. Maddesi hiçbir zaman belirli hakların özel olarak ele alınıp ayrılması olarak

yorumlanmamalı, aksine birden çok çeşit hakkın tek bir antlaşma altında toplanması olarak görülmelidir (David, 2006).

Komite, ÇHS'nin 31. Maddesini 'Eğitim' başlığı altına almıştır ve sadece eğitim alma hakkı ile ilgili kısıtlamayıp, bu alandaki güçlü bağlantılara parmak basmıştır. Prensipleri gereği, ÇHS komitesi eğitim alma hakkına ek olarak 31. Maddeyi anlaşmanın genel hükümleri ile bağdaştırır; ayrımcılık karşıtı haklar (2. Madde) çocuğun üstün yararı ilkesi (3. Madde), yaşama, hayatını sürdürme ve gelişme hakkı (6. Madde) ve onu etkileyen her durumda çocuğun düşüncelerini açıkça ifade etme hakkı (12. Madde) bunların içindedir. Açıkça görülebileceği üzere, 31. Makale'nin uygulanması ve gözlemlenmesi için başka hükümler de devreye girmek zorundadır; haklarını anlamada gerekli yardımın çocuklara yetişkinler tarafından verilme hakkı (5. Madde), ifade, düşünce, bilinç, din, ilişkiler ve barışçıl bir biçimde kurum olarak toplanma alanlarında özgürlükler edinme hakkı (13-15. Maddeler) ve özel hayata sahip olma ve bilgiye erişme hakkı (16-17. Maddeler). (CRC Committee Report, 2002)

ÇHS'nin çerçevesinde, çocuğun dinlenme ve boş vakte sahip olma, eğlenceye dahil olma ve kültürel yaşamda ve sanatta özgürce yer alma hakları ekonomik, sosyal ve kültürel haklara tamamen dahil değildir. Hatta, 31. Madde ÇHS'nin diğer hükümleri gibi sivil ve politik haklara da yer verir. Açıkça, 31. Madde sadece hakların korunmasından değil, ayrıca ÇHS'nin 13. ve 17. Maddelerinde de belirtildiği gibi sivil ve politik haklar çerçevesinde hayata ve aktivitelere katılımda bulunma durumundan da bahseder. (CRC committee report, 2005).

ÇHS'nin diğer hükümlerinde de olduğu gibi, 31. Madde'nin çocuğun haklarını tamamen kapsayabilmesi için onun 'gelişen kapasitesini' (5. Madde) de göz önünde bulundurması gerekir. Ebeveynler başta olmak üzere, konusunda uzman yetişkinler çocukların boş vakitlerini değerlendirebilmeleri ve kültürel ve eğlenceli aktivitelerde yer alabilmeleri için gerekli ortamı yaratmalıdırlar (CRC committee report, 2004).

Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuğun kendi hayatını etkileyen tüm durumlarda bilinçli olmasını uygun görmüştür. Bu nedenle, taraf devletler çocukların haklarını günlük hayatta uygulayabilmesi ve bunun bilincinde olmaları için evde, okulda, kreşte ve genel olarak toplum içinde gerekli tüm önlemleri almalıdırlar. Ayrıca, taraf devletler çocukların günlük yaşamda haklarını kullanabilmeleri için ailelerin, okulların ve toplumların hareket halinde olmasını sağlamalı ve bunun için gerekli tüm önlemleri almalıdırlar. Bu anlamda, gelişmekte olan kapasiteleri ile paralel olarak çocuklara ifade, düşünce, bilinç ve din alanlarında tam özgürlük verilmelidir (Broker, 2010).

31. Madde' ye Göre Devletin Yükümlülükleri

Çocuk Hakları Sözleşmesinin Uygulama Tedbirleri üzerine olan 5. Genel Yorum'unda, ÇHS Komitesi Taraf Devletleri ÇHS hakkındaki önlemleri daha sağlam almaları için uyarır. Özellikle, Komite 4. Maddenin gerektirdikleri hakkında her bir taraf devletin yapması gerekenleri açıklar. Şuan ki anlaşmanın tanıdığı maddeleri yerine getirmek için her bir taraf devletin gerekli yasal, idari vb. önlemleri alması gerektiğini vurgular (ÇHSK Genel Yorum No:5, 2003).

“Taraf Devletler, yasa ve yönetim ile ilgili ve diğer tarz önlemleri almalıdırlar ki geçerli olan anlaşmadaki haklar uygulanabilsin. Taraf Devletler ekonomik, sosyal ve kültürel haklar çerçevesi altında her açıdan önlemlerini almalı, gerekirse uluslararası işbirliğine girişmelidirler.” (ÇHSK Genel Yorum No:17, 2013).

Komite, ÇHS'ye bağlı Taraf Devletlerin 31. Maddenin gerektirdiklerini açıkça ve hukuksal olarak kabul etmesini bekler. Açıkça Komite, Devletlerin zorunluluklarını ayrımcılık yapmadan uygulaması gerektiğini belirtir. Komite ayrıca 4. Maddedeki ‘ekonomik, sosyal ve kültürel haklarda, Taraf Devletler gerekli önlemleri ellerindeki bütün kaynaklardan yararlanarak almalıdırlar’ maddesine rağmen CESC’R’nin 2.(1) maddesi şunu belirtir:

“Geçerli anlaşma altındaki her taraf devlet hem kişisel olarak hem de uluslararası ekonomik ve teknik yardımlar aracılığıyla gerekli adımları atar. Bu sayede kanuni önlemlerin de dahil olduğu gerekli tüm hakların teker teker tanınması görüşünü taşır.” (CESC’R, 1992).

Periyodik raporlar için olan rapor etme ilkelerinde, komite 31.(2) Madde ile alakalı olduğu için, ‘çocuklara ayrılan genel bütçe’ hakkında bilgi sahibi olmak için ısrar eder. Açıkça, kültürel, sanatsal, eğlenceyle ve boş vakti değerlendirmeye ilgili uygun ve eşit hükümler elde etmek için gerekli bütçenin ayrılmasına özen gösterilmelidir. Bu aktivitelere eşit bir erişimin olması ÇHS komitesi için büyük bir önem taşır (Yee,1998, David, 2006)

ÇHS’nin 4. Maddesi, ihtiyaç duyulursa ekonomik, sosyal ve kültürel hakların korunması için taraf devletlerin uluslararası tüm kaynaklara başvurulabileceğini belirtir. Yardım alan tüm devletler bunları doğrudan belirtilen hakların korunması yönünde harcamalıdır ve bu konuyu hafife alıp ihmal etmemelidir. Aynı şekilde, bağış yapan devletler de bu sürecin sürekli kontrolünde olmalı ve bağışların tamamen işlediğinden emin olmalıdırlar (David, 2006)

Komite ayrıca taraf devletlerin geçerli anlaşma altındaki gerekliliklerini yerine getirirken şu 4 ilkeye saygılı kalmalarını belirtir: ayrımcılık karşıtı haklar (2. Madde), çocuğun esas önemi ile ilgili haklar (3. Madde), yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı (6. Madde) ve çocuğu

etkileyen tüm durumlar altında onun kendi özgür düşüncelerini belirtme hakkı (12. Madde). Bu durum altında, 31. Makale’de de üstünde durulduğu üzere, komite, taraf devletlerin bu haklara kolay ve eşit bir biçimde erişmesi gereğini vurgular. Bu gerekliliğe uzak ve kırsal yerlerde yaşayan, engelli ve savunmasız gruplar içindeki çocuklar için özel önemler alınması da dahildir (ÇHSK Genel Yorum No:11, 2009).

Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi konusu da ayrıca devletlerin zorunlulukları kapsamına girmektedir. 31. Madede de belirtildiği üzere boş vakte sahip olma, oyun oynama ve kültürel aktiviteler gibi kavramlarda kamu hizmeti olmadığı zaman özel hizmetler devreye girmektedir. Aynı zamanda kamu hizmeti de özelleştirilebilir (ÇHSK Genel Yorum no:16, 2013) Hizmet sağlayıcısı olarak özel sektörün görev alması (2002) hakkındaki tartışmasında komite şunu belirtir:

“Çocuk Hakları Sözleşmesi altındaki tüm taraf devletlerin gerekli tüm hükümlere bağlı kalmak zorunda olduğunu belirtir. Anlaşmada da belirtildiği üzere, çocukların haklarını korumada ve onlara saygı göstermekte büyük bir sorumlulukları vardır. Ayrıca devlet dışı hizmet sağlayıcılarının da, belirlenmiş hükümlere göre hareket etmelerini sağlamak zorundadırlar. Devletler, hizmetlerin hükümleri devlet dışı olsa bile anlaşma altında zorunluluklarına bağlı olmak zorundadırlar.” (CRC Committee report, 2002).

Madde 31, içerdiği hakların ayırım gözetmeksizin tüm çocuklar için gerçekleşmesini güvence altına almada Taraf Devletlere üç yükümlülük getirmektedir:

- a. Saygı gösterme yükümlülüğü, Taraf Devletlerin 31. Maddede getirilen haklardan yararlanılmasına doğrudan ya da dolaylı biçimde müdahalede bulunmaktan kaçınmalarını gerektirir;
- b. Koruma yükümlülüğü, Taraf Devletlerin, üçüncü tarafların 31. Maddede getirilen haklara müdahalede bulunmalarını engelleyecek önlemler almalarını gerektirir;
- c. Yerine getirme yükümlülüğü, Taraf Devletlerin madde 31’deki hakların fiilen gerçekleşmesi için gerekli yasal, idari, yargısal, bütçesel, tanıtıcı ve diğer önlemleri almalarını gerektirir. Buna yönelik olarak, gerekli bütün hizmetlerin, desteklerin ve fırsatların bulunabilmesi için harekete geçilmesi gerekmektedir (ÇHS Genel Yorum no:17, 2013)

CESCR ekonomik, sosyal ve kültürel hakların yaşama geçirilmesini öngörmekle ve kaynakların sınırlı oluşundan ileri gelen sorunları kabul etmekle birlikte, Taraf Devletlere kaynakların yetersiz olduğu durumlarda bile yerine getirilmesi gereken somut ve sürekli bir yükümlülükleri belirtmektedir. Dolayısıyla madde 31 kapsamındaki haklarla ilgili olarak geriye götürücü hiçbir önlem alınamaz (CESCR Genel Yorum no: 3, 1990).

Saygı Gösterme Yükümlülüğü

Birey olarak ya da başkalarıyla birlikte her çocuğun 31. Madde kapsamındaki haklarına saygıyı sağlayacak özel önlemlerin alınmasını gerektirir. Genel yorumda bu yükümlülüğün yerine getirilmesi 1. bakım verenlere destek ve 2. farkındalık yaratmak olarak iki alanda değerlendirilmiştir.

1. Bakım veren kişilere destek: kapsamında çocuklara bakan kişilere yol göstericilik yapılarak destek olunması anlaşılmaktadır. Örneğin oyun oynarlarken çocukların nasıl dinlenmeleri gerektiği; çocukların oyunlarını kolaylaştırıcı ortamlar yaratılması; çocukların serbestçe oynamalarına izin verilmesi ve onların oyunlarına katılma. Benzer biçimde, yaratıcılığın ve becerinin özendirilmesinin önemi, bir yanda güvenlik ile diğer yanda yeni şeyler keşfetme arasındaki dengenin kurulması, oyunun çocuk gelişimi açısından taşıdığı değer ve kültürel sanatsal ve eğlence etkinliklerine bilinçli yönlendirme bu kapsamda ele alınabilir.

2. Farkındalık yaratma: Devletler, 31. Maddede öngörülen haklara gerekli değeri vermeyen kültürel tutumları sorgulayacak önlemler almalıdır: Her yaştaki kız ve erkek çocukların oyun, eğlence, dinlenme, kendine ait zaman ve kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma hakkına, çocuğun tüm gelişimi alanlarının desteklenmesine ve olumlu öğrenme ortamları yaratılmasına sağlayacağı katkı konusunda kamuoyu duyarlılığı oluşturmalıdır. Ergenlere yönelik yaygın olumsuz tutumların sorgulanmasına ve bu tutumlarla mücadele edilmesine ilişkin önlemler alınmalı Özellikle, çocukların kendilerini medyada temsil etmeleri için fırsatlar yaratılmalıdır. (ÇHSK Genel Yorum no: 5,2003; Genel Yorum no: 17, 2013)

Koruma Yükümlülüğü

Taraf Devletler 31. Maddede öngörülen haklara yönelik müdahaleleri ya da kısıtlamaları engelleyecek önlemler almalıdır. Devletler bu önlemleri alırken

- 1, ayrımcılık yapmamayı,
2. devlet dışı faktörleri denetlemeyi,
3. çocukları zarardan korumayı,
4. online güvenlik sağlamayı,
5. çatışma sonrası güvenlik oluşturmayı,
6. pazarlama ve medyayı denetlemeyi,

7.şikayet mekanizmalarını oluşturmayı sağlamak zorundadır: (ÇHSK Genel Yorum no:17, 2013).

Yerine Getirme Yüklümlülüğü

Taraf Devletlerin, 31. Madde kapsamındaki tüm hakların yaşama geçirilmesi için pek çok önlem almalarını gerektirmektedir. Sözleşme'nin 12. Maddesine göre, tüm bu önlemler uygulanırken, hem ulusal hem de yerel düzeyde planlama, tasarım, geliştirme, uygulama ve izleme safhalarında çocukların katılımı sağlanmalıdır. Ayrıca, STK'larla, çocuk kulüpleri ve derneklerde, sanat ve spor gruplarında, engelli çocuk ve yetişkinleri temsil eden kuruluşlarla, azınlıktaki nüfusunda gözetilmelidir. Bu bağlamda özellikle önem verilecek hususlar şunlardır: (ÇHSK Genel Yorum no:12, 2009) Yerine getirme yükümlülüğü genel yorum 17 de ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır buna göre

Yasal düzenlemeler ve planlamaların yapılması

Veri toplama araştırma

Merkezi ve yerel yönetimde sektörler arası ortak çalışma yapılması

Bütçeler oluşturulması

Evrensel tasarı prensiplerine uyulması

Belediye planlamaları yapılması

Okullar başlıkları altında incelemektedir (ÇHSK, Genel Yorum no:17, 2013),

BÖLÜM 4

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ayrıntılı ve derinlemesine veri toplama, katılımcıların bireysel algılarını, deneyimlerini ve bakış açılarını doğrudan öğrenme, mevcut durumları anlama ve açıklama amacıyla nitel araştırma yaklaşımı ile gerçekleştirilmektedir (Büyüköztürk, 2012). Araştırma, İzmir ilinde bulunan 9- 13 yaş arası çocuklarının dinlenme, serbest zaman geçirme, yaşlarına uygun oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma haklarına ilişkin sorun ve isteklerinin belirlenmesi amacını taşımaktadır.

Çalışmada nitel boyutta 9-13 yaş arası çocuklarının dinlenme, serbest zaman geçirme, yaşlarına uygun oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma haklarına ilişkin sorun ve isteklerini ortaya koymak üzere yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Çalışma nitel araştırma türlerinden temellendirilmiş kuram (kuram oluşturma) ile gerçekleştirilmiştir. Temellendirilmiş kuramda bir konu üzerinde veri toplanır kavramsal sınıflandırma yapılarak bu veriler analiz edilir, bulunan sınıflar geçici bir kuramla ilişkilendirilir ve sonrasında kuramın uygunluğunu belirlemek için daha fazla veri toplanır (Glesne, 2013 s.29). Bu çalışmada da temellendirilmiş kuram desenindeki gibi görüşme aracılığıyla toplanan veriler seçilip kodlanıp karşılaştırılmış ve araştırma sürecinde oluşan kavramlar sınanmıştır. Sonuçta ulaşılan kavramlar ve temalar araştırmanın odağına ilişkin anlamlı bir açıklama ortaya koyar (Glesne,2013 s.29). Bu açıklama araştırmada elde edilen veriler temelinde ortaya çıkan kuramdır (Yıldırım ve Şimsek, 2011 s.77).

Temellendirilmiş kuram (Kuram oluşturma) yaklaşımında anlamlara ve yaşantılara odaklanılır böylece kavramlara ve anlayışa özgün bir katkı söz konusudur (Glesne, 2013 s.29; Yıldırım ve Şimsek, 2011 s. 76).

Çalışma grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme ile seçilen 40 çocuk oluşturmaktadır. Çocukların yaşları 9-13 yaş aralığındadır. Bu yaş grubunun çalışmaya dahil edilmesine neden olarak genel yorumda özellikle bu yaş grubunun (ergenlerin) bu haktan yararlanma konusunda sıkıntılar yaşadığının belirtilmesidir.

Amaçlı örnekleme olasılıksız örnekleme metodunun en sık kullanılan biçimidir. Nitel araştırmalarda da çoğunlukla olasılıksız örnekleme metodu tercih edilmektedir. Bunun nedeni nitel araştırmalarda genelleme amacının olmamasıdır. Örneklem belirlenirken amaçlı örnekleme için seçilen kriter doğrudan çalışmanın amacını yansıtır (Yıldırım ve Şimşek, 2012, s. 110-111; Merriam, 2013, s. 76-79). Amaçlı örnekleme gücü derinlikli çalışmalar için bilgi açısından zengin durumlar sağlar, bu zengin durumlar araştırma amacı için önem taşıyan konular hakkında araştırmacının büyük miktarda bilgi edinmesini sağlar (Patton'dan aktaran Glesne, 2014 s. 59) Kartopu örnekleme de amaçlı örnekleme türlerinden en yaygın olanıdır (Merriam, 2013, s. 78). Çalışmada veri toplama esnasında çıkan yanıtlarda tekrar görülmesi durumunda demografik özellikleri farklı çocukları çalışmaya dahil ederek derinlemesine bir anlayış geliştirmenin önü açılmaya çalışılmıştır. Bunun için yaşanan bölge ve aile özelliklerine göre çeşitlilik oluşturulması yoluna gidilmiştir. Yanıtlarda tekrar kararlı hale geldiğinde çalışmaya son verilmiş toplamda 40 çocuk ile çalışılmıştır.

Ergenler çoğu zaman akranları ile buluşabilecekleri ve geliştirmekte olan bağımsızlıklarını ve erişkinliğe geçişlerini keşfedebilecekleri yerlerin arayışı içerisinde.

Çalışmaya başlarken öncelikle bu yaş grubunda çocuğu olan birbirini tanımayan on aile belirlenmiş ve on çocukla (örnek olay) görüşme yapılmıştır. Sonra bu ailelerin doğrudan veya dolaylı olarak bağlantı içinde olduğu başka ailelerin 9-13 yaş grubu çocuklarıyla görüşülmüştür. Çocuklarla görüşmeler kendi ev ortamında gerçekleştirilmiştir. Çeşitlilik yaratma düşüncesi ile farklı bölgelerde yaşayan ve farklı demografik özelliklere sahip çocuklarla da çalışmaya özen gösterilmiştir.

Tablo 1. Çocukların Genel Bilgileri

ÖZELLİK	SAYI
YAŞ	9 Yaş
	7
	10 Yaş
	10
	11 Yaş
	8
	12 Yaş
	9
İLÇE	13 Yaş
	6
	Toplam
	40
	Karşıyaka
	5
	Mavişehir
CİNSİYET	5
	Bostanlı
	6
	Hatay
	5
	Buca
	6
	Çiğli
	7
	Alsancak
	6
	Toplam
	40
	Kız
	23
	Erkek
	17
	Toplam
	40

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Verilerin kaybolmadan sağlıklı bir yolla toplanabilmesi için görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Görüşme verilerinin kaydedilmesindeki en elverişli yol ses kayıt cihazıyla kaydedilmesidir (Merriam, 2013 s.105).Ses kayıt cihazları söylenenlerin tamamını kaydedebilir ve görüşmecinin tüm dikkatini görüşmeye vermesini sağlar (Glesne, 2013 s.157). Görüşmelerden önce çocukların kendilerine çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin alınacağı ve görüşmelerin ses kayıt cihazı ile kaydedileceği, bu kayıtların araştırmacı ve uzman tarafından dinleneceği belirtilmiştir.

Etik İlkeler

Nitel çalışmaların güvenilirliğinin sağlanması o çalışmanın inanırlılığına da bağlıdır. Bunu sağlamak için çalışmanın mümkün olduğu kadar etik bir biçimde tasarlanıp gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Merriam, 2013 s.226).

Verileri toplama aşamasında etik prensipler (Miles & Huberman, 1994) çerçevesinde önlemler alınmıştır. Öncelikle katılımcılara araştırma konusuyla ilgili bilgi sahibi olmaları için açıklamalar yapılmıştır. Ardından katılımcıların rızalarını almak üzere aydınlatılmış onam formu imzalatılmıştır. Bu form, katılımcılara katılımın gönüllü olduğu ve araştırmanın herhangi bir yerinde özgürce katılımı sonlandırmayı seçebilecekleri konusunda teminat veren yazılı izin formu niteliğinde hazırlanmıştır. Ayrıca sesli kayıt için de katılımcılardan izin alınmıştır. Katılımcıların gizliliğini koruyabilmek için ses kayıtlarının yazıya geçirilmesi aşamasında her bir katılımcıya rumuz (Çocuk 1- Ç1 gibi) verilmiştir (Glesne, 2013).

Görüşme sırasında araştırmacının ilk ve en önemli görevinin veri toplamak olduğunun bilincinde olarak görüşme sırasında açığa çıkan olumsuz söylemlerde kişisel müdahaleden uzak durmaya özen gösterilmiştir (Merriam,2013 s.225; Glesne, 2013 s. 232.)

Verilerin analizi kısmında uyulması gereken etik ilkelerden olan araştırmacının duruşu ve ön yargılı olmaması dikkate alınmıştır (Merriam, 2013 s. 224). Araştırmacının görüşlerine, kendi kişisel varsayımlarına zıt olan veriler çalışmanın içerisinde yer almış, çalışmaya bu tür ön yargılar katılmamıştır.

Etik ilkeler içerisinde değerlendirilen geçerlik ve güvenilirlik ilkelerine önem verilmiştir (Merriam, 2013 s.221). Bu konuda üçgenleme olarak da bilinen ortaya çıkan bulguların birden fazla araştırmacı tarafından değerlendirilmesi sağlanmıştır. Bu yolla araştırmacıya bir başka bakış açısıyla geri bildirimde bulunulmuş ve çalışmanın geçerli ve tutarlı olmasına katkı sağlamıştır. Diğer bir ilke olan veri toplama aşamasında yeterli katılım sağlanmaya çalışılmıştır. Bu konuda belirli bir doygunluğa ulaşana kadar (tekrara düşene) veri toplamaya ve veri analizine devam edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunda azami çeşitlilik ilkesi göz önünde bulundurulmuştur. Bu amaçla farklı bölgelerde yaşayan çocuklarla çalışılarak örneklem seçiminde kasıtlı olarak çeşitlilik ve farklılıklar aranmıştır.

Görüşme Formu:

Görüşme formunda yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde görüşmelerin büyük bir kısmı keşfedilmesi gereken konuların açığa çıkarılması için hazırlanan açık uçlu sorular ile yönlendirilir. Bu teknik ile katılımcıların algıladıklarını kendi düşünceleriyle anlatması istenir ve soruların çoğu açık uçlu sorulardır (Merriam, 2013 s.87-89). Sadece görüşmecilerden özel bilgi (demografik bilgiler) istendiği durumlarda yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeyi keşfedilmesi gereken konuların ortaya çıkarılması için hazırlanmış sorular yönlendirir. Temel alanlarda önceden geliştirilmiş sorular kullanılır (Balcı, s.166, Merriam, 2013 s.88). Araştırmacı görüşmenin seyrine göre değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilmektedir ve kişinin yanıtlarını ayrıntılı bir şekilde açmasını sağlayabilmektedir (Merriam, 2013, s.87-88). Çalışmada önceden belirlenen yarı yapılandırılmış görüşme soruları (Ek 1) oluşturulduktan sonra, tüm çocuklara belirli bir sıra ile sorulmuştur.

Görüşmelere başlamadan önce hazırlanan 28 soru araştırma süreci boyunca 3 uzman görüşü ve 10 pilot uygulama sonrasında derinlemesine gözden geçirilerek 14 soruya dönüştürülmüştür. Pilot çalışma asıl çalışma grubundan seçilmiştir. İdeal olan pilot görüşmelere katılacak katılımcıların asıl olarak çalışılacak gruptan seçilmesidir (Glesne, 2013 s.151). Genelde nitel araştırmacılar araştırmaya bazı görüşme soruları ile başlar ve araştırma süreci boyunca onları yeniden şekillendirmeye ve yeni sorular eklemeye açık olurlar (Glesne, 2013 s.141). Nitel araştırmalarda hangi sorular sorulacağı katılımcıların dinleme süreci içindeyken öğrenilmektedir (Glesne, 2013 s.143).

Görüşme soruları araştırma soruları ile anlamak istediğimiz konuları kazanmak için bireylere sorulması gerekenleri içerir (Maxwell aktaran Glesne, 2013 s.143). Görüşme sorularında genelde Patton ‘un tanımladığı soru türlerinden olan Deneyim/davranış soruları kullanılmıştır. Deneyim/davranış soruları genelde bir katılımcının yanıtlayabileceği en kolay sorulardır ve katılımcının rahatça konuşmasını sağlar (Glesne, 2013 s.146). Görüşme sorularında önerildiği gibi evet hayır gerektiren sorulardan uzak durulmuştur. Çok boyutlu sorulara yer verilmemiştir. Yönlendirilmiş (varsayım) sorular kullanılmamıştır (Glesne, s.146-147; Merriam, 2013 s.94-98).

Görüşme formunda yer alan sorular; çocukların çocuk hakları sözleşmesindeki 31. Maddeyi (dinlenme, serbest zaman geçirme, yaşlarına uygun oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakları) nasıl algıladıklarını, dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını nasıl kullandıkları, bu konudaki sorun ve beklentilerinin neler olduğu ile oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma

hakkını nasıl kullandıkları ve bu konudaki sorun ve beklentilerinin neler olduğunu içermektedir

Pilot görüşmelerde çocukların sıkıldığı ve nedeninin soru sayısının fazlalığı olduğu keşfedildiğinden soru sayısı 14 olarak düzenlenmiştir. Soru sayısı azaltılırken David (2012) 'in Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 31: The Right to Leisure, Play and Culture isimli kitabında antlaşmayı hazırlayan kişilerin dinlenme hakkının boş vakte sahip olma hakkına dahil olduğunu düşündüklerini ve kültürel hayata ve sanata katılma hakkını oyun oynama hakkı ve eğlenme hakkı tarafından kapsanmış olduğunu belirtmesi üzerine 31. Maddenin kapsamı içinde yer alan kültürel hayata ve sanata katılma ile ilgili ayrıca görüşme sorusu sorulmamıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada verilerinin analizi içerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinin gerçekleştirilmesinden önce verilerin dökümü, analiz öncesi hazırlıklar ve daha sonra tümevarım yoluyla analiz edilmesi basamakları izlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2012; Creswell, 2013; Glesne, 2013; Merriam, 2013). Nitel araştırmalarda veri toplama ve analizi eş zamanlı gerçekleştirilir. (Merriam, 2013 s.157). Bu doğrultuda verilerin yazıya dökümü her bir görüşmeyi takip eden akşamda gerçekleştirilmiştir. Kayıtların yazıya dökümü görüşülen kişilerin sırasıyla, herhangi bir düzeltme yapılmaksızın, duyulduğu gibi yazılmıştır. Kayıtların yazıya dökümü gerçekleştirildikten sonra araştırmacı ve bir uzman tarafından kayıtlar dinlenerek, yazılı dökümlerin kontrolü gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin yazıya dökümü gerçekleştirildikten sonra her bir sayfaya numara verilmiş, numaralandırmadan sonra, tüm veriler okunarak olası kategoriler ve kodlar çıkarılmıştır. Oluşan bu kategoriler ve kodlardan sonra araştırmacıdan bağımsız olarak bir uzman tarafından da kategoriler ve kodlar oluşturulmuş ardından iki ayrı kategori-kod listesi incelenerek bütünleştirilmiştir.

Veri analizi, verilerinin anlamının dışarıya aktarılma sürecidir veri analizi araştırma sorularını cevaplamak için kullanılan bir süreçtir (Merriam, 2013). Araştırma sorularının cevapları çalışmanın bulgularıdır. Bu cevaplar ayrıca kategoriler ya da temalar olarak adlandırılır. Çalışmaya göre 14 kategori oluşturulmuştur. Her bir kategoriye temsil eden 131 Kod oluşturulmuştur.

Güvenirlik

Araştırmanın güvenirlik çalışması için araştırmacı ve yüksek lisans tezini Çocuğun dinlenme, oyun ve serbest zaman geçirme hakkı konusunda yapmakta olan bağımsız bir araştırmacı görüşme dökümlerini ayrı ayrı inceleyerek belirlenen kategoriler doğrultusunda değerlendirmelerini yapmışlardır. Değerlendirme sonucunda çıkan sonuçlar Güvenirlik = Görüş Birliği/ Görüş Birliği+ Görüş Ayrılığı formülü (Miles ve Huberman, 1994). kullanılarak hesaplanmıştır. Yapılan güvenirlik çalışmasının sonucunda araştırmanın genel güvenirliği %91 olarak saptanmıştır.

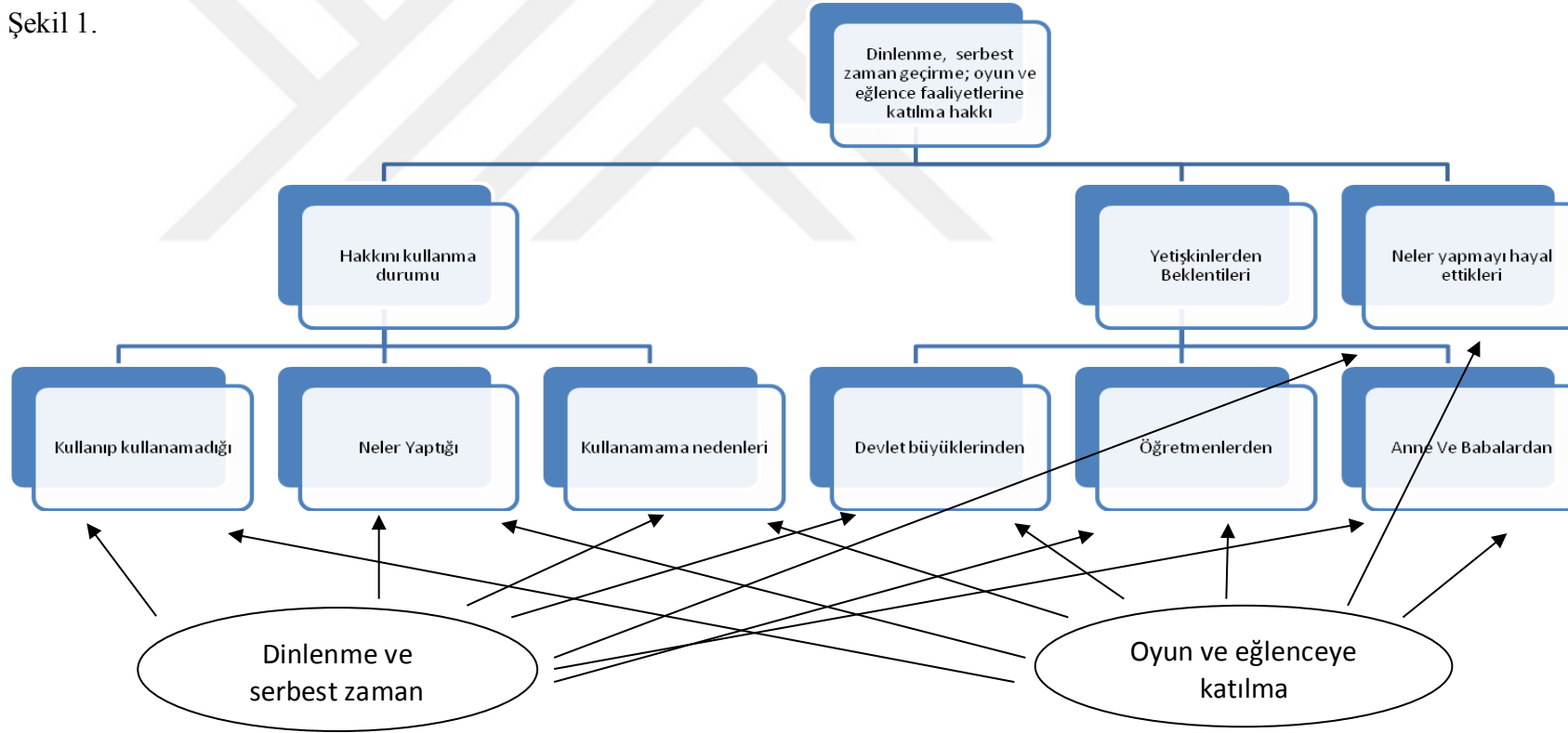

BÖLÜM 5

BULGULAR

Bu bölümde çocukların dinlenme ve serbest zaman geçirme ile oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili görüşlerinin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Çalışmadaki bulgular, dinlenme ve serbest zaman geçirme ile oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkı ayrı ayrı olmak üzere; hakkını kullanma durumu, yetişkinlerden beklentiler ve neler yapmayı hayal ettikleri şeklindeki üç ana boyuta göre incelenmiştir. Hakkını kullanma durumu kategorisi; kullanıp kullanamadığı, neler yaptığı, kullanamama nedenleri şeklindeki kategorilere göre incelenmiştir. Yetişkinlerden beklentiler boyutu ise; anne babadan, devlet büyüklerinden, öğretmenlerden beklentiler şeklindeki kategorilere göre sunulmuştur. Neler yapmayı hayal ettikleri boyutu da tek kategoriden oluşmuş ve boyut ile aynı şekilde “neler yapmayı hayal ettikleri” kategorisi olarak isimlendirilmiştir. Kategoriler ait kodlar görüşmelerin incelenmesi ile ortaya konulmuş olup, bu bölümde tablolar halinde sunulmuştur. Her bir tabloda yer alan kategori ve kodlar tablonun altında görüşmelerden alınan cümle örnekleri ile desteklenmiştir.

Şekil 1.

Hakkını Kullanma Durumu

Çocukların dinlenme ve serbest zaman geçirme ile oyun ve eğlence faaliyetlerine katılım hakkını kullanma durumu üç kategoride ele alınmıştır.

Kategori 1: Hakkın Kullanılıp Kullanılmadığı

Çocuklara dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını kullanamadığı zamanların olup olmadığı sorulmuş verilen yanıtlar doğrultusunda aşağıda bulunan kodlar oluşturulmuştur.

Tablo 2. Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme İle Oyun Ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarını Kullanıp Kullanamadıkları Konusundaki Görüşleri

Kodlar	Frekans	
	Kullanamadığı zamanlar var	Her zaman kullanıyor
Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme	29	11
Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma	32	8

Çalışmaya katılan 40 çocuktan 29'u dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını kullanmadığı zamanlar olduğunu, 11 çocuk ise bu hakkını kullanabildiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde 40 çocuktan 32'si oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkını kullanmadığı zamanlar olduğunu, 8 çocuk ise her zaman kullanabildiğini ifade etmiştir.

Kategori 2: Neler Yaptığı

Tablo 3: Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarını Nasıl Kullandıkları ile İlgili Görüşleri

Kodlar	Frekans
Teknoloji Kullanımı (Bilgisayar, İnternet, Televizyon)	25
Oyun Oynama	21
Kitap Okuma	20
Arkadaşlarla Olma	16
Ders Çalışma	11
Aileyle Vakit Geçirme	9
Spor Faaliyetleri (Top oyunları)	9
Oturma, Uzanma, Yatma	9
Resim Yapma	8
Müzik Dinleme	8
Dışarı Çıkma	4
Anneye Yardım Etme	2

Tablo 3.'deki bulgular incelendiğinde çocukların dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını nasıl kullandıklarıyla ilgili; teknoloji kullanımı, oyun oynama, kitap okuma, arkadaşlarla olma, ders çalışma, aileyle vakit geçirme, spor faaliyetlerinde bulunma, oturma, resim yapma, müzik dinleme, dışarı çıkma ve anneye yardım etme şeklinde 12 farklı görüşte bulunduğu görülmektedir. Frekans dağılımına bakıldığında en yüksek sayının “teknoloji Kullanımı” kodunda, en düşük sayının ise “anneye yardım etme” kodunda olduğu görülmektedir.

Teknoloji Kullanımı: Çocuklar dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını en çok teknolojik aletlerle vakit geçirerek kullandıklarını ifade etmişlerdir. Örnek olarak Ç.14. rumuzlu katılımcı “...Dinlenme hakkım... yani dinleneceğim zaman birazcık oturup televizyon izlerim. On dakika, on beş dakika. On beş dakika bilgisayarda oyun oynarım, ya ödev başına ya da yaptığım işin başına geçerim.” ifadesiyle dinlenme hakkını televizyon izleyerek ve bilgisayarda oyunlar oynayarak geçirdiğini açıklamıştır. Ç.16 rumuzlu katılımcı “...Bazen televizyon izlerim, bazen de bilgisayar oynarım. En çokta bilgisayar oynarım yani.” Yanıtıyla, Ç.21 rumuzlu katılımcı “Evde internetimden oyunlar oynuyorum. Sonra bilgisayarda müzik oynuyorum.” diyerek teknolojik aletlerle vakit geçirdiğini vurgulamıştır. Ç.28 rumuzlu çocuk “...İpadimle oynarım. Dışarı

çıkıyorum sevmem çıkmayı... Neden seveyim ki? Gel! gel bak şimdi balkondan kimse var mı? Dışarı da kimse yok ki. Bir tane arkadaşım var; oda site bakıcısının oğlu, onu bulunca oynuyorum. Ben de evde ipad'imle oynuyorum...ipadimle oynarım en iyi o olur.....Sadece ipad'imın şarjı biterse giderim aşağı. Ben ipad oynayarak otururum..." sözleriyle ipad kullanmayı tercih ettiğini ifade etmiştir. Ç.36 rumuzlu çocuk *"Serbestken yani dinlenirken televizyon izliyorum, onu biraz aşırıya kaçırduğım oluyor. Çok tv izlerim de annem hep kızar... Ardından biraz şeyde olsa internete giriyorum yani öyle oluyor; ama genelde televizyona fazla ağırlık veriyorum."* ifadesiyle bu hakkını genelde tv izleyerek geçirdiğini açıklamıştır.

Oyun oynama: Görüşmelerde 21 çocuğun bu hakkıyla ilgili oyun oynamayı ifade ettiği görülmüştür. Çocuklardan Ç.17 rumuzlu çocuk: *"oyun oynarım....başka bir şey yapmam. En güzeli oynamak.."* ifadesiyle oyun oynadığını belirtmiştir. Ç.21 rumuzlu çocuk *"...Ben etütteyken de arada şey yapıyorum, oyun oynuyorum. Arkadaşlarımızda dinlendiğimizde oynuyoruz, okulda da. Evde de dinlenirken, boştayken hep oynarım.... Başka boş zamanlarımda benim bir tane bebeğim var onla oynuyorum."* ifadeleriyle bu hakkıyla ilgili oyun oynadığını belirtmiştir. Ç.24 rumuzlu çocuk: *"Diyelim çok ders çalıştım, yoruldum. Birazcık dinlenirsin, sonra oyunlardan falan oynarsın böyle dinlenirsin. Sonra serbest zaman da da oyun oynarım,"* sözleriyle oyun oynadığını açıklamıştır. Ç.29 rumuzlu çocuk *"Bazen sıkıldığımda oyun oynarım. Çok oyuncağım var zaten bakabilirsinde."* diyerek oyun oynadığını dile getirmiştir.

Kitap okuma: Çocuklardan 20'si kitap okuduğunu ifade etmiştir. Örnek olarak; Ç.31 rumuzlu çocuk: *"Serbestken yani dinlenirken kitap okuyorum... Kitap okumayı, serbestken kitap okurken çok eğleniyorum. Yani o kitabın içine girmiş gibi olduğum için kitap okumayı çok seviyorum. Buda beni çok mutlu ediyor."* ifadesiyle kitap okuduğunu belirtmiştir. Ç.4 rumuzlu çocuk: *"...Sevdiğim bir tane kitap var onu bitirdim. Sıkıldım. En son yeni bir kitap okuyorum. Okurum arada sırada."* sözleriyle dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili kitap okuduğunu dile getirmiştir.

Arkadaşlarla olma: 16 çocuğun bu hakkıyla ilgili arkadaşlarla olmayı dile getirdiği görülmüştür. Bu çocuklardan Ç.9 rumuzlu çocuk: *"...Parkta arkadaşlarımla oyun oynarım, arkadaşlarımla evine giderim. Başka halı saha maçına filan giderim o kadar.."* ifadesiyle arkadaşlarıyla olduğunu dile getirmiştir. Ç.6 rumuzlu çocuk: *"arkadaşlarımla dışarı çıkabilirim. Oyun oynamak için mahalleden arkadaşlarım var onlarla konuşurum otururum."* diyerek arkadaşlarıyla vakit geçirdiğini açıklamıştır. Ç.30 rumuzlu çocuk: *"...Arkadaşlarımla dolaşarak da kullanırım..."* yanıtıyla arkadaşlarıyla vakit geçirdiğini belirtmiştir. Ç.32 rumuzlu çocuk: *"...Arkadaşlarımla vakit geçiririm. Onlar gelir, ben giderim. Serbest zamanımı arkadaşlarımla genellikle geçiriyorum. Ben ailemle vakit geçirmiyorum çok. Arkadaşlarımla çok güzel eğleniyorum ...(AVM*

adı)'ye gidiyoruz, işte alışverişe gidiyoruz. En ufak, en basitinden dondurma alıp oturuyoruz, gülüyoruz filan böyle geçiriyorum” sözleriyle bu hakkını arkadaşlarıyla beraber olarak geçirdiğini belirtmiştir. Ç.8 rumuzlu çocuk: “Dışarı çıkıp arkadaşlarımla gezerim. Alışveriş yaparım arkadaşlarımla...arkadaşlarımla gezerim en çok serbest zamanımda.” diyerek arkadaşlarıyla vakit geçirdiğini belirtmiştir.

Ders çalışma: 11 çocuğun ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili ödev, ders yaptığını belirttiği görülmüştür. Örnek olarak; Ç.25 rumuzlu çocuk: “Dersime ve sınavlarıma çalışarak geçirebilirim. Görüşmecisi: dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili ders mi çalışırsın? Evet boş vakitlerimi öylede geçiririm. Severim ders çalışmayı; çünkü zaman bulamam başka.” şeklindeki ifadesiyle ödev yaptığını belirtmiştir. Ç.21 rumuzlu çocuk: “...Ödevim olursa ödevimi yaparım zaman varken.” cümlesiyle bu hakkıyla ilgili ödev yaptığını açıklamıştır. Ç.38 rumuzlu çocuk: “...Mesela bazı günler... Mesela ödev yaparım, ama tekrar yapmam... Bazı günler de konu tekrarı yaparım. Detaylı test çözmiyorum yani...” ifadesiyle ders çalıştığını dile getirmiştir.

Aileyle vakit geçirme: Çocukların 9'unun aileyle vakit geçirmeyi belirttiği görülmüştür. Örnek olarak Ç.24 rumuzlu çocuk: “Ailemle konuşurum, yanlarında olurum.” diyerek ailesiyle vakit geçirdiğini açıklamıştır. Ç.3 rumuzlu çocuk: “...birde ağabeyimle oynarım. Birde benim büyük bir kardeşim var onla da...” ifadesiyle ağabey ve kardeşiyle vakit geçirdiğini ifade etmiştir.

Spor faaliyetleri: Görüşmelerde 9 çocuğun spor oyunlarına değindiği görülmüştür. Çocuklardan Ç.38 rumuzlu çocuk: “...yani voleybola gidiyorum. Okulda değil de kurs gibi spora giderim.” ifadesiyle dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili voleybol oynadığını dile getirmiştir. Ç.14 rumuzlu çocuğun: “...futbolla basketbol, basketbol oynamayı az çok seviyorum da en çok basketbol oynarım serbest zamanımda.” ifadesiyle sporla ilgilendiğini dile getirmiştir.

Oturma, Uzanma, Yatma: Görüşme kayıtlarında 9 çocuğun uzanma, yatma, oturma eylemlerine değindiği görülmüştür. Örnek olarak, Ç.25 rumuzlu çocuk “...Yani, mesela teneffüslerde okulda, evde işimiz bittiğinde oturup dinlenmek ya da uzanmak çok yorgunsak uzanıp yatmak gibi...” yanıtıyla dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili oturduğunu, uzandığını yattığını dile getirmiştir. Ç.29 rumuzlu çocuk: “...bir kanepeye veya yatağa otururum, yatarım, uzanırım., Otururum veya uzanırım” diyerek oturup yatıp uzandığını dile getirmiştir. Ç.3 rumuzlu çocuk: “Evdeysem koltuğa uzanıp yatarım dinlenirim....” ifadesiyle uzanıp yattığını söylemiştir.

Resim Yapma: Ç.18 ve Ç.33 rumuzlu çocuklar “Resim yapıyorum.” diyerek, Ç.11 rumuzlu çocuk “Başka neler yaparım... Resim yaparım. Bu kadar.” sözleriyle resim yaptığını belirtmiştir.

Müzik Dinleme: Çalışmaya katılan çocukların 8'i dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgi

olarak müzik dinlediğini belirtmiştir. Örnek olarak Ç.24 rumuzlu çocuk: “Müzik dinlerim. En çok müzik dinlemek yaptığım şey.” müzik dinlediğini dile getirmiştir. Ç.30 rumuzlu çocuk: “Müzik dinleyerek eğlenerek, evet bunu sık yaparım..” diyerek müzik dilediğini belirtmiştir. Ç.32 rumuzlu çocuk: “...Mesela dinlenmek için evde yedi yirmi dört sabah kalktığım zaman müzik açarım. Müzik ruhun gıdasıdır, müzik açarım... Tek kaldığım zaman genellikle müzik dinleyip uyurum.” yanıtıyla müzik dinlediğini açıklamıştır.

Dışarı Çıkma: Ç. 2 rumuzlu çocuk: “...Dışarı çıkarım top oynarım, saklambaç oynarım okulda, burada top oynarım yine başkada bir şey değil yani...” sözleriyle Ç.8 rumuzlu çocuk “...Canım sıkkın olduğunda tek otururum dışarıda...” diyerek dışarı çıktığını belirtmiştir.

Anneye yardım etme: Elde edilen verilerde yalnızca 2 çocuğun yardım etmeyi ifade ettiği görülmüştür. Çocuklardan Ç.25 rumuzlu çocuk “Odamı toplarım, anneme yardım ederim ev işi falan” diyerek annesine yardım ettiğini açıklamıştır. Ç.9 rumuzlu çocuk “Anneme yardım ederim... yani Kardeşimle ilgilenirim..” ifadesiyle bu hakkıyla ilgili annesine yardım ettiğini belirtmiştir.

Tablo 4: Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarını Nasıl Kullandıkları ile İlgili Görüşleri

Kodlar	Frekans
Spor Faaliyetleri	19
Sokak Oyunları	18
Oyun Oynarım.	14
Arkadaşlarla Olma	12
Teknoloji Kullanımı	9
AVM’de Vakit Geçirme	6
Dışarı Çıkma	5
Kurslara, Kulüplere Katılma	4
Müzik Dinleme	3
Resim Yapma	3
Kitap Okuma	1

Tablo 4 incelendiğinde çocukların spor faaliyetlerinde bulunma, sokak oyunları oynama, oyun oynama, arkadaşlarla olma, teknoloji kullanımı, AVM’de vakit geçirme, dışarı çıkma, kurslara

kulüplere katılma, resim yapma, müzik dinleme, kitap okuma, şeklinde 11 farklı görüş belirttiği görülmektedir. Frekans dağılımına bakıldığında en yüksek sayının “spor faaliyetlerinde bulunma” kodunda, en düşük sayının ise “kitap okuma” kodunda olduğu görülmektedir.

Spor faaliyetlerinde bulunma: Çocuklar oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkını en çok spor faaliyetlerinde bulunarak kullandıklarını ifade etmişlerdir. Örnek olarak Ç.20. Rumuzlu çocuk: “Oyun eğlence hakkımla ilgili futbol çok severim. Ondan sonra basketbolu severim en fazla. Top oyunlarını severim” şeklindeki açıklamasıyla bu hakkını futbol, basketbol gibi spor faaliyetlerinde bulunarak geçirdiğini belirtmiştir. Ç.14 rumuzlu çocuk “Büyük bir takıma katılmak, hatta dünyalar arası futbol ve basketbol maçları yapmak” diyerek bu hakkını spor faaliyetlerinde bulunarak geçirdiğini açıklamıştır. Ç. 22 rumuzlu çocuk “...Ha evet mesela şu bahçede yerden yüksek, futbol gibi oyunlar oynuyoruz. Onlar gibi oyunlar bazen voleybol topuyla oynuyoruz” açıklamasıyla spor faaliyetlerinde bulunarak bu hakkını kullandığını ifade etmiştir. Ç.34 rumuzlu çocuk “Voleybol oynarım, ondan sonra masa tenisi oynarım. Zaten bu ikisiyle ilgileniyorum, başka ilgilendiğim alan yok” sözleriyle spor faaliyetlerinde bulunduğunu açıklamıştır. Ç.3 rumuzlu çocuk “Tek futbol oynarım, başka yok tek futbol oynarım, biraz da basketbol oynarım” diyerek oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkını spor etkinliklerine katılarak kullandığını belirtmiştir.

Sokak oyunları (yakalamalı oyunlar) oynama: Çocuklar, oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkını spor faaliyetlerinden sonra en çok sokak oyunları oynama şeklinde kullandıklarını belirtmişlerdir. Örnek olarak Ç.5 rumuzlu çocuk “Sokakta olduğumda yakalanbaç, saklambaç ve ortada sıçan oynarım başka her şeyi... saklambaç oynarım en çokta.” diyerek saklanbaç, yakalanbaç gibi sokak oyunları oynadığını belirtmiştir. Ç.13 rumuzlu çocuk “...Saklambaç, yerden yüksek, yakalanbaç bunlar gibi oyunlar” açıklamasıyla sokak oyunları oynadığını belirtmiştir. Ç. 40 rumuzlu çocuk “Yakalambaç oynarım, yakartop oynarım. Yerden yüksek oynarım” ifadesiyle bu hakkını sokak oyunları oynayarak kullandığını ifade etmiştir. Ç.28 rumuzlu çocuk “İstediğim oyunlar, saklambaç gibi oyunlar oynarım okulda” sözleriyle oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkını sokak oyunları oynayarak kullandığını belirtmiştir.

Oyun Oynama: 14 çocuğun oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkını oyun oynayarak kullandığını açıkladığı görülmüştür. Örnek olarak; Ç.21 rumuzlu çocuk “Ben oyun oynayarak... Evden oyuncaklarımı getiririm arkadaşlarımla oynarım... sonra eğlence olarak da benim parmak boyalarım var onları götürürüm, hamurlarımı götürürüm. En sevdiğim bebeğimle oynarım” diyerek bu hakkını oyun oynayarak kullandığını belirtmiştir. Ç.29 rumuzlu çocuk “...Mesela yap boz yapıyorum, oyun oynarken de evcilik filan oynuyorum ,oyunlar oynuyorum veya bir tane şey

dünyam var ya dünyama bazen bakıyorum canım sıkılıyor bir şey bulamıyorum” sözleriyle oyun oynadığını açıklamıştır. Ç.39 rumuzlu çocuk *“Oyun oynamak için evcilik oynarım, bebeklerimle öyle yaparım”* ifadesiyle oyun oynadığını belirtmiştir.

Arkadaşlarla Olma: Çocuklardan 11’i oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkını arkadaşlarıyla birlikte olarak kullandığını dile getirmiştir. Ç.12 rumuzlu çocuk bu isteğini *Yani arkadaşlarımla oyun oynarım. Okulda arada sırada bahar şenlikleri düzenleniyor onlara katılıyorum arkadaşlarla o kadar.”* sözleriyle, Ç.16 rumuzlu çocuk ise: *“...Mahallede arkadaşlarımla oyun oynuyorum futbol. Arkadaşlarımla geziyoruz.”* sözleriyle bu hakkını arkadaşlarıyla gezerek kullandığını ifade etmiştir. Ç.3 rumuzlu çocuk: *“...Eğlenceli faaliyetler dışarıda eğlenceli faaliyetler demişken, arkadaşımı çağırıp onla biraz konuşurum, taş kağıt makas oynarım”* cümlesiyle arkadaşlarıyla birlikte olduğunu açıklamıştır. Ç.39 rumuzlu çocuk *“Etüt de mesela oyun oynuyorum arkadaşlarımla birlikte mesela bir tane abi var oda beni çok iyi tanıyor... Arkadaşlarım beni bazen oyuna davet etmezler mesela onlarda benim üzüldüğümü anlayınca davet ederler. Oyunlar oynarız onlarla birlikte. Birde ama bazı günler mesela beni... Ben onlara bir şey söylediğimde beni dinlemezler oyun oynayalım derim mesela saklambaç oynayalım derim mesela. Benim istediklerim olmaz ama onlarınki olursa da ben kırılırım, küsüyorum ama içimden. Arkadaşlarımla istediklerini de yaparım ben.”* sözleriyle arkadaşlarıyla birlikte olarak kullandığını belirtmiştir.

Teknoloji Kullanımı: Görüşme kayıtlarında çocuklardan 9’u teknolojik aletlerle vakit geçirdiğini dile getirmiştir. Ç.4 rumuzlu çocuk bu isteğini *“bilgisayar oyunları oynarım. Bilgisayar oyunları ve ya işte futbol, spor etkinlikleri falan.”* ifadesiyle bu hakkıyla ilgili bilgisayarda oynadığını belirtmiştir. Ç.10 rumuzlu çocuk *“...Ben bilgisayar oynamak mesela bilgisayar oyunları oynamakta özgür olduğumu düşünüyorum”* diyerek oyun oynadığını dile getirmiştir. Ç.21 rumuzlu çocuk *“...evde tabletimle oynarım”* ifadesiyle bu hakkını tabletiyle oynayarak kullandığını dile getirmiştir.

AVM’de Vakit Geçirme: Görüşmelerde 7 çocuk oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkını Alışveriş merkezlerine giderek kullandığını dile getirmiştir. Ç.20 rumuzlu çocuk *“Alışveriş yapıyorum AVM’de gezerek...”* ifadesiyle alışveriş merkezlerine gittiğini belirtmiştir. Ç.23 rumuzlu çocuk *“...Ondan sonra bazen gezmeye gittiğimde ...(AVM adı)’ya orda hem alışveriş hem eğlence, oyun her şey yani”* sözleriyle bu hakkını alışveriş merkezlerine giderek kullandığını açıklamıştır. Ç.30 rumuzlu çocuk *“Ben oyun eğlence hakkımı genellikle bizim çarşıda, ... (AVM adı)’ta, bir oyun yeri var oraya hep arkadaşlarımla gidiyorum veya annem babamla yani orda hep oyun oynuyorum... orda şey zıp zıp oyunu var basketbol oyunu oynuyoruz. Abimle tenis*

oyunlar bazen orda” sözleriyle oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkını alışveriş merkezlerine giderek kullandığını belirtmiştir.

Dışarı Çıkma: Ç.9 rumuzlu çocuk “...şey birde babamla sahile çıkıyoruz akşamları top oynuyoruz başka bu kadar yani.” diyerek bu hakkını dışarıda olarak kullandığını belirtmiştir. Ç.8 rumuzlu çocuk bu hakkıyla ilgili “...ee genelde işte geziyorum. Oyun ve eğlence... Ben sadece geziyorum.” ifadesiyle gezdiğini belirtmiştir.

Kurslara, Kulüplere Katılma: Görüşmelerde çocukların 4’ü kurslara gittiğini ifade etmiştir. Örnek olarak; Ç.25 rumuzlu çocuk “...Yani mesela okulda öyle kulüpler açılıyor. Onlara katılırım ben de çaba sarf ederim. Bunlarla ilgili yani oyun oynarken ben de katılırım oyunlara. Yardımcı olurum arkadaşlarımla beraber her şeyi yapabiliriz. Akıl oldukça denedikçe her şey elimizden gelebilir.” diyerek kurslara gitmek istediğini belirtmiştir. Ç.24 rumuzlu çocuk “Folklorla giderim sonra, yüzme yapmayım yüzmede canım sıkıldı. dramaya giderim satranca giderim,” sözleriyle bu hakkıyla ilgili folklor, yüzme, drama, satranç gibi kurslara gittiğini belirtmiştir.

Resim Yapma: Çocuklardan 3’ü oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkını resim yaparak kullandığını ifade etmiştir. Ç.13 rumuzlu çocuk “Resim yapıyorum, başka...” şeklindeki ifadesiyle, Ç.15 rumuzlu çocuk “Resim çizerim” sözleriyle resim yaptığını belirtmiştir.

Müzik Dinleme: Ç.13 rumuzlu çocuk “...daha çok müzik dinliyorum” sözleriyle oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkını müzik dinleyerek kullandığını belirtmiştir.

Kitap Okuma: Görüşmelerde Ç.1 rumuzlu çocuk “...Sonra kitap okuyorum....” ifadesiyle kitap okuduğunu söylemiştir.

Kategori 3: Hakkın Kullanılamama Nedenleri

Tablo 5. Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarını Kullanamama Nedenleri Konusundaki Görüşleri

Kodlar	Frekans
Ders Çalışma	21
Aileden Dolayı (Karışılması, İzin Verilmemesi)	12
Etüt, Özel Ders	3
Kardeşten Dolayı	2
Teneffüslerin Kısa Olması	2
Uygun Alan Olmayışı	2
Arkadaşın olmayışı	1
Ev İşi	1

Tablo 5 incelendiğinde çocukların dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını kullanamama nedenleriyle ilgili; ders çalışma, aileden dolayı, etüt, özel derse gitme, kardeşten dolayı, teneffüslerin kısıllığı, uygun alan olmayışından, arkadaş olmayışından, ev işlerinden şeklinde 8 farklı görüş bildirdikleri görülmektedir. Frekans dağılımına bakıldığında en yüksek sayının “ders yapma” kodunda, en düşük sayının ise “ev işlerinden” kodunda olduğu görülmektedir.

Ders Yapma: Görüşmelerde Ç.2 rumuzlu çocuk “...Bir gün hiç ders çalışmamıştım, o yüzden dinlendim full; ama sonra yine dersler var, derslerim çok oluyor hep... Sınavlar var. O zamanlar daha da çok çalışırım, o günde tam dinlenemem.” açıklamasıyla dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını kullanamama gerekçesinin dersleri olduğunu belirtmiştir. Ç.5 rumuzlu çocuk “...çünkü fazla dersim oluyor o yüzden dinlenemiyorum.” diyerek bu hakkını kullanamadığını açıklamıştır. Ç.11 rumuzlu katılımcı “...ders çalışmak zorunda kalıyorum. Kitap okumak zorunda, çarpım tablosunu ezberlemek zorunda kalıyorum.” diyerek bu hakkını dersleri ve ödevleri yüzünden kullanmadığını belirtmiştir. Ç.29 rumuzlu çocuk “...oluyor tabi, mesela benim dün oldu; çünkü çalışmam vardı, yarın şeyim olacak... İki gün sonra İngilizce ödevim var. Korkuyorum İngilizceden belki dört, üç alacağım diye o yüzden çok çalışmak için bazen dinlenemiyorum. Sadece her gün dinlenemiyorum.” açıklamasıyla çalışmaktan dolayı bu hakkını kullanamadığını ifade etmiştir. Ç.34 rumuzlu çocuk “Ne yapacağımı şaşırtıyorum mesela o gün üç tane programım

var, yapmam gerekiyor ama hangisinden başlayacağımı, nasıl başlayacağımı bunu planlayamıyorum. Mesela tonlarca ödev oluyor. Yoğun çok yoğun oluyor. Dersler... ödevler çok oluyor, sürekli ödev veriyorlar..” diyerek, Ç.30 rumuzlu çocuk “Evet ders çalıştığım için. Çok fazla dersim olduğunda ara veremiyorum, dün akşam ödevimi yapmaya başladım mesela bugünde hala bitmedi.” ifadeleriyle dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını kullanamamasının nedenleri arasında derslerinin olduğunu belirtmiştir.

Aileden Dolayı: Görüşme kayıtlarından örnek olarak; Ç.16 rumuzlu çocuk “...annemin sözünü dinlemediğim için oluyor bazen. Annem yap dediklerini yapmayınca, birde ablamın dediklerini yapmayınca da ablamla tartışıyorum o yüzden de annemde izin vermiyor.” ifadesiyle dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını kullanamama gerekçesinin ailesinden dolayı olduğunu ifade etmiştir. Ç.37 rumuzlu çocuk “...mesela annemler evde ders çalışmamı istiyorlar. Dışarıda çıkamıyorum artık; mesela küçükken, bir sene kadar önce çocuk sayılır olduğum için çıkabiliyordum. Şimdi annemler derslerine çalış diyorlar, test çöz diyorlar. İzin vermiyorlar.” sözleriyle bu hakkını ailesinin izin vermemesinden dolayı kullanamadığını belirtmiştir. Ç.39 rumuzlu çocuk “Annem izin vermiyor. Mesela dışarı çıkmak isterim, annem çevre kötü... ama ben üzülmiyorum da evde dinleniyorum. Başka birde arkadaşlarımı eve çağırmak mesela... Annem başarılı olmamı çok ister, ondan eve çağırmamı istemez. Bir kere çağırdım mesela öbür günlerde çağırmak istersem, annem birazcık izin vermez.” diyerek ailesinden dolayı dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını kullanamadığını belirtmiştir. Ç.9 rumuzlu çocuk “Şimdi ben ödevlerimi yapıyorum diyorum annem diyor playstation oynama. Bazen kitap okuyorum oynama diyor, kitap oku diyor hep. Ben sıkılıyorum. Başka dinlenme hakkımı... Babam eve geliyor, televizyon izleyeceğim başka bir kanal değiştiriyor dinlenemiyorum o zaman sonra gidiyorum yatıyorum.” ifadesiyle bu hakkını ailesinden dolayı kullanmadığını açıklamıştır. Ç.20 rumuzlu çocuk “Sokaklar güvensizmiş, arabalar çok geçiyor da hızlıca. Aslında çok fazla arkadaşlarım var ama annem izin vermiyor bir şey olur diye, ondan izin vermiyor yapmama.” yanıtıyla ailesinin izin vermemesinden dolayı bu hakkı kullanamadığını belirtmiştir.

Etüt, Özel Ders: 2 çocuk dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını kurs veya etüd gitmek zorunda kaldığı için kullanmadığını belirtmiştir. Örnek olarak; Ç.18 rumuzlu çocuk “...okuldan geldiğimde direkt etüde gidiyorum. Etütten eve geç gittiğim için proje ödevim falan oluyor onları yapmak zorunda kalıyorum. Birde kurslarım var dokuzda zaten yatıyorum... İngilizce, keman, özel bir dersler evde öyle... pek istemem.” sözleriyle kurslar, etüt ve özel derslerden dolayı bu hakkını kullanamadığını belirtmiştir. Ç.3 rumuzlu çocuk “Bazen etüt de oluyor... Evde çarpım tablosu

çalıştırıyorlar, etütte de hep ders var.” sözleriyle bu hakkını kullanama nedeninin etüt olduğunu belirtmiştir.

Kardeşten Dolayı: Görüşmelerde 2 çocuk bu hakkını kardeşi yüzünden kullanamadığını belirtmiştir. Bu çocuklardan Ç.20 rumuzlu çocuk “...şey, Ecrin var benim kardeşim, küçük onun yüzünden dinlenemiyorum. Oturayım bir nefes alayım diyorum, oynayalım diye bağıyor daha dört yaşında da” şeklindeki ifadesiyle bu durumu belirtmiştir.

Teneffüslerin Kısa Olması: Çocuklardan 2’si bu hakkı kullanamama nedeninin teneffüslerin kısa olmasından kaynaklandığını belirttiği görülmüştür. Ç.37 rumuzlu çocuk “Bazen çok yazdığımız oluyor o zaman teneffüse de çıkamıyorum yetiştireceğim diye, zaten zil sürede kısa. Kantine filanda gidemiyorum zamanım kalmıyor zaten böyle” sözleriyle teneffüslerin kısa olmasından bu hakkını kullanamadığını belirttiği görülmüştür. Ç.23 rumuzlu çocuk “...ya şöyle oluyor bir okula gidiyorum, okulda da teneffüslerde oynuyorum, dinleniyorum o zaman; ama ders yapıyoruz ya daha sonra okulda o zaman kullanamıyorum. Ancak serbest kaldığımızda okula gidiyoruz çünkü orda kullanamıyorum çok teneffüsler kısa da” sözleriyle teneffüslerin kısalığı nedeniyle bu hakkını kullanamadığını belirtmiştir.

Uygun Alan Olmıyışı: Çocuklardan Ç.10 rumuzlu çocuk “Okulda mesela havalar çok soğuk olunca, yağmur filan yağınca sınıfta kalıyoruz, hiç bahçeye çıkamıyoruz. Bu yüzden yağmuru hiç sevmiyorum. Mesela... kapalı yerler olsun hava kötü olsa da oynayalım diye” sözleriyle dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını uygun alan olmayışından kullanamadığını belirtmiştir.

Arkadaşın Olmıyışı: Ç.33 rumuzlu çocuk: “...Sokakta benim yaşımda çocuklar yok, arkadaş olmadan da çıkmıyorum ki” diyerek arkadaşının olmayışından bu hakkını kullanamadığı söylemiştir.

Ev İşi Yapmak: Görüşmelerde 1 çocuk ev işi yapmaktan bu hakkını kullanamadığını belirtmiştir. Ç.35 rumuzlu bu çocuk “...Ev işine yardım ediyorum onlar var. Bulaşık, süpürme, odayı toplama var.” sözleriyle bu durumu belirtmiştir.

Tablo 6: Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarını Kullanamama Nedenleri Konusundaki Görüşleri

Kodlar	Frekans
Ders çalışma	17
Aileden dolayı	13
Arkadaşın olmayışı	5
Havalardan	4
Kardeşten dolayı	3
Geç kalma	3
Öğretmenden Dolayı	2
Sağlık sorunları	1

Tablo 6 incelendiğinde çocukların oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkını kullanamama nedenleriyle ilgili; ders çalışma, aileden dolayı, arkadaş olmayışından, havalar, kardeşten dolayı, geç kalma, öğretmenden dolayı, sağlık sorunları şeklinde 8 farklı görüş belirttiği görülmektedir. Frekans dağılımına bakıldığında en yüksek sayının “ders çalışma” kodunda, en düşük sayının ise “sağlık sorunları” kodunda olduğu görülmektedir.

Ders Çalışma: Görüşme kayıtlarından örnek olarak; Ç.5 rumuzlu çocuk “...dedim ya derslerim çok oluyor o yüzden” şeklindeki ifadesiyle bu hakkını kullanamama sebebinin dersler olduğunu iletmiştir. Ç.7 rumuzlu çocuk “...ben sık sık barbie bebek oynayamıyorum. Genellikle sadece hafta sonları oynayabiliyorum. Derslerden sonra dışarı hafta içi pek çıkamıyorum; ama hafta sonu çıkıyorum. Derslerden dolayı vakit olmuyor çünkü okulda oluyorum ve dersler oluyor sonra da” açıklamasıyla derslerinden, okulundan dolayı bu hakkını kullanamadığını belirtmiştir. Ç.11 rumuzlu çocuk “Kullanamıyorum... Etüde gitmek zorunda kalıyorum. Okulda kalıyorum o yüzden kullanamıyorum.” diyerek derslerinden dolayı bu hakkını kullanamadığını belirtmiştir. Ç.22 rumuzlu çocuk “...mesela bazen yoğun oluyor. Ödevlerim oluyor ya da çok fazla çalışmam gerekiyor.” diyerek derslerinden dolayı kullanamadığını ifade etmiştir. Ç.3 rumuzlu çocuk “ ... dediğim gibi ders çalışmaktan” şeklindeki ifadesiyle, Ç.34 rumuzlu çocuk ise “...ödevleri saymazsak evet” diyerek derslerinden dolayı bu hakkını kullanamadığını belirtmiştir. Ç.7 rumuzlu çocuk “Oyun hakkında annem ve babam çok baskı yapıyorlar ders çalışmam için. Çalışacağım diye hep kullanamıyorum” sözleriyle hakkını kullanamama sebebinin ifade etmiştir. Ç.19 rumuzlu çocuk “Derslerden dolayı.” diyerek, Ç.28 rumuzlu çocuk ise “Ödev olduğunda oluyor. Okul

olduğunda... dedim ya ödev okul...” sözleriyle oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkını ödevleri, dersleri nedeniyle kullanamadığını belirtmiştir.

Aileden Dolayı: Görüşme çözümlemelerine göre; Ç.1 rumuzlu çocuk “...Yok. İşte İzin vermiyor annem babam, neden olacak başka” diyerek bu hakkını kullanamam sebebinin ailesinin izin vermemesinden olduğunu belirtmiştir. Ç.21 rumuzlu çocuk “...zaman yine zaman yüzünden kullanamıyorum. Biz bazen anneannem çalışıyor, onun işyerine gitmemiz gerekiyor bazen. Öyle olunca hiçbir şey yapamıyorum. Sonra bazenleri (bazen) anneannemin çarşıya gitmesi gerekiyor, ondan dolayı eğlenip de oynayamıyorum.” açıklamasıyla ailesinden dolayı kullanamadığını belirtmiştir. Ç.31 rumuzlu çocuk “Annemin, anneannemim işleri oluyor; hastane oluyor, bende oyun oynayamıyorum. Parka gidemedim o zamanda geç oldu dediler mesela” ifadesiyle bu hakkını kullanamadığını belirtmiştir. Ç.37 rumuzlu çocuk “Ödev yapmamı istiyor annemler. O yüzden ben de dışarı çıkamıyorum. Artık büyüdüğün diyorlar, oyun oynayacak yaşı geçtin diyorlar. O yüzden oynayamıyorum.” ifadeleriyle bu hakkını kullanamama nedenleri arasında derslerinin olduğunu belirtmiştir. Ç.20 rumuzlu çocuk “...Mesela halamdan dolayı, halam hep ders çalış diyor. Benim mola vermeme izin vermiyor, çok şiddetli benim halam. Bende bir şey yapamıyorum, gidiyorum ders çalışıyorum. Annem yüzünden... Annem hadi git artık odana ders çalış diyor sadece” açıklamasıyla oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkını kullanamam gerekçesinin ailesinden dolayı olduğunu belirtmiştir.

Arkadaş Olmayı: 5 çocuğun bu hakkını kullanamama sebebinin arkadaşının olmamasından kaynaklandığını ifade ettiği görülmüştür. Çocuklardan; Ç.14 rumuzlu çocuk “Sokağa çıkamıyorum zaten... Yok kullanmama değil de ben çıkmak istemiyorum. Sokakta kimse yok zaten. Kurslarda arkadaşlarım” sözleriyle arkadaşlarının olmamasından bu hakkını kullanamadığını dile getirmiştir. Ç.33 rumuzlu çocuk “...Çocukların küçük olması sebebinden. Etrafta arkadaş yok... Dediğim gibi bizim sokakta arkadaş yok. Çok yaşıtım yok. Birde ben utangacım öyle herkese gel arkadaş olalım diyemem. Genellikle arkadaşım olanlarla hep geziyoruz onlarda az işte.” açıklamasıyla kullanamama gerekçesinin arkadaşının olmaması olduğunu ifade etmiştir. Ç.38 Rumuzlu çocuk “Mesela arkadaşlarımla oynuyorum, onların ailesi çağırıyor sorun çıkıyor. Bulamıyorum arkadaş. Bazen de saati unutuyoruz yani öyle.” diyerek arkadaş olmayışından bu hakkını kullanmadığını belirtmiştir.

Havalardan: Çocuklardan; Ç.14 rumuzlu çocuk “Yağmur yağdığı günlerde beden eğitimine bir ders çıkıyorsun. On dakika, otuz dakika çıkarıyor geri kalanını hoca çıkarmıyor da oda normal ama işte oynayamıyorum o zaman” diyerek hava durumundan dolayı bu hakkını kullanamadığı zamanların olduğunu belirtmiştir. Ç.18 rumuzlu çocuk “Yok yazın oynayabiliyorum sadece. Hava

soğuk olduğunda dışarı çıkmıyorum. Zaten derslerde var.” Ç.19 rumuzlu çocuk “...Bazen yağmur yağıyor hava soğuk oluyor.” sözleriyle oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkını hava koşullarından dolayı kullanamadığı olduğunu belirtmiştir.

Kardeşten Dolayı: Çocuk ifadeleri incelendiğinde; Ç.7 rumuzlu çocuk “...kardeşim rahatsız ediyor birde.” diyerek kardeşinden dolayı bu hakkını kullanamadığı olduğunu belirtmiştir. Ç.20 rumuzlu çocuk “Bazen oyun oynarken oluyor. Kardeşimle ilgili yani buda; kardeşim diyor bunu oynayalım bunu oynayalım tartışma çıkıyor bazen. Babam annem ayırayım derken kızıyorlar, biryandan da ben tamam diyorum bunu oynayalım diyorum. Tamam senin istediğin olsun diyorum sonrada.” sözleriyle kullanama gerekçesinin kardeşinden kaynaklandığını belirtmiştir.

Geç kalma: Çalışmaya katılan 3 çocuk bu hakkını kullanamama nedenleri arasında geç kalmak olduğunu belirtmiştir. Örnek olarak; Ç.2 rumuzlu çocuk “Bazen zamanında yetişemiyorum o faaliyetlere, yarışmalara falan katılamıyorum. Onun dışında geç gittiğimde beni almıyorlar.” diyerek bu hakkını geç kaldığı için kullanamadığını belirtmiştir. Ç.12 rumuzlu çocuk “Yani duymamam oluyor.” ifadesiyle bu durumu açıklamıştır. Ç.21 rumuzlu çocuk “Evet bazen oluyor; çünkü kursa gittiğimde bazen hep saati geçiriyorum, bazen de erken başlıyorlar, bazen de bize haber vermiyorlar” sözleriyle zamanını kaçırdığı için bu hakkını kullanamadığı olduğunu belirtmiştir.

Öğretmenden Dolayı: Görüşmelerde Ç.13 rumuzlu çocuk: “Bazen bizim sınıftaki arkadaşlarım yaramazlık yapıyor. Öğretmenimiz beden dersi, serbest etkinlik dersi yaptırmıyor başka bir ders yaptırıyor. Öğretmenin yüzünden, kullanamadığım zaman bu işte.” diyerek Ç.26 rumuzlu çocuk: “Çünkü öğretmeni bağırtdığımız için öğretmen bize kızıyor, izin vermiyor” sözleriyle bu hakkını öğretmenlerden dolayı kullanamadığını ifade etmiştir.

Sağlık Sorunları: Elde dilen verilerde yalnız 1 çocuk sağlık sorunları gerekçesini ifade etmiştir. Ç.36 rumuzlu çocuk “... ya bir ev iş olmazsa annemin yada sağlık sorunları olmazsa başka türlü yok.” ifadesiyle bu durumu dile getirmiştir.

Yetişkinlerden Beklentiler

Çocukların dinlenme ve serbest zaman geçirme ile oyun ve eğlence faaliyetlerine katılım hakkı ile ilgili beklentileri anne- baba, öğretmen ve devlet büyükleri olmak üzere üç kategoride ele alınmıştır.

Kategori 1: Anne ve Babalardan Beklentiler

Tablo 7: Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarıyla İlgili Olarak Anne-Babalarından Beklentileri

Kodlar	Frekans
Aileyle Vakit Geçirme	14
Kendi İstedliğini Yapabilme (Karışılmaması / İzin Verilmesi)	13
Dışarıya Çıkma	7
Beklentisi Yok	7
Derslere Yardım	5
Kurslara Gitme	4
Oyuncak İsteği	3
Arkadaşlarla Olma	3
Teknoloji Kullanımı	2
Ev İşi Yapmama	1

Tablo 7 incelendiğinde çocukların dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili anne ve babalarından beklentilerini; aileyle vakit geçirme, kendi isteğini yapabilme, dışarıya çıkma, derslere yardım, kurslara gitme, oyuncak isteği, arkadaşlarla olma, teknoloji kullanımı, işi yapmamak ve beklentisi yok şeklinde 10 farklı görüşte bulunduğu görülmektedir. Frekans dağılımına bakıldığında en yüksek sayının “aileyle vakit geçirme” kodunda, en düşük sayının ise “ev işi yapmamak” kodunda olduğu görülmektedir.

Aileyle Vakit Geçirme: Görüşmeler incelendiğinde çocuklar anne ve babasından beklentisinin aileyle olma olduğunu en sık olarak ifade etmişlerdir. Örnek olarak; Ç.32 rumuzlu çocuk "...mesela ben hafta içi de olsun, akşamları annemlerle dışarı çıkmak isterim alışverişe ...(AVM adı)'a filan... Yani annemle daha çok vakit geçirmek isterdim böyle alışveriş konusunda olsun mesela... Babamdan pek bir şey beklemiyorum açıkçası benimle ilgilenmiyor zaten annemle birazcık daha vakit geçirmek istiyorum. Yani alışveriş olsun gezme yeni yerler görme keşfetme gibi" açıklamasıyla dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili anne ve babasından onunla daha çok vakit geçirmesini istediğini belirtmiştir. Ç.13 rumuzlu çocuk "Oyunlar hazırlayabilirler, benimle oyun oynayabilirler" diyerek ailesiyle vakit geçirmek istediğini belirtmiştir. Ç.21 rumuzlu çocuk "...mesela beni böyle ...(AVM adı)'ya götürsünler böyle onlarla gezme(k)lere gidelim. Sonra başka yerlere gezmeye gidelim. Mesela denize filan gidelim beraber öyle.." ifadesiyle bu hakkıyla

ilgili anne ve babasından beraber vakit geçirmeyi beklediğini belirtmiştir. Ç.22 rumuzlu çocuk *"..şey birlikte zaman geçirmeyi beklerim, birlikte oyun oynamayı beklerim. Neydi birlikte şey bir konu olunca onu konuşmayı beklerdim. Daha doğrusu bekliyorum bunlar..."* bu hakkıyla ilgili ailesiyle birlikte zaman geçirmek istediğini belirtmiştir. Ç.39 rumuzlu çocuk *"...onlarla oyun oynamak, onlarla vakit geçirmek... Annemle babam çalıştığı için vakit geçirmek onlarla birlikte kitap okumak o kitapla ilgili anlatmak bilgilerimizi resim yapmak birlikte onlarla öyle..."* diyerek ailesiyle vakit geçirmek istediğini söylemiştir. Ç.40 rumuzlu çocuk *"Beni bir yerlere götürmelerini isterim. Beraber gzmek isterim. Birlikte olmak..."* ifadesiyle bu hakkıyla ilgili ailesinden beklentisinin birlikte olmak olduğunu söylemiştir. Ç.3 rumuzlu çocuk *"...ailecek dışarı çıkmak ta olur...abimin tembelleşmesini kesip bizimle gelmesi, bilgisayar oynamayı bırakıp biraz benimle vakit geçirmesini isterim..."* sözleriyle anne ve babasından beklentisinin onlarla birlikte olmak olduğunu açıklamıştır.

Kendi İsteğini Yapabilme: Ç.7 rumuzlu çocuk *"Dinlenirken beni böyle şey yapmamalarını. Dinlenme bittiğinde kendi süremi kendim koymayı çok da değil az da değil. Kendim yapayım ama..."* diyerek anne ve babasından beklentisinin kendi isteğini yapmak olduğunu iletmiştir. Ç. 29 rumuzlu çocuk *"Güzel güzel konuşmalarını, uyumlu bir biçimde. Evet ya da bana dinlenebileyim diye kısa bir süre versinler, uzun bir süre, orta bir süre versinler yeter yani. Böyle güzel sözlerle uyarmalarını, zaten öyle uyarıyorlar; mesela hadi kızım, ben oğlan olsaydım hadi oğlum kalk biraz dinlen veya ben annem veya babama söylerdim. Ben dersimi bitirdim ya da benim artık molam bitecek, bitti. Daha doğrusu şey yapacağım, artık dersimi yapacağım ya da molaya geçeceğim ben söylerim onlara. Onların söylemesine bile gerek yok..."* ifadesiyle yapacaklarına kendisinin karar vermesini istediğini belirtmektedir. Ç. 31 rumuzlu çocuk *"...dinlenme hakkında bazı haklarıma izin vermeli yani kendimle ilgili. Ne zaman dinleneyim, ne zaman çalışayım ya da tv izleyim gibi ben karar vereceğim..."* diyerek kendisi karar vermek istediğini açıklamaktadır. Ç.36 rumuzlu çocuk *"Aslında annem... Ailemden beni anlamalarını ve istediğim zaman benim istediğim zaman ders çalışmamı isterim. Mesela annem böyle düşünüyor. Hiç ders çalışmaz diye düşünüyor aslında ben tam ders çalışmak istediğim zaman, tamam bana bu kadar(dinlenme) yeter dediğim zaman annemler de kalk ders çalış dediklerinde o an içimdeki istek yok oluyor. Dersim yok, ödevim yok deyip çekiliyorum. Kabuğuma çekiliyorum bu da annemle sürtüşmemize neden oluyor. Annemden, babamdan ya da ailemden genel olarak benim istediğim rahat şey. İstediğim anda ders çalışmamı, istediğim şeyi yapmamı, istediğim hareketleri yapmayı... Beni yönetmemelerini isterim. Mesela bazen çok şey oluyor annemlere hak veriyor gidip ders çalıştığım oluyor. Genelde kendi isteğimle hareket etmek istediğim için buda annemle ya da ailemle biraz*

şey oluyor sürtüşme oluyor. Benim dediğim mi annemin dediği mi gibi, inatlaşma gibi..." diyerek, Ç.2 rumuzlu çocuk *"Yarım saat ders yapayım, bir saat dinleneyim. İzin versinler buna hep ders demesinler"* diyerek anne ve babasından dinlenmesine izin verilmesini beklediği anlaşılmaktadır. Ç.10 rumuzlu çocuk *"...ben bana, dinlenmeme izin vermelerini, daha özgür olmak isterim"* şeklindeki ifadesiyle, Ç. 6 rumuzlu çocuk ise *"Annem ve babam bana biraz dinlenmem için zaman verebilirler başka yok"* diyerek beklentisini belirtmektedir.

Dışarıya Çıkma: Çocukların ifadeleri incelendiğinde Ç.9 rumuzlu çocuk *"...Annemin... dışarı çıkma saatimi uzatmasını isterim... o kadar..."* diyerek ailesinden beklentisinin dışarıda vakit geçirmek olduğunu belirtmiştir. Ç.33 rumuzlu çocuk *"...annemden dışarıda oynamama izin vermesini beklerdim, çünkü derslerime çalışmamı istiyorlar hep. Babamdan da bunu beklerdim."* diyerek, Ç. 25 rumuzlu çocuk ise *"Oyun için dışarı çıkmama izin... Hava güzel olursa izin verirler bazen. Yani izin vermelerini isterim"* diyerek beklentisinin dışarıda olmak olduğunu belirtmiştir. Ç.3 rumuzlu çocuk *"...şunları beklerim; dışarıya çıkmayı dedim ya daha öncede..."* şeklindeki ifadesiyle, Ç.4 rumuzlu çocuk ise *"...çalışmama bu kadar takmasalar iyi olur. Tabi dışarıda çıkardım hem. Çıkmak istedim yani dışarı çıkmayı beklerim"* ifadesiyle dışarı çıkmayı beklediğini dile getirmiştir.

Beklentisi Yok: Ç.5 rumuzlu çocuk *"Yapıyorum zaten"* diyerek, Ç.26 rumuzlu çocuk *"Hiçbirşey"* ifadesiyle, Ç.27 rumuzlu çocuk *"Hayır yok"* cümlesiyle anne ve babasından beklentisinin olmadığını dile getirmiştir.

Derslere Yardım: Görüşmeler incelendiğinde; Ç.37 rumuzlu çocuk; *"...biraz daha benimle ilgilenirler. Ödevlerimi yaparken sadece kendi başıma yapıyorum yardım etseler, gerekiyor bazen ama yardım edemiyorlar biraz yardım etseler iyi olurdu"* şeklindeki söylemiyle ödevlerine yardım edilmesini beklediğini ifade etmiştir. Ç.16 rumuzlu çocuk *"Ailemden yardım etmeleri bana derste, ödevde, oyun oynamada."* diyerek ödevlerine yardım edilmesini beklediğini söylemiştir. Ç.19 rumuzlu çocuk *"...bana yardım etmelerini. Ders çalışırken televizyonun sesini açmamalarını, içerde gülmemelerini...ödevlerime yardımcı olsunlar. Bu kadar"* diyerek anne ve babasından beklentisinin ödevlerine yardım edilmesi olduğunu ifade etmiştir.

Kurslara Gitme: Ç.18 rumuzlu çocuk *"Futbol kursuda var yüzmede onları istiyorum. İşte tek onlara gideyim diyorum yani"* diyerek, Ç.11 rumuzlu çocuk *"...voleybol kursuna gidebilirim"* sözleriyle anne ve babasından kurslara göndermelerini beklediğini belirtmiştir.

Oyuncak İsteği: Ç.10 rumuzlu çocuk *"... her şeyi almalarını isterim oyuncaklardan."* diyerek, Ç.28 rumuzlu çocuk *"...daha çok oyuncak alsınlar"* cümlesiyle oyuncak istediğini belirtmiştir.

Arkadaşlarla Olma: Görüşmelerde Ç.20 rumuzlu çocuk “..arkadaşlarımla çok oyun oynamak isterim.” demiştir. Ç.12 rumuzlu çocuk “...arkadaşlarımla buluşmak isterim. Böyle zamanımda işte istediğimde izin vermelerini.” şeklindeki ifadesiyle ailesinden beklentisinin arkadaşlarıyla buluşmasına izin vermeleri olduğu görülmektedir.

Teknoloji Kullanımı: Görüşmeler incelendiğinde Ç.9 rumuzlu çocuk: “Annemin bana playstation saatini uzatmasını isterim” sözleriyle bu isteğini dile getirmiştir.

Ev İşİ Yapmama: Görüşmelerde çocuklardan yalnızca 1 tanesi anne ve babasından ona ev işi yaptırmamalarını beklediğini dile getirmiştir. Ç.35 rumuzlu çocuk bu isteğini “Beni çok yanlarına çağırmamaları, böyle şeyler yapabilir... yok yardım ettiriyorlar bulaşık yıkarken filan, dedim ya temizlik bunları yaptırmazlar çok iyi olurdu.” şeklinde dile getirmiştir.

Tablo 8: Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarıyla İlgili Olarak Anne-Babalarından Beklentileri

Kodlar	Frekans
Kendi İsteğini Yapabilme (Karışılmaması - İzin Verilmesi)	20
Aileyle Vakit Geçirme	8
Kurslara, Kulüplere Gitme	7
Oyun, Eğlence Yerlerine Gitme	4
Ev İşlerinin Olmaması	3
Oyuncak İsteği	3
Beklentisi Yok	3
Derslere Yardım	2
Kurslara Gitmeme	1

Tablo 8 incelendiğinde çocukların dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili anne ve babalarından beklentilerini; kendi isteğini yapabilme (izin verilmesi-karışılmaması), aileyle vakit geçirme, kurslara, kulüplere gitme, oyun eğlence yerlerine gitme, ev işlerinin olmaması, oyuncak isteği, derslere yardım, kurslara gitmemek, beklentisinin olmaması şeklinde 9 farklı görüşte

bulunduğu görülmektedir. Frekans dağılımına bakıldığında en yüksek sayının “izin verilmesi-karışılmaması” kodunda, en düşük sayının ise “kurslara gitmemek” kodunda olduğu görülmektedir.

Kendi İsteğini Yapma (Karışılmaması- İzin Verilmesi): Çocuklar kendi isteğini yapma beklentisini en sık olarak ifade etmişlerdir. Örnek olarak; Ç.10 rumuzlu çocuk “Annem ve babamdan dedim ya işte özgür olmamı, her şeye izin vermelerini beklerim. Beni daha çok sevmelerini beklerim, birde daha çok mola vermek isterim.” diyerek anne ve babasından izin vermelerini beklediğini ifade etmiştir. Ç.26 rumuzlu çocuk “İzin versinler oynamama, dışarı çıkmama” sözleriyle bu hakkıyla ilgili beklentisinin izin verilmesi olduğunu belirtmiştir. Ç. 37 rumuzlu çocuk “İzin verseler iyi olur. Fazla endişeleniyorlar. Bir de ödevlerim çok fazla olmadığı zamanlarda çok test çöz diyorlar. Çözmeyince de kızıyorlar, çalış diyorlar. Biraz rahat bıraksınlar, karışmasınlar.” diyerek ona karışmamasını ve izin vermesini beklediğini ifade etmiştir. Ç.9 rumuzlu çocuk “Annem ve babamdan bu hakkımla ilgili annemin sahile gitmemize izin vermesi, havuza girmemize daha çok vakit vermesi, birde ne söylemiştim ben arkadaşım ile oynamama daha çok izin vermesi.” şeklindeki ifadesiyle anne ve babasından oynamasına izin vermesini beklediğini belirtmiştir. Ç.20 rumuzlu çocuk “iyi davranmalarını bize karışmamalarını çünkü hemen sorun ortada bitiyor, onlar karıştıkça daha da çoğalıyor daha da küslük ortaya geliyor, halamda yapmasa öyle iyi olurdu hem bir şey olmazdı mola verirdim daha çok çalışırdım öyle” diyerek ailesinden ona karışmamasını beklediğini açıklamıştır. Ç. 3 rumuzlu çocuk “Annem ve babamdan izin vermesini beş dakika dinlenmemi, çünkü eve geldiğimde ben yorgun oluyorum bazen geldiğim an kapının orda yatıp uyuyasım geliyor. Eve geldiğimde üzerimi değiştirdiğimde direk çalışmamı... Evet, böyle, anneme diyorum ben yorgunum biraz dinleneyim derim ama annemler umursamaz, babama da desem sen biraz çalışır mısın der... hep böyle derler yani. Beş dakika uyku, bir bunu isterdim... yeter valla” diyerek oyun ve eğlence hakkını kullanabilmesi için anne ve babasından izin vermelerini beklediğini ifade etmiştir. Ç.32 rumuzlu çocuk “...aslında onlar nasıl der... Şey der derslerine çalış zaten her şey sırasıyla gelir derler; ama ben öyle şeylere çok düşkün olmadığım için derslere filan ben biraz özgür olmayı seviyorum annemden... Sadece annem biraz daha anlayışlı olup beni özgür bırakmasını beklerim.” sözleriyle beklentisinin karışılmaması olduğunu belirtmiştir.

Aileyle Vakit Geçirme: Görüşmelerde Ç.22 rumuzlu çocuk “Birlikte daha çok zaman geçirmeyi, böyle işimizin yoğun olduğunda daha fazla oyun oynayabileyim ya da dışarı çıkmamızı isterdim beraber.” diyerek ailesiyle birlikte olmak istediğini ifade etmiştir. Ç.39 rumuzlu çocuk “onlarla vakit geçirmek; ama böyle iş günleri değil de mesela pazar günleri gibi onlarla dışarı çıkmak,

yemeğe gitmek gibi şeyler isterdim. Ama bazen pazar günleri de çalıştıkları için olmuyor” sözleriyle beklentisini ifade etmiştir. Ç. 38 rumuzlu çocuk *“Mesela birkaç gün benimle oyun oynayabilirler. Sıkıcı oyunlar değil de böyle yani onların seveceği. Bana katılabilirler yani.”* Diyerek, Ç.24 rumuzlu çocuk *“Oyun oynasınlar benle”* diyerek bu hakkıyla ilgili anne ve babasından birlikte vakit geçirmeyi beklediğini belirtmiştir.

Kurslara Kulüplere Gitme: Görüşmelerde çocukların 7’si kurslara gitmek istediğini belirtmiştir. Çocuklardan; Ç.23 rumuzlu çocuk *“...spora gidiyordum da bıraktım artık spora yazdırmasını isterdim, yada onun yerine gitar kursuna gitmek isterdim.”* sözleriyle beklentisini belirtmiştir.Ç.13 rumuzlu çocuk *“Beni her şeye göndermelerini isterim, resim kursuna filan”* diyerek bu hakkıyla ilgili beklentisinin kurslara gitmek olduğunu dile getirmiştir. Ç.33 rumuzlu çocuk *“...yani kurslara falan gönderseler orda çok arkadaş olur... Çok kursta yok ki burada uzaklarda vardır bizimde arabamız yok. Otobüse de binemem ki... Tek satranç kursuna gitmeyi çok istiyorum, satranç oynamak çok güzel bu olsa yeterdi şimdilik.”* ifadesiyle anne ve babasından kurslara göndermelerini beklediğini ifade etmiştir.

Oyun, Eğlence Yerlerine Gitme: İncelenen görüşme kayıtlarında 4 çocuğun ailesinden beklentisinin oyun eğlence yerlerine gitmek olduğunu belirttiği görülmüştür. Örnek olarak; Ç.11 rumuzlu çocuk *“...annem ve babam beni gezmeye, dolaşmaya götürebilirler. Eğlence alanına götürebilirler. Oyun alanına götürebilirler”* ifadesiyle beklentisini belirtmiştir. Ç.21 rumuzlu çocuk *“Beni böyle gene ...(AVM adı)'ya götürsünler, lunaparkta oynayayım. Ben parklara gideyim sonra”* diyerek anne ve babasından oyun alanlarına götürmelerini beklediğini açıklamıştır. Ç.23 rumuzlu çocuk *“...stadyumlara götürürlerse eğlenirimde oynarım... başka lunaparka...”* sözleriyle bu hakkıyla ilgili ailesinden beklentisinin oyun eğlence alanlarına gitmek olduğunu belirttiği görülmüştür.

Ev İşi Yapmama: Görüşme kayıtlarında 3 çocuk, anne ve babasından eve işleri yaptırmamalarını beklediğini belirtmiştir. Ç.33 rumuzlu çocuk *“...evde yapacağım işlerde var benim. Annem işe gidiyor. Benim kardeşimde var o yüzden evde yapacak işler bırakıyor bana. Evde dağınıklığı toparlıyorum, biraz çamaşırlarımı topluyorum. Bulaşıklara yardım ediyorum çok işim oluyor bazen genelde.”* sözleriyle bu durumu belirtmiştir.

Oyuncak İsteği: 3 çocuk ailesinden oyuncak alınmasını beklediğini ifade etmiştir. Ç.2 rumuzlu çocuk *“Eve daha çok resim malzemeleri alsınlar, ondan sonra bol bol top alsınlar, kaleci eldiveni alsınlar”* sözleriyle bu beklentisini açıklamıştır. Ç. 7 rumuzlu çocuk *“...değişir. Bazen bebek, bazen yapıştırıcılar değişir işte daha çok böyle eğlenceli aletim, eşyam olmasını isterim. Daha*

çok şey, oyun oynama için şey almalarını, oyun oynamam için istediklerimi alsınlar.” cümlesiyle oyuncak alınmasını beklediğini açıklamıştır.

Beklentisi Yok: Ç.30 rumuzlu çocuk: “Annem ve babamdan hiç beklentim yok, onlar benim her istediğimi yapıyor zaten” sözleriyle anne ve babasından beklentisinin olmadığını belirtmiştir.

Derslere Yardım: Bu durumu açıklayan Ç.16 rumuzlu çocuk “Onların ödevlere yardım etmeleri; beni daha iyi anlamaları ders hakkında, oyun hakkında başka bir şey istemem” demiştir. Ç.5 rumuzlu çocuk ise bu beklentisini “Derslerimi hemen bitiremem çalışarak uzun sürüyor. Onların yardım etmesiyle hemen biter, Yardım etsinler.” sözleriyle açıklamıştır.

Kurslara gitmeme: Görüşmelerde yalnız 1 çocuk ailesinden onu kurslara göndermemesini beklediğini belirtmiştir. Ç.18 rumuzlu çocuk “Kurslara gitmeyim. Kışın evde kalayım, yazın beklemem bir şey” diyerek bu isteğini açıklamıştır.

Kategori 2: Öğretmenlerden Beklentiler

Tablo 9: Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarıyla İlgili Olarak Öğretmenlerden Beklentileri

Kodlar	Frekans
Ödevlerin Azalması	12
Beklentisi Yok	9
Beden ve Resim Dersinin Artması	6
Kitap Okuma	5
Dersin Eğlenceli İşlenmesi	3
Dışarıda Vakit Geçirme	3
Sessiz Ortam	3
Sınavların Kolay Olması	2
Sinema Tiyatro Etkinlikleri	2
Teneffüs Süresinin Uzaması	1

Tablo 9 incelendiğinde çocukların dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili öğretmenlerinden beklentilerini; ödevlerin azalması, resim/beden dersinin arttırılması, kitap okuma, dersin eğlenceli işlenmesi, dışarıda vakit geçirme, sessiz ortam, sınavların kolay olması, sinema ve tiyatro etkinlikleri, teneffüs süresinin uzaması ve beklentinin olmaması şeklinde 10

farklı görüşte ifade ettiği görülmektedir. Frekans dağılımına bakıldığında en yüksek sayının “daha az ders olması” kodunda, en düşük sayının ise “aileyle iletişim” kodunda olduğu görülmektedir.

Ödevlerin Azalması: Görüşmeye katılan çocuklar dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili öğretmenlerinden beklentisinin daha az ders verilmesi olduğunu en sık olarak ifade etmişlerdir. Örnek olarak; Ç.28 rumuzlu çocuk “...hem devletten hem öğretmenlerden devlet okulu kapatsın, yok olmuyorsa bu kadar ödev vermesin öğretmen” diyerek, Ç.34 rumuzlu çocuk: “...ödev süreleri uzatabilirler, ondan sonra ödevleri az verebilirler. Sınavlar bu kadar zor olmazsa da ..” diyerek az ödev beklediğini belirtmiştir. Ç.37 rumuzlu çocuk “Bazı öğretmenler böyle çok yazı yazdırıyorlar, böyle ellerimiz ağrıyor. Öğretmenimize söylüyoruz ellerimiz ağrıdığını diyoruz. Biraz daha kaldı diye diye çok fazla ağrıyor biraz daha az yazı yazdırabilirler yani. Eve de az ödev verebilirler.” sözleriyle bu hakkıyla ilgili daha az ödev verilmesini beklediğini açıklamıştır. Ç.38 rumuzlu çocuk “Biraz daha saygı duyabilirler. Dinleyip düşüncelerimizi alabilirler. Ders çalışmaktan, notları düşünmekten neler yapamıyoruz görürler...Evde hep çalış dediklerinden dinlenemiyorum, tv bile izletmiyorlar dedim ya...” diyerek Ç.36 rumuzlu çocuk “...öğretmenler aslında birazcık beş dakika yani bilemedin çok çok altı dakika bir dinlenme ya da bir serbest zaman değil de serbest olduğumuzda çok rahatsız oluyorlar öğretmenler. Yani böyle çok dinlenmek değil de azcık derse ya da yazı yazmaya noktayı koyabiliriz. Mesela o kadar çok yazdıysak eğer dinlenmek. İnsanın elleri çok yoruluyor, yorulduğumuz anda ellerimiz ağrıyor. Akşamları eve geldiğimde çok kolumun ağrıdığını hissediyorum. Genelde eve geldiğimde annemin işi oluyor ya da yoruluyorlar iş bana kalıyor. Ben yapıyorum o zaman bu işleri de, o zamanda kolum çok ağrıyor ders çalışamıyorum. Bunu da söylemeye çekiniyorum zaten; çünkü hani insan kendini onlara şey yüklenmiş gibi hissediyorum. Bu durumda benim bir görevimmiş yani ondan...” diyerek öğretmenlerinden beklentisinin daha az ödev vermesi olduğunu belirttiği görülmektedir.

Beklentisi Yok: Görüşmede dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili öğretmenlerinden beklentisinin olmadığını belirten 9 çocuk olduğu öğrenilmiştir.

Beden ve Resim Dersinin Artması: görüşmeye katılan çocuklar öğretmenlerinden, ödevlerin azalması beklentisinden sonra en sık olarak resim – beden dersinin artmasını beklediklerini belirtmişlerdir. Çocuklardan; Ç.21 rumuzlu çocuk “...sonra ben resim dersi isterim. En çok dinlendiğim, istediğimizi yaptığımız dersler onlar. Ben dinlenmek için beden dersi isterim daha çok.” ifadesiyle öğretmenlerinden beklentisinin resim ve beden dersinin arttırılması olduğunu belirtmiştir. Ç.39 rumuzlu çocuk: “...mesela resim yapmamıza izin verilmesini; ama öğretmen

izin vermiyor kızıyor ondan bazen izin vermiyor kızıyor biz şımarıklık yaptığımızdan vermiyor. Okumada yaptırabilir dinlenme anımızda bedene de çıkarabilir dışarıda öyle işte” diyerek beden dersi talebi olduğunu dile getirmiştir. Ç.3 rumuzlu çocuk “...öğretmenlerimizden her gün bir ders beden olmasını” ifadesiyle öğretmenlerinden beden dersi talebi olduğunu söylemiştir.

Kitap Okuma: Ç. 11 rumuzlu çocuk “...dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkında kitap okumayı tercih ederim. Kitap okuma saati olsun dinlenelim diye” ifadesiyle bu hakkıyla ilgili öğretmenlerinden kitap okuma talebi olduğunu gündeme getirmiştir. Ç.33 rumuzlu çocuk “...öğretmenlerimden kitap okutmalarını beklerdim, sadece kitap okuyamıyoruz çünkü hep ders işliyoruz ya da genellikle başka çocuklarla ilgileniyorlar.” sözleriyle bu hakkıyla ilgili öğretmenlerinden kitap okuma talebi olduğunu belirtmiştir.

Dersin Eğlenceli İşlenmesi: Çalışmaya katılan çocuklardan 3’ü öğretmenlerinden beklentisinin eğlenceli etkinlikler yapılması olduğunu ifade etmiştir. Çocuklardan; Ç.32 rumuzlu çocuk “Öğretmenlerden çok şey beklerim işin açıkçası. Öğretmenler çocukların üstlerine gitmemeli... Tabi ders anlatırken eğlenmeli onları biraz genç kafasından anlatmalı. Evet ders bittikten sonra mola vermeli. Çünkü zor bir süreçten geçiliyor bütün öğrenciler iyi bir liseye gidebilmek için. İyi bir liseye gidebilenler, gidemeyenler diye bunun için okul derslerinin yanında eğlenceli etkinliklerde olması seçmeli dersler dışında. Çünkü seçmeli derste de ders yapılıyor. Bence okulda ve sınıfta etkinlikler yapılmalı diye düşünüyorum.” açıklamasıyla öğretmenlerinden eğlenceli etkinlikler talep ettiğini belirtmiştir. Ç.29 rumuzlu çocuk “...bir tane öğretmenimizin öğrettiği bir tane oyun vardı, nesi var gece gündüz deve cüce onları oynuyoruz. Daha çok oynayabiliriz.” diyerek eğlenceli etkinlikler beklediğini açıklamıştır.

Dışarıda Vakit Geçirme: Ç.12 rumuzlu çocuk “...yağmurda olsa soğukta olsa dışarı çıkmamıza izin vermelerini.” diyerek dışarıda vakit geçirmeyi belirtmiştir. Ç.9 rumuzlu çocuk “...Öğretmenlerimden bize işte geziler düzenlesinler. Oyun oynatmalarını isterdim dışarıda bizle başka ne varsa o kadar.” sözleriyle dışarıda olma beklentisinin olduğunu ifade etmiştir.

Sessiz Ortam: 3 çocuğun öğretmenlerinden talebinde sessiz ortamın yer aldığı görülmüştür. Ç.4 rumuzlu çocuk “...okuldakilerden bütün hocalar böyle ders yapıyor ayakta bir ton öğrenci varken falan hiçbir şey yapmıyor hoca dur kalk otur falan demiyor. Bence eskisi gibi olmalı falan hocalar... kızmalı herkesi. Serbest zamanla ilgili işte dinlenemiyorum ki sınıfta gürültü var. Oturtsun... onları. Sessizlik olsun iki üç dakika. Bence hocalar bekletmeli bizi ama gürültü olmadan...” sözleriyle öğretmenlerinden sessiz ortam beklentisinin olduğunu dile getirmiştir. Ç.19 rumuzlu çocuk “...öğretmenlerim konuyu anlamadıklarında bir daha tekrarlasın.

Ödevlerimi hemen yapayım, anlayım, az olsun. Sınıf sessiz olsun.” diyerek sessiz sınıf beklediğini ifade etmiştir. Ç.31 rumuzlu çocuk *“...dinlenme hakkımla ilgili bazı böyle konuya geçeceğiz diyoruz. Bir konuyu tekrarlayıp ya bu konu benim değildi öbür konuya geçelim diyor, bizimde aklımız karışıyor. Diğer konuya geçiyoruz. Bir şey soruyor tam o sırada başka bir soru geliyor ondan sonra öğretmende öbür soruya geliyor. Yavaş işlesin ondan ona ondan ona olmasında zaman versin arada boş kalalım, düşünsek bile tek olur. Acele acele, hızlı hızlı anlatma var ya o olmaz işte. Sonra gürültüsü, sınıf çok kötü dinlenmede...”* ifadesiyle beklentisini dile getirmiştir.

Sınavların Kolay Olması: Görüşmelerde Ç.34 rumuzlu çocuk: *“...Ondan sonra ödevleri az verebilirler. Sınavlar bu kadar zor olmazsa da...”* sözleriyle bu isteğini ifade etmiştir.

Sinema / Tiyatro Etkinlikleri: Çocuklardan 2’si öğretmenlerinden dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili sinema tiyatro gibi etkinlerin olmasını beklediğini ifade etmiştir. Ç.22 rumuzlu çocuk *“...bazen beden eğitimi oluyor ya serbest bırakmalarını, serbest bırakıyorlar ama şey ilk derste oyun filan oynuyoruz. Birinci derste çalışıyoruz, ikinci derste serbest bırakıyorlar. Futbol filan değişik oyunlar oynuyoruz, birde neydi bazenlerin (bazen) okulda sıkıntılar olduğunda böyle şeyleri konuşuyoruz. Birde okulda sinema gibi gösterimler oluyor ya tiyatro onlara gidiyoruz oralarda onları izliyorum, dinleniyorum. Evet bunları hep yapsınlar istiyorum.”* ifadesiyle bu hakkıyla ilgili öğretmenlerinden sinema tiyatro gösterilerini sürekli yapmalarını beklediğini ifade etmiştir. Ç.24 rumuzlu çocuk *“...diyelim bir şey yaptık son derse kadar, son dersimiz olunca öğretmenimiz belki bize film filan açarlar öyle dinlenirim. Sonra diyelim ben yazdım öğretmen bakıyor, tamam dinlenebilirsin diyebilir.”* diyerek beklentisini ifade etmiştir.

Teneffüs Süresinin Uzaması: Çocuklardan yalnızca 1’i öğretmenlerinden teneffüslerin uzamasını istediğini dile getirmiştir. Ç.25 rumuzlu çocuk bu isteğini *“...teneffüslerde ziller uzun sürebilir. Daha çok zaman olabilirdi teneffüslerde”* şeklindeki ifadesiyle dile getirmiştir.

Tablo 10: Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarıyla İlgili Olarak Öğretmenlerden Beklentileri

Kodlar	Frekans
Dersin Eğlenceli İşlenmesi	10
Beklentisi Yok	9
Ödevlerin Azalması	7
Teneffüs Süresinin Uzaması	6
Beden- Resim Dersinin Artması	4
Çocuklara Vakit Ayırma	4
Sportif Olanaklar	2
İzin Verilmesi	2
Ücretsiz Kurslar Açılması (Satranç Yada Masa Tenisi)	1

Tablo 10 incelendiğinde çocukların oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili öğretmenlerinden beklentilerini; Dersin eğlenceli işlenmesi, ödevlerin azalması, teneffüs süresinin uzaması, beden-resim dersinin artması, çocuklarla vakit ayırma, sportif olanaklar, izin verilmesi, ücretsiz kurslar açmaları ve beklentisinin olmaması şeklinde 9 farklı görüşte belirtmişlerdir. Frekans dağılımına bakıldığında en yüksek sayının “dersin eğlenceli işlenmesi” kodunda, en düşük sayının ise “ücretsiz kurslar” kodunda olduğu görülmektedir.

Dersin Eğlenceli İşlenmesi: Görüşmeye katılan çocuklar oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili öğretmenlerinden beklentisinin dersin eğlenceli işlenmesi olduğunu en sık olarak ifade etmişlerdir. Örnek olarak; Ç.4 rumuzlu çocuk “...öğretmenlerimden böyle yeni bir şeyler getirsinler bence okula. Böyle spor haricinde başka bir şey eğlence faaliyetler üretebilirler. Dersi eğlenceli işler, değişik faaliyet stikırlı falan yani olabilir. Bilmediğimiz oyunlar olur. Ben belgeselde gördüm babamla, başka yerlerdeki uzaktaki çocuklar değişik oyunlar var onları öğretsinler.” diyerek öğretmenlerinden dersi eğlenceli işlenmesini beklediğini ifade etmiştir. Ç. 17 rumuzlu çocuk “Eğlenceli ders yapsınlar... derste biraz oyun oynayalım. İçinde biraz oyun olsun... güldürmeli gibi. Bir tane hoca var herkesi güldürüyor böyle bir şey yapıyor.” diyerek bu hakkıyla ilgili dersin eğlenceli işlenmesini beklediğini ifade etmiştir. Ç.20 rumuzlu çocuk “...farklı oyunlar oluyor kitaplarda, oynayarak ders işliyoruz eğlenceli oluyor. Tam oyun değil, yani ders oyun gibi eğlenceli... evet eski oyun filan oyun oynuyoruz öyle ders yapılması” şeklindeki ifadeleriyle dersin eğlenceli bir şekilde işlenmesini beklediğini açıklamıştır. Ç.34

rumuzlu çocuk “Öğretmenlerim, mesela bazı öğretmenler derslere daha çok yönelik eğlenceli oyunlu aktivitelere şey yapmaz. Mesela onları eşit zaman ayarlayabilirler. Eğlenceli dersler olsun.” diyerek derslerin eğlenceli işlenmesini beklediğini ifade etmiştir. Ç.7 rumuzlu çocuk “Okulda mesela bazen faaliyet yapıyoruz; ama öğretmenimiz yarım dersin yani yirmi dakika mı ne yapıyor. Dersimizin yarısını şey yapıyoruz başka şeyler için geçiriyoruz boş boş. Burada faaliyet ve oyun oynamayı daha çok uzatabiliriz... Öğretmen kendi işini yapıyor masada, sınıfta gürültü oluyor boş boş işte.” sözleriyle öğretmenlerinden derste eğlenceli etkinlikler düzenlemesini beklediğini dile getirmiştir.

Beklentisi Yok: Görüşmelerde Ç.1 rumuzlu çocuk: “Hiçbir şey.” diyerek Ç.13 rumuzlu çocuk “Onlardan bir şey beklemem.” sözleriyle Ç.37 rumuzlu çocuk: “Onlardan da beklemem.” cümlesiyle beklentisinin olmadığını ifade etmiştir.

Ödevlerin Azalması: Çocukların ifadeler incelendiğinde; Ç.35 rumuzlu çocuk “...öğretmenlerim çok ödev vermemesini isterdim” diyerek bu hakkıyla ilgili az ödev verilmesini istediğini belirtmiştir. Ç.6 rumuzlu çocuk “Yine aynı şey daha az ödev versinler, bende oyun oynayabileyim.” sözleriyle öğretmenlerinden daha az ödev vermelerini beklediğini açıklamıştır. Ç.23 rumuzlu çocuk “Ödevler çok olmasın” diyerek, Ç.28 rumuzlu çocuk ise “Ödev vermemelerini...” sözleriyle öğretmenlerden daha az ödev vermelerini beklediğini belirtmiştir.

Teneffüs Süresinin Uzaması: Çocukların 4’ü teneffüs sürelerinin uzayıp ders sürelerinin kısılmasını istediğini belirtmiştir. Örnek olarak Ç.10 rumuzlu çocuk: “Daha çok teneffüs isterim, daha uzun böyle kısa kısa istemem” sözleriyle öğretmenlerinden teneffüslerin uzamasını beklediğini açıklamıştır. Ç.40 rumuzlu çocuk “Teneffüsleri biraz daha uzatsın” şeklindeki söylemiyle teneffüslerin uzamasını istediğini ifade etmiştir. Ç. 33 rumuzlu çocuk “Dersi birazcık daha hızlı anlatsalar, dersin bitmesine son on on beş dakika kala bizle oyun oynayabilirler. Teneffüslerimiz uzar. öğretmenlere çok diyoruz son on dakika oyun oynayalım diye, ders işleyelim diyorlar, Konularda biraz gerideyiz o yüzden öğretmenlerle de oyun oynayamıyoruz birde dersi uzatmalarını sevmem. Aslında son dakikalar oynayacak olsak herkes daha çok dinler ki oyun gelsin diye işte” diyerek beklentisini açıklamıştır.

Beden-Resim Dersinin Artması: Görüşmelerde 4 çocuk oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili öğretmenlerinden beden ve resim dersinin artmasını beklediğini ifade etmiştir. Örnek olarak; Ç.19 “...bazen beden yapabilir.” şekilden ifadesiyle beden dersi talebinin olduğunu açıklamıştır. Ç. 26 rumuzlu çocuk “...resim yaptırmalı bize hep” diyerek resim dersi yapılmasını istediğini belirtmiştir.

Çocuklara Vakit Ayırma: Çocuklardan 4'ü öğretmenlerinden onlarla vakit geçirmelerini beklediğini açıklamıştır. Örnek olarak; Ç.39 rumuzlu çocuk "...öğretmenlerimizle vakit geçirmek. Öğretmenlerimizle biz vakit geçiremiyoruz. Öğretmen ders anlatır, boşluklarda bazen bir yerlere gider. Onlarla derslerde filan eğlenceli geçmesini isterim" diyerek öğretmenlerinin kendisine vakit ayırmasını beklediğini açıklamıştır. Ç. 29 rumuzlu çocuk "Öğretmenlerimden de şey teneffüs yapmaları yani teneffüsleri zaman zaman ayırmaları, bize zaman ayırmaları... mesela beden eğitim var ya beden eğitimi ile ilgili bir oyun oynayabilirler. Mesela biz yakan topu seviyoruz ben topu sevmem çünkü beni hiç ebe yapmıyorlar o yüzden oynamak isterdim. Yanımızda durup oynasalar bende, herkeste oynardı..." şeklindeki ifadesiyle, Ç.24 rumuzlu çocuk "Öğretmenler bize bir tane kağıt verir biz onu doldururuz, öğretmene veririz, onlarla neler oynamak istediğimizi görürler, onları oynarız sonra beraber." diyerek bu hakkıyla ilgili öğretmenlerinden birlikte oyun oynamayı beklediği anlaşılmaktadır.

Sportif Olanaklar: Görüşmelerde Ç.9 rumuzlu çocuk "Oyun hakkında şey yine sporla ilgili isterim mesela voleybol turnuvası düzenlemesini isterim okulda katılırım" diyerek Ç.23 rumuzlu çocuk ise "Futbol kursları.." cevabıyla öğretmenlerinden beklentisinin voleybol, futbol gibi spor alanları ile ilgili olduğunu belirtmiştir.

İzin Verilmesi: Çocuklardan 2'si öğretmenlerinden izin vermelerini beklediğini belirtmiştir. Çocuklardan; Ç.30 rumuzlu çocuk "Bazı öğretmenler sınıftaki çocukların hiçbir şey yapmasına izin vermiyor, özgür kalmasına izin vermiyor. O öğretmenlerin biraz daha çocuklara özgürce davranmasını, yapmasını isterdim, özgürlük vermesini isterdim. Teneffüste bile oyunlara karışıyorlar. Özgür bıraksınlar. Telefona izin yok. Niye teneffüste her şey yaparım özgür olayım" diyerek öğretmenlerinden izin vermelerini beklediğini açıklamıştır.

Ücretsiz Kurs Açılması: Görüşmede çocuklardan yalnız 1'i öğretmenlerinden ücretsiz kurslar açmalarını beklediğini ifade etmiştir. Ç.21 rumuzlu bu çocuk "...öğretmenlerim mi? ...bize okula bedava kurs açsınlar satranç ya da masa tenisi gibi özel kurslar açsın. Zaten satranç ve masa tenisi var ama bazen hani bazı kişileri anlamıyorlar, öğretsinler kursta." sözleriyle öğretmenlerinden ücretsiz satranç, masa tenisi gibi kurslar açmalarını beklediğini ifade etmiştir

Kategori 3: Devlet Büyüklerinden Beklentiler

Tablo 11: Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarıyla İlgili Olarak Devlet Büyüklerinden Beklentileri

Kodlar	Frekans
Park, Oyun Alanı Yapılması	11
Beklentisi yok	9
Dinlenme Alanı	9
Teneffüs Süresinin Uzaması	8
Sportif Olanaklar	5
Temiz Alan	4
Her Çocuğun Desteklenmesi	3
Sevgi, Saygı, Fikir Alma	3
Kurslar	3
Geniş Alan (Sokak, Okul Bahçesi)	3
Aileleri Uyarma	1
Rehberlik Dersi	1

Tablo 11 incelendiğinde çocukların dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili devlet büyüklerinden beklentilerini; park, oyun alanı yapılması, dinlenme alanı, teneffüs süresinin uzaması, sportif olanaklar, temiz alan, her çocuğun desteklenmesi, sevgi saygı fikir alma, kurslar, geniş alan, ailelerin uyarılması, rehberlik dersi ve beklentisi olmaması şeklinde 12 farklı görüşte bulunduğu görülmektedir. Frekans dağılımına bakıldığında en yüksek sayının “park yapılması” kodunda, en düşük sayının ise “aileleri uyarma” ve “rehberlik dersi” kodunda olduğu görülmektedir.

Park, Oyun Alanı Yapılması: Görüşmeye kayıtlarında çocuklar devlet büyüklerinden beklentisinin park, oyun alanı yapılması olduğunu en sık olarak ifade etmişlerdir. Örnek olarak; Ç.39 rumuzlu çocuk “...böyle bu sokaklar için dar olmasın arabalar, trafik ışıkları olsun isterdim. Böyle yollarda aniden arabalar geçiyor mesela benim arkadaşşıma araba çarptı ayağı kesildi ondan. Mesela o şey yüzünden öyle oldu yollarda hep arabalar var... Parklar olsun hem araba giremez parklara...” ifadesiyle devlet büyüklerinden dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili park isteği olduğunu belirtmiştir. Ç.16 rumuzlu çocuk; “Onlardan bize açacağı parklardan beklerim oyun yerleri” diyerek devlet büyüklerinden oyun yeri beklediğini belirtmiştir. Ç.21 rumuzlu çocuk “...sonra çocukların oynayabileceği büyük bir lunapark, parklar isterim” diyerek

park istediğini ifade etmiştir. Ç.25 rumuzlu çocuk “...oyun yerleri böyle site gibi güvenli yerler, annem gönderirdi o zaman..” diyerek beklentisinin oyun yeri olduğunu ifade etmiştir. Ç.20 rumuzlu çocuk “...inşaatları boşu boşuna inşaatları yıksınlar. Onun yerine çocuklara çiçek, ağaç filan diktirsinler, daha iyi olur. Bu kadar da çok ev olmasın ya da bir ev bir park olsun mesela...hem doğamız kirlenmez hem de uzun ömürlü yaşarız. Hem de bütün çocuklar arabadan korkmadan oynar yani...” diyerek devlet büyüklerinden bu hakkıyla ilgili oyun alanı, park beklediğini dile getirmiştir.

Dinlenme Alanı: Çocuklar park ve oyun alanı yapılması isteklerinden sonra en sık olarak dinlenme alanı istediklerini belirtmişlerdir. Çocuklardan Ç.7 rumuzlu çocuk: “...o binaları fabrikaları daha azaltıp böyle ormanlık yeşillik yerler olsun dinlenecek” diyerek beklentisinin dinlenme alanı olduğunu söylemiştir. Ç.13 rumuzlu çocuk: “...Onlardan, her yere çocuk dinlenme parkı yapsınlar. Evlerden, arabalardan hiç yer yok ki. Uzaklarda var ama nasıl gideyim ben oralara gidemez ki çocuklar...” sözleriyle devlet büyüklerinden dinlenme alanı beklediğini belirtmiştir. Ç.37 rumuzlu çocuk “...aslında böyle okuldan çıktıktan sonra gidebileceğimiz bir yer olsa ayrı ama böyle biz orda her şeyi yapabilirsek daha güzel olurdu. Her şeyin olduğu bir yer oyunlar, oyuncaklar, bilgisayarlar, müzikler isteyen istediğini yapardı. Okula bağlı olabilirdi burası ücretsiz olurdu.” açıklamasıyla devlet büyüklerinden beklentisinin dinlenme alanı olduğunu ifade etmiştir. Ç.3 rumuzlu çocuk “...okulumuzda şuradaki (bankaları işaret etti) alan gibi yerlerin çok olmasını isterdim, çünkü oraya çocuklar oturduğunda bir daha kalkmıyorlar, bizimde şey yapmamız zor oluyor işte dinlenmek ya da serbest zaman olmak..” cümlesiyle devlet büyüklerinden dinlenme alanı beklediğini ifade etmiştir.

Beklentisi Yok: Çalışmaya katılan çocuklardan 9’u hiçbir şey beklemediğini belirtmiştir. Örnek olarak Ç.8 rumuzlu çocuk “...devlet büyüklerinden, yok. Ya ne isteyim ki onlar bir şey yapamaz.” şeklindeki ifadesiyle bu durumu belirtmiştir.

Teneffüs Süresinin Uzaması: Çocukların ifadeleri incelendiğinde 8’i devlet büyüklerinden okul, ders süresinin kısılmasını istediğini ifade etmiştir.. Çocuklardan Ç.34 rumuzlu çocuk: “...ders saatlerini, buradan çok geç çıkıyoruz daha da kısaltabilirler filan, karanlık oluyor hemen bir şey yapamıyorum hiç.” diyerek beklentisinin ders süresinin kısılması olduğunu belirtmiştir. Ç.36 rumuzlu çocuk “...bence yani ders sürelerini çok azaltmasınlar yani kırk dakika bence çok az bir süre kırk beş dakika olabilir; ama şöyle olacak otuz dakika dinlenmek pardon ders çalışmak ve on on beş dakikada arkadaşlarla dinlenmek olabilir. Çünkü kırk dakika da hiçbir şey öğrenemiyoruz. Öğrenmediğimiz içinde öğretmenlere çok yüklenmek zorunda kalıyorlar... süreyi biraz uzatıp kırk beş dakika çok yani bilmiyorum yani arkadaşlarım ne der tabi. Kırk beş dakika dersin ve otuz beş

dakikasını ders on dakikasını bir dinlenmek olabilir yani buda bana göre normal yani.” diyerek beklentisinin ders süresinin kısalması olduğunu açıklamıştır. Ç.32 rumuzlu çocuk *“...okulları biraz az yapmalarını ve tatilleri uzatma. Dershaneler zaten kalkacak diyorlar onun için o bitecek şükür. Okulda 5 gün çok tabi 5 gün çalış 2 gün dinlen ne saçma...”* diyerek beklentisinin okul süresinin kısalması olduğunu belirtmiştir. Ç.2 rumuzlu çocuk *“...bence bu kadar okula gelmeyelim ya da bu kadar geç çıkmayalım.”* diyerek okul süresinin azalması ve ders süresinin kısalmasını beklediğini belirtmiştir.

Sportif Olanaklar: Görüşmelerde 9 çocuğun devlet büyüklerinden spor alanları yapmalarını beklediğini ifade ettiği görülmüştür. Çocuklardan Ç.22 rumuzlu çocuk *“...dinlenme hakkı ile ilgili böyle özel yerler yapılması, böyle etrafı kapalı yerler, böyle birkaç tane basketbol sahası onun gibi şeyler ya da futbol sahası, ya da voleybol sahası gibi bir şeyler yapmalarını isterdim”* açıklamasıyla spor alanları beklediğini ifade etmiştir. Ç.23 rumuzlu çocuk *“...spor alanları varda mesela her bir yerde olsun, diyelim Karşıyaka’da da futbol sahası olsun ama Gümüşpala’da da olsun yani”* diyerek spor alanları istediğini hatta bu alanların her semtte olmasını beklediğini ifade etmiştir. Ç.3 rumuzlu çocuk *“...onun için mi? Bostanlı var ya orda çocuklar için tırmanma duvarı, bir metre uzun ama onlar olsun her yer ot biraz duvar falan koysun... bisiklet sürme alanları bize özel bize özel spor alanları, bunları isterdim, birde çocuklar için bir halı saha mini filan değil büyük...”* açıklamasıyla bu hakkıyla ilgili beklentisinin spor alanları olduğunu açıklamıştır.

Temiz Alan: Görüşme kayıtlarında çocukların 4’ü temiz alan beklediğini belirtmiştir. Örnek olarak; Ç.11 rumuzlu çocuk *“...onlar çevredeki çöpleri alabilirler, yeşillikler yapabilirler, ormandaki ağaçları dikebilirler sel baskınlarını engeller ağaçlar hem de güzel içinde dinlenilir.”* diyerek çevreyi temizlemelerini istediğini belirtmiştir. Ç.19 rumuzlu çocuk *“...devlet büyüklerimden her yerin çöp olmamasını temiz olmasını isterim.”* diyerek beklentisinin her yerin temiz olması olduğunu açıklamıştır.

Her Çocuğun Desteklenmesi: Görüşmelerde Ç.21 rumuzlu çocuk: *“Devlet büyüklerinden böyle hani bazı Van da yaşayan çocuklar var ya onlara yardım yapılmasını isterim.”* diyerek bu isteğini belirtmiştir. Ç.29 rumuzlu çocuk ise bu isteğini: *“...başbakan seçimi varya. Bütün başbakanlara (bakanlara) söyler ve onlar da hani böyle tutuyorlar ya bir başbakan, işte oralarda her çocuk dinlensin diye ev versinler yani evi olmayanlara. Dinlenme hakkına sahip olmayan çocukları bulsunlar onları desteklesinler.”* diyerek dile getirmiştir.

Sevgi, Saygı, Hoşgörü: Çocuklardan 3 ‘ü çocuğun hoşgörü, sevgi, saygı beklediği görülmüştür. Örnek olarak Ç.31 rumuzlu çocuk “...bizi kandırıp değil de mesela yani yalan söylememelerini. Park olacak yüzme yerleri olacak diyorlar bekliyorum olmuyor. Sevseler yaparlar düşünseler yani bir sorsalar bize söylerim ben..” diyerek devlet büyüklerinin yalan söylememelerini ve kendilerini sevmelerini beklediğini açıklamıştır. Ç.25 rumuzlu çocuk “Onlar ne yapabilirler... Bizimle konuşup ilgilenmeleri, neler istediğimizi sormalarını...” diyerek fikirlerinin sorulmasını beklediğini dile getirmiştir. Ç.15 rumuzlu çocuk “...sevgi beklerim. Sevsinler severlerse her şey yaparlar...” diyerek sevgi beklediğini açıklamıştır.

Kurslar: Çocuklardan 3’ü kursların açılmasını beklediğini ifade etmiştir. Ç.2 rumuzlu çocuk “Özel bale kursları açabilirler, basketbol, futbol kursları açabilirler” diyerek kurslar açılmasını beklediğini açıklamıştır. Ç.25 rumuzlu çocuk “...devlet bilmem ki devlet büyüklerinden ne beklerim kurs açmalarını beklerim. Ondan sonra öğretmenler koyarlar başlarına, sonra öğreniriz ederiz. Yüzme, folklor, satranç drama, buz pateni pisti kursları..” şeklindeki ifadesiyle devlet büyüklerinden kurslar açmalarını beklediğini açıklamıştır.

Geniş Alan: görüşmelerde Ç.21 rumuzlu çocuk: “...Sonra kırık dökük binalara yeni binalar yapılmasını isterim. Sonra böyle mesela kocaman bahçeli okullar yapılmasını isterim. Sonra çocukların oynayabileceği büyük bir lunapark, parklar isterim.” sözleriyle geniş alan isteğini ifade etmiştir.

Aileyi uyarma: Çocukların ifadelerinde yalnızca 1’i devlet büyüklerinden ailesini uyarmasını beklediğini dile getirmiştir. Ç.7 rumuzlu çocuk bu isteğini “...annem ve babamı uyarabilirler. Dinlen çalış kardeşinle ilgilen demesin.” ifadesiyle beklentisinin anne ve babasının uyarılması olduğunu belirtmiştir.

Rehberlik Dersi: Sadece Ç.37 rumuzlu çocuk: “Bir ders daha fazla rehberlik dersi gibi; böyle konuşabileceğimiz, birbirimizle rahatlayabileceğimiz bir ders. Böyle rehberlik falan gibi.” diyerek bu isteğini açıklamıştır.

Tablo 12: Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarıyla İlgili Olarak Devlet Büyüklerinden Beklentileri

Kodlar	Frekans
Beklentisi Yok	10
Oyun Alanları Yapılması	9
Park Yapılması	8
Sportif Olanaklar	5
Kurslar	5
Oyuncak İsteği	4
Ücretsiz Sinema, Müze	3
Her Çocuğun Desteklenmesi	2
Ailelere Eğitim	2
Kütüphaneler Açılması	1

Tablo 12 incelendiğinde çocukların oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili devlet büyüklerinden beklentilerini; oyun alanları yapılması, park yapılması, sportif olanaklar, kurslar açılması, oyuncak isteği, ücretsiz sinema-park-müze olması, her çocuğun desteklenmesi, ailelere eğitim verilmesi, kütüphaneler açılması ve beklentisi olmaması şeklinde 10 farklı görüşte bulunduğu görülmektedir. Frekans dağılımına bakıldığında en yüksek sayının “park yapılması” kodunda, en düşük sayının ise “ “kütüphaneler kurulması” kodunda olduğu görülmektedir.

Beklentisi Yok: Görüşmelerde 10 çocuk beklentisinin olmadığını belirtmiştir. Örnek olarak; Ç.13 rumuzlu çocuk: “*Onlardan da bir şey beklemem.*” Ç.26 rumuzlu çocuk: “*...Bir şey beklemiyorum*” sözleriyle bu durumu açıklamıştır.

Oyun Alanları Yapılması: Görüşmeye kayıtlarında çocuklar devlet büyüklerinden beklentisinin park yapılması olduğunu en sık olarak ifade etmişlerdir. Örnek olarak; Ç.22 rumuzlu çocuk “*Devlet büyüklerinden böyle bazı yıkılmış evler oluyor ya böyle yapılamıyor boş kalıyor ya o yerdeki o yerleri temizleyip oraya bir oyun sahası yada yer yapmalarını isterdim ya da bazı neydi; bazı yerler, ücretsiz sahalar, oyun alanları falan*” sözleriyle beklentisinin oyun alanları yapılması olduğunu belirtmiştir. Ç.35 rumuzlu çocuk “*Mahallemizde oynayacak yerler. Malzemeler, toplar*

falan” sözleriyle oyun alanı talebini dile getirmiştir. Ç.38. rumuzlu çocuk “Aynı dediğim gibi herkes oyun oynayabilir, herkes adını yazdırabilir, herkes kullanabilir. Böyle ücretsiz oyun yerleri kursunlar. Çocuklar gitsin burada oynasın hep” ifadesiyle devlet büyüklerinden beklentisinin oyun alanları olduğunu açıklamıştır. Ç.36 rumuzlu çocuk “...Düşünsene abla koca bahçe olsa ne olur hiçbir şey yok ki beton sırf taş. Koşsan onda bile düşüp kıracan (kıracaksın) her yerini yani Sonra orda başka arkadaşlar müzik dinler. Yada erkekler genelde bilgisayarda oynar. Her şey olabilir orda resimde... Ya da o ilk dediğim gibi bir oda da bir şekilde arkadaşlarla sohbet ederdik. Ondan sonra ders, ders değil de bir şeyin üstünden geçebilirdik; mesela seyahatler planlardık böyle bir oda isterdim devletten.” açıklamasıyla oyun alanı beklediğini açıklamıştır. Ç.24 rumuzlu çocuk “Oyun yerleri, böyle oyun konsolları açmalı mesela, bu kadar.” diyerek oyun alanı beklediğini ifade etmiştir.

Park Yapılması: Çalışmada çocuklar oyun alanı yapılmasından sonra en sık olarak park yapılmasını istediğini dile getirmiştir. Örnek olarak; Ç.20 rumuzlu çocuk “...daha çok park yapmalarını... yaptıklarının doğal bir park olmalarını isterdim; mesela çocukların orda eğlenebileceği bitkiyle, çiçekle, ağaçla olan bir ortam isterdim. Daha doğal nefes alırdık” diyerek devlet büyüklerinden park yapmasını beklediğini açıklamıştır. Ç.7 rumuzlu çocuk “Daha çok parklar yapabilir. Yeşillik alanlar piknik alanları yapabilirler. Ağaçları şey yapabilirler ki salıncak falan da yapabiliriz.” İfadesiyle bu hakkıyla ilgili park yapılması beklentisinin olduğunu açıklamıştır. Ç.30 rumuzlu çocuk “Devlet büyükleri bazen ağaçlık alanlara evler yapıyor o evlerin çoğalmaması, ağaçlık alanların daha fazla olmasını isterdim ve çocuk alanlarının küçültüp araba park yeri olmamasını isterdim. Parklar artsın diyorum. Sonra arabalar çok, yer yok sokaklar da izin vermesinler buna” diyerek devlet büyüklerinden park alanı yapılmasını istediğini ifade etmiştir. Ç.40 rumuzlu çocuk “Evlerin önlerine falan park yapsınlar” diyerek Ç.5 rumuzlu çocuk ise “Sokaklar büyük olsun. Böyle büyük, geniş çünkü daha iyi oynamamızı sağlar parklar gibi. Park yerleri olursa da olur” diyerek park yapmalarını beklediğini açıklamışlardır.

Sportif Olanaklar: Görüşme çözümlenmesinde 5 çocuğun beklentisinin spor ile ilgili alanlar olduğu görülmüştür. Örneğin; Ç.11 rumuzlu çocuk “Ondan sonra şey basketbol alanı yapabilirler, tenis alanı yapabilirler” diyerek spor alanları beklediğini dile getirmiştir. Ç.35 rumuzlu çocuk “Kapalı spor salonları, halı sahalar filan, mahallemizde oynayacak yerler, malzemeler toplan falan” sözleriyle kapalı spor sahaları istediğini ifade etmiştir. Ç.36 rumuzlu çocuk “Yani başka mesela daha farklı geniş bir yer olsa orda arkadaşlarımla oyun oynayabilirim. Hentbol, voleybol gibi kapalı bir alanda. Çok severim sporu yani çok şey yapmak isterdim.” Sözleriyle devlet büyüklerinden spor ile ilgili alanlar beklediğini açıkladığı görülmektedir.

Kurslar: Görüşmelerde 5 çocuk devlet büyüklerinden kurslar açmalarını beklediğini ifade etmiştir.Ç.10 rumuzlu çocuk *“Özel bale kursları açabilirler, basketbol, futbol kursları açabilirler”* sözleriyle bu istediğini belirtmiştir. Ç. 34 rumuzlu çocuk *“Sonra ücretsiz kurslar olabilir. Bakın ben bıraktım kort tenisini çok para çünkü.”* diyerek ücretsiz kurslar açılmasını beklediğini açıklamıştır. Ç.3 rumuzlu çocuk *“Dokuz yaşından büyükte küçükte hiç fark etmiyor onların her kursa bedava gitmelerini isterim, fitneslar var oraları tüm spor kulüpleri hepsi bedava olsun”* açılmasıyla devlet büyüklerinden ücretsiz kurslar açmalarını beklediğini açıklamıştır.

Oyuncak İsteği: Çocuklardan 4’ü oyuncak teminini sağlamalarını beklediğini ifade etmiştir. Ç.4 rumuzlu çocuk *“Farklı oyunlar getirsinler, bilmediğimiz de olur yada bilsek de oyuncakları olmayanlar işte... aynen. Yeni yeni oyuncaklar getirsinler.”* Sözleriyle beklentisini belirtmiştir. Ç. 35 rumuzlu çocuk *“Malzemeler toplar falan alsınlar çokça.”* diyerek bu hakkıyla ilgili devlet büyüklerinden oyuncak beklediğini açıklamıştır.

Ücretsiz Sinema, Müze: Görüşmelerde Ç.21 rumuzlu çocuk: *“...eee şey yapsınlar, mesela bedava sinema gibi yerler yapsınlar istediğimiz zaman girelim”* diyerek bu isteğini ifade etmiştir.

Her Çocuğun Desteklenmesi: Görüşmelerde çocuklardan 2si bu hakla ilgili devlet büyüklerinden her çocuğun faydalanmasını sağlanmasını beklediğini belirttiği görülmüştür. Ç.11 rumuzlu çocuk *“Ben bir şey daha söylemek istiyorum. Lösemili çocuklar için güzel yardım yapsınlar onları çok istiyorum. Bir de yeşil alan olsun istiyorum.”* sözleriyle farklı gereksinimlere sahip çocuklar için devlet büyüklerinin imkanlar yaratmasını istediğini açıklamıştır. Ç.29 rumuzlu çocuk *“Yani bu hakka sahip olmayan çocukları bulsunlar, onları desteklesinler.”* diyerek bu isteğini ifade etmiştir.

Ailelere Eğitim: 2 çocuğun beklentisinin ailelere eğitim düzenlenmesi olduğu görülmüştür. Ç.11 rumuzlu çocuk *“...bunlara eklemek istediğim bir şey var. Böyle nasıl desem hani böyle aile için bir şey yapıyorlar ya çocuk eğitimi gibi bir şey olsa çok güzel olurdu... bize neler yapsınlar çocuk eğitimi açsınlar annelere, babalara, çocuk eğitim kurumu onlara çocuk eğitimi gibi bir şey olsa çok güzel olurdu.”* Sözleriyle Ç.37 rumuzlu çocuk ise *“...aslında annem ve babamı uyarsalar, eğitseler güzel olur. Böyle dışarı çıkmama izin versinler. Bana bu kadar karışıp zorlamasın”* sözleriyle devlet büyüklerinden ailelere eğitim düzenlemesini beklediğini belirtmiştir.

Kütüphaneler Açılması: Çocuklardan yalnızca 1’i devlet büyüklerinden kütüphaneler açmasını beklediğini dile getirmiştir. Ç.38 rumuzlu çocuk bu isteğini *“...gene o dinlenme hakkındaki gibi kütüphanelerde oluyor bazen oyunlar yapıyorlar... gene aynı dediğim gibi herkes oyun oynayabilir herkes adını yazdırabilir herkes kullanabilir kütüphaneleri.”* şeklindeki sözleriyle dile

getirmiştir.

Neler Yapmayı Hayal Ettikleri

Tablo 13. Çocukların Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Haklarını Nasıl Kullanmayı Hayal Ettikleri Konusundaki Görüşleri

Kodlar	Frekans
Dışarı Çıkma	13
Spor Faaliyetleri	11
Arkadaşlarla Olma	10
Geziler	9
Oyun Oynama	7
Hayali Yok	5
Dinlenme Alanı	4
Uyuma	4
Teknoloji Kullanımı	4
Aileyle Vakit Geçirme	4
Ödev Yapmama	2
Kitap Okuma	2
Resim Yapma	1
Kendinin Karar Vermesi	1

Tablo 13 incelendiğinde çocukların dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını nasıl kullanmayı hayal ettikleriyle ilgili; dışarı çıkma, spor faaliyetlerinde bulunma, arkadaşlarla olma, gezilere katılma, oyun oynama, dinlenme alanının olması, uyuma, teknoloji kullanımı, aileyle vakit geçirme, ödev yapmama, kitap okuma, resim yapma, kendinin karar vermesi, hayalinin olmaması şeklinde 14 farklı görüşte bulunduğu görülmektedir. Frekans dağılımına bakıldığında en yüksek sayının “dışarıda olma” kodunda olduğu görülmektedir.

Dışarı Çıkma: Çocuklar dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını en çok dışarıda kullanmayı hayal ettiklerini belirtmişlerdir. Yanıtlar arasında bu ifadeler incelenmiştir. Örnek olarak Ç.21. rumuzlu çocuk: “...serbest olduğum zaman bir yerlere gitmek isterdim, böyle lunapark gibi evden çıkmak isterdim yani sınıftan da dışarıda olurdum...” ifadesiyle bu hakkını dışarıda kullanabilmeyi hayal ettiğini belirtmiştir. Ç.20. rumuzlu çocuk: “...dışarı çıkmayı, bizim

sokaklarda zaten çok araba var ondan dışarı çıkmayı çok hayal ederdim... Çıkamıyorum... arabalar geçiyor korkuyorum. Araba birden geliyor, ondan izin vermiyorlar..” yanıtıyla bu hakkını dışarıda kullanmak istediğini açıklamıştır. Ç.34 rumuzlu katılımcı “...kahve içmeyi çok seviyorum mesela balkonda ev dışında filan dışarı çıkıp bir şeyler içmek rahatlatırdı beni...” diyerek. Ç.3 rumuzlu çocuk “...Dışarıda ben oturmak isterim biraz yanımda kitap alıp onu dışarıda okurdum” diyerek bu hakkını dışarıda kullanmayı hayal ettiğini açıklamıştır.

Spor Faaliyetleri: 11 çocuğun spor faaliyetlerinde bulunmayı ifade ettiği görülmüştür. Çocuklardan Ç.27 rumuzlu çocuk: “...voleybola gitmek isterdim, hocalar hep diyor sen oyna diye, basketbola belki gitmek isterim başka yok.” diyerek dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını spor faaliyetlerinde bulunarak kullanmayı hayal ettiğini belirtmiştir.

Arkadaşlarla Olma: Görüşme kayıtlarında 10 çocuğun arkadaşlarıyla vakit geçirerek kullanmayı istediğini ifade ettiği görülmüştür. Çocuklardan Ç.8 rumuzlu çocuk: “...mesela ya birde arkadaşlarımla gidip bir yerde mesela evde kalmayı orda eğlenmeyi istiyorum. Beraber evde dinlenip vakit geçirebiliriz.” diyerek bu hakkını arkadaşlarıyla olarak kullanmayı hayal ettiğini belirtmiştir. Ç.27 rumuzlu çocuk: “...arkadaşlarımla vakit geçirmek isterdim. Onlarla gezip iyi geçinmek isterim... arkadaşlarımla da dolaşmak isterim” diyerek bu hakkını arkadaşlarıyla geçirmek istediğini belirtmiştir. Ç.32 rumuzlu katılımcı: “...arkadaş grubumla beraber bir lunaparka gitmek isterdim orda böyle eğleniriz. Ondan sonra bir hafta sonu olabilir arkadaşlarımla başka şehirlere gitmek isterdim, İstanbul’a filan.” ifadesiyle arkadaşlarıyla olmak istediğini açıklamıştır.

Geziler: Çocuklardan Ç.34 rumuzlu çocuk: “...dinlenebilmek için farklı şehir dışına gitmek olabilir yurt dışı olabilir” ifadesiyle dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını gezerek kullanmayı istediğini açıklamıştır. Ç.36 rumuzlu çocuk “...yani neler yapmayı hayal ederdim mesela çok serbest bir zamanım olsa mesela ilçeleri, İzmir’i hatta Türkiye’yi gezmeyi onla ilgili fotoğraf çekmeyi çok isterdim. Hem Türkiye’yi hem de insanların genel özelliklerini tanıyabilirdim gezerek. Kitap okumam tv izlemem gibi olurdu böyle içine girerdim. Hem de daha serbest ve eğlenceli olurdu.” diyerek bu hakkını gezerek, seyahat ederek kullanmak istediğini ifade etmiştir. Ç.32 rumuzlu çocuk: “...bir hafta sonu olabilir arkadaşlarımla başka şehirlere gitmek isterdim İstanbul’a filan. Annemle gezmek isterdim başka şehirleri AVMLeri” gezmek, seyahat etmek istediğini belirtmiştir.

Oyun Oynama: Çocukların 7’si oyun oynamayı hayal ettiğini belirtmiştir. Örnek olarak Ç.23 rumuzlu çocuk: “...oyun oynayarak...oturduğum yerde dama gibi oyunlar oynardım, hani

monopoly gibi..” ifadesiyle bu hakkını oyun oynayarak kullanmak istediğini belirtmiştir.

Hayali Yok: Görüşmelerde 5 çocuk hayalinin olmadığını belirtmiştir. Örnek olarak; Ç.2 rumuzlu çocuk: “*Bunlardan farklı.... Yok. Şuan yapmak istediklerim bunlar.*” sözleriyle, Ç.26 rumuzlu çocuk ise : “*Hayal etmiyorum, yapıyorum yaptıklarımı.*” diyerek bu hakla ilgili bir hayalinin olmadığını belirtmiştir

Dinlenme Alanı: Görüşmelerde çocukların 4’ü dinlenme alanlarının olmasını istediğini belirtmiştir. Görüşmeden elde edilen verilere örnek olarak Ç.7 rumuzlu çocuk: “*Sessiz bir yer olmasını hayal ederdim. Dinlenecek sessiz yeşillik bir yerde olmasını. Havanın ne sıcak ne soğuk olmasını isterdim.*” Diyerek bu hakkını kullanabileceği uygun bir dinlenme alanının olmasını istediğini açıklamıştır. Ç.13 rumuzlu çocuk: “*...Kocaman bir dinlenme parkımın olmasını, içinde lunaparkımın olmasını isterdim öyle...*” ifadesiyle dinlenme alanının olmasını istediğini açıklamıştır. Ç.37 rumuzlu çocuk: “*...dinlenmek için böyle ayrı bir yer olabilir, böyle isteyen istediğini yapabilecek şekilde biraz büyük kapalı çok top olsa güzel olurdu aslında...*” diyerek isteğini belirtmiştir.

Uyuma: 4 çocuğun dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili uyuma ifadesini kullandığı görülmüştür. Ç.18 rumuzlu çocuk “*...okul var, kurslar var hep erken kalkıyorum, gezmeyecesem uyumak iyi olurdu*” açıklamasıyla bu hakkını uyuyarak kullanmak istediğini belirtmiştir. Ç.29 rumuzlu çocuk “*...yatağımı açıp yatmak isterdim, birde ben etüde başladım o yüzden biraz, o yüzden yatağıma gelip yatmak isterdim.*” ifadesiyle bu hakkını yatarak kullanmak istediğini ifade etmiştir.

Teknoloji Kullanımı: Ç.33 rumuzlu çocuk “*Bilgisayar oynamayı... isterdim.*” diyerek Ç.25 rumuzlu çocuk “*Bilgisayarda oyun oynamak isterim.*” cümlesiyle, Ç.12 rumuzlu çocuk “*Televizyon izleyerek bir de uyuyarak. Ailemle odaya geçerdim aynı odaya televizyon izleriz, sohbet falan ederdik.*” sözleriyle bilgisayar, televizyon gibi teknolojik aletlerle vakit geçirmek istediğini dile getirmiştir.

Aileyle Vakit Geçirme: Çocuklardan 4’ü bu hakkını ailesiyle olarak geçirmek istediğini ifade etmiştir. Örnek olarak; Ç.12 rumuzlu çocuk “*...ailemle olarak, televizyon izleyerek bir de uyuyarak. Ailemle odaya geçerdim aynı odaya televizyon izleriz, sohbet falan ederdik.*” diyerek ailesiyle olmayı hayal ettiğini dile getirmiştir. Ç.21 rumuzlu çocuk “*...annemi babamı görmeye giderdim.Şşey benim annem babam ayrı. Annemin evine giderdim babamın evine giderdim böyle onlarla beraber olurum.*” ifadesiyle ailesiyle olmayı hayal ettiğini belirtmiştir.

Ödev Yapmama: 2 çocuk hayalinin ödev yapmamak olduğunu dile getirmiştir. Ç.28 rumuzlu

çocuk “...ödev yapmamak, bir yere gitmemek. Sadece ödev yapmasam olacak zaten dinlenebileceğim serbest kalacağım” diyerek dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını ödev yapması gerekmeden kullanmayı hayal ettiğini belirtmiştir.

Kitap Okuma: Çocuklardan Ç.7 rumuzlu çocuk: “*Kitap okuyarak. Sessiz bir yer olmasını hayal ederdim.*” diyerek bu durumu belirtmiştir.

Resim Yapma: Görüşmelerde sadece Ç.6 rumuzlu çocuk: “*Resim çizdim. Hayal ederdim. En çok istediğim şeyi çizip hayal ederdim; mesela uzaya çıkardım, yıldızlarla tanıştım, bunu bir kağıda geçirirdim. Hayalimi yazar gibi mesela çizen yazar ama..*” diyerek resim yapma isteğini belirtmiştir.

Kendisinin Karar Vermesi: Görüşme kayıtlarında Ç.31 rumuzlu çocuk “*...Ne zaman yapacağıma ben kendim bilirdim. Ne istersem onu ben söyler yapardım*” ifadesiyle dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını nasıl kullanacağına kendisinin karar vermek istediğini, hayalinin bu olduğunu açıklamıştır.

Tablo 14: Çocukların Oyun ve Eğlence Faaliyetlerine Katılma Haklarını Nasıl Kullanmayı Hayal Ettikleri Konusundaki Görüşleri

Kodlar	Frekans
Sportif Faaliyetler	13
Oyun Alanı Olması	6
Hayali Yok	6
Arkadaşlarla Olma	6
Dışarı Çıkma	6
Kurslar	6
Oyuncak İsteği	4
Müzik Aleti Çalma	2
Etüt Olmaması	2
Kendinin Karar Vermesi	2
Sevgiliyle Vakit Geçirme	2
Yurt Dışına Çıkma	1

Tablo 14 incelendiğinde çocukların oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkını nasıl kullanmayı hayal ettikleriyle ilgili; sportif faaliyetler, oyun alanları olması, hayalinin olmaması, arkadaşlarla

olma, dışarıda olma, kurslara katılma, oyuncak isteği, müzik aleti çalma, etüt olmaması, kendinin karar vermesi, sevgiliyle vakit geçirme, yurt dışına çıkma şeklinde 12 farklı görüşte bulunduğu görülmektedir. Frekans dağılımına bakıldığında en yüksek sayının “spor faaliyetlerinde bulunma” kodunda, en düşük sayının ise “yurt dışına çıkma” kodunda olduğu görülmektedir.

Sportif Faaliyetler: Çocuklar oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkını en çok spor faaliyetlerinde bulunarak kullanmayı hayal ettiğini ifade etmişlerdir. Örnek olarak Ç.11. rumuzlu çocuk “...*neler yapmayı hayal ederdim... yüzmeye gitmeyi*” şeklinde hayalinin spor dallarından yüzme olduğunu iletmıştır. Ç.18 rumuzlu çocuk “...*Basketbolu daha iyi oynasam olurdu ama*” diyerek basketbol oynamayı hayal ettiğini dile getirmiştir. Ç.34 rumuzlu çocuk “...*kort tenisi oynadım. Bıraktım. Devam etmek isterdim, kurslar çok pahalı da. Başka basketbol, voleybol kursları olurdu takıma girerdim belki*” ifadesiyle bu hakkıyla ilgili hayalinin spor faaliyetlerine katılmak olduğunu belirtmiştir. Ç.36 rumuzlu çocuk “...*Sonra bir tek tür futbol yada basketbol, hentbol, voleybol değil de mesela Amerikan futbolu da olabilir. Mesela çok oynamak isterim Amerikan futbolunu hep filmlerde ya da internetten görüyorum tabii okulda da Amerikan futbolu olabilir. Ya da bizim okul da bir kız futbol takımı olabilir yani oynamayı çok isterim mesela arkadaşlar ...(kız çocuğu adı) oyna diyor çok şey yaparsın diyorlar ama benim ayak kuvvetim ayağımın inanmıyorum güvenemiyorum ayaklarıma elime çok güvenirim o yüzden mesela beden. Biz boş derslerde futbol oynadığımızda ben kaleye geçerim zaten de çok iyiyim arkadaşlarım da futbol olduğunda hemen git diyorlar ondan dolayı mesela kız futbol takımı olabilir.*” açıklamasıyla hayalinin sporla ilgili olduğunu belirtmiştir. Ç.35 rumuzlu çocuk “*Voleybol oynamak isterdim, basketbol...*” şeklindeki ifadesiyle spor faaliyetlerinde bulunmayı istediğini dile getirmiştir.

Oyun Alanları Olması: 6 çocuğun hayalinin oyun alanlarının olması olduğunu açıkladığı görülmüştür. Çalışmaya katılan çocuklardan; Ç.13 rumuzlu çocuk “... *Her yerde bir oyun oynama alanı olsaydı daha iyi olurdu... Her yerde lunapark olsa*” diyerek hayalinin oyun alanı olması olduğunu belirtmiştir. Ç.22 rumuzlu çocuk “... *bahçede futbol oynarken birimizin birine(diğerine) takılıyor ya da bağcığı çözülüyor onun üzerine basıyoruz. Birbirimizin üzerine düşüyoruz, canımız acıyor. İşte onun gibi nedenler olabiliyor bazen... Geniş bahçeler olsa kaza olmaz böyle, sonra yumuşak olsa her yer taş ya acıyor. Güzel yerler olabilir, oynarız orada.*” açıklamasıyla bu hakkıyla ilgili hayalinin oynayacak alanların olması olduğunu belirttiği görülmektedir. Ç.38 rumuzlu çocuk “*alt katta spor salonu var. Küçük yani... Küçük dediğim topu atarken çok daha yükseklik olması lazım, buraları böyle rahat kullanabilmek için iki sınıf birden olmasa da bir sınıf olsa biraz yüksek olsa daha iyi olur*” açıklamasıyla oyun alanı hayalini

açıklamıştır. Ç.36 rumuzlu çocuk *“Bence aslında düşüncelerim böyle ama başka insanları da düşünürsem ya da devlet için bu hayallerim çok abartıysa bilemem ama gerekli bence. Ama eğer çok abartı ya da şey düşünceler varsa eğer onları mesela biraz spor su sporları belki çok abartı olabilir onu yapmasa da havuz falan. Ama mesela diğer karada oynadığımız her oyun için yerler olmalı...”* ifadesiyle oyun alanları istediğini açıklamıştır. Ç.33 rumuzlu çocuk *“Hiç güzel oyun şeyleri(alanı) de yok olmasını isterdim bir sürü. Birde çok küçük çocuklar var bizim aramızda, daha okula bile gitmeyenler var. Onlarla da sert top oynamak zor oluyor bir yerlerine geldi mi acırlar ağlarlar diye; o yüzden pek fazla oyun oynayamıyoruz okulda. Sokakta da yer yok diye”* açıklamasıyla bu hakkıyla ilgili oyun alanı hayalini ifade etmiştir.

Hayali Yok: Ç.10 rumuzlu çocuk: *“Bunlardan başka hayal etmem, sadece bunları yani.”* diyerek, Ç.25 rumuzlu çocuk: *“Hayalim yok pek.”* cümlesiyle, Ç40 rumuzlu çocuk: *“Bunlardan başka... bilmiyorum ki... Yok.”* sözleriyle hayali olmadığını belirtmiştir.

Arkadaşlarla Olma: 6 çocuğun arkadaşlarıyla olmayı hayal ettiğini ifade ettiği görülmüştür. Çocuklardan Ç.37 rumuzlu çocuk *“...eğlenmek için arkadaşlarımla gezmek... İstedğim zaman izin vermiyorlar, evde otur test çöz diyorlar. Rahatça çıkayım isterdim. Hala oynamak isterdim ben. Bana uygun bir sürü oyun eğlence var bence... en çok da gezmek arkadaşlarla”* sözleriyle arkadaşlarıyla gezmeye hayalinin olduğunu belirtmiştir. Ç. 33 rumuzlu çocuk *“...neler hayal ederdim benim yaşımda çocuklar olsaydı daha çok oyun oynardık”* ifadesiyle arkadaşının olmasını hayal ettiğini belirttiği görülmektedir. Ç.39 rumuzlu çocuk *“...mesela şey arkadaşlarımla evine gitmek, orda zaman vakit geçirmek onlarla oynamak. Mesela ben giderim ama çok sık sık gitmem etüde geliyorum çünkü ondan beşte çıkıyorum hava geç oluyor ondan”* sözleriyle arkadaşlarıyla olma hayalinin olduğunu açıklamıştır.

Dışarı Çıkma: Görüşmeler incelendiğinde 6 çocuk dışarıda olma hayalinin olduğunu belirtmiştir. Çocuklardan; Ç. 7 rumuzlu çocuk *“Bahçede çıkıp oynamayı. Annem ile şey onla da kendi başıma parka gidip oynamayı isterim. Annemin beni göndermediği yerlere dışarıda gidip şey yapmak isterim. Oynamak”* açıklamasıyla dışarıda vakit geçirme hayali olduğu anlaşılmaktadır. Ç.9 rumuzlu çocuk *“...Oyun ve eğlence mesela biraz dışarı da top oynamak isterim o kadar. Dışarı çıksam iyi olur her gün”* diyerek dışarıda olmak istediğini belirtmiştir. Ç.4 rumuzlu çocuk *“Dışarı çıkmamla ilgili sıkıntım var... tek sokak. Yani başka bir şey yok.”* açıklamasıyla oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili dışarıda olma hayalinin olduğunu belirtmektedir.

Kurslar: Görüşmelerde 6 çocuğun kurslara katılmak istediğini ifade ettiği görülmüştür. Çocuklardan Ç.29 rumuzlu çocuk *“...şey yapardım kurs hakkına filan giderdim mesela benim*

hobilerimde jimnastik var jimnastiğe de gidiyorum her hafta. Bu kadar bunun gibi kurslara gitmek...” sözleriyle kurslara gitmek istediğini belirtmiştir. Ç.37 rumuzlu çocuk “...resim, spor kursları falan bir sürü şeyler olabilir.” açıklamasıyla kurslara gitmek istediğini belirtmiştir.

Oyuncak İsteği: Çalışmaya katılan 4 çocuğun oyun materyallerinin olması hayali olduğu görülmüştür. Çocuklardan; Ç.33 rumuzlu çocuk “...futbol topu alırdık. Daha iyi oynardık; çünkü biz normal toparla oynuyoruz çünkü rüzgar olduğunda top hemen uçuyor.” ifadesiyle oyun materyali olmasını hayal ettiği görülmektedir. Ç.28 rumuzlu çocuk “...çok oyuncacağım olsun” diyerek bu hakkıyla ilgili oyuncak hayalinin olduğunu belirtmiştir. Ç.21 rumuzlu çocuk “...bana en çok alınmasını istediğim monster bebeğimle oynamak isterdim... daha doğum günümde alacaklar... sonra başka böyle şey yaparım böyle evde benim bir tane oyuncak gitarım var onun telleri koptu onun gerçeğinin alınmasını isterim.” açıklamasıyla oyun materyalleri alınmasını istediğini belirtmiştir.

Müzik Aleti Çalma: 4 çocuk müzik aleti çalma hayali olduğunu belirtmiştir.Çocuklardan Ç.1 rumuzlu çocuk “...Başka,müzik aleti çalmak isterim.” sözleriyle Ç.3 rumuzlu çocuk ise “Başka, müzik aleti çalmak isterim.” ifadesiyle oyun eğlence faaliyetlerinle katılma hakkıyla ilgili müzik aletleri çalmayı istediğini belirtmiştir.

Etüt Olmaması: 2 çocuk etüdün olmamasını hayal ettiğini belirtmiştir. Ç.39 rumuzlu çocuk “...mesela şey arkadaşlarımla evine gitmek, orda zaman vakit geçirmek, onlarla oynamak. Mesela ben giderim ama çok sık sık gitmem etüde geliyorum çünkü ondan beşte çıkıyorum hava geç oluyor. Ondan mesela şuan ders işliyoruz mesela ondan ben ders değil de bazı günler gelmiyorum etüde arkadaşlarımla vakit geçiriyorum. Annem babam izinli oldukları günlerde öyle yaparım bu çok iyi oluyor.” açıklamasıyla hayalinin derslerin olmaması olduğunu belirttiği görülmektedir.

Kendinin Karar Vermesi: Ç.24 rumuzlu çocuk “Birde ben istediğin kadar oynayabileyim isterdim. Annem hiç karışmasın.” diyerek hayalinin kendisine karışılmaması olduğunu belirtmiştir.

Sevgiliyle/Romantik Arkadaşla Vakit Geçirme: Ç.32 rumuzlu çocuk “Eren ile birlikte... Evet şuan onu seviyorum. Erenle birlikte lunaparka gitmek isterdim” diyerek sevgiliyle vakit geçirmeyi hayal ettiğini belirtmiştir.

Yurt Dışına Çıkma: Görüşme kayıtlarında çocuklardan yalnızca 1 tanesi yurt dışına çıkma hayalinin olduğunu dile getirmiştir. Ç.23 rumuzlu çocuk bu isteğini “...gezerek Fransa’yı gezeyim, yani yurt dışını gezeyim isterdim. Başka Eiffel kulesine gitmek isterdim. Yurt dışındaki yerleri görmek isterdim.” sözleriyle ifade etmiştir.

BÖLÜM 6

TARTIŞMA VE SONUÇ

Tartışma

Tartışma bölümünde hakkını kullanma durumu, yetişkinlerden beklentiler ve neler yapmayı hayal ettikleri boyutlarına ait kategoriler ve kodlar ele alınmıştır. Herbir kategoride verilen yanıtlar dinlenme ve serbest zaman geçirme ile oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma için birlikte ele alınmış ve tartışılmıştır.

Hakkını Kullanma Durumu

Hakkını kullanma durumu boyutu; kullanıp kullanamadığı, neler yaptığı, kullanamama nedenleri şeklindeki kategorilere göre ele alınmıştır.

Kullanıp kullanamama kategorisinde kullanabilme ve kullanamama kodları değerlendirilmiştir.

Neler yaptığı kategorisinde spor faaliyetleri (top oyunları), teknolojik aletler (bilgisayar, televizyon, internet), sokak oyunları (Yakalamalı oyunlar), serbest oyun, arkadaşlarla olma, ders çalışma kodları değerlendirilmiştir.

Kullanamama nedenleri kategorisinde ders çalışma ve aileden dolayı kodları değerlendirilmiştir.

Kullanıp Kullanamadığı

Kullanıp kullanamadığı kategorisinde kullanabilme ve kullanamama kodları değerlendirilmiştir.

Çalışma sonucunda dinlenme ve serbest zaman geçirme ile oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkını **kullanamadığını** belirten çocuklar bulunmaktadır.

Bu durum çocukların ebeveynleri ve toplum (öğretmenler ve devlet yetkilileri) tarafından dinlenme ve boş zaman; oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili farkındalığının yeterince geliştirilemediğini ve yönlendirilemediğini düşündürmektedir. Yapılan farklı çalışmalarda da ailelerin boş zaman konusunda farkındalıklarının düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Ersoy (2011) ‘un yapmış olduğu araştırmada öğrencilerin çocuk haklarının uygulanmasında karşılaştıkları sorunlar arasında en çok oyun ve eğlence hakkında sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmalar yeterli oyun olanaklarının çocuğa sağladığı faydaları belirtse de bu yeterli olanakların çoğunlukla çocuklara sunulmadığı görülmektedir. Oysaki çocukların temel haklarından biri de dinlenme ve serbest zaman geçirme, oyun eğlence faaliyetlerine katılma, kültürel sanatsal ve sportif faaliyetlere katılma hakkıdır. Bu ve bunun gibi birçok nedenden Çocuk Hakları Bildirgesi oyun hakkı konusunu bu denli vurgulamaktadır. Aynı zamanda bu hakla ilgili 2013 yılında Genel Yorum yayınlanarak çocuk hakları sözleşmesinin 31. Maddenin çocuğun esenliği ve gelişimi açısından taşıdığı önemin daha iyi kavranması amaçlanmıştır.

Çocuğun oyun ve dinlenme hakkı, sözleşme ile korunmasına karşın 21. yüzyılda bile yetişkinlerin oyuna bakış açıları eski çağlara oranla çok fazla değişmemiştir. Çocuk, okula başladıktan sonra oyunun gelişiminin bir parçası olabileceği görüşü eğitimciler, ana-babalar ve yetkililer tarafından göz ardı edilmiştir. Oysa oyunun yararları ve çocuğun yaşamındaki değeri vazgeçilmezdir. Oyun sırasında çocuğun akran grubu ile etkileşimde bulunup toplumun değerlerini paylaştığı, kültürel değişimi kolayca özümlediği, var olan kuralları öğrenip yenilerini geliştirdiği, sorumluluk duygusu geliştirdiği, hak ve özgürlüklerinin sınırını öğrendiği, yaratıcı düşünce yeteneği kazandığı düşünülürse ne kadar önemli bir aktivite olduğu görülecektir (Yavuzer, 1994).

Aksoy (2014) her yaştaki bireylerin oynamaktan ya da izleyicisi olmaktan keyif almasını, rahatlamasını, fazla enerjisini harcamasını, isteklerinin yerine getirilmesini, pratik yapmasını sağlayan oyunlar olduğunu vurgulamaktadır. Aynı zamanda çocukların oyunu yaşamı anlama ve anlamlandırma açısından bir araç olarak kullandığını ve her çocuğun bireysel gereksinimleri farklı olmakla birlikte, çocuğun yemek, uyku, bakım, sevgi gibi temel hak ve gereksinimleri arasında oyununda yer aldığını belirtmektedir. Oyunun çocukların gelişimine olan katkısı yanında topluma da katkısının olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle çocuklar yalnızca oyun oynamıyor, toplumun sağlıklı, mutlu bireyleri olma yönünde gelişiyor ve öğreniyorlar (Aksoy, 2014).

Çocukların bu hakka katılımlarını güvenceye almak için Skivenes and Strandbu (2006) tarafından dört işlem önerilmektedir. Bunlar çocukların düşüncelerini ortaya çıkarma imkanı sunmak

(desteklemek), görüşlerini ifade etmelerini sağlamak (görüşlerine değer vermek), çocukların fikirlerinin ciddiye alınması ve alınacak kararlardan bilgilerinin olması şeklindedir (Skivenes and Strandbu'dan aktaran Krkljes ve Jevtic, 2012).

Neler Yaptığı

Çocuklar en sık olarak oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili **spor faaliyetlerinde (top oyunları)** bulunduklarını belirtmişlerdir. Aynı şekilde Dinlenme ve Serbest Zaman Geçirme Hakkıyla ilgili olarak da spor faaliyetlerinde bulunduklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuca benzer şekilde Çok ve arkadaşlarının yapmış olduğu kentlerde çağdaş çocuk oyunları adlı çalışmasında incelenen üç semtte top oyunlarının en sık gözlemlenen oyunlar olduğu bulunmuştur (Çok vd., 1997). Top oyunları; futbol, voleybol, basketbol, tüylü top (badminton), masa tenisi, bowling gibi top ile oynanan oyunlardır. Top oyunlarında spor dallarındaki kurallar birebir uygulandığı gibi zaman zaman çocuklar tarafından da değiştirilen oyunlardır. Çalışmamızda çocukların ifade ettiği top oyunları arasında en sık futbol yer almaktadır. Futbol çocuklar tarafından büyük bir zevkle oynan oyunlar arasındadır. Top oyunlarından futbolun bu kadar yaygın olması, Çok ve arkadaşlarının yapmış olduğu ve bu araştırmayla paralel sonuçlar gösteren çalışmalarında, bu durum kitle iletişim araçları ve kitle kültürünün etkisi ile açıklanmış ve oyunların geleneksel olmayan güncel popüler kültürden etkilendiği söylenmiştir. Birsen'in 2010 yılında yaptığı araştırmada çocuklarla yaptığı görüşmeler sonucu çocukların eğlence anlayışlarının spora yönelik olduğu sonucuna varılmıştır. Zask'ın (2001) yapmış olduğu çalışmasında çocukların okul zamanında dinlendikleri zaman olan teneffüs aralarında ve öğle yemek molalarında sıklıkla top oyunları oynadıkları gözlemlenmiştir. Bu durum aynı zamanda Gallahue'nin motor gelişim kuramına göre de açıklanabilir. Gallahue (1982) motor gelişimini çocukluk dönemi içerisinde incelemiş ve kuramını piramit modeli ile açıklamıştır. Piramidin temeli refleksif hareketler (0-1 yaş) dönemini içermektedir. Bu dönemi ilkel hareketler (1-2 yaş) ve temel hareketler (2-6 yaş) takip etmektedir. Piramidin tepe noktası ise spor hareketleri dönemini (7-12 yaş) kapsamaktadır. Buradaki spor terimi yalnızca yarışmayı değil oyun, eğlence ve spor etkinliklerini kapsamaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2007). Çalışmamızdaki çocukların yaş grubu göz önüne alınarak spor hareketleri döneminde olduğu düşünüldüğünde bu dönemde çocukların hareket becerilerini öğrenmeye ve spora çok istekli olmaları olağan bir sonuç olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma bulgularına göre **sokak oyunları (yakalamalı oyunlar)** da sık ifade edilen oyunlardandır. Sokak oyunlarında çocukların özellikle vurguladığı oyunun açık havada

oyunmasıdır. Blatford, Creaser ve Mooney'in (1990) yapmış oldukları açık hava da oynanan oyunlarla ilgili çalışmalarındaki bulgulara göre okul bahçesinde en sık gözlemedikleri oyunlar yakalamalı oyunlar olmuştur. Yakalamalı oyunlar kategorisinde, don (yakalamaca), saklambaç, ebecilik gibi çeşitli oyunları gözlemlenmiştir Bu oyunların daha çok okul bahçelerinde ve sokakta ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Çalışmamızın bulgularında da çocuklar sokakta ve okul bahçesinde yakalamalı, saklambaç gibi oyunlar oynadıklarını sık dile getirmişlerdir. Maccoby (1998) ve Perry (2001) bu durum ile ilgili olarak, çocukların yüksek enerjili davranışlarda bulunduklarını, koşma, yakalamaca gibi aktif oyunlar ve hareketler ile aralarındaki iletişimi sürdürdüklerini ifade etmişlerdir (Maccoby ve Perry'den aktaran Kernan, 2013). Çocukların oyun oynadığı dış mekanlarda okul bahçeleri ve sokakların yer aldığı görülmektedir. Yetişkinlerin güvenlik endişelerine rağmen sokaklar çok izin vermek istemediği bilinmekle birlikte çocuklar açısından oyun için çekici mekanlar olarak görülmektedir. Özellikle eve yakınlığı nedeniyle sokak, oyun için önemli bir alan olarak görülmektedir. Evin önü ve arkası, evler arasındaki boşluk ve sokak, oyun için çocuklar tarafından tercih edilmekte ve kullanılmaktadır (Aziz ve Ahmad, 2011). Anne ve babalar çok içine sinmese de çocuklarını rahat gözlemleyebilecekleri ve kontrol edebilecekleri için sokakta oynamalarına izin vermektedir. Ülkemizde yeterli sayıda oyun alanı olmadığı da düşünüldüğünde sokak önemli bir oyun çevresi olmakta ve sokak oyunları çocuklar tarafından oynanmaktadır.

Sokaklar ve okul bahçeleri dış mekan içerisinde yer almakta, iç mekânlardan farklı özellikleri ve faydaları bulunmaktadır. Örneğin iç mekân, fiziksel barınma, güvenlik ve psikolojik destek açısından idealdir. Ancak bunun yanı sıra, çocuklar için, yetişkinlerin kısıtlayıcı etkisi altında olduğu değerlendirilmektedir. Dış mekan ise daha çok iç mekânı tamamlamak için gereklidir. Sosyalleşme ve kültürle ilişki kurmayı sağlayan bir alandır. Burada gerçekleştirilen davranışlar daha az yapılandırılmış olduğundan keşfetmek için daha fazla imkan sağlamaktadır ve çocuklar için sürekli yenilikler sunmaktadır (Moore ve Young, 1978). Okul ve çocuk bahçesi, hareket imkanı sunmasıyla fiziksel gelişime, çocuğun keşfetme ve araştırmasını sağlayacak bir ortam sunmasıyla bilişsel gelişime, çocuğu diğer çocuklarla özellikle oyun ortamı içerisinde bir araya getirmesiyle de sosyal-duygusal gelişime etki edebilecek güce sahiptir (Hart, 1993).

Çocuklar hem dinlenme ve serbest zaman geçirme, hem de oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili **serbest oyun** oynadığını belirtmiştir. Çocuklar serbest oyunu hem ev içi gibi kapalı alanlarda hem de sokakta oynadıklarını belirtmişlerdir. Serbest oyun özerk ya da yalıtılmış değildir, daha çok çocuğun dışarıdan müdahaleye maruz kalmadan oyun ve gelişimsel deneyimlerini birleştirmesine imkan vermektedir. Serbest oyunun zıttı ise Garbarion ve Manly'nin

(1996) tanımıyla zapt edilmiş oyun (captured play)'dur. Yetişkinler genellikle kendi eğitimsel, mesleki ve toplumsal amaçları için çocuğun oyununu şekillendirme ve denetleme eğilimindedirler. Oyun çocuğun kendi isteği dışındaki herhangi bir güçle yaptırıldığında zapt edilmiş hale gelir. Günümüzde önceden programlı, yönetilen ve öğretimsel oyun olumlu değerlendirilirken dış mekanlarda, bahçelerde, sokaklarda kendiliğinden ortaya çıkan oyun ise olumsuz oyun olarak değerlendirilmiştir. Bu anlayış serbest oyunun yavaş yavaş ortadan kalkmasına ya da değersiz görülmesine neden olmaktadır (Garbarion ve Manly'den aktaran Sutton-Smith, 1988). Ancak çocuklar serbest oyun etkinliklerinde birbirleri ile daha çok etkileşime girerken, çalışma ağırlıklı (zapt edilmiş) etkinliklerde daha az etkileşime girdikleri görülmüştür (Stebbins, 2007)

Boş zaman aktivitelerine yönelik genel bir sınıflandırma yapan Robert Stebbins boş zaman aktivitelerini “ciddi (serious) boş zaman” ve “kayıtsız (casual) boş zaman” olarak ikiye ayırmıştır. Buradaki ciddi (serious) büyük ciddiyet, resmiyet, iç kapayıcı, neşesiz ve şaka olmayan” anlamlarından ziyade; daha çok içtenlik, samimiyet, istek, önem, özen, itina” sıfatlarıyla ilişkili olduğunu ve anlam bulduğunu ifade etmiştir. Ciddi boş zaman aktivitelerini Stebbins “Kendine özgü bilgi, beceri ve deneyim gerektiren amatör, hobi ya da gönüllü faaliyetlerdir” (Stebbins, 1997; 2007) şeklinde tanımlanmıştır. Stebbins (1997; 2007) kayıtsız boş zaman aktivite türlerini şu şekilde sıralamıştır; Oyun (heves ya da zevk için oynanan oyunlar), Rahatlama (oturma, uzanma, gezinme, dolaşma vb.), Aktif eğlence (şans ve parti oyunları vb.), Pasif eğlence (TV izleme, kitap okuma, müzik dinleme vb.), Sosyal iletişim (dedikodu yapma, laflama vb.), Duyusal dürtüler (yeme, içme), Kayıtsız gönüllülük (broşür dağıtmak, zarfların içini doldurma vb.), kayıtsız boş zaman etkinliklerinin tamamı haz, zevk ve eğlenme ile ilgilidir (Stebbins, 2007). Aktif eğlencede etkinlikler belli bir derecede yetenek, beceri ve bilgi gerektiriyorsa, bu kapsamdaki etkinlikler kayıtsız boş zaman etkinlikleri dışında kalmaktadır. Bu nedenle serbest zaman geçirmede kastedilen oyun çocuğun kimsenin müdahalesinin olmadığı, kendisinin zevk aldığı ve bundan dolayı tercih ettiği etkinlikleri içermektedir. Stebbins (2007) çalışmasında kayıtsız boş zaman aktivite türlerinden olan oyunun, çocuğa ciddi boş zaman aktivite türlerinden daha farklı olduğu kadar daha çok yarar sağlayabileceğini belirtmektedir. Aynı zamanda çocukların kayıtsız boş zaman aktivitelerini daha sık tercih etmekte olduğunu açıklamıştır. Çalışmamızda da çocuklar kimsenin müdahale etmediği ve oynamaktan keyif aldıkları serbest oyunu tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Serbest oyunun yararları göz önüne alınarak bu sonuç olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmada çocukların 12'si oyun eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili **arkadaşlarıyla olmayı** tercih ettiğini belirtirken; dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili 16 çocuk

arkadaşlarıyla olmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Ahioğlu (2012) yaptığı çalışmasında çocuklara oynadıkları oyunları kimlerle oynadıklarını sormuştur. Bu çalışmada çocukların çoğunluğu (%69,7) daha çok kendi akranları ile oynamayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Çocuklar için oyun, günlük yaşamın bir yansıması olup, çeşitli duygu durumlarının yer aldığı bir eğlenme ve deneyim alanıdır. Genellikle çocukların akranlarıyla olan etkileşimleri, yetişkinler ve bazen de çocuklar tarafından “oyun” olarak tanımlanmaktadır (Cobb-Moore, 2008). Dolayısıyla oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili çocukların arkadaşlarıyla olmak istemesi beklenen bir durumdur. Durmuşoğlu Saltalı ve Erbay’ın (2012) yapmış olduğu araştırma bulgularında ortaya çıkan; çocukların okul dışı zamanlarında en çok arkadaşlarıyla oynadıklarıdır. Anneler çocuklarının oyun arkadaşlarını belirtirken, özellikle ev dışında daha çok arkadaşlarıyla evde ise daha çok anne babalarıyla oynadıklarını belirtmişlerdir.).

Bu çalışmada özellikle dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili olarak çocuklar en sık olarak **teknolojik aletlerle** vakit geçirdiklerini, sıklıkla televizyon izlemekte ya da bilgisayar oyunları oynamakta olduklarını belirtmişlerdir. Birçok çalışmada da benzer sonuçlar ortaya konmuştur. Çocuklar bu araştırmalarda da ortaya konulduğu üzere, sıklıkla televizyon izlemekte ya da bilgisayar oyunları oynamaktadır (Aslan, 2001; Jessen, 2003; Özdirenç, Özcan, Akın, Gelecek, 2005; Maynard’dan aktaran Lim, 2012). Benzer olarak Arslan’ın 2010 yılında yaptığı araştırmada hem devlet okullarındaki hem de özel okullardaki çocukların okul dışı zamanlarını en çok internette oyun oynayarak geçirdiğini belirtmiştir. Akyıldız (2012) da çalışmasında çocukların çoğunun boş zamanı bilgisayar karşısında geçirdiği bulunmuştur.

Televizyonun çocuğun sosyalleşmesini engellemesi başta olmak üzere pek çok zararı bulunmaktadır. Belki de fark edilmeyen ancak önemle üzerinde durulması gereken etkisi ise televizyonun etkisinin sadece ekran karşısında kalmadığı ve çocuğun yaşamının her alanına girdiği yönündedir. Örneğin reklamlar aracılığıyla sunulan materyalleri çocuklar hemen satın almak istemektedir ve televizyondan öğrenilenler, çocukların oyunlarını, davranışlarını şakalarını dahi etkilemektedir. Hazır bilgi sunduğu için çocukların düşünmesine, eleştirmesine imkan vermemekte ve pasif kalmaları nedeniyle hem bilişsel hem de fiziksel gelişimlerini olumsuz etkilemektedir (Jesser, 1991). Bilgisayar teknolojisi ise çocukların sosyal duygusal gelişimlerini oldukça olumsuz etkileyebilmektedir. Bilgisayar teknolojisi çocukları izole etmekte ve sosyal gelişimlerini engellemektedir. Buna rağmen araştırmalar çocukların bilgisayar teknolojileri ile vakit geçirmekten hoşlandıklarına yöneliktir (Sormaz, 2012). Bilgisayar teknolojilerini savunanlar ise bilgisayarın çocuklara işbirliğini öğrettiği ve çekingen özelliği olan ya da engel durumu olan

çocukların diğer alanlarda başarı yakalamakta zorlanırken bilgisayar alanında bu duyguyu yaşayabildikleri ve bunun onlar üzerindeki olumlu etkileri üzerinde durmaktadır (Lim, 2012).

Bilgisayar ve internet oyunlarının ticari kazanç getirisinin yükselmesiyle birlikte, oyun kültürü tüketim alanında oldukça önemli bir hale gelmiştir (Jessen, 2003). Amerika’da yapılan bir araştırmaya göre 0-8 yaş arası çocukların %51’i ve 5-8 yaş arasındaki çocukların ise %81’i bilgisayar oyunları oynamaktadır (Adakaner, 2012). Bilgisayar, tablet, telefon, playstation gibi teknolojik aletlerle oynanan oyunlarda yarışmacı anlayış ön planda olup çocuklar tarafından sık tercih edilmektedir. Bu tarz oyunlara modern çocuk oyunları da denilmektedir. Modern çocuk oyunları, tüketim piyasası, aşırı nüfus, kentleşme, yoğun trafik gibi sebeplerle kapalı mekânlara taşınmıştır; doğal oyun alanları tercih edilmemeye başlanmıştır. Ayrıca bu tarz oyunların özgürce tasarlanan oyunların önüne geçmesiyle birlikte oyunun, en önemli özelliği olan serbestliğin yok olmasına neden olmuştur (İnal, 2007a). Elektronik oyuncaklarla oynayan çocukların; sosyalleşmesinin azaldığı, elektrik ve radyasyona maruz kaldığı, psiko-motor ve bilişsel becerilerde geri kaldığı bilgileri mevcuttur (İnal, 2007b) Sonuçta, kapalı mekanlara sıkıştırılan (ev, okul gibi) çocuklar, doğadan kopuk, elektriğe dayalı ve yalnızlığın hakim olduğu bir kültürün üyeleri haline gelmişlerdir (Williams, 2012, İnal, 2007a).

Çocukların teknolojik aletlerle vakit geçirdiklerini en sık olarak dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkı içerisinde ve oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkı içerisinde görmek çevreden ve doğadan uzaklaşmış bir çocukluğu düşündürmektedir. Nitekim Wright günümüzde çocukların toplumdan uzaklaştığını ifade etmekte ve üç tür yalıtılma yaşadıklarını düşünmektedir:

"Çocuklar dışarıda kumluk alanda oynayarak başkalarıyla işbirliği yapmayı öğrenmek yerine, saatlerce yataklarında oturup Gameboy'un sonsuz versiyonlarını oynamaktadırlar." Bu nedenle kuşak içi bir kopukluğun olduğunu söylemektedir, çünkü çocukların oyunu başkalarına daha az bağlı ve gitgide daha fazla yalıtılmış hale gelmektedir. İkinci kopukluğun kuşaklararası ortaya çıktığını belirtmektedir. "Eskiden hem çocuklar hem de yetişkinler aynı oyunları oynuyorlar ve aynı boş zamanları paylaşıyorlardı. Günümüzde bu artık söz konusu bile değildir; hatta alan oyunları, piknikler gibi bir zamanlar yaygın olan etkinlikler tamamen geçmişte kalmıştır."

Wright aynı zamanda şunu da belirtmektedir;

"Geleneksel etkinliklere ilginin kaybolması konusunda en rahatsız edici nokta, etkinliğin kendisinin kaybolması değil, etkinliğin desteklediği kuşaklararası arkadaşlığın kaybolmasıdır. Bu, modern toplumun ikinci kopukluk örneğini oluşturmaktadır, yani kuşaklararası kopukluk." Wright'a göre modernleşmenin bize miras bıraktığı sonuncu kopukluk ise, doğal şeylerden gitgide daha fazla yalıtılmamızdır. "Teknolojik ilerlemeler bizi doğadan uzaklaştırıyor. Çocuklar da doğayla hiçbir bağlantısı olmayan etkinliklere giriyor, doğadan kopuk oyunlar oynuyorlar. Ayrıca ana babalar da artık çocuklarını doğa içinde oynamaya özendirmiyor; ana babaların, çocukların parklarda ya da doğal alanlarda oynamaları konusunda bir tür korkusu olduğu saptanıyor." Çocukların insan yapımı sanal çevrelerdeki oyunları oynamaları, onları doğal dünyanın bilincini, anlayışını, beğenisini kazanmaktan uzaklaştırmaktadır (Göncü, 2001; Wright'dan aktaran Onur, 2002).

Dışarıda, sokakta oynanan oyunlarda giderek azalma görülürken elektronik ve dijital ürünlere olan ilgi gittikçe artmaktadır. Pek çok araştırma bu ürünlerin zararlarını belirtmektedir ancak Lund ve

Jessen(2005) yapmış olduğu çalışmada dijital teknolojinin sorundan ziyade çözüm olabileceğini belirtmiştir. Bu teknolojiden yararlanılarak çocukların sosyal, kültürel ve fiziksel gelişimlerini destekleyecek, çocukların oyun davranışlarını değiştirecek, dışarıda kullanılacak oyun materyalleri geliştirebileceğini açıklamıştır. “Tangible Tiles” adını verdikleri okul bahçesi, oyun parkı, site bahçeleri, spor alanları vb. yerlere yerleştirilen 2D özelliğinde çocukların zıplamasıyla renk değiştiren ve bunla ilgili çeşitli oyunlar türetilebilen oyuncak malzemesiyle dijital teknolojiden yararlanılarak çocukların teknolojiyi dışarıda kullanmaları sağlanabilir. Bu fikirle teknolojik aletlerden çocukların yararına olacak şekilde faydalanılabileceği çocukların tercih edeceği oyun malzemeleri üretilebileceği belirtilmiştir.

Dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili çocukların yaptıklarını belirttikleri arasında **ders çalışmanın** da yer aldığı görülmektedir. Bu durum çocukların serbest zamanını dahi ders çalışma zamanı olarak algıladığını düşündürmektedir. Okul başarısı ve dersler bir öğrencinin yaşamının en önemli olgusu olarak görülmektedir. Çocuklar eğer ödevlerini bitirirlerse oynayabilirler. Eğer ders çalışmaz ve ödevlerini bitirmezlerse oyun oynamaya hakları yoktur. Toplumun bireylerden beklediği ve ona empoze ettiği başarılı olma, iyi bir meslek sahibi olma baskısı çocukları boş zamanlarında da ders çalışmaya ve test çözmeye yönlendiriyor olabilir. Uzun yıllar bu durumun böyle devam etmesi sonucu çocukluğunu yaşayamayan bireyler oluşmaktadır (Elkind, 1999). Araştırmalarda bu sürecin pasif, bağımlı ve başkalarının isteklerine göre hareket eden bireylerin yetişmesine neden olduğu vurgulanmıştır (Kağıtçıbaşı, 2002). Gleave (2009) okul yaşantısının, çocukların okul zamanı ve okul sonrası zamanının oldukça fazla ve önemli bir kısmını aldığını savunmaktadır. Küçük yaşlardan itibaren ödevin büyük bir görev olarak görüldüğünü okullardaki katı otoritenin evde ebeveyn tarafından da sürdürüldüğünü ve çocukların boş zamanlarında da ders çalışmasına neden olduğunu belirtmiştir (Gleave, 2009). Bu konuyla ilgili olarak Komite Genel Yorumunda; ana babaların, çocuklara bakan kişilerin ve kamu yöneticilerinin genelde ders çalışmaya, oyun oynamaya göre çok daha büyük öncelik tanıdıklarını ve bu durumun çocukların 31. Madde kapsamındaki haklarını kullanmasını engellediğini belirtmiştir. Çocukların tüm kendine ait zamanının ders vb. şekillerde programlanmış olmasının çocuğun fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal iyi olma hali açısından zararlı olabileceğini vurgulamıştır. Aynı zamanda genel yorumda çocukların bu hakkını kullanabilmeleri için çocuklara çalışma hayatından, derslerinden ve yerine getirmeleri gerekli olan başka zorunluluklarından soluk alacak yeterli zaman tanınmasının gerekliliği belirtilmiştir (Genel Yorum No:17, 2013).

Çocukların bir kısmı oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili **alışveriş merkezlerine** gitmeyi tercih ettiklerini, buralardaki oyun alanlarını kullandıklarını, ayrıca buralarda eğlediklerini

belirterek kapalı alanlarda olmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi araştırma raporları, Türkiye'de çocuk oyunlarının dünya genelinde olduğu gibi, açık havadan kapalı yerlere, geleneksel ve kolektif oyunlardan modern ve bireysel oyunlara doğru önemli bir değişim geçirmekte olduğunu belirtmektedir. Benzer bir şekilde Çok ve arkadaşlarının kentlerdeki açık alanlarda çocuk oyunları araştırması oyun kültürü konusunda çok önemli bir gerçeği ortaya koymuştur: Türkiye'de de oyunun kapalı mekanlara taşındığını, kurumsallaştığını, kitle iletişim araçlarının etkisine girdiğini, oyunlardaki geleneksel olmayan durumların gitgide arttığını belirtmiştir (Çok vd., 1997).

Kullanamama Nedenleri

Kullanamama nedenleri kategorisinde ders çalışma ve aileden dolayı kodları değerlendirilmiştir.

Çocuklar hem dinlenme ve serbest zaman geçirme hem de oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili olarak en sık şekilde bu hakkını kullanama sebeplerinin **ders çalışmaktan** kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Serbest zamanın ve dinlenmenin nasıl değerlendirildiği konusunda kültürün önemi vurgulanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2002; Arslan, 2007; 2009). Bireyin bağımsız kişilik geliştirmesinin, kendisini ifade etmesinin önemsendiği batı toplumlarının tersine batılı olmayan toplumlarda bireyin toplumda yaşayan diğer kişilerle uyum içinde olması, kendi hedeflerini topluma göre belirlemesi gibi değerler hakimdir (Kağıtçıbaşı, 2002). Toplumsal değerlerin öncelikli olduğu toplumumuzda otorite, statü kazanma, uyum yaygın olarak benimsenmektedir. Çocuğun toplumsallaşması da bu değerler çerçevesinde olmaktadır. Bu süreçte gelecekte iyi bir meslek sahibi olması için çocuğun akademik başarısına önem verilmektedir. Ailelerin ve okulun yönlendirmesiyle birey çocukluk çağını akademik başarı elde etmek için ders çalışarak geçirmektedir. Bu nedenle boş zamanını değerlendirme fırsatlarından sınırlı şekilde yararlanmaktadır (Arslan, 2007; 2009). Günümüzde çocuğun ilgi ve yeteneklerine daha duyarlı olunsa da hala ebeveyn baskısı ve akademik başarı beklentisi çocuğun boş zaman ve dinlenme ile oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkını olumsuz etkilemektedir.

Çalışmalar göstermektedir ki ders dışı aktiviteler de akademik başarıyı arttırma amaçlı kullanılmaktadır (Elkind, 1999). Oyun alanında çalışan uzmanlar çocukların boş zamanlarını oyun eğlence ve dinlenme yerine sadece öğrenmeyle ilişkilendirmelerini endişe uyandırıcı bulduklarını

belirtmektedirler. Aynı zamanda bu durumun yıllar öncesinden beri oyunun önemini anlatan araştırmaların günümüzde bir anlam ifade etmediğini düşündürdüğünü belirtmektedirler (Gleave ve Hamilton, 2012). Çocuklar ne okul zamanını, ne de okul dışındaki zamanını boş zaman şeklinde kullanamamaktadırlar. Çocukların aileleri kendileri çalışırken bile onlar adına geçirilmesi planlanmış güvenli seçenekleri (Etüt, kurs vb.) çoktan planlamış olmaktadır (Gleave, 2009).

Çalışmamızda çocukların okullarından ve ödevlerinden vakit buldukça boş zamanlarının olduğunu ve ancak bu zamanlarda oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkını kullandıklarını belirtmesi çocukların nadiren boş zaman bulup özgürce oynayabildiklerini göstermektedir. Gill (2011)'in yaptığı araştırmada da çocukların %55'inin oyun zamanlarının ödevler tarafından kısıtlandığını belirtilmektedir. Aynı araştırmada çocukların %36'sı okul dışında arkadaşlarıyla dışarıda sadece haftada iki veya daha az şekilde vakit geçirdiğini belirtmiştir. Nasıl vakit geçirdiği sorulduğunda en sık cevap bilgisayar oyunları oynamak olurken, aslında tercih etmek istedikleri seçeneğin geleneksel aktif oyunlardan bisiklet sürmek olduğu bulunmuştur.

Günümüzde oyunun bir yandan idealleştirilirken diğer yandan da evcilleştirildiği gerçeği üzerinde tartışmalar mevcuttur.

Wright yunun sağlıklı ve mutlu çocuklar yetiştirme konusundaki katkısının bilinmekle birlikte, Amerikan toplumunda genellikle ihmal edildiğini belirtmiştir. Amerikalıların iş ve oyun karşısındaki tutumlarında hala bu ihmalin egemen olduğunu ve bu durumun pek çok ülkede böyle olduğunu açıklamıştır. Bunun nedenleri arasında okulları göstermiştir. “Çocuklar okullara gittikçe daha erken yaşlarda başlamaktadır ve okullardaki etkinliklerde oyunlara yer verilse de, bunlar çoğu zaman yapılandırılmış oyunlardır ve serbest oyunun gerçekleşmesine olanak tanımamaktadır” (Wright'dan aktaran Onur, 2002).

Batı ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de çocuk oyunları konusunda bütün tartışma yukarıda sözü edilen bu çelişki üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu çelişkiyi çocukları kontrol etmek, onları iyi tüketiciler yapmak isteyen sistemlerin yarattığı ileri sürülmektedir (Onur, 2002). Okulların ve derslerin gün geçtikçe zorlaşması ve yarışmaya dayalı sisteme dönmesi, akademik hırs ve rekabet, başarı ve kazanma isteği, eve kapanma zorunluluğu gibi diğer nedenler de eklenince ortaya yalıtılmış bir çocukluk çıkmaktadır (Bijou, Peterson ve Ault, 1968). Nitekim Artar'ın (1999) çalışmasına göre, öğretmenler çocukların oyun oynamaktan çok ders çalışması gerektiğini belirtmektedir. Oksal'ın (1999) araştırma bulgularında, yetişkinlerin, çocuğun oyununu onların yaratıcılığını geliştirmekten çok akademik başarı kazanmaları yönünde onayladıkları belirtilmektedir. Duygu ve düşünce açısından oyuna sıcak bakmayan anne ve babalar, çocukların ev ödevlerine ve ders çalışmasına daha çok önem verdiklerini belirtmişlerdir (Oksal, 1999; Balcı, 1987). Elkind'e (1999) göre de çocukların oyun oynama imkanı gittikçe azalmaktadır. Bütün bu gelişmelerin nedeni çocukların eve, okula, kurslara mecbur edilmesi ve başarılı olmaya

zorlanmasıdır. Hart(1997) “Son yıllarda okulda başarılı olmaları için çocuklara yapılan baskılar ilkokul düzeyine kadar düştü, çünkü ana babalar çocuklarını iyi bir gelecekleri olması için daha şimdiden çalışmaya zorluyorlar. Hatta, geleneksel olarak çocuklar için bir oyun cenneti olan çocuk yuvaları bile akademik hırs odaklarına dönüşmeye başladı” demektedir (Hart’tan aktaran, Çok vd. ,1997). Önceleri Kağıtçıbaşı’nın da (1996) belirttiği gibi Türk toplumunda çocuklar daha çok ekonomik değeri ile tanımlanmıştır. Bugünün çocukları ise ekonomik yapıdaki iyileşmeye bağlı olarak duygusal değerleri ile tanımlanmakla birlikte, okul başarıları ile gündeme gelmekte ve akademik hayat oyunundan daha değerli görünmektedir (Çelen, 1999). Birsen’in 2010 yılında yaptığı araştırmada görüşülen çocuklardan okul ve okul dışında yeterince oynayıp eğlenemediğini belirtenler, bunun nedenini zaman kısıtlılığı olarak ifade etmiştir. Okulda geçirilen zaman ve okul sonrası verilen ağır ödevler, bunların yanı sıra gidilen kurslar, etütler, dershaneler çocukların vaktini fazlasıyla doldurarak eğlenceye kısıtlı zaman bırakmaktadır.

Günümüzde oldukça yaygın fakat yanlış olan inanış; oyunun çocuğun derslerini engelleyeceği, okul başarısını olumsuz etkileyeceği yönündedir. Çoğu ana babalar söz konusu nedenlerden dolayı çocuk oyunlarını desteklememektedir. Bu oyunun faydasının yeterince anlaşılmamış olmasının bir sonucudur (Oksal, 1999). Oksal’ın araştırmasında oyun ve ders konusunda hangisinin öncelikli olduğu sorusuna 170 veliden sadece 26’sı önceliği oyuna verirken, 144 veli önce ders sonra oyun diyerek ders çalışmayı oyunundan değerli gördüklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar yapılan çeşitli araştırmalarla desteklenmektedir. Örneğin, büyük şehirlerdeki ana babalar çocukların temel gereksinimleri karşılandıktan sonra onların eğitimi için ayrılan zamanlara öncelik vermesi gerektiğini özellikle ifade etmişlerdir (Yan’dan aktaran Çelen, 1999). Günümüzde giderek aileler çocuklarının okul başarısına ilişkin yüksek beklentiler içerisine girmektedir. Çocuklar zamanlarının büyük bir bölümünü ev ödevlerine ve kurs veya etüt gibi yerlerde verilen ekstra derslere ayırmaları konusunda yetişkinler tarafından yönlendirilmektedirler. Bu anlayış sonucunda da oyun, çocukların akademik becerilerini engelleyici bir unsur olarak görülmektedir (Oksal, 1999). Bu durum yetişkinlerin, oyunun çocuğun zihinsel gelişimini de destekleyeceği gerçeğini yok saydığını göstermektedir. Tüm bu sonuçlar değerlendirildiğinde çocuğu geliştirebilecek tek yolun oyun değil eğitim olacağı görüşünün baskın olduğu anlaşılmakta, böyle ortamlarda ev ödevlerine ve okul programlarına yüklenen anlam büyümekte ve çocuklar oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkını, araştırma sonucumuzun da gösterdiği gibi ders çalışma nedeniyle kullanamamaktadırlar.

Araştırma sonucunda oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma ile dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını **ailesinden dolayı** kullanamadığını belirten çocuklar bulunmuştur.

Ersoy (2011) ‘un yapmış olduğu araştırmada oyun ve eğlenme hakkıyla ilgili sorun yaşadığını söyleyen öğrenciler, özellikle sınav ve derslerin ağırlığından söz ederek yeterli düzeyde oyun oynayamadıklarını belirtmiştir. Bazı öğrenciler de oyun oynama alanlarının ve parkların okulda ve çevrede yeterli olmadığını ve ailelerin oyun oynama konusunda kendilerini engellediğini belirtirken, ailenin engelleme nedenlerinin hem alan eksikliğinden hem de ders çalışmaları için olduğunu söylemiştir. Öğrenciler, oyun oynama konusunda yaşadıkları sıkıntıların temel nedeni olarak sınav sistemi ve derslerin yoğunluğunu düşünmektedir. Aynı zamanda ailesinin engellemelerinden dolayı kullanamadığını düşünenler vardır. Bu durum da toplumsal değerklerin baskın olduğu geleneksel Türk toplumunda aile kontrolünün yaşamın her alanında etkisini sürdürdüğünü bununda çocukların bağımlı bireyler olarak yetişmesine neden olabileceğini düşündürmektedir (Aslan ve Arslan, 2009; Aslan, 2009). Aynı zamanda bunun dinlenme ve boş zamanı değerklendirme ile oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkını olumsuz yönde etkilediği düşünölmektedir.

Artar’ın yapmış olduğu araştırmada 9-11 yaşları arasındaki öğrencilere oyun hakkı ile ilgili düşöndükleri sorulmuş ve çocukların oyun oynama hakları olduğunu düşöndükleri (%64) görölmüşür. Fakat yetişkinler tarafından belirlenen kuralların dışına çıkmayı istemedikleri görölmüşür. Bu durumun en büyük kanıtı ise; ödevlerin boş zamanlarını dahil almasından dolayı oynayamadıklarını söyleyen çocukların oranı (%71)’dır. Açıkça ailelerinin oynamasına izin vermediğini belirten çocukların oranı ise (%68)’dir (Artar, 1999). Bizim çalışmamızda da çocukların büyük bir çoğunluğu, bu hakkını aileleri izin vermediği için kullanamadığını belirtmişlerdir. Artar’ın aynı çalışmasında, ilköğretim sınıf öğretmenlerinin “oyun öğrencileri birçok yönden geliştirir ve çok yararlıdır ama öğrenciler oyun oynamasa da olur” şeklindeki ifadeleri ile “öğrenciler daha başarılı olmak için çok çalışmak ve oyun oynamak yerine de ders çalışmalıdırlar” görüşlerine çok benzer bir şekilde öğrencilerin yazdığı kompozisyonlarda da rastlanmıştır. Öğrencilerin kompozisyonlarında aynı ifadelerin bulunması çocukların yetişkinlerden ne kadar etkilendiklerini göstermektedir (Artar, 1999). Çocukların içinde bulunduğu gelişim dönemi özellikleri ile de bu durum açıklanabilmektedir. Bu dönemde çocukların yetişin kurallarını tartışmasız kabul ettiği ve yetişkin beğenisini kazanmaya büyük önem verdiği bilinmektedir. Ailelerin özellikle annelerin oyun konusundaki tutumları çocukların oyun oynamalarında çok önemli bir etmendir (Farver’den aktaran Artar, 2002). Çocukların büyüklerle etkileşimleri yetişkinlerin desteği, çocukların oyun oynamayı öğrenmelerinden başladığı gibi oyun oynamayı ileriki yaşlarında da sürdürmelerine yardımcı olmaktadır. Tüm bu ifadeler zaman zaman çocukların ders çalışma ve yetişkinlerden dolayı oyun ve eğlence

faaliyetlerine katılma ile dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkından yararlanamadığını göstermektedir.

Yetişkinlerden Beklentiler

Yetişkinlerden beklentiler boyutu; anne ve babalardan, devlet büyüklerinden ve öğretmenlerden beklentiler şeklindeki kategorilere göre ele alınmıştır.

Anne ve babalardan beklentiler kategorisinde karışılmaması-izin verilmesi, aileyle vakit geçirme, kurslara gitme, oyuncak isteği kodları değerlendirilmiştir.

Devlet büyüklerinden beklentiler kategorisinde beklentinin olmaması, oyun alanları, park alanları, spor alanları kodları değerlendirilmiştir.

Öğretmenlerden beklentiler kategorisinde; dersin eğlenceli işlenmesi, ödevlerin azalması, resim ve beden dersinin artması, teneffüslerin uzaması, ilgi- sevgi kodları değerlendirilmiştir.

Anne ve Babadan Beklentiler

Çocuklar en sık olarak oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili anne ve babalarından **izin verilmesi-karışılmamasını** beklediklerini belirtmişlerdir. Benzer şekilde dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili de anne ve babasından izin verilmesini- karışılmamasını bekleyen çocuk sayısının yüksek olduğu görülmüştür.

Günümüzde ailesinin denetimi olmadan etrafta yürüyecek izne, özgürlüğe dahi sahip olmayan pek çok çocuk vardır (Weller ve Bruegel, 2009). Dar ve kapalı mekanlarda hareket eden çocuklar diğer çocuklarla da bu imkanlar çerçevesinde görüşmekte ve gerçek hayattan izole olmaktadır. Bunun sonucu olarak da çocuklar gelişimlerinde önemli olan kendi gerçek deneyim imkanlarından mahrum kalmaktadır (Kamenov'dan 1989 aktaran, Krkljes ve Jevtic, 2012).

Ersoy(2011)'un çalışmasında öğrencilerin yeterli düzeyde kullanamadıklarını dile getirdikleri haklarından olan oyun eğlence hakkıyla ilgili olarak ailelerinden özgürlük beklentilerinin olduğunu dile getirmişlerdir. Öğrenciler artık kendi başlarına daha rahat hareket etmek istediklerini, ancak ailelerinin izin vermediğini belirtmişlerdir.

Dinlenme ve serbest zaman geçirme; oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkı ailelere bağlı olmalarından ve izin alamadıklarından dolayı kısıtlanan ve özgür olmakta sıkıntı yaşayan

çocukların boş zamanları da aileleri tarafından yönlendirilmekte ve çocuğun yararına olacağına inanılan okul aktiviteleri tercih edilmektedir (Larson ve Verma, 1999). Boş zamanlarını kendi istediği gibi değerlendiremeyen, dinlenemeyen, eğlenemeyen, oynayamayan çocuklar kendilerini yenileyememekte ve rahatlayamamaktadır (Aslan ve Arslan, 2012). Dinlenme ve serbest zaman geçirme özellikle bireyin yaşam kalitesini arttıran ve geliştiren en önemli unsurlardan birisidir. Bireyin kendisini keşfetmesine, yenilenmesine ve ortaya koyabilmesine imkan sağlamaktadır. Bireyin zihinsel, fiziksel ve sosyal gelişimini ve bu süreçte yaşadığı değişimi destekleyerek eğitilmiş ve sağlıklı bir birey olabilmesine katkı sağlamaktadır (Edginton, 2007).

Gaskins, Haight ve Lancy (2007) kültürlerin oyuna yaklaşımlarında, yetişkinlerin oyuna dahil olma-olmama, olmasalar da en azından destekleme-desteklememe konusunda üç farklı görüşten bahsetmektedirler. Birinci görüş olan kültürel kısıtlamada, oyunun değeri çok azdır. Hatta bazı oyunlar kötülenerek, çocukların o oyunu oynamaması istenir. İkinci görüş olan kültürel kabullenmede, oyun çocuğun ayakaltından çekilmesini sağlayan, onu oyalayan bir etkinlik olarak kabul edilir. Oyun ne kısıtlanır ne de teşvik edilir. Üçüncü görüş olan ve kültürel destekleme olarak isimlendirilen görüşte oyun kabul görür ve yetişkinlerin çocukların oyunlarına katılması önemlidir. Bu kültürlerde öğretmenlerin öğrenmeyi desteklerken okulda ve eğitim programında oyuna yer vermesi önemlidir. Bu görüşlerin uygulanması kısmında yöntemsel farklılıklar vardır. Bazı kültürlerde yetişkinin oyunu yönettiği gözlemlenirken, bazılarında çocuğun bağımsız hareket etmesini teşvik etme amaçlı kullanıldığı görülmüştür (Gaskins, Haight ve Lancy'den aktaran Güven, 2014). Günümüz toplumlarında bu üç görüşten farklı olarak kültürel yadsıma denilebilecek başka bir görüş ortaya çıkmaktadır. Hayatın hızlı ritmine yetişmeye çalışan yetişkinlerin çocukların oyun oynamalarına katılmalarının pek de mümkün olmadığı, katılmalarından ziyade, çocukların oyun oynamalarını bile zaman kaybı olarak gördükleri söylenebilir. Böyle durumlarda çocukların oyun oynamaları yetişkinler tarafından kısıtlanabilmektedir. Öğretmenler ise yine günden güne ağırlaşan akademik bilgileri öğretmeyle başa çıkmak zorunda kalırken, oyun okullardan ya silinmiştir ya da eğitimsel- kurgulanmış oyunlarla yer değiştirmiştir (Güven, 2014). Çalışmamızda da çocuklar oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma haklarını ve dinlenme ve serbest zaman geçirme haklarını kullanamama sebeplerinin ailelerinin izin vermemesinden, bu haklarını kullanmalarına karışmalarından kaynaklandığını belirtmekte ve ailelerinden izin vermelerini, kendilerine karışılmamasını beklediklerini dile getirmektedirler.

Çalışmada dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili çocuklar en sık olarak ailesinden beklentisinin onlarla birlikte olmak olduğunu dile getirirken aynı şekilde oyun ve eğlence

faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili de anne babasından beklentisinin **onlarla birlikte vakit geçirmek** olduğunu belirten çocuklar bulunmuştur.

Anne babaların çocukların oyunlarına katılmaları ve onlara oyun arkadaşlığı yapmaları araştırmalarda daha çok anne ve babaların oyunu algılayış biçimleriyle açıklanmaktadır. Oyunun faydasına inanan, oyunu bir eğitim aracı olarak gören ve çocukların bilişsel gelişimlerini desteklediğine inanan anne ve babalar çocuklarının oyununa daha fazla katılmakta, çocuklarını oyun oynamaları yönünde desteklemekte ve cesaretlendirmektedir (Farver'den aktaran Erbay, Durmuşoğlu Saltalı, 2012). Oyunun faydasına inanmayan, sadece bir eğlence aracı olarak gören anneler ise çocukları ile oynamamakta ve çocuklarının oyunlarını desteklememektedir. Bunun dışında akademik başarının oyundan daha önemli olduğunu düşünen anne ve babalar çocuklarının oyununa katılmamaktadır (Erbay, Durmuşoğlu Saltalı, 2012). Özellikle Asya kökenli aileler hayattaki başarının iyi bir eğitim almaktan geçtiğine inanmakta ve çocukların yaşamında oyunu geri plana atmakta ve çocuklarının oyunlarına katılmayıp onlara oyun arkadaşlığı yapmamaktadırlar (Parmar, Harkness, ve Super, 2004). Oysaki çocukların oyunlarına katılmanın pek çok yararı bulunmaktadır. Oyun faaliyetleri sırasında çocuk ile anne ve baba arasında kurulan iletişim, karşılıklı olumlu duyguların gelişmesine olanak tanımaktadır. Aynı zamanda oyun faaliyetleri yetişkin rollerinin, tutumların, ve değerlerin kuşaklar arası aktarılmasını sağlayarak toplumsallaşmayı desteklemektedir (Rossie, 1999).

Piaget'in (1962) oyun alanındaki çalışmalarından bu yana oyunun çocuğun gelişimindeki yeri ve önemi bilinmektedir. Piaget çocuğu kendi gelişiminin mimarı olarak tek başına ele almaktadır. Ancak Piaget'ten sonra gelen araştırmacılar (örneğin Hutt, Vygotsky, Bruner, vb.) çocuğu toplumsal çevrenin bir parçası olarak görmüşler ve çocuğun gelişiminde çevreyle etkileşimin önemini vurgulamışlardır. Günümüzdeki araştırmaların sonuçları yetişkinlerin çocuğun oyununa katılmasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Özellikle oyunlara yetişkinin katılımının çocuğun dil ve toplumsal gelişimine önemli bir destek sağladığı tespit edilmiştir (Onur, 2002). Piaget'ten bu yana oyunun içeriğinin ve gelişim evrelerinin evrensel olduğu kabul ediliyordu. Daha sonra oyunun sosyokültürel çevre, anne baba etkisi ve cinsiyet gibi etkenlere bağlı olarak değiştiği ortaya kondu. Ancak yakın zamanlarda yapılan kültürlerarası karşılaştırmalı araştırmalar oyunun bazı temel özelliklerinin evrensel olduğunu gösterdi. Bunlardan biri, yetişkin desteğinin çocukların oyunun gelişimi için her zaman gerekli olduğudur (Göncü, 2001). Tüm bu çalışmalar anne ve babanın çocuğun oyununda yer almasının önemini vurgulamaktadır. Bizim çalışmamızda da çocukların oyun ve eğlence faaliyetlerinde aileleriyle birlikte olmak istediklerini dile getirmişlerdir.

Ersoy(2011)'un çocukların haklarına yönelik yaptığı çalışmasında çalışmasında öğrencilerden bazıları okulda ilgi ve yeteneklerini geliştirecek olanakların olmadığını söylemiştir. Özellikle alt ve orta sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrenciler ailelerinden bu konuda yeterli düzeyde destek alamadıklarını belirtmiştir. Bizim çalışmamızda da öğrenciler anne ve babalarından ders dışı sosyal etkinliklerden olan **kurslara ve kulüplere katılmalarını** desteklemelerini beklediklerini dile getirmişlerdir.

Öğrencilerin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda bir araya gelerek tamamen kendi çabalarıyla oluşturdukları topluluklara öğrenci kulüpleri denilmektedir. Başka bir ifadeyle; okullarda sınıf dışı eğitim etkinliklerine katılmak amacıyla benzer, ortak ilgileri bulunan ve bu konuda istekli öğrencilerce kurulan topluluklardır. Kulüpler bir rehber öğretmenin gözetimi altında oluşturulur ve doğrudan öğrenciler tarafından yönetilen eğitsel kuruluşlardır (Öncül, 2000). Bu kulüplerin temel amacı, öğrencilerin ilgilendikleri alanda yeteneklerini geliştirmeleri, boş zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirmeleridir. Aynı zamanda bir kulübün üyesi olarak görev ve sorumluluklarını bilmeleri ve yerine getirmeleri; demokratik tutum ve davranışları benimsemeleri; çevreye ve topluma katkı sağlamaları ve sınıftaki çalışmalarını desteklemeleri amacı da bulunmaktadır (Holloway, 2000; Ersoy, 2011).

Araştırma bulgularında çocuklar anne ve babalarından **oyuncak** almalarını istediklerini belirtmişlerdir. Türk halkı tarafından oyuncağın çocuğun gelişimine katkısı genel olarak kabul edilmekle birlikte, Türkiye’de oyuncağın aynı ölçüde yaygın olduğu söylenemez. Ulusal gelir içinde oyuncağa ayrılan kısım ve çocuk başına düşen oyuncak harcaması açısından dünya ile karşılaştırıldığında Türkiye oldukça gerilerdedir. Örneğin, doksanlı yılların sonlarında çocuk başına yıllık oyuncak harcaması Amerika Birleşik Devletleri’nde 350 Dolar, İspanya’da 200 Dolar iken Türkiye’de 5 Dolardır (İnhan, 1997). Günümüzde ise Ciglerlioğlu (2013)’na göre ülkemizde çocuk başına düşen yıllık oyuncak harcama yaklaşık 30 dolardır. Bu rakam ABD’de çocuk başına 300 dolar, Avrupa’da 350 dolardır. Araştırma sonuçlarına göre dünyada ise çocuk başına ortalama 175 dolarlık oyuncak harcaması yapılmaktadır. Çocukların aileden oyuncak beklentileri aile bütçelerinden dünya standartlarına göre çok daha düşük miktarda oyuncak harcaması yapıldığına ilişkin istatistikleri doğrular niteliktedir.

Devlet Büyüklerinden Beklentileri

Çocuklar en sık olarak oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma ile dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili devlet büyüklerinden **hiçbir şey** beklemediklerini belirtmişlerdir. İfadeler

incelendiğinde, çocukların devlet büyüklerinden bu konuda destek göreceğine inancının olmadığını göstermektedir. Oysaki çocuğun oyun, eğlence faaliyetlerine katılma; dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını düzenleyen çocuk hakları sözleşmesinin 31. Maddesinin kapsadığı hakları, taraf devletlerin çocuklar tarafından kullanılabilmesi için fırsat yaratma ve teşvik etme yükümlülüğü vardır. Çocukların bu hakkı kullanabilmesi çocukların kendi maddi olanakları bulunmadığından hükümet dahil yetişkinlere bağlıdır. Bu yüzden devletin bu hakkın kullanılmasında yükümlülük ve sorumlulukları vardır.

McArdle (2001) oyunu ticari bir kazanç fırsatı, bir baş belası ya da ciddi olmayan bir etkinlik olarak görme eğiliminde olan bir toplumda yaşadıklarını belirtmiştir. Belki de bunun sonucu olarak, oyunun hükümetlerin ve yerel yönetimlerin planlarının dışında bırakıldığını düşündüğünü açıklamıştır. Çocukların boş zaman değerlendirme, oyun oynama ve yaşlarına uygun eğlence faaliyetlerine katılma hakkı için gerekli düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bu düzenlemelerin yerel yönetimlerin kentleşme projeleri içinde yer alması ve kesinlikle göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Örün ve Tatlı, 2012).

Devlet büyüklerinden oyun ve eğlence hakkına katılma ve dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili beklentisi olan çocukların onlardan **oyun alanları** yapmalarını beklediğini dile getirdiği görülmüştür. Çocuklar oyun alanı beklentilerini çeşitli yerler için ifade etmişlerdir bunların arasında okul bahçesi, sokak ve farklı özel mekanlar yer almaktadır. Bulgulara göre çocuklar oyun alanı isteğini genelde okul bahçelerine yönelik olarak dile getirmiştir. Çocukların zamanının büyük bir çoğunluğunun okullarda geçtiği düşünülürse çocukların bu alanlardaki beklentileri oldukça önemlidir.

Çocuğun oyun ve dinlenme hakkını kullanabilmesi için, çocuk bahçelerine (oyun alanlarına) ihtiyaç duyulmaktadır (Özdamar, 2000). Oyun alanı, çocuğun sosyal, duygusal, bilişsel ve fiziksel gelişim ve eğitimi için esas olan aktivitelerini desteklemek için tasarlanmış mekânsal bir eğitim çevresidir. İyi tasarlanmış, iyi yönetilen bir oyun çevresi çocuklara motor becerilerin geliştirilmesi, sosyal gelişim, öğrenme, karar verme, hayali oyun, eğlenmek için oyun oynama gibi gelişim fırsatları tanır (Tekkaya, 2001)

Gelişim psikolojisi çalışmaları, farklı yaş dönemlerinde oyun davranışının farklı olduğunu belirtmektedir (Ergin, 1982). 6-15 yaş grubu çocukları gelişme çağındadır ve hareketli, enerji dolu bir dönemdedir. Koşmak, zıplamak, atlamak gibi hareketli oyunlar oynamak ister (Ünal ve Ark., 2000). Bundan dolayı okullarda öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik dış mekanların düzenlenmesi önem taşımaktadır (Yılmaz, 1995). Teneffüs ve okul çevresinin önemi üzerine yapılan araştırmalar

dikkate alındığında çocukların istekleri ve beklentileri dikkate alınarak okul bahçelerinin ve çocukların okul aktivitelerini tasarlanması gerekir (Blatchford, 1998; Pellegrini, 2005; 2008). Aynı zamanda çocuklar doğal alanlarda oyun oynamayı daha çok tercih etmekte, daha çekici bulunmaktadır. Doğal alanlar tüm gelişim alanlarına olduğu gibi özellikle çocukların öğrenme ve bilişsel gelişimine olumlu katkıda bulunurlar (Fjørtoft and Sageie, 2000). Ülkemizde yapılan çalışmaların çoğunda okul bahçelerinin zemininin asfalt, beton veya beton plak taş döşeme olduğu belirtilmiştir (Yılmaz, 1995; Kelkit ve Özel 2003). Bizim çalışmamızda da bu durumu ifade eden çocuklar görülmektedir. Bu tür zemin malzemeleri çocukların ciddi boyutta yaralanmalarına sebep olabilmektedir. Zemin döşeme malzemesi olarak kauçuk, sıkıştırılmış ağaç kabuğu veya çim yüzeyler gibi daha yumuşak ve yaralanmaları azaltacak nitelikte malzemelerin kullanılmasına özen gösterilmelidir (Algan ve Uslu, 2009). Nitekim Mott ve arkadaşlarının (1996) yapmış oldukları araştırmada, çeşitli çocuk oyun alanlarının zemin kaplamalarının güvenliği, içerdiği oyun elemanlarının niteliği incelenmiştir. Sonuç olarak oyun alanları için en güvenli zemin kaplamalarının sentetik materyal ve ağaç kabuğu olduğu, bu materyallerin bütün kentlerde kullanılabileceği ortaya konulmuştur. Tekkaya'nın (2001) yaptığı araştırmada, ankete katılan çocukların, oyun alanı ile ilgili zeminin sert, taşlı veya toprak olmasından, düzensizlikten ve alanın küçük olmasından şikâyet ettiği belirlenmiştir. Aynı zamanda mevcut oyun alanlarının fiziksel yönden yetersiz, değişik yaştaki çocukların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanmadığı açıklanmıştır.

Çocuğun fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişiminde oyunun faydaları bilinen gerçeklerdendir. Bu düşünceden hareketle okul bahçelerinin en önemli amaçlarından biri de çocuğun oyun oynama gereksinimini karşılayabilmesidir. Okullarda yer alan çocuk oyun alanları, teneffüslerde çocuklara okul zamanı boyunca fiziksel ve zihinsel yönden aktif kalabilmeleri ve oyun eğlence faaliyetlerine katılabilmeleri için fırsatlar sunmaktadır (Aksu ve Demirel, 2012).

Okul bahçeleri öğrencilerin dinlenme ve oyun oynama ihtiyaçlarını karşılamalı ve derslerden kalan zamanlarda kendilerini iyi hissedecekleri, ilgi çekici ve rahat bir ortam oluşturmalıdır (Golby ve Appleby'den aktaran, Aksu ve Demirel, 2012). Okul bahçeleri Avrupa ve Amerika'nın birçok yerinde kentsel açık-yeşil alanlarla bağlantılı olarak planlanmaktadır. Okul bahçelerine, okul süresince yararlanacak çocuklar için gereken önem verildiği gibi okul sonrasında da değerlendirilecek bir mekan olması sağlanmaktadır. Özellikle okul bahçelerinde yer alan oyun alanları ve spor sahalarından kent halkı da yararlanabilmektedir (Kelkit ve Özel, 2003). Ülkemizde ise bu durum bilindiği üzere okul zamanı için bile yeterli olmamakla birlikte, okul sonrası için çocukların girişine kapalı sadece otopark amaçlı kullanıma açık olmaktadır. Tüm

bunlar düşünöldüğünde oyun alanı bulma konusunda sıkıntı yaşayan çocukların devlet büyüklerinden oyun alanı beklentisi olağan gözökmektedir.

Çocuklar çalışmamızda aynı zamanda devlet büyüklerinden **park yapılmasını** beklediklerini dile getirmişlerdir. Günümüz teknolojisinde hala çocuklar için düzenlenecek nitelikli park alanlarının olmaması endişe uyandırıcı bulunmaktadır.

Hollanda da ikinci dünya savaşının hemen ardından hükümetin desteğiyle mimar Aldo Van Eyck' tarafından çocuk oyun alanları projesi (1947-1978) kapsamında 30 yıl boyunca Amsterdam'ın tüm mahallelerinde 700'den fazla oyun alanı tasarlamıştı. Eyck'in başarısı çocukların yaratıcılığını geliştirecek basitliği yakalamasında bulunmuştu. İlk başta alçak, etkili ve sade kum havuzları tasarlamış sonra kubbe biçiminde borulardan tasarlamıştır. Bu borular tırmanma tepesi olabildiği gibi üstüne atılan eski bir halı ile içine girilebilecek kulübeye dönüşebiliyordu. Çocuklara hazır verilmiş bir tasarım olmadığı için çocuklar kendi hikayelerini ve oyunlarını kendileri üretiyorlardı (Strauven, 2007). Bundan yaklaşık yarım asır önce çocukların oyun ihtiyaçları göz önüne alınarak yapılan bu gelişmeler ve çocukların yaratıcılığını destekleme gibi hassas noktalara ne denli önem verildiği düşünöldüğünde ölkemizde günümüzde bile sayıca ve nitelikce yetersiz olan çocuk oyun alanları konusu çocukların da değindiği üzere yerel yönetimler ve hükümetlerin öncelik vermesi gereken bir konudur. Çocuklar açıkça bizim çalışmamızda da olduğu gibi oyun parklarının sayısının yetersiz olduğunu belirtmektedir. Sayı bakımından az olmakla birlikte niteliksel açıdan da eksiklik bulunmaktadır. Ölkemizde çocuk alanlarına bakıldığında AVM'lerde, restoranlarda çocukları kapalı, küçük hiçbir estetik değeri olmayan yaratıcılığı teşvik etme amacını gütmeyen oyun köşeleri görölmektedir. Güvenlik kaygısı ile üretilmiş parlak renkli nesnelerle donatılmış bu oyun alanları çocukların kendi hayal güçlerini harekete geçirmekten hayli uzaktır (Kanıpak, 2014). Van Eyck'a göre oyun alanlarındaki nesneler değil çocuklar hareket etmelidir. Bu yüzden tasarımlarında atlama taşları, tırmanma çubukları, borular ve kum havuzları kullanıyordu. Bu nesneler çocukların hayal gücü ile birleştiğinde şekilden şekle girebiliyordu (Kanıpak,2014; Strauven, 2007). Oysa şimdi plastik bir korsan gemisi oyun alanına konularak çocukların hazır hayalleri yaşaması beklenmektedir. Çocuk ta kurgulanmış bir dünyanın figüranı olarak çevresindeki çocuklarla iletişime geçmeden kendi başına oyununu sürdürmektedir. Bu şekilde hazır malzemelerden yapılmış parkları Kanıpak(2014), çocukların yaratıcılıklarını öldüren, hayal güçlerini dizginleyen "katil parklar" olarak değerlendirmektedir.

Çağdaş insan bilimleri insan'ın hareket etmeye göre yapılandığını açıklamaktadır. Bütün insanlar için vazgeçilmez olan hareket çocuk için çok daha büyük bir ihtiyaçtır. Çünkü çocukluk dönemi bireyin gelişim sürecinde en önemli evredir. Bu süre harekete dayanan oyun ve **spor** ile çevrili

olmalıdır. Harekete dayanan oyun ve spor çocuk için bir temel Hak'tır (UNESCO, 2005). Bu nedenle çocuklara yeterli fiziksel imkan sunulmalıdır. UNESCO, Türkiye Milli Komisyonu, Beden Eğitimi ve Spor İhtisas Komitesi Çalıştayında (2005) çıkan sonuçlarda mimari açıdan özenli oyun alanlarının oluşturulması, serbest oyun alanlarının oluşturulması ve var olan tesislerin yenilenerek işlevselliğinin arttırılması vurgulanmaktadır. Aynı zamanda çocukların kendilerini ifade edebilecekleri ortamlar oluşturularak özellikle bu konularda zorlukları yaşayan çocukların önerilerinin alınmasının gerekli olduğu vurgulanmıştır. Aynı zamanda çalıştayda çocuğun spor ve oyun hakkından sorumlu olan kişi, kurum ve kuruluşlar arasında devlet ve ailenin de olduğunu vurgulanmıştır. Aileye, çocuğun oyun ve spor hakkından sorumlu olduğu bilincinin kazandırılması gerektiği açıklanmış, aile bireylerinin eğitim yoluyla çocuklara bu katkıyı her yaşta sağlayabilecekleri belirtilmiş ve aileye eğitim vermek üzere toplumdaki eğitim kurumlarına görev düştüğü açıklanmıştır. Türk eğitim kurumları ve bu kurumların bağlı olduğu üst kurumlar, çocuğun spor ve oyun hakkının sağlanmasından, gerekli önlemlerin alınmasından ve ortamların hazırlanmasından sorumlu tutulmuştur. Bu sorumluluğun paylaşımında eğitimcilerin de görev alması gerektiği vurgulanmış ayrıca spor ve oyun alanlarının standartlara uygun planlanması ve yapılandırılması konusunda yetkililerin önlem alması gerektiği üzerinde durulmuştur. Özellikle spor ve oyun etkinliklerinde gerekli araç-gereç ve teknolojilerin geliştirilmesi için uygun çalışmaları yapacak bilim kuruluşlarına da görev düştüğü ifade edilmiştir. Bizim çalışmamızda da çocuklar devlet büyüklerinden spor yapacakları alanları ve malzemeleri temin etmelerini beklediklerini açıklamışlardır.

Çalışmaya katılan çocuklardan ikisi aynı zamanda oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma üçüde dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkından her çocuğun faydalanması gerektiğini düşündüklerini bunun devlet tarafından sağlanmasını istediklerini dile getirmişlerdir. Toplumun her kesimindeki çocukların, oyun ve dinlenme hakkından eşit olarak yararlanması sağlanmalıdır. Bu çerçevede düşünüldüğünde; yoksul çocukların, ekonomik durumlarından kaynaklanarak bu haktan yararlanamamasının önüne geçilmelidir. Bunun için devlet her çocuğun oyun ve dinlenme hakkından eşit olarak yararlanmasını sağlayacak tedbirleri alması gerekmektedir (Özbudun, 2005). Birleşmiş Krallıktaki Kalkınma Araştırmaları Enstitüsü tarafından uygulanan uluslar arası bir araştırma projesi olan “Genç Yaşamlar” 15 yıllık bir dönemde çocuk yoksulluğundaki değişimleri belirlemektedir. Etiyopya, Hindistan, Peru ve Vietnam da araştırmalara yapan proje çocukların kendi deneyimlerini anlatmalarını istemektedir. Buradaki çocukların çoğu oyun, oyuncak, kitap ve oyun bahçesi ihtiyaçlarınına değinmişlerdir. Bu araştırmanın ortaya çıkardığı gerçek yoksulluk; eğitimden sağlığa, oyundan yeterli yaşam standartlarına kadar çocuk haklarını çok önemli

derecede etkilemektedir (CESCR, 2001). Bu da çocukluk döneminin yoksulluktan korunmasının ulusal olmanın ötesinde aynı zamnada küresel bir sorumluluk olduğunu göstermektedir. Nitekim bu çalışmada da çocuklar yoksulluk, hastalık, doğal afetler gibi nedenlerle bu haktan faydalanamayan diğer çocuklara da imkan yaratılmasını istediklerini, dile getirmişlerdir.

Öğretmenlerden Beklentiler

Çocuklar en sık olarak oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili öğretmenlerinden **dersin eğlenceli işlenmesini** beklediklerini belirtmişlerdir. Aynı şekilde dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili de bu isteği dile getiren çocuklar olduğu belirlenmiştir.

Oyunun gelişim üzerindeki faydalarının yanı sıra, yetişkinin çocuk oyunu üzerindeki rolünün incelenmesi de oldukça önemlidir. Çünkü yetişkinler çevresel düzenlemelerle çocuk için oyun fırsatları yaratmaktadır. Yetişkinin oyuna bakış açısı, çocukların oyunlarına yön vermektedir. Bununla ilgili olarak Whitebread (2012) oyuna yetişkin katılımı ve katkısı ile ilgili 3 farklı bakış açısından bahsetmektedir. Birincisi oyunun doğallığıdır. Herkesin oyun oynamaya eğilimi vardır ve oyun kendiliğinden gelişir. Oyundan mahrum kalma durumları ise gelişim alanlarında çeşitli gerilemelere yol açabilir (Singer, 2006; Whitebread, 2012). Burada oyun, sadece eğlence aracı olma özelliği ile gelişime sağladığı katkıdan dolayı bile değerlidir. Oyuna başka bir değer bulmaya veya yüklemeye gerek yoktur. Bu bakış açısında, yetişkinin dâhil ve müdahil olmadığı oyunun geçerli ve makbul olduğu görüşü hâkimdir (Whitebread, 2012). Hatta bu bakış açısına göre oyun o kadar doğaldır ki, yapılandırılmış bir bağlam olan okul, oyunu içinde barındıramaz (Kushner'den aktaran, Whitebread, 2012). İkinci bakış açısında ise, oyunun eğitimsel katkısının neler olabileceği ve burada öğretmenin üstlendiği rollerle ilgili çalışmalar ele alınmıştır. Oyun yoluyla öğrenmede, öğrenmenin eğlenceli hale getirildiğinde öğrenmenin gerçekleşebilme olasılığının daha fazla olduğu üzerinde durulmaktadır. İki nedenle oyun okula ve öğrenmeye dâhil edilmeye çalışılmıştır. Birincisi eğitim ve öğretim hayatında gitgide daha fazla akademik bilgi ve becerilerin kazandırılmaya çalışılması (Bassok ve Rorem, 2014) ve oyunun okula, eğitim programına ve günlük hayata dahil edilmesiyle birlikte bu akademik ağırlığın hafifletilmesidir. İkincisi akademik bilgi ve becerilerin oyun yoluyla daha kolay öğretilebileceği fikridir. Örneğin Einarsdottir (2012), okuma yazma hazırlık çalışmalarının oyun yoluyla desteklenmesi, yine Ginsburg'un (2006) benzer çalışmasında oyunun matematik eğitiminde kullanılması gibi uygulamaların olumlu sonuçlarını araştırmak bu tür çalışmalardan bir kaçıdır. Üçüncü bakış açısında ise, oyunun sosyolojik, kültürel ve toplumsal anlamı ve değeri üzerinde durulmuştur (Göncü, 1999; Rogoff,

2003; Bronfenbrenner'den aktaran Güven, 2014). Bu açıklamalarda belirtilen ikinci bakış açısı ile benzer olarak bizim araştırmamızdaki çocuklar da oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili öğretmenlerinden dersin eğlenceli işlenmesini beklediklerini dile getirmişlerdir.

Çalışmamızda çocuklar dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili en sık olarak öğretmenlerinden beklentisinin ödevlerin azalması olduğunu dile getirmiştir. Oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili de öğretmenlerinden **ödevlerin azaltılmasını** bekleyen çocuk sayısı yüksektir. Ersoy(2011)'un araştırmasında oyun ve eğlenme hakkıyla ilgili sorun yaşadığını söyleyen öğrenciler, özellikle sınav ve derslerin ağırlığından söz ederek yeterli düzeyde oyun oynayamadıklarını belirtmiştir. Özellikle alt ve orta sosyoekonomik düzeydeki öğrenciler oyun ve eğlenme hakkını yeterli derecede kullanmadıklarını üst sosyoekonomik düzeye göre daha çok dile getirmiştir. Bazı öğrenciler de oyun oynama alanlarının ve parkların okulda ve çevrede yeterli olmadığını ve ailelerin oyun oynama konusunda kendilerini engellediğini söylemiştir. Öğrenciler, oyun oynama konusunda yaşadıkları sıkıntıların temel nedeninin sınav sistemi ve derslerin yoğunluğu olduğunu belirtmiştir.

Çalışmamızda çocuklar okulda çok fazla zaman geçirdiklerinden ve bu zamanda dinlenip oynadıkları zaman olan **teneffüs süresinin uzamasını** istediklerini, bunla ilgili yaşadıkları sorunları dile getirmişlerdir.

Çocuklar günlük yaşamlarının büyük bir kısmı okulda harcamaktadır. Bundan dolayı okul, çocukların yaşam kaliteleri bakımından önemlidir. Bununla birlikte, dinlenme, hareket, öğrenme ve yaşama mekanı olan okul bahçeleri, sağlıklı, aktif, çevreye duyarlı, kişilerin yetiştirilmesinde oldukça önemlidir (Zask vd., 2001). Günümüzde okul saatleri uzarken içinde öğle yemeği zamanı da olan teneffüs zamanları kısalmaktadır. Oysaki çocuklar için teneffüs zaman değerlidir. Çünkü okul günlerinde çocuklara bir parçada olsa kurallar ve düzenden uzaklaşarak özgürlük sunmaktadır. Ancak eski zamanlarda olduğu gibi günümüzde de oyun zamanları problem olarak algılanmaktadır. Ders programlarını arttırmak adına teneffüslerin kısaltılması tartışılmaktadır. Ancak teneffüs süresinde bir düzenleme yapılacaksa bu teneffüslerden daha fazla yararlanma yönünde olmalıdır. Çünkü teneffüsler bilişsel beceriyi geliştirerek öğrenmeyi de desteklemektedir (Pellegrini, 2008). Zask ve arkadaşlarının (2001) da yaptıkları araştırmada, öğrencilerin ders aralarında okul bahçesinde bulunan oyun alanlarında hareketli fiziksel aktivitelerde bulunmalarının derslerde fiziksel ve zihinsel yönden aktif olabilmelerini desteklediğini belirlemişlerdir. Teneffüslerin olumlu katkısı sadece bilişsel gelişim aracılığıyla öğrenmeye katkısı yönünde değildir. Aynı zamanda sosyal beceriler ve fiziksel gelişim üzerine de olumlu etkiye sahiptir (Pellegrini, 2008). Teneffüs zamanları, çocukların geçmiş dersin etkisinden

çıkmaları ve bir sonraki derse daha aktif katılımlarını sağlamaları açısından oldukça önemlidir. Teneffüs, ders sırasındaki hareket eksikliği (hareketsizlik) sonrası konsantrasyon ve zihinsel rahatlama dönemidir. Hareket, oyun ve spor kişide gevşemeyi ve rahat hissetmeyi sağlamaktadır (Özdemir, 2011). Böylece teneffüste öğrencilerinin dersler sırasında oluşan zihinsel yorgunluklarının giderilmesi, kendilerini rahat hissetmeleri, etkinliklere aktif katılımları, algı ve motor kabiliyeti ve sağlıklı gelişimleri desteklemektedir (Robinson, 2011).

Milli Eğitim Bakanlığı programları doğrultusunda ilköğretim öğrencilerinin okulda bulundukları süreç içerisinde her biri 40 dakika süren toplam 6 derse girdikleri belirlenmiştir. Bu dersler arasında öğrencilerin 4 defa 10 dakika süren teneffüse çıktıkları ve 55 dakika süren öğle arasına sahip oldukları belirlenmiştir. Öğrenciler gün içerisinde toplam 335 dakikalık okul sürecinin 95 dakikasını (% 28) ders dışı zaman olarak kullanmaktadır (Özdemir, 2011). Okulda dersler boyunca uzun süreli oturma ve yetersiz hareket öğrencilerde dayanıksızlığa, koordinasyon problemlerine, dikkat dağınıklığına ve diğer sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Simonon (2000) çalışmasında, çocukların dış mekandan yoksun ve kapalı alanlarda oyun oynamalarının onların zihinsel, fiziksel ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilediği noktasında çocuk psikologlarının ve doktorlarının birleştiklerini vurgulamaktadır (Simonon'dan aktaran, Duman ve Koçak, 2013).

Çalışmamızda çocukların dışarıda olmaktan, oyun oynamaktan özellikle dışarıda spor ile ilgili oyunları oynamaktan hoşlandıkları görülmektedir. Bu nedenle okullarda bu faaliyetleri daha fazla yapabilmek için **beden eğitimi dersinin artmasını** istediklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda resim dersinin de artmasını istediklerini belirtmişlerdir. Bir ders dışı etkinlik olarak spor, öğrencinin bir bütün olarak gelişimine katkı sağlamaktadır. Ayrıca yapılan araştırmalar, okullardaki spor etkinliklerinin akademik başarıya, okula devama, bir üst öğrenimi tercih etmeye, okulu bırakmayı önlemeye, okul kültürünün gelişimine ve liderliğin gelişimine katkısı olduğunu belirtmektedir (Gholson'dan aktaran Yılmaz ve Bulut, 2003).

Beden eğitimi kişinin bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişimini sağlamak amacı ile yapılan jimnastik, spor ve oyun faaliyetlerinin tümüdür (Sel,1985). Özellikle gelişim dönemini kapsayan ilkokul dönemi çocukları için, beden eğitimi dersi eğitilmiş, bu dersin öğretim yöntemlerini bilerek yerinde ve doğru uygulayan, çocuk gelişimi konusunda bilgili, beden eğitimi dersi branş öğretmenleri tarafından yapılması gerekmektedir. Yani bu ders, beden eğitimi dersinin ne olduğunu ve amaçlarını çok iyi bilen kişiler tarafından yapıldığı takdirde gerçekten faydalı olmaktadır. Aksi halde çocuklarda bedensel, ruhsal ya da zihinsel yönden engeller ve eksiklikler meydana gelmektedir (Gökmen, 1998). Beden eğitimi ile birlikte sporun toplumda

yaygınlaştırılması sadece mutlu, sağlıklı, uyumlu, üretken ve yaratıcı toplum üyeleri yetiştirilmesi açısından değil, aynı zamanda üst düzeyde yarışmaya dayalı, ve bir kültür ögesi olarak değerlendirilen branş sporları için de sağlam bir temelin oluşmasına yardımcı olmaktadır (Sel, 1985; Gökmen, 1998). Spor alanında gelişmiş ülkelerin başarıları bu ülkelerin okul sporuna verdikleri önem ile buna bağlı olarak okullarda sürdürdükleri planlı ve sistemli spor faaliyetlerinin ürünüdür. Okullarda planlı ve sistemli programlar doğrultusunda gerçekleştirilen beden eğitimi ve spor etkinlikleri, sağlıklı, dengeli ve üretken bir toplumun oluşmasında en büyük faktördür (Kamiloğlu'ndan aktaran Gökmen, 1988).

Çocuklar öğretmenlerinden **onlarla ilgilenmelerini** ve kendilerine sevgi göstermelerini beklediklerini dile getirmişlerdir. Buna benzer şekilde Ersoy (2011)'un çalışmasında ilgi ve sevgi konusunda isteklerini dile getiren öğrenciler anne ve babalarının ve öğretmenlerinin daha çok dersle ilgilendiklerini ama bireysel sorunlarıyla ilgilenmediklerini belirtmiştir.

Neler Yapmayı Hayal Ettikleri

Neler yapmayı hayal ettikleri kategorisinde spor ile ilgili olanlar, oyun alanlarının olması, arkadaşlarla olma, dışarıda olma, daha az ödev olması kodları değerlendirilmiştir.

Çocuklar sık olarak oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkını ve dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını **spor faaliyetlerine (top oyunları)** katılarak kullanmayı hayal ettiklerini belirtmişlerdir.

Herhangi bir okul bahçesine bakıldığında çocukların devamlı koştukları, zıpladıkları, atladıkları yani fiziksel aktivite içerisinde oldukları ve bunları genelde bir spor içerisinde yaptıkları (örneğin voleybol, basketbol futbol) görülmektedir. Bu eylemleri planlamadan, kendiliğinden ve içlerinden gelerek, eğlenerek yapmaktadırlar. Bu görüntülerin aksine aynı çocuklar okul çıkışı arabada pasif bir şekilde oturmakta, saatlerce hareketsiz televizyon izlemekte, ders programının yoğunluğundan dolayı gittikçe okulda daha az hareket etmektedir (Reilly vd., 1999). Çocukların yaşam tarzında açıkça bir çelişki olduğu ortadadır. Çocuklar fiziksel aktiviteyi bu kadar seviyorlarsa niçin bu aktivitelere bu kadar az zaman ayırmaktalar? Bunun nedeni dışarı çıkmadan evde yapılacak seçeneklerin (sedentary alternatives) çevresinde fazla olmasıdır. Örneğin Amerika'da çocuklar günde 3 ya da 4 saatten fazla televizyon izlemektedir. Bisiklet sürmek ve okula yürüyerek gitmek beklenmedik davranışlar haline gelmiştir. Sokakta oynama güvenlik nedeniyle kısıtlanmıştır. Araştırma sonuçları çocukların harcadığı kalorilerin son 50 yılda oldukça azaldığını göstermektedir. (Durnin'den aktaran Boreham ve Riddoch, 2001). Çocukların aktif oyunlardan

hoşlandıkları oldukça nettir. Eğer dışarı çıkmadan gerçekleştirilen oyun alternatifleri bu kadar fazla olmasa çocuklar hareketli olacakları oyunları tercih edeceklerdir. Sokakta, parkta oynayıp, organize sporlara, kulüplere, takımlara katılacaklardır (Boreham ve Riddoch, 2001). Bizim çalışmamızda da bu sonuçları destekler şekilde çocuklar yüksek oranda spor faaliyetlerinde bulunmayı hayal ettikleri ancak buna imkan bulamadıklarını dile getirmişlerdir.

İncelenen çocuk görüşlerinde oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili **oyun alanları** olmasının ve dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkı ile ilgili dinlenme alanlarının olmasının hayal edildiği görülmüştür. Çocuklar görüşlerinde oyun ve eğlence hakkı ile dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını kullanacakları alanların olmadığını, var olan alanların da niteliksel açıdan yeterli olmadığını dile getirmişlerdir. Günümüzde şehirler gün geçtikçe betonlaşmakta şehirlerdeki yeşil alanlar yok olmakta, yerlerine yerleşim ve endüstri alanları kurulmaktadır. İş imkanları nedeniyle kent nüfusunun artması, öncelikli olarak konut ihtiyacının karşılanması için yeni konutlar inşa edilmesini gerektirmektedir. Bu durum ise yeşil alanlara imar planlarında yeterince yer verilmemesine ve sadece konutlardan arta kalan oldukça küçük çaplı yerlerin yeşil alan olarak değerlendirilmesine imkan vermektedir (Aksu ve Demirel, 2011). Bu yetersizlik çocukların oyun ve eğlence amaçlı olarak vakit geçirebilecekleri ya da dinlenme ve serbest zaman geçirme için kullanabilecekleri nitelikli alanların olmaması anlamına gelmektedir. Bu yüzden çocuklar evlerde, alışveriş merkezlerinde ya da bilgisayar başında vakit geçirmek zorunda kalmaktadır (Krklijes ve Jevtic, 2012). Önceleri, kamusal alanlar olmasa da, sokak araları ve boş arsalar çocuklar için oyun ortamı olarak kullanılırken trafiğin artması, ev sayılarının artması gibi kentlerin hızlı değişiminden dolayı çocuklar için oyun ve eğlence; dinlenme ve serbest zaman geçirme amaçlı kullanılan sokaklar çocukların güvenle gidebileceği bir yer olmaktan çıkmıştır. Yerini çok katlı apartmanlara bırakan bahçeli evler de giderek yok olmuş, oyun imkanları sağlayan boş arsalar da hızla azalmıştır (Gökmen ve ark., 2006). Bizim çalışmamıza göre de, bu bilgilere paralel olarak kamusal alanlar yeterli olmadığı için sokak imkanlarından da yararlanamayan çocukların oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili hayallerinde oyun alanları ile dinlenme ve serbest zaman geçirme ile ilgili dinlenme alanları olmasını beklemesi olağan bir sonuçtur.

Çocukların vakitlerini geçirdikleri ve yeteneklerini geliştirdikleri oyun alanları dikkatlice değerlendirilip düzenlenmelidir. Günümüzün karışık ve yapay şehirlerinde çocuklar gittikçe küçülen alanlarda yetişmek ve oynamak zorunda kalmaktadır. Çocuklara eksik imkanlar sunulması onların çevrelerini özgürce keşfetmelerini ve etraflarındaki dünyayı kendi bilinçleriyle değerlendirmelerini engellemektedir. Oyun alanları düzenlenirken farklı yaş gruplarındaki

çocukları kapsayacak ve her yaş grubunun gelişim alanlarını destekleyecek şekilde tasarlanması gerekmektedir (Krklijes ve Jevtic, 2012).

Dünya genelinde bir çok kuruluş ve yerel yönetimler, çocukların güven içinde kullanabilecekleri oyun alanları oluşturmaları konusunda çağrıda bulunmaktadır. Oyun hakkı ve oyun alanları hakkını da kapsamak üzere çocuk haklarıyla ilgilenen iki uluslararası kuruluş vardır: UNICEF ve IPA (International Play Association-Uluslararası Oyun Birliği). IPA düzenlediği toplantılarda çocuğun boş zamanı, oyun ve oyun olanakları konusunda kararlar üretmekte ve konut bölgelerinde yeterli oyun ve rekreasyon olanakları sağlamak için her ülkede yasal önlemler alınması gerektiğini ifade etmektedir (Yılmaz ve Bulut, 2002).

Oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma ile dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili hayalinin **arkadaşlarının olması** olduğunu belirten çocuklar akranlarının olmadığını, oynayacak arkadaş bulamadığını ya da arkadaşlarla oynamak için izin alamadığını dile getirmiştir. Oysa çocuklar kendi yaşıtında olan, benzer gelişim özellikleri gösteren arkadaşlarının fikirlerini alarak sözel etkileşimlerinde, oyun ortamlarında sürekli etkileşim halinde olarak, kendileri ile ilgili geribildirim almakta, böylece kendileri hakkında algılar oluşturmaktadır. Eşitliğe dayanan sosyal ilişkilerle, yetişkinlik hayatının provası yapılmaktadır. Bu açıdan akran grupları, değerli öğrenme ortamlarıdır (Kernan, 2013). Akran gruplarının, çocukların bireyselleşmesinde ve toplumun bağımsız bir bireyi olmasında oldukça katkısı vardır. Akranlar arasında, bağlılık ve ait olma duygusu çocukların kendine güveni ve benlik saygısı gelişimini sağlamaktadır. Aynı zamanda stres yaratan olayların etkisini azaltan sosyal bir destek sağlamaktadır. Akranlar ahlaki değerlerin kazanılmasını desteklemekte ve çocukların karşılıklı geribildirimlerle kişilerarası ilişki kurma becerilerini geliştirmelerini desteklemektedir (Henggeler'den aktaran Kaner, 1998).

Çocukların boş zaman davranışını inceleyen araştırmalar bunları; spor ve oyunlar, sanat, tv izleme, müzik dinleme, kitap okuma, düşünme şeklinde gruplamıştır. Bu aktiviteler içinde en yaygın olan tv izlemektir; ancak en çok yapmak istedikleri ise arkadaşlarıyla birlikte olmak, onlarla gezip eğlenmek olduğu belirtilmektedir (Aslan, Cansever, 2012). Çocuklar arkadaşlıkları yoluyla problem çözmeyi, uzlaşmayı deneyimledikçe birbirlerinin duygu ve düşüncelerini önemsemeye ve böylece olumlu değerler kazanmaya başlamaktadır (Kernan, 2013). Arkadaş ilişkileri; bir gruba ait olma duygusu sağladığı gibi, paylaşma ve sorumluluk alma duygularının kazanılmasında oldukça önemlidir. Arkadaşlarla olma, hayatın her döneminde önemli olan sosyal bir gereksinimdir (Dinçer, 2008). Bu nedenle araştırma sonucuna göre çocukların oyun ve eğlence faaliyetleri ile dinlenme ve serbest zaman geçirmeyi arkadaşlarıyla birlikte olarak kullanmayı hayal etmesi hem beklenen hem de onları destekleyecek bir sonuçtur.

Çocuklardan bazıları oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkını **dışarıda olarak** kullanmayı hayal ettiklerini belirtmişlerdir. Özellikle dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili olarak bunu daha fazla dile getirmişlerdir. Çocuk psikologlarının ve doktorlarının ortak düşüncesi, dış mekandan yoksun, kapalı alanlarda fazla vakit geçirmenin, oyun oynamanın çocukların zihinsel, fiziksel ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilediğidir. Bu nedenle NSPCC (National Society for the Prevention of Cruelty to Children in England, Wales, Northern Ireland and the Channel Islands - Çocukları Şiddetten Koruma Ulusal Birliği) gibi kuruluşlar yerel yönetimlere çocukların güven içinde oynayabilecekleri, dinlenebilecekleri iyi tasarlanmış park alanları oluşturmaları çağrısında bulunmaktadır (Simonon'dan aktaran, Bulut ve Yılmaz, 2012). IPA (Uluslar Arası Oyun Birliği) da toplantılarında çocukların boş zamanlarında oyun oynamalarının ve şehirdeki oyun alanlarında oynamanın önemini vurgulamaktadır; doğal oyun parklarında oynamaları için yönlendirme yapmaktadır. Pek çok çalışma çocukların iyi tasarlanmış, güvenli ve dışarıda yer alan oyun parklarında oynamanın önemini vurgulamıştır (Fjørtoft ve Sageie, 2000; Yılmaz ve Bulut, 2007). Ancak Avustralya da yapılan bir çalışmada 8-12 yaşları arasındaki çocukların oyun alanı olarak %53'ünün evde, %24'ünün dışarıda ve doğal alanlarda %17'sinin parklarda, %6'sının sokaklarda oynadığı bulunmuştur. Avustralya da yapılan başka bir araştırma çocukların %59'unun evlerde, %23'ünün parklarda, %9'unun sokaklarda oynadığı göstermiştir (Tandy, 1999). Bu durum çocukların daha çok evlerde oyun oynadığını göstermektedir. Çalışmamızda da çocuklar dinlenme ve serbest zaman geçirme haklarını, oyun ve eğlence faaliyetlerine katılmayı evlerinden ziyade sokak, oyun parkı gibi dışarıda kullanmak istediklerini belirtmektedirler. Hinobayashi ve Minami (2007) kapalı alanlarda çocukların sık sık akranlarıyla iletişime dayalı, kurallı oyunlar oynadıklarını saptamıştır. Bu tür ev içerisindeki oyunlar çocuğun sosyal hayata ilişkin kuralları öğrenmesine katkı sağlar. Dışarıda oyunun içeride oyuna kıyasla çocuklara faydası çocuklar için daha geniş bir alan, hareket özgürlüğü ve farklı oyun materyalleri sağlamasıdır (Akt. Hirose, Koda ve Minami, 2011). İyi planlanmış bir açık hava oyun alanı; plan yapma, sıra bekleme, paylaşma, diğer çocuklarla konuşma ve ilişki kurmaya imkân vererek sosyalleşmeyi destekler, çocuğun duygusal ihtiyaçlarına cevap verir (Demiriz, Karadağ ve Ulutaş, 2003). Oyun alanlarında oynanan oyunlar çocukların yaratıcılığını ve bağımsızlığını da desteklemektedir (Ünal, 2009). Bu nedenle her iki alanda da çocuklar yeteri kadar oynamalıdır. Ancak, dışarıda ve açık havada oynamanın herhangi bir eğitsel değeri olmadığı, dolayısıyla gerekli de olmadığı ve modern topluma göre zaman kaybı olduğu düşüncesi günümüzde artmaktadır (Onur 2000; Onur ve Çelen, 2002). Bunun nedeni yalnızca çevresel imkansızlıklar değildir. Aynı zamanda dışarıda oynamanın, serbest zaman geçirmenin yararının bilinmemesi ya da unutulmuş olmasıdır. Başka bir neden de,

dışarıda oynamanın çocuğa sadece fiziksel fayda getireceği yanılgısıdır. Oysaki günümüzde dışarıda oynanan oyunların çocuğun gelişiminin bütün alanlarda katkı sağladığını belirten araştırmalar mevcuttur. Dışarıda oynamak fiziksel becerileri geliştirdiği gibi, dil, matematik, fen becerilerini de geliştirmektedir (ağırlık, mesafe, hız algılama ve karşılaştırma gibi), ayrıca soru sormayı ve keşfetmeyi de teşvik eder (Napier ve Sharkey, 2004). Cross (1997) çocukların oyunlarının, kitlesel tüketim durumu ve onun ardında yer alan üreticiler ve satıcılar tarafından şekillendirildiği savını “Bugünün kapatılmış çocukları içerde oyuncaklarıyla yalnız başına oynuyorlar” diyerek ifade etmektedir.

Günümüz de çocukların en çok vakit geçirdiği dinlenme ve oyun alanları evleridir. Ancak Melbourn da yapılan bir çalışmada aileler %94 oranıyla çocuklarının serbest zamanlarında ve oyun oynamak için parkları, dışarıdaki oyun alanlarını ve sokakları tercih ettiklerini; ancak kendilerinin, çocuklarının güvenliği gerekçesiyle bu duruma izin veremediklerini ve çocuklarının içerde oynamalarını tercih ettiklerini belirtmiştir (Veitch, Bagley, Ball ve Salmon 2006.). İzin verememe nedenleri arasında güvenlik gerekçesi dışında, bu alanları niteliksel açıdan yeterli bulmadıklarını; piknik alanları, temiz tuvalet, bisiklet yolları, yeşil alan vb. açısından parkların yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada da görüldüğü üzere çocukların dışarıda oynama, serbest zaman geçirme isteklerine izin verilmediği görülmektedir. Bizim çalışmamızda da çocuklar hayalleri arasında dışarıda olmak olduğu ve dışarı çıkabilmek için annelerinin karışmamasını ve izin vermesini hayal ettikleri görülmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi yüzyıllar boyunca dışarıda, bahçede, sokakta, açık havada oynanan oyunlar günümüzde tarihe karışmaktadır. Sutton-Smith (1988) bu gelişmeyi “oyunun evcilleşmesi” olarak ifade etmektedir. Aynı zamanda ona göre, okullarda programlanmış, yönlendirilmiş oyunun ve eğitimsel oyunun savunulduğunu bu durumunun da oyunun idealleştirilmesine neden olduğunu belirtmektedir. Yani günümüzde yoğun okul programları, ödevler çocuklara boş zaman bırakmamakta, serbest zamanlarında bile yönlendirilmiş oyunlara yer vermekte, kısacası kendiliğinden gerçekleşen serbest, özgür oyunu yok etmektedir. Bizim çalışmamızda da çocuklar hayalleri arasında oyun oynamak, dinlenip serbest zaman geçirebilmek adına **daha az ödev** verilmesini istediğini belirtmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç

Çocuk hakları sözleşmesinin 31. Maddesini içeren haklardan çocukların oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma ile dinlenme ve serbest zaman geçirme haklarına ilişkin sorunlarını ve isteklerini belirlemeyi amaçlayan araştırmada çalışmaya katılan 40 çocuk ile;

- Dinlenme ve serbest zaman geçirme ile oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkını nasıl kullandığı;
- Nasıl kullanmak istediği;
- Kullanamadığı zamanların olup olmadığı;
- Kullanamama nedenleri;
- Bu hak ile ilgili anne ve babasından, öğretmenlerinden ve devlet yetkililerinden neler beklediği

görülmüştür.

Genel olarak sonuçlara bakıldığında çocuklar sıklıkla, bu hakkı kullanamadığı zamanların olduğunu belirtmiştir. Genel yorum no17’de, dinlenme ve serbest zaman geçirme, oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkına ilişkin her çocuğun yaşamı ve gelişmesi açısından taşıdığı önem vurgulanmakta ve buna ilişkin farkındalığı yaygınlaştırmak ve devletlere bu hakların yaşama geçirilmesi için önlemler almaları çağrısında bulunmaktadır (BM ÇHK, 2013).

Tüm çocukların bu hakkı kullanabildiğini söylemesi beklenirken çalışmada bu hakkı kullanamadığını belirten çocukların sayısının fazla bulunması öncelikle ailelerin sonrasında öğretmenlerin çocuklara rehberlik edip yol göstermesi gerektiğini düşündürmektedir.

Çocuklar bu hakkı kullanamama nedenleri arasında derslerini ve ailesinin izin vermemesini karışmasını belirtmiştir. Aynı zamanda dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkı ile ilgili ders çalıştığını belirten çocukların da olduğu görülmüştür. Tüm bunlar çocukların başarılı olma kaygısının onlara aileleri ve okul tarafından empoze edildiğini ve bu durumun çocukların özgür ve özgüvenli olmalarını engellediğini düşündürmektedir. Bu durumun okul müfredatının yoğunluğundan kaynaklandığı gibi ailelerinin çocuklarından devamlı başarılı olmaları, iyi bir meslek edinmeleri üzerinde baskı yapmalarından da kaynaklandığı düşünülmektedir (Gleave, 2009). Oysa dinlenme ve serbest zaman geçirme ile oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkının en önemli özelliği özgürce seçilmesi ve yapılanlardan doyum alınmasıdır (Edginton, 2007).

Çocukların anne ve babasından beklentilerine bakıldığında kendi isteklerini yapabilmeleri için ailelerinin karışmamasını ve izin vermesini bekledikleri görülmüştür. Madde 31’de belirtilen haklardan olan dinlenme ve serbest zaman geçirme; oyun-eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili çocuklara yeterli özgürlük tanınmadığı ve bu hakların çoğunlukla anne ve babalar tarafından yönlendirildiği görülmüştür. Bu durum yetişkinlerin kontrol mekanizmasının çocuğun en temel haklarından olan oyun ve eğlence faaliyetlerine katılım hakkını kullanmasını da etkilediği düşünülmektedir. Nitekim genel yorum no 17’de çocukların madde 31 kapsamındaki hakları kullanmaları yetişkinlerce kararlaştırılan etkinliklerin dayatılması yüzünden kısıtlandığını belirtmektedir. Ders çalışması, etütlere, kurslara gitme, alışverişe gitme gibi nedenlerle çocukların kendilerinin yapmak istedikleri etkinliklere ya çok az ya da hiç zamanı kalmamaktadır. Oysa çocukların, yetişkinler tarafından belirlenmeyen ya da kontrol edilmeyen kendilerine karışılmayan zamana ihtiyaçları vardır (Stebbis, 2007).

Çocukların Devlet büyüklerinden beklentilerine bakıldığında oyun alanı ve dinlenme alanı bekledikleri görülmüştür. Çocuklar için güvenli, tehlikelerden uzak ve kendi evlerine yakın, rahat erişebilecekleri, ailelerinin güvenle izin verebilecekleri ve gelişen kapasitelerine yönelik mekanlara ihtiyaçları vardır (Robinson, 201). Çocukların böyle güvenli ve bağımsız bir ortamda oynayabilmelerini sağlayacak destekleyici önlemlerin alınması gerektiği düşünülmektedir.

Çocukların belirttikleri oyun ve dinlenme alanları genelde dış mekana yöneliktir. Çocukların doğaya erişim ihtiyacına genel yorum no 17’de de değinilmiştir. Çocuklar, dışa mekanlarda 31. Maddede belirtilen haklarını yaşarlarsa, yaptıkları keşiflerle doğanın özelliğini, güzelliğini ve önemini anlarlar, değerini bilirler ve doğaya özen gösterirler (BM ÇHK, 2013). Çocukluk döneminde yeşil alanlarda açık havada oynanan oyunlar, yaşanan keyifli anlar sağladığı gibi aynı zamanda stresle baş etmeyi de güçlendirir, doğaya bağlılığı özendirir. Giderek kentleşen ülkemizde çocukların parklara, bahçelere, ormanlara, sahillere ve diğer doğal alanlara erişiminin azaldığı düşünülmektedir. Oysaki doğal ortamlarda, açık havada olma aynı zamanda hareketliliğe, dengeye, yaratıcılığa, sosyalleşmeye de katkı sağlar (Gleave, 2009).

Çocukların öğretmenlerden beklentilerine bakıldığında en sık olarak daha az ödev verilmesi, ders yoğunluğunun azalması ve dersin eğlenceli işlenmesine yönelik beklentilerinin olduğu görülmüştür. Ancak çocukların eğitiminde giderek artan yüklerinin, sözü edilen bu haklardan yararlanmaları için gerekli zamanı kısalttığını düşündürmektedir. Çocuklar okuldaki yoğun ders programı dışında okul dışı özel ders almakta, etütlere gitmekte ve uzun süren ev ödevleri yapmaktadır. Bu durumda çocuklarda serbest zaman geçirmeye, dinlenmeye, oynamaya daha az zaman bırakılmaktadır (Gill, 2011). Aynı zamanda genelde okul müfredatı ve günlük ders programı

çocukların oyun, eğlence ve dinlenme gibi ihtiyaçlar yeterince göz önüne almadan hazırlanmaktadır. Sınıflarda formel ve didaktik eğitim yöntemleri kullanılması nedeniyle aktif ve oyunla kaynaştırılmış öğrenmenin avantajlarından yararlanılamamaktadır (BM ÇHK, 2013). Bu nedenle de çalışmamızda çocukların dersin eğlenceli işlenmesini beklediklerini belirttikleri görülmüştür .

Okul süresince çocuklar gittikçe daha fazla zamanını kapalı alanlarda geçirmektedir. Okullarda çocukların doğayla bütünleşmesini sağlayan imkanlar azalmaktadır. Çocukların okullarda oynayabileceği oyunlar ve dinlenebileceği alanlar fiziksel yetersizliklerden dolayı giderek sınırlanmaktadır ve bu durumun çocukların rahatlama, yaratıcılık, keşfetme ve sosyal gelişim fırsatlarını azalttığı düşünülmektedir (Weller, 2009).

Çocukların 31. Madde bağlamındaki haklarını nasıl kullandıklarına bakıldığında top oyunları, sokak oyunları ve serbest oyun oynama gibi çocukların bu hak ile uyumlu yaptıklarını belirttikleri görüşleri araştırma açısından önem taşımakla beraber, elde edilen verilerin çocukların bu hakkı sürekli kullanabildiğine dair kanıt niteliği taşımadığı düşünülmektedir.

Çocukların sık olarak yaptıklarını dile getirdikleri teknolojik aletlerle vakit geçirmeyi içeren televizyon izleme, bilgisayar kullanma ve internete girme alışkanlıkları üzerinde düşünüldüğünde çocuklar giderek daha fazla zamanlarını bilgisayar ve internet aracılığı ile oyun, eğlence, etkinlikleri ile geçirmektedir (Jessen, 2003). Televizyon izleme, mesajlaşma, sosyal ağlara katılım, oyun oynama, müzik dinleme, video ve film çekme, görüntü yayma vb seçenekler de bunlar arasındadır. Çocuk Hakları Komitesi, bu ortamların ve bu ortamlarda geçirilen zamanın çocuklar açısından taşıdığı potansiyel risk ve zararlar açısından kaygılı olduğunu belirtmektedir (BM ÇHK, 2013).

Televizyon izlemenin bu kadar sık tercih edilmesi de üzerinde durulması gereken bir konudur. Televizyon içerisinde aktarılan kültür tek tip (ana akım) bir kültürü yansıtmakta ve bu durum kültürel etkinliklerin zenginliklerinden yararlanma olasılığını sınırlandırmaktadır. Aynı zamanda ana akım dışında kalan kültürlerin değersizliği gibi bir anlayışı pekiştirmektedir (BM ÇHK, 2013). Televizyonun sokaklarda ve oyun alanlarında geleneksel olarak kuşaktan kuşağa aktarılan pek çok çocuk oyununun unutulmasına, aktif olmayı ve sosyalleşmeyi engellemeye neden olduğu düşünülmektedir. Ayrıca çocukların fiziksel etkinliklerinin azalması, düzensiz uyku, artan obezite ve bazı sağlık sorunlarının görülmesine neden olduğu alan yazında vurgulanmaktadır (Lund ve Jessen, 2005).

Öneriler

Araştırma sonuçları doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulabilir.

- Madde 31’de belirtilen hakların her çocuğun yaşamı ve gelişmesi açısından taşıdığı önem vurgulanarak farkındalık oluşturulmalı ve nerede yaşadığına, kültürel kökenine ya da ana babasının durumuna bakılmaksızın her çocuk bu haklardan yararlanabilmelidir.
- Çocuk hakları konusunda çocuklara tanıtım ve bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. Aynı zamanda bu bilgilendirme çalışmaları ailelerin ve çocukla ilişkisi olan tüm bireylerin erişimini sağlayacak şekilde yaygınlaştırılmalıdır.
- Oyun ve eğlence alanlarında gerçekleştirilecek her tür etkinlik ile ilgili olarak, ana babalar dahil olmak üzere çocuklarla çalışan kişilere rehberlik edilmelidir.
- Bu hakkıyla ilgili çocuklara görüşlerini dile getirebilmeleri için yeterli destek ve koşullar sağlanmalıdır. Çocukların bu anlamdaki katkıları, oyun ve eğlence ile ilgili politikalar; eğitim hakları, okullar ve okul müfredatı ile ilgili yasal düzenlemeler; parkların ve diğer yerel tesislerin düzenlenmesi; kentsel planlama ve çocuk dostu ortamların oluşturulması konularında olabilir. Ayrıca, okuldaki ve daha geniş çevredeki oyun ve eğlence fırsatları ile kültürel etkinlikler konusunda da kendilerinden görüş alınabilir (BM ÇHK, 2009)
- Merkezi ve yerel yönetimler çocuklara yakın çevresinde serbestçe ve güvenlik içinde dolaşabilmesi için atıklardan, kirlilikten, trafikten ve diğer fiziksel tehlikelerden yeterince arınmış bir çevre sunmalıdır. Bu çevre çocukların yaşına ve gelişim özelliklerine uygun oyun, eğlence, dinlenme ve serbest zaman imkanlarını sağlamalıdır.
- Çocuklara yetişkinlerin kontrolü ve yönetimi altında olmayan, erişilebilir mekanlar ve zaman sunulmalıdır. Çocuklar için yardım ihtiyacı duyduklarında yetişkinlere ulaşabilecekleri, farklı ve merak uyandırıcı fiziksel ortamlarda oyun oynanabilecekleri mekan ve fırsatlar yaratılmalıdır.
- Devletler Sözleşme’de yer alan diğer hakların yanı sıra 31. Maddede belirtilen haklara saygı gösterilmesini ve bu haklardan daha güçlü biçimde yararlanılmasını sağlamalı aynı zamanda bu hakkın kullanılabilmesi için gerekli koruma önlemlerini almalıdır. Bu kapsamda okul programları her düzeyde çocukların madde 31’deki haklarını teslim edecek nitelikte düzenlenmeli ve uygulanmasından okul yönetimleri sorumlu tutulmalıdır.
- Çocuklara dinlenme ve serbest zaman geçirme ile oyun ve eğlence faaliyetlerine katılım konusunda olanaklar sunan resmi ve özel girişimler devlet tarafından teşvik edilmeli ve

ödüllendirilmelidir. özel kurumlar/şirketler özellikle yaratıcı oyun alanlarının ve oyun dostu okullar oluşturulmasına yönelik olarak teşvik edilebilir.

- İlkokul ve ortaokul çağı çocuklarının gereksinimleri ve hakları konusunda aile eğitimi çalışmaları yaygınlaştırılmalı, ailelerin baskıcı, akademik başarı odaklı ve çocuk katılımı karşıtı anlayışlarını değiştirmek üzere uygun aile destek programları geliştirilmelidir. (Özellikle zaman yönetimi, zamanı etkili kullanma gibi konularda aile ve çocuklara bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.)
- Madde 31'deki hakların fiilen gerçekleşmesi için gerekli yasal, idari, yargısal, bütçesel, tanıtıcı ve diğer önlemler gözden geçirilmeli buna yönelik olarak, gerekli bütün hizmetlerin, desteklerin ve fırsatların oluşturulması için harekete geçilmesi gerekmektedir (BM ÇHK, 2013).
- Okulda ve okul dışında katılınan Sportif faaliyetleri bu işin eğitimini almış, nitelikli profesyonel kişiler tarafından organize edilmesi ve denetlenmesi sağlanmalıdır.
- Öğretmenlik lisans programlarında çeşitli yöntemlerle aktif öğrenme tekniklerine ağırlık verilerek bunların meslek hayatında uygulanması sağlanmalıdır.
- Bu çalışma farklı yaş gruplarıyla ve farklı bölgelerde de gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Abramson, B. (2008). *Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 2: The Right of Non-Discrimination*. Leiden; Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Adakaner, A. (2012). *Oyun Oynamak Çok Eğlencelidir Ama Her Zaman Değil*. 10.05.2012 tarihinde <http://www.bolumsonucanavari.com/HaberYazdir-21312.htm>. sayfasından erişilmiştir.
- Akandere M. (2006). *Eğitici Okul Oyunları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Akandere M. (1998). *Sportif Oyunlara Hazırlayıcı Toplu Eğitsel Oyunlar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Akarşlan, M. (1998). *Çocuk Hakları ve Çocuk Hakları Mevzuatı*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Aksoy, A. B.; Çiftçi Dere, H. (2014). *Erken Çocukluk Döneminde Oyun*. Ankara. Pegem Akademi.
- Akıllıoğlu, T. (1995). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. Ankara: AÜ. SBF İnsan Hakları Merkezi Yayını.
- Aksu Ö.V., Demirel, Ö. (2011). Trabzon Kenti İlköğretim Okul Bahçelerinde Tasarım Ve Alan Kullanımları. *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi* 12 S.40-46
- Aktürk, S. (1998). *Avrupa birliği sürecinde Türkiye’de çocuk hakları ve güvenliği*. Yüksek lisans tezi, Hatay, Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Akyüz, E. (2000a). *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Akyüz, E. (2000b). *Çocuk haklarının ve güvenliğinin korunması*, Ankara:Pegem Akademi.

- Akyüz, E. (1999). “Cumhuriyet Döneminde Çocuk Hukukundaki Gelişmeler”. *Cumhuriyet ve Çocuk. 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezleri Yayınları.
- Akyüz, E. (2010). *Çocuk Hukuku Çocuk Hakları ve Korunması*, Ankara: Pegem Akademi.
- Akyüz, E. (1981). Çocuk Hakları Bildirisi ve Türk Hukuk Sistemi. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 13(1-2). S.339-365.
- Akyüz E. (2012). *Çocuk Hukuku çocukların hakları ve korunması*. Ankara: Pegem Akademi.
- Alderson P. (2008). *Young Children's Rights : Exploring Beliefs, Principles and Practice* (2nd edition) Jessica Kingsley Publishers.
- Alderson, P. (2008). *Young Children's Rights: Exploring Beliefs, Principles and Practice* (2nd edition). London jessica kingsley publishers.
- Alderson, P. ; Arnold, S. (1999). *Civil Rights in Schools*. London: David Fulton Publishers, pp.56-72
- Altınköprü T. (2003). *Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- And M. (2007). *Oyun ve Büyü, Türk Kültüründe Oyun Kavramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı. 25-61.
- Ang, F. (2005). *Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 38 : Children in Armed Conflicts* Leiden ; Boston : Martinus Nijhoff Publishers. 21.10.2014 tarihinde <http://site.ebrary.com/lib/gazi/reader.action?docID=10171675> sayfasından erişilmiştir.
- Antakyalıoğlu, Ş., Kumcu D. (2010). “Büyümeden Adaleti Beklemek Mümkün mü?” *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 20. Yılında Türkiye’de Çocuk Hakları*. Acar H. ve Arzu İ. A. Çoban A. İ. (Eds.), Maya Akademi, Ankara.
- Aral, N., Gürsoy, F. ve Köksal, A. (2000). *Okul Öncesi Eğitiminde Oyun* (1. Baskı). İstanbul:Ya-PaYayınları.
- <http://site.ebrary.com/lib/gazi/reader.action?docID=10355173> sayfasından erişilmiştir.
- Arkadaş, A. (2008). Risk Altındaki Çocukların Hakları Ve Yetişkinlerin Sorumlulukları. *Türkiye Klinikleri Pediatrik Bilimler Dergisi*, 4(6) 107-110.
- Archald D. (1993). *Children rights and childhood*. London, Newyork: ruotledge Publisher

- Arslan C., Yücel, A. ve M. Güllü (2010). İlköğretim Ve Ortaöğretimde Öğrenim Gören Öğrencilerin Spor Ve Oyun Alışkanlıklarının İncelenmesi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5(1), 28-46.
- Artar, M., Onur, B., Çelen, N. (2002). Çocuk Oyunlarında Üç Kuşakta Görülen Değişimler. *Çocuk Forumu*, 5(1), 35- 39.
- Artar, M. (1999). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocukların Oyun Hakkına İlişkin Tutumları, *Cumhuriyet ve Çocuk*, 2. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri* (Onur, B. Ed.). Ankara: Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay: 2.
- Aslan, N., Arslan C. B. (2012). Ergenlerin Boş Zaman Değerlendirme Algısı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 42 s.23-35.
- Aslan, N. (2009) An Examination of Family Leisure and Family Satisfaction Among Traditional Turkish Families. *Journal of Leisure Research*, 41(2) s.157-176.
- Aslan, N. , Arslan C. B. (2009). Eğitimde Yaratıcılığın Kullanımına İlişkin Öğretmen Tutumları, *Türk Bilim Araştırma Vakfı (TÜBAV)*, 2 (3), s.333-340.
- Aslan, K., Aslan, N. (2001). Boş Zaman Değerlendirmede Çevre Faktörü. *Ege Eğitim Dergisi*, 1 (1) s.1-12.
- Aslan, N., Arslan C. B. (2007). Okuldaki Sosyal Etkinliklere Katılımda Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi (Kültürlerarası Bir Karşılaştırma). *Ege Eğitim Dergisi*, 8 (1), 113-130.
- Atter, E., Elizabeth D. S. (2008). *Can't Play Won't Play : Simply Sizzling Ideals to Getting the Ball Rolling for Children with Dyspraxia* Jessica Kingsley Publishers
- Ayanoglu, H., 2002, *Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri ile Uluslararası ve Ulusal hukukta Çocuğun hakları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.
- Aziz. A.A., Abdullah A.S. (2011). Flat Layouts and Children Outdoor Activities. *Asian Journal of Environment-Behaviour Studies*, Volume 2, No.4, January 2011 10.01.2015 tarihinde <http://fspu.uitm.edu.my/cebs/images/stories/aj5azhanabdullah.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Balcı, E. (1987). *Eğitim Sosyolojisi Seçme Yazıları*. Ankara: Hacettepe Yay.
- Ballar, S. (1998). *Çocuk hakları*. İstanbul: Beta Basın Yayın Dağıtım.
- Bantz, D.L. at al. (1993). Teaching Families To Evaluate Age-Appropriate Toys, *Journal of Pediatric Healh Care*, 7,(3), s.111-114. 21.12.2014 tarihinde

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/8509958> sayfasından erişilmiştir.

Bassok, D., Rorem, A. (2014). *Is kindergarten the new first grade? The changing nature of kindergarten in the age of accountability*. 25.11.2014 tarihinde

<http://curry.virginia.edu/edpolicyworks/wp> sayfasından erişilmiştir.

Başal H. A. (2007). Geçmiş Yıllarda Türkiye’de Çocuklar Tarafından Oynanan Çocuk Oyunları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 243-266.

Başal H. A. (2010). *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Geleneksel Çocuk Oyunları*. Ankara: Morpa Kültür Yayınları.

Binbaşıoğlu C. (1997). Çocuk Eğitiminde Oyun. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 231,19-21.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, (1995). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. 27 Ocak 1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmi Gazete.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, (2013). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. Genel Yorum No: 17, 62. Oturum, 14 Mayıs-1 Şubat 2013, Cenevre.

Birsen, G. (2005). Çocukların Eğlencesi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9(özel sayı) 1-6.

Blatchford, P. (1998). *Social life in school: Pupils experience of breaktime and recess from 7 to 16 years*. London; Bristol, PA: Falmer Press, Taylor, Francis Group. 27.06.2013 tarihinde

<http://www.google.com/books?hl=tr&lr=&id=qyE4pHlssC&oi=fnd&pg=PR7&dq=Social+life+in+school:+Pupils%E2%80%99+experience+of+breaktime+and+recess+from+7+to+16+years&ots=1gz0kwEfT0&sig=hTV6Wy9JJdYAeVksEzqWrxXOw#v=onepage&q&f=true> sayfasından erişilmiştir.

Boreham, C., Riddoch, C. (2001). *The Physical Activity, Fitness And Health Of Children*. *Journal of Sports Sciences*, 19, s.915-929. 02.02.2015

<http://extranet.nuorisuomi.fi/download/attachments/3245041/The+physical+activity,+fitness+and+health+of+children.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Bradley, L.K., (1995). Tierra Buena, The Creation of Urban Wildlife Habitat in An Elementary School in The Inner City. *Children’s Environments*, 12(2) s.102-110. U.S.A. 21.10.2014 tarihinde

http://www.colorado.edu/journals/cye/12_2/12_2article7.pdf sayfasından erişilmiştir.

Brooker, L., Edwards, S. (2010). *Engaging Play* McGraw-Hill Education Date Published

CESCR Committee summary record un Doc. E. /C.12/192/sr.17,1992) para 5

CESCR Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No. 21 (2009). Herkesin Kültürel Yaşama Katılma Hakkıyla İlgili Paragraf 13.

CESCR Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No. 3 (1990). Taraf Devletlerin Yükümlülüklerinin Mahiyetine İlişkin Paragraf 11.

CESCR Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Haklar Komitesi (2001). Yoksulluk ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Anlaşması, paragraf 8.

Chudacoff, H. P. (2007). *Children at Play: An American History*. New York University Press Date Published.

Cılga A. (2001), Çocuk Hakları ve Eğitim. Ankara: *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:151.

Cılga İ. (2000), Demokrasi, *İnsan Hakları Kültürü ve Çocuk Hakları*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Cılga, İ. (2010). Yaşam Kalitesi Açısından Çocuk Haklarına Bütüncül Yaklaşım *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 20. Yılında Türkiye'de Çocuk Hakları*. Acar H.Çoban A. (Eds.), Ankara: Maya Akademi.

Ciğerlioğlu, F. (2013). Spielwarenmesse eG Toyzeria ile gelişen Türkiye'de 01.02.2014 tarihinde <http://www.toyzeria.com/assets/toyzeria-basin-bulteni.pdf> sayfasından erişilmiştir.

CRC committee report of thirty- fourth session (un, doc. CRC/C/133, 2004), Paras 608-624

CRC committee report of thirty- seventh session (un, doc. CRC/C/143, 2005), para 555

CRC committee report of thirty- first session (un, doc. CRC/C/121, 2002), para 653

CRC Committee report of thirteenth session (un/doc/CRC/C/57,1996)Paras 242- 257

CRC Genel Yorum No. 7 (2005). Erken çocuklukta çocuk haklarının uygulanması

CRC Genel Yorum No. 1 (2001). Eğitimin Amaçları

CRC Genel Yorum No. 17 (2013) Çocuğun Dinlenme, Kendine Ait Zamanı Değerlendirme, Oyun, Eğlence, Kültürel Ve Sanatsal Etkinliklere Katılma Hakkı

CRC Genel Yorum No: 4 (2003). Çocuk Hakları Sözleşmesi Bağlamında Ergen Sağlığı ve Gelişimi

- CRC Genel Yorum No. 6 (2005). Refakatsiz ve Ayrılmış Çocuklarla İlgili Olarak Menşe Ülkeleri Dışında Gözetilecek Hususlar
- CRC Genel Yorum No: 9 (2006). Engelli Çocukların Hakları
- CRC Genel Yorum No. 12 (2009). Çocuğun Katılım Hakkı
- CRC Genel Yorum No. 11 (2009). Yerli Halklara Mensup Çocuklar Ve Sözleşme’de Yer Alan Hakları
- CRC Genel Yorum No:13 (2011). Çocuğun Her Tür Şiddetten Masun Olma Hakkına İlişkin
- CRC Genel Yorum No:16 (2013). Özel Sektörün Çocuk Hakları Üzerindeki Etkileri Konusunda Devletin Yükümlülükleri
- CRC Genel yorum No:5 (2003). Çocuk Hakları Sözleşmesi Genel Uygulama Önlemleri
- CRC Committee, concluding observations Japan (Un Doc. CRC/C/15/Add 231/2004) para 49
- Cross, G. (1997). *Kids’ Stuff: Toys and the Changing World of American Childhood*. Cambridge: Harvard University Press 20.09.2014
- <http://www.thefreelibrary.com/Kids%27+Stuff%3A+Toys+and+the+Changing+World+of+American+Childhood.-a055084009> tarihinde erişilmiştir.
- Cobb-Moore, C. (2008). *Young Children's Social Organisation Of Peer Interactions*. Doctor of Philosophy, Queensland University of Technology School of Early Childhood, Brisbane. 20.01.2015 tarihinde
- http://eprints.qut.edu.au/18357/1/Charlotte_Cobb-Moore_Thesis.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Cohen, D. (2001). *Development of Play*. Routledge Date Published
- Çelen. N. (1999). Anababaların Çocuğun Oyun Hakkına İlişkin Tutumları, Cumhuriyet ve Çocuk, 2. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri* (B. Onur ed.). Ankara: A.Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay: 2.
- Çetinkaya, N. (1998). *Öğretmen Ve Öğrencilerin Çocuk Haklarına Bakışlarının Değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Çoban B., Nacar E. (2008). *Sınıf Öğretmenleri İçin İlköğretim I. Kademedede Eğitsel Oyunlar*, (Şahin H. M. Ed.). Ankara: Nobel Yayınevi.

- Çok, F., Artar, M., Şener, T. ve Bağlı, M. (1997). Kentlerde Çağdas Çocuk Oyunları. Çocuk Kültürü, 1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri (Onur, B. Ed.). Ankara: A.Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay: 1.
- Dailey, C. (2011). *Children's Constitutional Rights*. Minnesota Law Review s.2099- 2179.
- David P. (2005). *Human rights in youth sports a critical review of children's rights in competitive sports*. London: Routledge publisher p:61.
- Dedeoğlu C. (1999). *Çocuk Hakları*. Ankara Boğaziçi Üniversitesi Katarsis Dergisi. Sayı 1
- Değirmencioğlu, S. (2010). *Tersten Katılım: Katılım Hakkı Üzerine Bir Değerlendirme*. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 20. Yılında Türkiye'de Çocuk Hakları. (Eds. Hakan Acar ve Arzu İçağasioğlu Çoban), Ankara, Maya Akademi.
- Demirbolat, A. (1998). *Beden Eğitimi ve Spor İlişkileri*. Türk Eğitim Derneği Öğretim Dizisi. 18.01.2015 tarihinde http://www.ted.org.tr/pdf/ted_beden_egitimi_ve_sorunlari_ocr.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Demiriz, S., Karadağ, A. ve Ulutaş, İ. (2003). *Okulöncesi eğitim kurumlarında eğitim ortamı ve donanımı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Detrick S (1992). *The United Nations Convention On The Rights Of The Child : A Guide To The "Travaux Préparatoires"*. Boston, London: Martinus Nijhoff publishers.
- Dinçer, B., (2008). *Alt Ve Üst Sosyo Ekonomik Düzeyde Lise İkinci Sınıfa Devam Eden Ergenlerin Anne Baba Tutumlarını Algılamaları İle Arkadaşlık İlişkilerinin İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dinstein, Y. (1979). *Culturel Rights*. İsrail yearbook on human rights 9, p.74
- Doğan, İ. (2001). *Modern Toplumda Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2001). *Çocuk Hakları Açısından Türkiye'de Çocuk Olgusu*. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 151.
- Doğan, İ. (2000). *Akıllı Küçük Çocuk Kültürü ve Çocuk Hakları Üzerine Sosyo Kültürel Bir İnceleme*. İstanbul: Sistem Yayıncılık,
- Dornbusch, M. S. (1989). *The Sociology Of Adolescence*. *Annual Review of Sociology*, 15, s.233-259. 12.12.2014 tarihinde

<http://www.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev.so.15.080189.001313> sayfasından erişilmiştir.

Dönmez N. B., Karaaslan B. T. (2003). *Hastanede Yatan Çocukların Çizdikleri Resimlerin Yüz İfadesi Seçimlerinin İncelenmesi*. OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı. Kuşadası. 8-11 Ekim 2003.

Dönmez N. B. (1999). *Oyun Kitabı*. İstanbul: Esin Yayınevi.

Dönmez N.B. (2006). *Hastanede Çocuk ve Genç*. Ankara: Gazi Kitabevi

Duman, G., Koçak, N. (2013). Çocuk Oyunları Biçimsel Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi (Konya ili Örneği). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(11), s.64-81

Edginton C. R. (2007) The World Leisure Organization: Promoting Social, Cultural And Economic Transformation. *Licere, Belo Horizonte*, 10(2).

http://www.eeffto.ufmg.br/licere/pdf/licereV10N02_a2.pdf Erişim tarihi: 20.01.2015

Edwards, J.B., Edwards, S. P. (2010). *Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child Beyond Article 19: Libraries and Social and Cultural Rights* Duluth, Minn. : Library Juice Press. 21.10.2014 tarihinde

<http://site.ebrary.com/lib/gazi/reader.action?docID=10462262> sayfasından erişilmiştir.

Eide, A. (2006a). *Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child : Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 24 The Right to Health*. Leiden ; Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 25.10.2014 tarihinde

<http://site.ebrary.com/lib/gazi/detail.action?docID=10372611> sayfasından erişilmiştir.

Eide, A. (2006b). *Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 27: The Right to an Adequate Standard of Living*. Brill Academic Publishers. 15.10.2014 tarihinde

<http://site.ebrary.com/lib/gazi/reader.action?docID=10235006> sayfasından erişilmiştir.

Einarsdottir, J. (2012) Play and literacy: A collaborative action research project in preschool. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 58 (1), s.93-109. 11.11.2014 tarihinde

http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00313831.2012.705321#.VOuKp_msX-Y

sayfasından erişilmiştir.

- Elkind D. (2001). *Değişen Dünyada Çocuk Yetiştirme Ve Eğitim. Dünyada Ve Türkiye'de Değişen Çocukluk*, (Çev.: Emine Gül Kapçı), Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yayınları, s.15-25.
- Elkind, D. (1993). *Images of the Young Child*. NAEYC: Washington. (Önger, D. Çev., 1999). *Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları* No: 3
- Erbay, F., Durmuşoğlu Saltalı, N. (2012). Altı Yaş Çocuklarının Günlük Yaşantılarında Oyunun Yeri ve Annelerin Oyun Algısı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* Cilt 13(2). s.249-264.
- Erbay, E. (2010). “Çocuk Hakları ve Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorunu” *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 20. Yılında Türkiye’de Çocuk Hakları*. Acar H. ve Arzu İ. A. Çoban A. İ. (Eds.), Ankara: Maya Akademi.
- Ergin, Ş. (1982). *Çocuğun Oyun Gereksinimi ve İzmir/Alsancak Semtinde Çocuğa Yönelik Açık/Yeşil Mekân Olanaklarının Artırılması Üzerine Bir Araştırma*. Ege Üniversitesi, İzmir Doktora Tezi s.112.
- Ergun, M. (1980). Oyun ve Oyuncak Üzerine. *Milli Eğitim Dergisi* 1(1)
- Erdal K. ve Erdal G. (2003). Çocuk Oyunlarında Yaratıcılık, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1) 37-46.
- Erden M.; Akman Y. (2002). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ersoy A. F. (2011) “İlköğretim Öğrencilerinin Çocuk Haklarına İlişkin Algıları. *Elementary Education Online*, 10(1), 20-39. 11.12.2014 tarihinde <http://ilkogretim-online.org.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Erşan Ş. (2006). *Okul Öncesi Kurumlara Devam Eden Altı Yaş Grubundaki Çocukların Oyun ve Çalima ile İlgili Algılarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Eyck, A.V. (2007). *Shaping the New Reality From the In-between to the Aesthetics of Number*. Francis Strauven study centre mellon lectures.
- Fineman. M. A., Worthington, K. (2009). *What is right for children*. United Kingdom: Ashgate 20.10.2014 tarihinde <http://site.ebrary.com/lib/gazi/reader.action?docID=10325913> sayfasından erişilmiştir.

- Fjørtoft, I., Sageie, J., (2000). The Natural Environment As A Playground For Children Landscape Description And Analyses Of A Natural Playscape. *Landscape and Urban Planning*, 48 (2), s.83-97. 15.12.2014 tarihinde
<http://cat.inist.fr/?aModele=afficheN&cpsidt=1419425> sayfasından erişilmiştir.
- Franklin B. (2002). *The new handbook of childrens rights comparative policy and practise*. London, Newyork : Routledge publishers
- Franklin, B. (1993). *Çocuk Hakları*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları,
- Freeman, M. D. A. (2007). *Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3 The Best Interests of the Child*. Leiden : Martinus Nijhoff. 10.10.2014 tarihinde
<http://site.ebrary.com/lib/gazi/reader.action?docID=10355180> sayfasından erişilmiştir.
- Gill, T (2011) *Free Range Kids: Why children need simple pleasures and everyday freedom, and what we can do about it*. Cheltenham: Dairylea. 10.02.2015 tarihinde
<http://www.dairyleasimplefunreport.co.uk/pdf/Dairylea%20Simple%20Fun%20Report%20-%20FINAL.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Ginsburg, H. P. (2006). *Mathematical play and playful mathematics: A guide for early education*. In Singer, D. 03.02.2015 tarihinde
<http://udel.edu/~roberta/play/Ginsburg.pdf> sayafasından erişilmiştir.
- Glesne, C. (2013). *Nitel Araştırmaya Giriş*. Ankara: Anı.
- Gleave, J., Hamilton, I.C. (2012). *A world without play – a literature review*. 16.02.2015 tarihinde
<http://www.playengland.org.uk/media/371031/a-world-without-play-literature-review-2012.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Gleave, J (2009) *Children’s Time to Play: A literature review*. London: Play England. 16.02.2015 tarihinde
http://www.playday.org.uk/media/2640/children%E2%80%99s_time_to_play___a_literature_review.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Gode O. ve Susar F. (1997). Okul Öncesi Eğitimin Önemi İle Bu Eğitimde Oyunun ve Bedensel Etkinliklerin Rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:2, 39-48.

- Gökmen, G.P., Ok, V., Özsoy, A., Esin, N., (2006). Toplu Konutlarda Açık Mekan Yaşantısı ve Kalite: Ataköy İçin Bir Yeniden Bir Değerlendirme. *Konut Değerlendirme Sempozyumu Bildiri Kitabı*, İstanbul: s.62-69.
- Gökmen, H. (1988). *Gençlerin Gelişmesinde Beden Eğitiminin Rolü*, TED Yayınları, Ankara, Şafak Matbaası.
- Göncü, A. (1999). *Children's Engagement In The World: Sociocultural Perspectives*. Cambridge University Press.
- Gunggenheim M. (2005). *What's wrong with children rights*. Harvard Unniversity pres London, England. 20.10.2014 tarihinde <http://site.ebrary.com/lib/gazi/reader.action?docID=10314218> sayfasından erişilmiştir.
- Güngör M. (2009). Eğitim Hakkı ve Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuklar: Mersin İli Örneği. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 28-42.
- Güneş, M., Güneş H. (2011). *Öğretmen ve Öğrenciler İçin Yaşayan Çocuk Oyunları*, 3. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güriz, A. (1992). *Hukuk Felsefesi*. Ankara.
- Güven, M.G. (2014). The Effects Of Collaborative And Participatory Games On The First Grade Students' Transitions To School. The 19. IPA World Conference, İstanbul.
- Hart, C.H. (1993). *Introduction: Toward a further understanding of children's developments on playgrounds. Children on Playgrounds: Research Perspectives and Applications* s.1-12. Albany, NY: State University of New York. 01.02.2015 tarihinde http://books.google.co.uk/books?id=9yC-kPGoBcC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false sayfasından erişilmiştir.
- Harris, D. E (2005). *Key Concepts in Leisure Studies* SAGE Publications Inc. (US) Date Published
- Herdin, T. (2006). *Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 13: The Right to Freedom of Expression*. Thorgeirsdóttir, Leiden ; Boston : Martinus Nijhoff Publishers. 25.11.2014 tarihinde <http://site.ebrary.com/lib/gazi/reader.action?docID=10234846> sayfasından erişilmiştir.

- Hirose, T., Koda, N. & Minami, T. (2011). *Correspondence between children's indoor and outdoor play in Japanese preschool daily life. Early Education and Development*, 21(5), s.652-680 20.11.2014 tarihinde http://www.academia.edu/8029798/Review_of_students-teachers_relating_to_From_Word_to_Notion_game_developed_with_mathematical_purview_sayfasından erişilmiştir.
- Hodgkin, R. Ve Newell, P. (2001). *Çocuk haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı*, Newyork: UNICEF.
- Holloway, J. H. (2000). Extracurricular Activities: The Path to Academic Success?. *Educational Leadership*. 57(4). 12.11.2014 tarihinde <http://www.ascd.org/publications/educational-leadership/dec99/vol57/num04/-Extracurricular-Activities@-The-Path-to-Academic-Success%C2%A2.aspx> sayfasından erişilmiştir.
- Huizinga, J. (1995). *Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme* (birinci baskı). (M.A. Kılıçbay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ILO sözleşmeleri No. 79 – Gençlerin Gece Çalışmaları (Sanayi Dışı İşlerde); No. 90 – Gençlerin Gece Çalışmaları (Sanayide); No. 138 – Asgari Yaş Sözleşmesi; No. 182 – Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri Sözleşmesi.
- İnan, A.(1968). *Çocuk Hukuku*. İstanbul.
- İnan, M.R.(1979). *Devletimizin Çocuklara Bakış Açısı*. İstanbul: Erdini Basımevi.
- İnan, A. N. (1995). Çocuk hakları sözleşmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(4), s.768-769.
- İnal, K. (2007b). *Çocuğun Örselenen Dünyası*. Ankara: Sobil Yayınları.
- İnal, K. (2007a). *Modernizm ve Çocuk-Geleneksel, Modern ve Postmodern Çocukluk İmgeleri*. Ankara: Sobil Yayınları.
- İnhan, F. (1997). Türkiye’de çocukların oyuncak gereksinmesi, sorunlar ve çözümler. B. Onur (yay.), *Çocuk Kültürü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yay.
- Jessen, C. (2003). *The Changing Face of Children’s Play Culture*, 12.02.2015 tarihinde http://www.carsten-jessen.dk/Play_Culture.pdf sayfasından erişilmiştir.

- Jones M. (2007). *Çocuk ve Oyun*. (Çev.: A. Çayır), 2. Baskı. İstanbul: Kaknus Yayıncılık.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Family and human development across cultures: A view from the other side. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Kağıtçıbaşı, C. (2002). A Model of Family Change in Cultural Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(3). 01.02.2015 tarihinde <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1059> sayfasından erişilmiştir.
- Kaner, S. (1998). Akran ilişkileri ölçeği ve akran sapması ölçeği geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 33(1).
- Kanıpak, Ö. (2014). *Katil Parklar*. Ömer Kanıpak Blog. 17.02.2014 tarihinde
- Karaca, F., (2010). Okul Bahçelerinin Peyzaj Tasarımı Neden Önemlidir? *Eğitim Bülteni Dergisi*, 7(26) s.28.
- Kaya S. (2003). *Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençlerin Boş Zamanlarını Değerlendirme Eğilimi Ve Etkinliklerinin Sosyalleşmeye Etkisi*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim dalı,
- Kaya, S. (2011). *Öğretmen Adaylarının Çocuk Hakları İle İlgili Görüşleri*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Afyon.
- Kepenekçi ve Baydık (2009). Zihin Engelliler Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Tutumları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(1), 329-350.
- Kernan, M. (2013). *Çocuklar ve ebeveynlerin oyun ve arkadaşlık perspektifleri*. Margaret Kernan & Elly Singer (Ed.), Erken çocukluk eğitim ve bakımında akran ilişkileri (A.Tüfekci & Ü. Deniz, Çev.) içinde (s. 27-37). İstanbul: Nobel.
- Kelkit, A., Özel, E. (2003). A research on the determination of physical planning of school gardens in Canakkale city. *Pakistan Journal of Applied Science* 3(4) s.240-246.
- <http://www.omerkanipak.com/2014/12/15/katil-parklar/> sayfasından erişilmiştir.
- Kıldan O. (2001). *Oyunun Çocukların Gelişim Özelliklerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

- Kızıloluk H. (2001). Okulöncesi Dönemde Grup Oyunlarının Çocuğun Sosyalleşmesi Üzerindeki Etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24,81-89.
- Koçyiğit S., Tuğluk M. N. ve Kok M. (2007). Çocuğun Gelişim Sürecinde Eğitsel Bir Etkinlik Olarak Oyun. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 16, 324-342.
- Kosar, N. (1989). *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refah Alanı*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.
- Köknel, Ö. (1970). Türk Toplumunda Bugünün Gençliği. İstanbul: Bozok Matbaası
- Krkljes, M., Jevtic, M. (2012). *Playgrounds in Novi Sad (Serbia) and their influences on children's health and development*. HealthMED, 6(3) 03.09.2013 tarihinde <http://connection.ebscohost.com/c/articles/74697177/playgrounds-novi-sad-serbia-their-influences-childrens-health-development> sayfasından erişilmiştir.
- Lansdown, G. (2000). Children's rights and domestic violence. *Child Abuse Review*, 9(1), 416–426.
- Larson, R. W.; Verma, S.(1999). How Children And Adolescents Spend Time Across The World: Work, Play, And Developmental Opportunities. *Psychological Bulletin*, 125(6), s.701-736 05.01.2015 tarihinde <http://plaza.ufl.edu/joeyrup/teentime.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Leglise M. (1997). *The protection of young people involved in high level sport limits on young gymnastics involvement in high level sport* (strasbourg committee for the deveelopment of sports, council of europe, p.10.
- Lester, S., Russell W. (2010). *Childens right to play an examination of the importance of play in the lives of children worldwide*. Early childhood development working papers. Netherlands: Bernard an leer Publisher.
- Lifter, K (2000) *Linking Assesment to Intervention for Children With Developmental Disabilities or at Risk For Developmental Delay: The Developmental Play Asssesment (DPA) Instrument*, (Edited by Sandgrund, A.;Schaefer, C; Gitlin- Weiner K.,) Second Edition. Published in Canada, USA.
- Lim, E.M. (2012). *Patterns of kindergarten children's social interaction with peers in the computer area*. *Computer-Supported Collaborative Learning*. 14.02.2015 tarihinde

- <http://ijcscl.org/?go=contents&volume=7&issue=3> sayfasından erişilmiştir.
- Lund, Jessen (2005). *Playware- Intelligent Technology For Children's Play* 10.02.2015 tarihinde <http://www.carsten-jessen.dk/playware-article1.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- McArdle, P. (2001). Children's play. *Child: Care, Health and Development*, 27(6). s.509-514.
- MacDonald, K., (1993). *Parent-Child Play* State University of New York Press Date Published <http://site.ebrary.com/lib/gazi/reader.action?docID=10040225> sayfasından erişilmiştir.
- Mangır M., Aktaş, Y. (1993). Çocuğun Gelişiminde Oyunun Önemi. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 14-20.
- Matthews, H., (1992). *Making Sense of Place*. Harvester Wheatsheaf. Hemel Hempstead. London: Rowman And Littlefield Publishers, Inc.
- Melander, G. (1992). *Article 24 in: A. Eide the universal declaration of human rights: a commentary*. Oslo Scandinavian University Pres.
- Merriam, S. (2013). *Nitel Araştırma*. Ankara: Nobel
- Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedi (1986). C.3-5, İstanbul, Meydan Yayınevi.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook* (2nd ed.). London: Sage.
- Moore, R.C. ve Young, D. (1978). *Childhood outdoors: Toward a social ecology of the landscape*. I. Altman ve J.F. Wohlwill (Ed.) Human Behavior and Enviroment: Vol. 3. Children and Enviroment içinde s. 83-130. New York, NY: Plenum Press. 14.09.2014 tarihinde <http://naturalearning.org/sites/default/files/MooreChildhoodOutdoors.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Morine, S.J. (2000). *Children's and parents attitudes towards children's rights and perceptions of family relationship*. Published Master Thesis, Toronto University. Toronto, Canada.
- Moroğlu, N.(2003). *Türkiye''de ve Dünyada Çocuk Hakları*. İstanbul: Alman Liseleri Kültür ve Eğitim Vakfı
- Mott,A., Rolte, K., James, R., Evans., Kemp, A., Dunstan, F, Kemp K., Sibert, J. (1996). *Safety Of Surfaces And Equipment For Children In Playgrounds*, The Lancet, 349 02.04.2013 tarihinde

- [http://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736\(96\)10343-3.pdf](http://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736(96)10343-3.pdf) sayfasından erişilmiştir.
- Moyles, J. (2010a). *Excellence Of Play*. (3rd Edition) McGraw-Hill Education Date Published 12.12.2014 tarihinde <http://site.ebrary.com/lib/gazi/reader.action?docID=10441951> sayfasından erişilmiştir.
- Moyles, J. (2010b). *Thinking About Play : Developing a Reflective Approach* McGraw-Hill Education Date Published 25.11.2014 tarihinde <http://site.ebrary.com/lib/gazi/reader.action?docID=10441963> sayfasından erişilmiştir.
- Müftü, G. (2001). Çocukların hakları, *Milli Eğitim Dergisi*, Ankara: Sayı: 138(151).
- Napier, N., A. Sharkey (2004). Play. D. Wyse (ed.), *Childhood Studies*. An Introduction içinde. Oxford: Blackwell Publishing.
- Napier, N. (2004). Toys and games. D. Wyse (yay.), *Childhood Studies*. An Introduction içinde. Oxford: Blackwell Publishing.
- Nowak, M. (2005). *Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child Article 6: the right to life, survival, and development*. Leiden ; Boston : Martinus Nijhoff Publishers. 25.11.2014 tarihinde <http://site.ebrary.com/lib/gazi/reader.action?docID=10171781> sayfasından erişilmiştir.
- Oksal, A. (1999). Kusaklararası oyun: Yetişkin ve çocuk kültürü arasında bir köprü, Cumhuriyet ve Çocuk, 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri (Yay. Haz: Bekir Onur). Ankara: A.Ü. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay: 2. S.139-144.
- Oktay, A. (2002). “Çocuk Hakları Bildirgesinden, Çocuk Hakları Sözleşmesine”. *Çağdaş Toplum Değerleri*. Jale Baysal(Ed.). İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayını.
- Onur, B., N. Çelen (2002). Geleneksel ve modern çocuk oyunları üzerine düşünceler. *Bursa Halk Kültürü*, 2(1), s.513-522. Bursa: Uludag Üniversitesi
- Onur, B.(1994). Toplumsal Tarihte Çocuk. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Onur B. (2007). *Türkiye 'de Çocukluğun Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Onur, B., Çelen, N., Çok, F., Artar, M. ve Şener-Demir, T. (1997). Türkiye’de iki kentte annelerin bakış açısıyla çocukların oyuncak gereksinmesi, *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 30, (1), s.45-74.
- Osler, A., ve Starkey, H. (1998). Childrens rights and citizenchip: some implications fort he management of schools. *The İnternational Journal Of Children’s Rights*, 6, 313-333.
- Örün E., Tatlı M.M (2012). Derleme Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne Göre Türk Çocuklarının Sağlık ve Sosyal Hakları Açısından Durumu. *Yeni Tıp Dergisi*, 29(3) s.132-137.
- Özdemir A. (2006). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Oyun*. Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdirenç, M., Özcan, A., Akin, F., Gelecek, N. (2005). *Physical fitness in rural children compared with urban children in Turkey*, *Pediatrics International*, 47, s.26-31.
- Özdoğan B. (2009) *Çocuk Ve Oyun*. Genişletilmiş 5. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özer A., Gürkan A. C. ve Ramazanoğlu M. O. (2006). *Oyunun Çocuk Gelişimi Üzerine Etkileri*. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 54- 57.
- Özbudun E., (2005). *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara yetkin yay. Sekizinci baskı.
- Özdamar , Ç.D. (2000). Almanya’da Özellikle Berlin Eyaleti’nde Çocuk Bahçeleri (Oyun Alanları) ile İlgili Hukuki Düzenleme ve Türk Hukuku’ndaki Durum. *İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*
- Özdamar, D. ve Sucu, G. (2006). Çocuğun oyun ve dinlenme hakkı. *Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, 17(18), 71-100.
- Özdemir, A., (2011), Okul Bahçesi Peyzaj Tasarım Anlayışındaki Değişim ve Bu Değişimin Uygulamaya Yansımalarının Bartın Kenti Örneğinde İrdelenmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 13(19), s. 41-51.
- <http://jbd.sagepub.com/content/28/2/97.refs> sayfasından erişilmiştir.
- Özdemir, A. ve Yılmaz, O. (2009). İlköğretim okulları bahçelerinin çocuk gelişimi ve sağlıklı yaşam üzerine etkilerinin incelenmesi. *Milli eğitim dergisi*, sayı 181, 121-130.
- Özer, A., Gürkan, C. ve Ramazanoğlu, O, (2006). *Oyunun Çocuk Gelişimi Üzerine Etkileri*. 5 Nisan 2010 tarihinde <http://www.firat.edu.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Öztürk, A. (2008). Çocuk Yoksulluğunda Yaşama, Sağlık ve Beslenme Hakları. *Toplum Ve Sosyal Hizmet Dergisi* sayı 13(2), ekim 67-79.
- Parmar, P., Harkness, S., & Super C. M. (2004). Asian and Euro-American parents' ethnotheories of play and learning: Effects on preschool children's home routines and school behaviour. *International Journal of Behavioral Development*, 28 (2), s.97-104. 20.10.2014 tarihinde
- Pehlivan H. (2005). *Oyun ve Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Pembecioğlu, N. (2006). *İletişim ve çocuk: iletişim ortamlarında çocuk ve reklam etkileşimi* (2. Baskı). Ankara: Ebabil Yayınları.
- Pellegrini, A (2008) The recess debate: A disjunction between educational policy and scientific research. *American Journal of Play*, 1(2), s.181-191. 03.02.2015 tarihinde <http://www.journalofplay.org/sites/www.journalofplay.org/files/pdf-articles/1-2-article-the-recess-debate.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Piaget, J. (1999). *Play, dreams and imitation in childhood* (çev. C.Gattegno and F.M. Hodgson). London : Routledge.
- Polat, O. (1997). *Çocuk Hakları Nedir?* İstanbul: Analiz yay.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yok Olusu*. (K. İnal, Çev.). Ankara: İmge Yayınevi
- Reilly, J.J., Dorosty, A.R. and Emmett, P.M. (1999). Prevalence Of Overweight And Obesity İn British Children: Cohort Study. *British Medical Journal*, 319, s.1039. 20.12.2014 tarihinde <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC32263/> sayfasından erişilmiştir.
- Resmi Gazete, 25869 (07 Temmuz 2005). Md.31. *Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* (5377 S.K.)
- Robinson, J. (2011). *Playgrounds and Child Development*. 01.02.2015 tarihinde http://www.cpp.edu/~tgyoung/Pom_Parks/Pomonas%20Playgrounds.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Rogers, C.S., Sawyers, J.K. (1995). *Play in the Lives of Children*. Washington. NAEYC.
- Rogoff, B. (2003). *The Cultural Nature Of Human Development*. New York, NY: Oxford University Press. 23(4), s.513-531. 20.11.2014 tarihinde <http://people.ucsc.edu/~brogoff/William%20James%20Award.pdf> sayfasından erişilmiştir.

- Rossie, J-P. (1999). *Toys, Culture and Society: An Anthropological Approach with Reference to North Africa and the Sahara*. NCFL-Nordic Center for Research on Toys and Educational Media, University of Halmstad: Halmstad, 20.01.2014 tarihinde http://www.mondeberbere.com/civilisation/tradition/livre_rossie/book.htm sayfasından erişilmiştir.
- Rossie J. P. (2001). “Changing Toys and Play in Changing African Childhood”, 3. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Dünyada Ve Türkiye’de Değişen Çocukluk*, Ankara, 51-84.
- Sacino, S. W. (2011). *Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 17 Access to a Diversity of Mass Media Sources*. Brill Academic Publishers. 27.11.2014 tarihinde <http://site.ebrary.com/lib/gazi/reader.action?docID=10524302> sayfasından erişilmiştir.
- Sel, R. (1995). *Yeni Oyunlar ve Öğretimi*, İstanbul, Osmanbey Matbaası
- Senemoğlu, N. (2001). “Çocuk Hakları, Çalışan Çocuklar ve Eğitim Sorunları.” *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 151, Temmuz, Ağustos, Eylül.
- Senemoğlu N. (2004). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. 10. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Skivenes M, Strandbu A. A (2006). Child Perspective and Children’s Participation. *Children, Youth and Environments*, 16(2) s.10-27. 11.12.2014 tarihinde <http://www.scribd.com/doc/203540958/Child-perspective-and-children-s-participation-pdf#scribd> sayfasından erişilmiştir.
- Seliçi, H. (2001). Çocuk Haklarının Önemi. *Radikal Gazetesi*. <http://www.radikal.com.tr/2001/04/04/yorum/01coc.shtml> sayfasından erişilmiştir.
- Serozan, R.(2005). *Çocuk hukuku*, İstanbul: Vedat Kitapçılık
- Sevinç, M (2004). *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Sevinç, M.(2005). *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Sevük H. Y. (1998). *Uluslar arası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım*. İstanbul, Beta Basım , s.1.

- Sormaz, F., Yüksel, H. (2012). Değişen Çocukluk, Oyun ve Oyuncanın Endüstrileşmesi ve Tüketim Kültürü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3) s.985-1008. 12.05.2013 tarihinde <http://sbe.gantep.edu.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Stebbins, R.A. (2007). *Serious leisure: A perspective for our time*, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey. 05.02.2015 tarihinde http://www.seriousleisure.net/uploads/8/3/3/8/8338986/reflections_29_secure_copy.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Stebbins, R.A. (1997). Casual leisure: A conceptual statement, *Leisure Studies*, 16, s.17-25.
- Strauven, F. (2007). *Aldo van Eyck – Shaping the New Reality From the In-between to the Aesthetics of Number* study centre mellon lectures 17.02.2015 tarihinde <http://www.cca.qc.ca/system/items/1947/original/Mellon12-FS.pdf?1241161450> sayfasından erişilmiştir.
- Sutton-Smith, B. (1988). The domestication of early childhood play. *PlayRights*, 5(3), s.21-24. 25.09.2014 tarihinde <http://www.edweek.org/ew/articles/1987/12/09/07390040.h07.html> sayfasından ulaşılmıştır.
- Suzuki, M. (1999). *Improving the Extracurricular Program at Iolani School*.
- Şener, T. (2007). *Çocukların Kültürel Etkinlikleri* (1. Baskı). Ankara: Sobil Yayıncılık
- Swepton, L. (2012). *Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 32 : Protection from Economic Exploitation* Leiden [Holland] Boston : Martinus Nijhoff Publishers. 27.10.2014 tarihinde <http://site.ebrary.com/lib/gazi/reader.action?docID=10576311> sayfasından erişilmiştir.
- Smith, P. K. (2009). *Children and Play ü: Understanding Children's Worlds*. : Wiley-Blackwell, Publisher.
- Sheridan, M. D., Harding, J. And Meldon-Smith L., (1999). *Liz Play in Early Childhood: From Birth to Six Years* Routledge Date Published
- Şişman E. E. ve Özyavuz M. (2010). Çocuk Oyun Alanlarının Dağılımı ve Kullanım Yeterliliği: Tekirdağ Örneği. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 13-22.
- Tan, M. (1993). *Çocukluk, Dün ve Bugün*, Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu, (Onur, B. Ed.) İstanbul, Tarih Vakfı Yurt yay. s.1-22

- Tanrıbilir, F. B. (2011). *Çocuk Haklarının Uluslar arası Korunması ve Korunma Mekanizmaları*. Ankara:Yetkin Yay.
- Talas, C. (1979). *Devletimizin Çocuklara Bakış Açısı*. Balıkesir Merkez Yetiştirme Yurdunu Kalkındırma Derneği Seminer Yayınları. İstanbul: Erdini Basım ve Yayınevi.
- Tekkaya, E. (2001). Tasarlanmış Çocuk Hakları: Ankara Çocuk Oyun Alanları, *Millî Eğitim Dergisi*, 151, s.25- 37. 09.09.2014 tarihinde http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/tekkaya.htm sayfasından erişilmiştir.
- Timmons, L. (2003). *A right to play? Examining childhood and a child's right to recreation*. http://www.stfx.ca/people/svincent/socianth_391/timmonsliam.html. (Erişim tarihi: 05.09.2013)
- Tiryakioğlu, B. (1991a). *Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi.
- Tiryakioğlu, B. (1991b). *Milletler Arası Özel Hukukta Çocuklara İlişkin Kurallar*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi.
- Toksoy A. C. (2010). Yarışma Niteliği Taşıyan Geleneksel Çocuk Oyunları. *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 2(1). 205-220.
- Topuzoğlu, (2004). *Mağdur Çocukların Hukuksal Konumu*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Torun F. (2011). *Çocuk Hakları Öğretiminde Oyun Yönteminin Başarıya, Kalıcılığa Ve Tutuma Etkisi*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Adıyaman.
- Tunç Çakır, D. (2008). *Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eğitim politikalarına yansımaları konusunda milli eğitim bakanlığı uzmanlarının görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı Eğitim Ekonomisi ve Planlaması Bilim Dalı, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (2006). Kılavuz Yayınları,s.20-21.
- Uçuş Ş. (2009). *Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin İlköğretim Programı'ndaki Yeri ve Sözleşmeye Yönelik Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Ankara.

- Ulutaşdemir A. (2007). Engelli Çocuklarda İletişim ve Oyunun Önemi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, Cilt:2(5). 36-51.
- UNESCO (2005). Çocukun Oyun ve Spor Hakkı. Türkiye Milli Komisyonu, Beden Eğitimi ve Spor İhtisas Komitesi, Çalıştay, Ankara Üniversitesi, Uzman erkil Bildirileri.
- UNİCEF (2007). *Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları*. Dublin Teknoloji Enstitüsü.
- UNİCEF (2004). *See Unicef, Sport, Recreation And Play* Newyork, UNİCEF, pp.1-2.
- UNICEF (2005). *Dünya Çocuklarının Durumu*, Ankara: UNICEF yay.
- UNICEF (1997). *Dünya Çocuklarının Durumu*, Ankara: UNICEF Türkiye Temsilciliği.
- UNESCO (1969). *İnsan Hakları* UNESCO Türkiye Milli Komisyonu yay.
- UNESCO (1976). *General Conference Culturel Life And Their Cocntribution To İt*, Nairobi, 26 November
- Ünal, M. (2009). The place and importance of playgrounds in child development. *İnönü University Journal of the Faculty of Education*, 10(2), s.95-109.
- Uz, Ö., Çubuk, A., (2005). Eskişehir İli Kent Merkezine Ait Yeşil Alanların CBS Yöntemleri Kullanarak Saptanabilirliğinin İncelenmesi. 2. *Mühendislik Ölçümleri Sempozyumu*, İstanbul, 402-412, Kasım s.23-25.
- Valentine, G, ve McKendrick, J. (1997). Children's outdoor play: Exploring parental concerns about children's safety and the changing nature of childhood. *Geoforum*, 28, 219-235.
- Veitch, J., Bagley, S., Ball, K., Salmon, J. (2006). Where do Children Usually Play? A Qualitative Study of Parents Perceptions of Influences on Children's Active Free Play. *Elsevier, Health-Place* 12, s.383-393 12.02.2015 tarihinde <http://dro.deakin.edu.au/eserv/DU:30003674/ball-wheredochildrenusuallyplay-2006.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Verheyde, M. (2006). *Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 28: Right to Education*. Leiden ; Boston : Martinus Nijhoff Publishers.
- Weller S, Bruegel I. (2009). Children's Place in the Development of Neighbourhood Social Capital. *Urban Studies*, 46 (3) s.629-643. 03.02.2015 tarihinde <http://www.brown.uk.com/brownlibrary/weller.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Williams, Z. (2012). *The commercialisation of childhood*. 1.05.2013 tarihinde

<http://clients.squareeye.net/uploads/compass/documents/thecommercialisationofchildhood.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Winnicot, D. W. (2010). *Oyun ve Gerçeklik*. (T. Birkan, Çev.), İstanbul: Metis Yayınları, 3. Baskı.

Wright, H.F. (1967). *Recording and analyzing child behavior*. New York: Harper and Row. 25.05.2014 tarihinde

www.klingenstein.org/Additional_Resources/p.../suzukiproject.ht sayfasından erişilmiştir.

Yavuzer, H. (1994). *Yaygın Ana-Baba Tutumları, Ana-Baba Okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Yavuzer H. (2001). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Kadar Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 20. Basım.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yılmaz, H. (1995). Erzurum Kenti Okul Bahçelerinin Peyzaj Mimarlığı İlkeleri Yönünden İncelenmesi, *Atatürk Üni.Zir.Fak.Der.* 26 (4) s.537-547

Yılmaz, S., Bulut, Z., (2007). Analysis of user's characteristics of three different playgrounds in districts with different socio-economical conditions. *Building and Environment*, 42, 3455-3460.

Yılmaz, S., Bulut, Z., (2008). Permaculture Playgrounds as a New Design Approach for Sustainable Society. *International Journal of Natural and Engineering Sciences* 2 (2) s.35-40. 25.12.2014 tarihinde

<http://www.nobel.gen.tr/Makaleler/IJNES-Issue%202-4-2011.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Yılmaz, S. ve Bulut, Z. (2003). Kentsel Mekanlarda Çocuk Oyun Alanlarının Yeri ve Önemi: Erzurum Örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 158.

Yılmaz, S., Bulut, Z., (2002). Kentsel Mekanlarda Çocuk Oyun Alanları Planlama ve Tasarım İlkeleri. *Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Dergisi*. 33 (3), s.345-351.

Yörükoglu, A. (1994). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Özgür Yayın.

Yee S. (1998). The right to take part in culturel part in culturel life under article 15 of CESRC, *International Compatative law quartrly* 47, s.907

Zask, A., Barnett, L., Brooks, L.O., Dietrich, U.C. (20019. Active school playgrounds-myth or realty? Results of the move it groove it Project. *Preventive Medicine*, 33 (5), s.402-408. 02.04.2014. tarihinde

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11676580> sayfasından erişilmiştir.

EKLER

Ek 1

Görüşme Soruları

1. KISIM “Dinlenme Ve Serbest Zaman Geçirme Hakkına” yönelik
 - 1.1 Dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili neler yaparsın?
 - 1.2 Dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını nasıl kullanmayı hayal edersin?
 - 1.3 Dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını kullanamadığın olur mu?
 - 1.4 Dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkını kullanamama sebebin nedir?
 - 1.5 Dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili anne babandan beklentilerin nelerdir?
 - 1.6 Dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili devlet büyüklerinden beklentilerin nelerdir?
 - 1.7 Dinlenme ve serbest zaman geçirme hakkıyla ilgili öğretmenlerinden beklentilerin nelerdir?

Şimdi De Biraz Çocukların Oyun Hakkıyla İlgili Konuşmak İstiyorum.

2. KISIM “Oyun Ve Eğlence Faaliyetlerine Girme Hakkına” yönelik
 - 2.1 Oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili neler yaparsın?
 - 2.2 Oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkını nasıl kullanmayı hayal edersin?
 - 2.3 Oyun ve eğlence faaliyetlerine girme hakkını kullanamadığın olur mu?
 - 2.4 Oyun ve eğlence faaliyetlerine girme hakkını kullanamama sebebin nedir?
 - 2.5 Oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili anne babandan beklentilerin nelerdir?
 - 2.6 Oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili devlet büyüklerinden beklentilerin nelerdir?
 - 2.7 Oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma hakkıyla ilgili öğretmenlerinden beklentilerin nelerdir?

Söylemek istediğin başka bir şey var mı?

GAZİ GELECEKTİR..